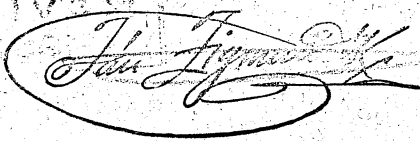

BRATISLAVA

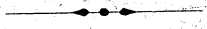
VÝCHOVA.

REVIZIA

Hlavné pravidla

kresťanského

domáceho vychovávaní.

Podľa Ľudovíta Clericovho diela

preložila a vydala

Slovenská škola

na arcibiskupskom seminári ostrihomskom.

1/3-košický

V Skalici,

tlačou Fr. X. Škarniela Synov.

1867.

2+3

Revízia
1967

REVÍZIA

MUZ. 55

Signatúra

Čís. prírastku

76 503

Čís. Inv. den.

158 158

Slovenské pedagogické knihstvo
v Bratislave

H 448.81

K čomu má byť táto knižočka?

Sám nápis tejto knižočky vyjadruje dosti zreteľne i jej zámer: je ona určená pre kresťanských rodičov. A tu len ešte pripomínam, že sa v nej, čo i nie výlučný, aspoň zvláštny ohľad bere na takých rodičov, ktorých deti šiesty rok ešte neprekročily, a tak do školy ešte nechodia. Dal by Bôh, aby takíto rodičia túto knižočku radi a usilovne čítali, a svedomite sa podľa nej spravovali!

Aby sa však ona i skutočne dostala rodičom do rúk, môže ovšem veľobné kňazstvo horlivým odporúčaním najviac dopomôcť. Ale i starí rodičia a kmotria nenajdú nad ňu osožnejšieho daru, ktorým by sa neveste alebo kmotre pri krstinách zavďačili. Ba i obecné knižnice, zadovážac si ju v niekoľkých výtiskoch a rozpožičiavajúc na čítanie, mohly by prispieť k tomu, aby celé budúce pokolenie v obci i na dušnom i na pozemskom šťastí bohumile zkvitlo.

Okrem rodičov, myslím, že ona i kňazom a duchovným správcom môže byť k výdatnému úžitku. Blahoslavený totižto Ludvik granadský píše: „Kňazia by mali voždy a to doľahlive

napomínať rodičov, aby deti čím starostlivejšej a bedlivejšej bľadeli vychovávať; ani by nemali prenechať žiadnu kázeň, čo by s celou silou nedoliehali na to.“ Bolo, by však nepochyne nad takéto jednotlivé a len príležitostné napomínania o mnoho prospešnejšie, keby sa časom viacero súvislých kázni o dobrom vychovávaní dietok držalo. I táto knižočka povstala z podobných kázni, a preto poskytne ona i kazateľom hojnú zásobu, nahromadenú zo sv. Písma, zo sv. Otcov a spolu i zo skúsenosti.

Napokon dovoľujem si tu vysloviť myšlienku, ktorú skúseným mužom ponechávam k posúdeniu: zdá-liž by totižto nebolo dobre, na takých miestach, kde sa už raz lebo opätne sv. missije pre celú obec odbývaly, zaviesť takéto missije pre jednotlivé stavy, ku pr. pre manželov a rodičov? Pri takomto „obnovení sv. missijí“ mohla by táto knižočka slúžiť za príhodné pravidlo.

A tak teda, sprevádzaná milosťou Božského milovníka maličkých, a prímluvou Matky Božej, putuj knižočko k tichým kresťanským rodinám do sveta, a prinies hojné ovocie — ovocie totižto „ktoré nikdy nezhynie.“ (Ján 15, 16.)

Dňa 11-ho júnia r. 1864.

Rôvodca.

I.

Úvodné slovo.

Všetkému sa treba učiť. Lebo nie len že nikto učený z neba nepadá, ale naopak kdejaké umenie a kdejakú obratnosť nadobýva si človek len učením, alebo ju učením zdokonaľuje. A nech by si i mal od samej prírody čojakú obzvláštnu schopnosť k daktorej veci: predsa to bez poučenia a bez ľudského návodu nikdy ďaleko nedoviedie. Každý remeselník, zahradník i sedliak, chce-li sa svojim prácam náležite rozumieť, musí sa jim vyučiť: ani dievča neupradie poriadnej niti, ani žena ne navarí chutnej polievky, ani kováč neukuje spôsobného klinca, — jestli mu to nikdy nik neukázal. Ba aby kto čo len stromček zasaď, obyľie zasiať, a kvietky opatrovať vedel: i to treba najprv vidieť, alebo sa na to spýtať. Túto pravdu uznáva celý svet. Len jednomu umeniu chce každý na svete rozumieť sám od seba, a nedrží ani za potrebné, dať sa o ňom poučiť, čítať, ba ani len jako patrí premýšľať o ňom, — mienim totižto umenie, *jako treba deti vychovávať*. Krem učiteľov a kňazov, ktorí sa tomu v semenišťach učia, nedbá o celú

vec nikto, a rodičia práve najmenej: ačkoľvek je ono práve jim najviac a nadovšetko potrebné. Pritom však je toto umenie, jako to sv. Ján Zl. a sv. Rehor hovorí, i najväčšie i najťažšie medzi všetkými inými. Pravda síce, že sám prirodzený pud mnohlo nahrádza, že sám cit vedie často otca a matku na pravú cestu a k pravému spôsobu. Ale tento od Boha do srdca ľudského vštípený cit postačúva obyčajne len pre telesné vychovávanie, a dakedy ani tu nie zcela; lebo následky dedičného hriechu sú veru i tu patrné, tak že rodičia mimo vlastného rozumu i mnohú skúsenosť a často ešte i cudzú dobrú radu potrebujú, aby dieťa už v najútlejšom veku na tele a na svojom zdraví neutrpelo.

Ešte menej sú tieto naše vlastnie náhľady dostatočné pri duševnom a mravnom vychovávaní. Dopúšťam síce milerád, že najlahší a pritom i najistejší prosriedok, deti dobre vychovávať, je pravá a uprimná pobožnosť; tak že opravdivé nábožní rodičia ľahko si i bezo zvláštneho učenia vychovajú poriadne a bohabojné dietky. Ale i keby vôbec všetci rodičia boli opravdive z celého srdca pobožní: ešte ani tenkrát nebolo by jim zbytočné, poučiť sa trochu o poriadnom kresťanskom vychovávaní. Bo často i ten najlepší človek máva v

jednom druhom chybné náhlady, ktoré opraviť, a zásady, ktoré ešte pretriebiť alebo aspoň utvrdiť načí. Krem toho človek ani hneď na všetko nemyslieva alebo si nezná dakedy dať rady; tak že mu rozumné upozornenie a napomenutie len užitočné byť môže, a často je veru i potrebné. A z tejto príčiny duchovní správcovia, kňazia a učitelia nielen že sa v semenišťach v pobožnosti cvičia, ale krem toho učia sa ešte zvláštne, jako treba dušu ľudskú k dobrému viesť a vychovávať, aby sa toto vychovávanie skutočne i podarilo. A tak teda darmo myslieť, žeby u rodičov už samá pobožnosť mala byť k tomu dostatočná.

Na Slovensku, chvála Bohu, panuje ešte vôbec nábožný duch u rodičov, a predsa ukazujú sa už i u nás znaky, že sa vychovávanie zle darí. Slovenskí rodičia hľadia síce deti svoje viesť k Bohu a pridržať jich k modlitbe, a predsa vyskytujú sa už častej i pri slovenskej mládeži také chyby a hriechy, o ktorých predtým len zriedka kedy bolo čúvať. Tak sa mi všetko zdá, že pobožnosť a stálosť v dobrom dá sa jakosi ľahšej za našeho času vykraďnúť z mladého srdca, ktoré jakosi ľahšej podlieha pokušeniu, nežli predtým. Ovšem že je už sám terajší vek v mnohom ohľade svodnejší, nežli predtým býval: ale práve preto

musia i svedomití rodičia, ktorým dušné spa-
 senie svojich detí na srdci leží, o veľa viac
 starosti vynaložiť na jích dobré vychovanie;
 práve preto treba jim vedieť, jakými cestami,
 jakými prosriedkami a podľa jakých pravidiel
 možno mladé srdce utvrdiť v dobrom tak, aby
 ono i v trochu odrastlejšom veku znalo sa
 ubrániť svedeniu. Bo to nie je dost, keď vy-
 chovanie len dotiaľ vládze zachovať deti jako
 tak dobré, dokiaľ sa pruta bojá: ale naopak
 musí ho ono tak pevne a nepodvratne ustáliť
 v dobrom, aby i neskoršej vytrvalo v ňom.
 V iných krajoch očuť ustavičné hlasité žaloby
 na surovosť, nezvedenosť a rozpustilosť teraj-
 šej mládeže. Na všetky všade strany ozýva-
 jú sa tieto žaloby! A oni sa budú z roka na
 rok množiť i u nás, jestliže s vychovávaním
 nenarazíme všeobecne na lepšiu cestu, jestli
 mnohí terajší rodičia, a ktorí sa rodičami stať
 strojá, nezreknú sa odhodlane svojeho dosa-
 vádneho prevráteného zvyku, považovať totiž-
 to vychovávanie za tak ľahkú vec, ktorú člo-
 vek i voslep odbaví. Terajší vek namáha sa
 s diabolskou rozvahou a pravidelným postu-
 povaním zviest človečenstvo na tú širokú ces-
 tu, čo k peklu vedie: preto musia i kresťan-
 skí rodičia s dokonalou rozvahou a podľa i-
 stých a neomylných pravidiel vychovávať sve-

rené si deti, jestli nechcú, aby ináč všetkých starost vyšla na nič a deti časom počaly sa oddalovať od Boha.

A týmto pravidlám treba sa učiť.

Ostatne tieto pravidlá pravého vychovávaní, s ktorými je nám tak veľmi potrebné oboznámiť sa, netreba nám teprv vymýšľať a Bôh vie kade sľadávať: — nachodíme jich uložené *v pokladoch zdedeného cirkevného učenia*. Tuná leží, jako zlaté zrno, nesmierno bohatstvo pravej vychovavateľskej múdrosti. Bo nikto nevie lepšej nežli cirkev, jako treba človeka vychovávať; preto že ju sám vševedúci Bôh poučil o tajemstvách prírody ľudskej, o našom povolaní na tomto svete, a o našich duševných potrebách; krem toho má ona takmer dvojtisícročnú skúsenosť v tejto veci, a napokon jej najšlechetnejší a najučenejší mužovia s obzvláštnou obľubou zapodievali sa s vychovávaním dietok, ktoré i sám nebeský Spasiteľ tak srdečne miloval. A preto hľa pravému kresťanskému vychovávaníu musíme sa učiť zo svät. Písma, od svätých Otcov, a z ústneho dedictva bohumilých nábožných rodín: nie však od kadejakých sebeckých mudrákov terajšieho sveta, ktorí myslia, že keď je človek len zdravý, to preňho dosť, a ktorí všetkú slobodu v tom zakladajú, aby človek

podľa svojich, čo hneď hriешných náklonností, ľahkomyselne žiť môhol. My opovrhnuć lichými rečami takéhoto prevráteného mudráctva, pridržajme sa len starej a vyskúsenej pravdy.

Takýto vyskúsený spôsob kresťanského vychovávania chcem Vám ja, milí rodičia! v tejto knižočke predložiť, aby ste si ho náležite rozvážili a vzali k srdcu, čo i Vám i Vaším dieťkami poslúži ku šťastiu už na tejto zemi, a napokon k večnému spaseniu. Mnohý novoveký kresťan menuje sa len kresťanom, ale zanedbáva i najprednejšie kresťanské povinnosti pri vychovávaní svojich dieťok. My chceme byť s pomocou Božou takí kresťania, ktorí i svoje rodičovské povinnosti podľa kresťanských pravidiel plniť sa usilujú.

Lež mnohému mohlo by sa vidieť čudné, keď zbadá, že ja tu i tam uvádzam i slová starovekých *pohanov*, jako je Cicero, Quintilian, Seneca, Plutarch, a že takýmito pohanskými slovami svoje kresťanské výroky potvrdzujem. Abys' toto pokračovanie slušne oceňiť vedel, zapamätaj si, že: Ačkoľvek náhlady starovekých pohanov, považované vôbec, byly skutočne falošné, nebol predsa každý jednotlivý náhľad bludný a zlý; bo i pohania vládli zdravým rozumom, ktorým, jako vraví sv. Pavel, „boli by i Stvoriteľa mohli poznať, keby

jích nemúdre srdce nebolo (neprávostami) zatmené bývalo.“ (Rim. 1. 21.) A tak jích teda i pri vychovávaní naučila skúsenosť mnohým pravdám, ktoré sa podivným spôsobom srovnávajú so zjaveným slovom Božím; tak že tieto pravdy sú teraz slovom samého Spasiteľa znovu a to nepodvratne dosvedčené. A keď vidíme, že takéto i od cirkvi za dobré uznané pravdy už i sami pohania uznávali, odporúčali a z čiastky i nasledovali, je to pre nás (jako sa blahos. Ludvik granadský pri podobnej príležitosti vyslovuje) veru veľká haňba, že my ani pri všetkej pomoci, ktorú nám v tom pravá viera poskytuje, neuznávame a nenásledujeme to, čo ešte i neveriaci pohania len z púhej ľudskej rozvahy uznávali a nasledovali. Veru haňba pre nás, že my, dievky a priatelia Boží, v mnohom ohľade menej sa srovnávame s vôľou Božou, nežli Jeho nezdarení pohanskí synovia! — Taktó ti teda treba vec považovať, keď v tejto knižočke o kresťanskom vychovávaní nájdeš tu i tam výroky pohanských spisovateľov.

Je síce už viac podobných knižiek, ktoré o týchto veciach pojednávajú, a mne bude dojista len milé, jestli i tie iné čítať budeš; bo v tejto veci niet dobrého poučenia nikdy nazbyt. Ja sám som nejednu z týchto knižiek

prečítal, a tu i tam dačo krásneho a užitočného prevzal. Lež pri tej príležitosti som i zbadal, že z tých dobrých vychovateľských knížiek, — bo o zlých nemôže tu byť ani reč — jedny sú veľmi obširne a drahé, druhé veľmi učené a pospolitému ľudu nesrozumiteľné; jedny zas majú len o všeobecných veciach plno krásnych, ale prázdnych slov, a ostatnie zdajú sa mi byť veľmi sucho a neohebné písané, tak že jich človek nečíta s takou radosťou, jako by to pre svôj vážny obsah zasluhovaly. Táto skúsenosť privedla ma na tú myšlienku, písať prítomnú knižočku, v ktorej som hľadel zreteľne, srozumiteľne a zaujímave vyložiť pravidlá opravdivého kresťanského vychovávania, a hneď i ukázať, jako sa týchto pravidiel v jednotlivých prípadoch držať načim. Bo čo že to tam osoží, písať dlhé pojednávania o tom, že je dobré vychovávanie potrebné, alebo o tom, že sa vychovávanie len tam opravdive podaríť môže, kde ho rodičia s uprimne pobožným srdcom vedú a vlastným dobrým príkladom podporujú; alebo o povinnosti mládež poučovať a ustavične na ňu dozerať, a o iných podobných veciach, ktoré bez toho nikto netají!

Tí, čo majú dobrú vôľu, — tí to i tak vedia, a sú k tomu i hotoví, keby len vedeli, jako začať. Nedbalci naopak nevezmú to ani

do ruky, aby svoje ukoliebané svedomie z pohodlného spánku nevytrhli. A preto pre dobromyseľných a statočných rodičov netreba dlhočižné napomínania: jim treba len zkrátka, ale zreteľne povedať: „Toto lebo tamto je na nič. Takto musíš začať!“ Ale aby danú radu potom i rádi a s presvedčením nasledovali, treba jim po každej vysvetliť i príčinu — múdre a srozumiteľne. Toto sa mi zdá byť jediná pravá cesta, ktorou sa ľudia k dobrému nakloniť dajú, jestli pri tom spolu vidia, že jim človek ozaj dobre chce.

Že však tu pred sebou máte uprimného priateľa, to myslím poznáte už po mojej reči. Bo to veru človek ľahko zbadá, zdáliš ten, čo s nami hovorí, má ozaj i kus opravdivého srdca k nám alebo nie; zdáliš to uprimná láska alebo len sebecký zisk z neho hovorí. Nesmieš ovšem odo mňa očakávať, že sa ti ka-dejakými sladkými slovami podlizovať budem, jako to ľudia v terajšom svete požadujú od toho, kto sa jim chce zaľúbiť. Ja ti naopak tu i tam veru i také veci poviem, ktoré ti v prvom okamžení trochu trpké budú, jako to obyčajne býva, keď sa človeku pravda povie. Ale sa ty len zase trochu utíš, rozváž si vec chladným ale zdravým rozumom, tak viem, že si dosť skoro porozumieme, a uvidíš, že to

nebude ku tvojej škode, ani ku škode tvojích milých dietok.

„No!“ povieš, „to mi je už veru za príprava!“ — Či nie pravda? Ale veď práve k tomu sú to tie „úvody“ a „predmluvy“ alebo jako sa ešte ináč menujú!

II.

Kto je tomu vina?

Keď lekár k nemocnému príjde, vypytuje sa najsamprv, z čoho tá nemoc povstala, na ktorú sa chorý žaluje? Tak si teda počneme i my. Nemoc, o ktorú sa tu jedná, je nezbudnosť terajšej mládeže, na ktorú sa mnohí rodičia, bohužiaľ! nie bez príčiny žalujú. Máli sa však tomuto zlému odpomôcť, čo si veru všetci uprimne žiadame, treba najsamprv vypátrať, odkiaľ to pochádza, že mnohé deti sú teraz tak nezdarené? A ja bez obalu a okolovania odpovedám so starovekým básnikom Juvenálom: *„Príčina prostopašnej mládeže, na ktorú sa rodičia žalujú, sú si len rodičia sami.“* Viem síce popredu, že sa úhrnom všetci proti tejto odpovedi zbúrite: „Nie, to není pravda!“ poviete. „Ja plním svoju povinnosť: ale to . . . a oné . . .“ Tak čujem brániť sa keď nie všetkých, aspoň mnohých, a tisíc-

násobné námietky a výhovorky prednášať. No dobre! Len teda hovorte! Povedzte len zrovna čím sa chcete ospravedlniť proti mojemu výroku? Vy si umývate nevinné ruky otcovia a matky! Tak mi aspoň povedzte, keď to nie je Vaša vina, že sú Vám deti nepodarené, komu to chcete klásť za vinu?

Chcete snáď *Boha* obviňovať? *Boha Otca*, ktorý manželstvo zvláštne z tej príčiny vyhlásil za jediné a nerozlučné, aby tým spôsobom vychovávanie dieťaťa obľahčil? Alebo *Boha Syna*, ktorý stav manželsky preto povýšil na sviatosťnú hodnosť, aby svojou svätou milosťou sám prispel rodičom k pomoci v plnení ich povinností, z ktorých hlavná je vychovávanie dieťaťa? Alebo *Boha Ducha Svätého*, ktorý detinskú dušu pri svätom krste svojou milosťou porosil a zúrodnil, tak že rodičom len to pozostáva, aby čnosti, ktoré v mladej duši z nebeského semäňa pomaly klejú, opatrovali a polievali? Veru jestli sa Vaši synovia a dcéry nevydaria a tak zahynú, nemôžete za to nikdy obviňovať Otca nebeského. Smelo by Vám odpovedať môhol: „Čo som mal mojej vinici — kresťanskej totižto rodine — k prospechu urobiť ešte viac, a neučinil som jej? A preto som očakával, že mi obrodí hroznom: prečo teda obrodila hlozou?“ (Izai. 5, 4.)

Alebo chcete snáď obviňovať *kňaza a učiteľa*, že pri Vašich dieťatkách svoju povinnosť neplnia? To sa veru chráňte vysloviť nahlas, bo Vás ináč svet vysmeje. Už Quintilian hovorí: „Deti neučia sa svojej prostopašnosti teprv vo škole, ale ju už z domu prinášajú so sebou. Toto zlé pochádza obyčajne od rodičov, ktorí deťom od jích samej prvej mladosti zlý príklad dávajú. Deti totiž vidia a slyšia doma takmer každodenne veci, ktoré by nemali jakživo očuť ani poznať. To všetko stáva sa jim obyčajou, dosť skoro druhou prírodou, a ubohé deti priučia sa nepravostiam, skôr ešte nežli by len znali, čo vlastne je nepravosť.“ A tak je v skutku. Pokým Vaše deti farárovi a učiteľovi pod ruku prídu, sú často už tak zkažené a nezdarne, že všetko namáhanie vychádza pri nich na nivoč, jako by hrach na holú stenu hádzal, a len prut a lieskovica sú jich ešte v stave udržať trochu na uzde aspoň za ten čas, čo do školy chodia. Ale nech len tri — štyri týždňové prázdniny medzi to padnú, tak je pri novom školskom začiatku na jích starej prostopašnosti odrazu vidieť, že deti za dlhší čas doma, a znovu len sami na seba zanechané boly. A potom či to nie sú často sami rodičia, čo školskému vychovávaníu svévolne prekáža-

jú, čo učiteľovi a kňazovi zrovna a zúmyselne napriek robia?

Tak teda sú tomu snáď *deti samy* vina, keď na ledačiny vyrastnú? Ovšem že je jích srdce následkom prvorodzeného hriechu už od mladý ku zlému náklonné, ale ono predsa nie je naskrze zkazené, tak žeby k dobrému a k čnosti ani len schopné nebolo; zvlášte keď pomyslíme, že milosť svätého krstu zlé náklonnosti oslabuje, a dobrú vôľu posilňuje. „Detinská duša je vlastne mäkkému vosku podobná, do ktorého tak dobre dá sa vtlačiť obraz Boží, jako i obraz čertov, — a či obraz má byť v nej vtisnutý, to závisí len od toho, kto ju v ruke má,“ hovorí jeden zo svätých Otcov. A sv. Jarolím robí zase nasledujúce podobenstvo: „Jako na piesočnatom brehu voda za prstom tečie, ktorý jej v piesku járčok ryje: rovne tak ohebné je i dieťa v mladom útlo veku, a dá sa viesť, kam kto chce.“ Z dieťaťa dá sa všetko vykresáť, možno ho urobiť tak dobre anjelským, jako čertovským. „Jako si usteleš, tak budeš ležať,“ toto porokadlo platí i tuná. A že je ono čirá čistá pravda, to sa dá najlepšej vidieť na škole. Máli škola nedbanlivého alebo neschopného učiteľa, zkazia sa za niekoľko týždňov i najlepšie deti, a stanú sa nepozorlivými, lenivými a ne-

poriadnymi. Prijde-li však na jeho miesto usilovný a schopný muž, tak čo i nie hneď, aspoň o niekoľko mesiacov, alebo o rok, vyzerať všetko ináč: deti sedia ticho a pokojne, počúvajú zvedave, usilovne sa učia a poriadne sa chovajú. Odkiaľ že táto premena? Veď sú to tie isté deti, čo predtým. Ovšem že sú, ale vychovávanie sa zlepšilo, — a v tom väzí celé tajemstvo.

„Áno, povieš, ale nektoré deti majú už *od prírody také zlé vlastnosti*, že s nimi človek ani pri najlepšej vôli nič nezvedie.“ A ja ti odpovedám s Plutarchom: „A nech by si nektorá zem bola od prírody čo jako tvrdá a drsnatá, môže ona predsa pri usilovnom obrábaní stať sa krásne úrodnou.“ Nedá sa tajiť, že nektoré dieťa jednu lebo druhú zlú náchylnosť, snáď zdedenú, donáša už v neobyčajnej miere hneď so sebou na svet. Avšak táto zlá náchylnosť nie je ešte nič inšie, leda schopnosť ku zlému, a nemožno o nej povedať, žeby ona sama bola už skutočnou chybou. Tým sa ona len časom stane, keď sa totiž zaneďbáva, a keď sa zavčasu proti nej nepracuje. Človeka síce nesluší prirovnávať k zvieratu, ale si predsa dovoľím upozorniť ťa na hyenu alebo lva, ktorého si snáď dakde vo väčšom meste vo zverenci videl. Tieto zvieratá majú

od prírody vtelenú prevelikú lakomosť za mäsom; a jích majiteľovi podarilo sa predsa na toľko jich ukrotiť, že keď medzi ne baranča postaví, ani sa ho nedotknú. Prečo by teda nemalo byť možné rodičom, prinútiť svoje rozumné dieťa ku premoženiu jeho zlej náchylnosti? Veď človek dakedy i mimoriadne dobré schopnosti, ku pr. vtipnú hlavu, prináša so sebou na svet. A predsa, vieš, že nikto učený z neba nepadá: vtipné dieťa nestáva sa ešte samo od seba učeným, ale mu veru tiež len treba, aby ho dakto pobúdzal, a rídil a učil, — čo jestli sa nestane, i z najschopnejšieho dieťaťa nevyrastie nikdy nič dokonalého. Rovne tak je to i so zlými náchylnosťami: sama zlá náchylnosť ešte nenie nepravosť, ale ona sa ňou stane, jestli rodičia nič proti nej nerobia, a ničím ju vo vývine nehatia. „Zlá prirodzenosť je síce veľmi mocná, ale i nad ňu mocnejšie je vychovávanie, ktoré ju napraviť a na dobrú obrátiť môže. „Jaké deti sa narodia, to nezávisí od nás, ale to je v našej moci, aby dobre vychované boli,“ tak hovorí bl. Ludvik granadský.

Dálej hovoríš: „*Zlé spoločnosti* sú všetkému tomu zlému vina. Môj syn je celkom dobre vychovaný, ale mi tam dakedy chodievala k susedových Jankovi, ktorý je zľonoha

od kosti, a i vo škole síde sa tiež s kadejakými rozpustilcami: či je potom div, keď sa dieťa pokazí?“ No, na také slovo musím potom už ovšem ustúpiť a poddať sa! Ja som od jakživa myslel, že práve i to patrí k poriadnemu vychovávaniu, deti bedlive a prísne od zlých spoločníkov chrániť; a tu teraz čujem, že rodičia, ktorí svojim deťom zlé a nebezpečné spoločnosti dovoľujú, nie sú tomu vina, ani nemôžu za to, keď sa tam deti kadejakú rozpustilosť a nemravvy naučia. To je mi celkom nová múdrosť! Lenže to ja neverím; a i ty sám to najlepšej cítiš, že tu len vlastnie chyby planou výhovorkou ukrývaš. Neopozostáva mi teda nič inšie, leda necháť, aby sa na tebe splnilo to strašné „beda!“ ktorým sa Bôh u proroka Jeremiáša (23, 2.) a Ezechiela (34, 6.) vyhráža zlým pastierom, čo sa o jeho roztratené stádo nestarajú a pred dravým zverom ho nechráňa.

Je to ono predsas pravda, čo sa obyčajne hovorieva, že kto sa veľmi vyhovára, ten sám seba ohovára. „U mňa veru, hovoríš mi ďalej, nieto nedostatku ani na napomínaní ani na bitke, ale *veď viete, jaká je tá terajšia mládež*: nech človek deťom hovorí a robí čo chce, ony Vám raz nepočúvnu.“ A to potom má byť výhovorka? Mlč človeče a haňbi sa! Či

to s tebou ozaj už tak v dome stojí, že deti prach žiadnej bázne pred tebou nemajú? Či si mi ty taký víťaz, že už ani s takým malým „krpcom“ nevládzeš? A keď fa Jano neposlúcha, či to nepochádza odtiaľ, že si ho, zakiaľ bol ešte Janko, poslúchať nenaučil? Ale o týchto vecách budeme sa ešte raz obšírnejšej shovárať.

Ešte nečo! „Áno! My máme len predsa pravdu,“ hovoria mnohí rodičia, „to je tak! *Ono to väzí v duchu terajšieho veku*, že deti na rodičov už ani nedbajú. Predtým, pravda, panoval u mládeže celkom iný duch, ale teraz je svet celý inaký, a proti prúdu ťažko plávať. My robíme, čo naša povinnosť, — a ostatnie necháme byť jako je: my to i tak nie sme v stave premeniť!“ Kebych len k matkám hovoril, tak bych veru už mlčal: veď ženy musia mať voždy poslednie slovo, čo by hneď i desať ráz vedely, že nemajú pravdu. Ale ponevadž myslím, že túto knižočku i ne jeden otec čítať bude, chcem teda i na túto novomódnu výhovorku odpovedať. V tom síce máte svätú pravdu, že duch času a verejné smýšľanie je teraz vôbec veľmi prevrátené. Temer všetky náboženské a mravné bludy, čo za predošlých časov byly vymyslené, naháňajú sa teraz krížom krážom jako vtáci v po-

vetrí, a majú kopu nasledovníkov, zástupcov a rozširovateľov. Človek teraz ledvý že sa pustí s niekým do reči, už badá pri ňom krivé náhlady, polovičatú múdrosť a ľahkomyselné zásady. Kto že by teda chcel tajiť, že tento nekresťanský, ba môžem povedať, pohanský duch času nemá žiadneho vplyvu na srdce a myseľ útlej mládeže? To nikto múdry tajiť nebude. Bo jako nakazené povetrie telesnému zdraviu škodí, rovne tak i táto duševná nákaža terajšieho veku je hotovou otravou pre mladistvé srdca, ktoré ju nevedomky vpíjajú. Preto však ešte nijako nemôžem dopustiť, že by proti tomuto záhubnému vplyvu tohočasnej duševnej nákazy nedalo sa vonkoncom nič vykonať. Bo jako lekári znajú svoje prosriedky proti škodnému zlému povetriu a nezdravým výparom, tak jesto i prosriedkov proti prevrátenému a nákazlivému smýšľaniu včulajšieho veku, aby ono na mládež škodlive účinkovať nemohlo. *A jeden z najmocnejších týchto prosriedkov je práve domáce vychovávanie.* Otcovský dom je dieťaťu celý jeho svet. Nech by si svetom jakýkoľvek zlý duch vládol, jestli len v otcovskom dome dobrý kresťanský duch panuje, priučia sa deti tomuto, a nie tamtomu. Postavia-li sa otec a matka svojim kresťanským príkladom jakožto záštita pred synovo

alebo deérino srdce; pousilujú-li sa odhodlane a starostlivo odstrániť od nich všetkú škodlivú a nebezpečnú vonkajšiu nákazu: tak sa jich dozajista ten všeobecný jed nechytí, alebo jich aspoň neotrovní. Skoro bych povedel, že je vychovávanie všemohúce. Bo rodičia sú svojim deťom jích „viditeľným bohom“ jako jich Philo nazýva; oni sú temer jednotajne okolo nich, môžu na ne voždy a všade dohliadať, môžu takmer i jích myšlienky vedieť a deti majú k svojim rodičom neobmedzenú lásku a bezvýminečnú dôveru, a rádi jich vo všetkom nasledujú. K tomu prichodí ešte i pomoc Božia s milosťou sviatosti stavu manželského. Prečo by teda nemalo byť možné, aby rodičia zlému duchu tohoto sveta zahatili prístup do domu, ku svojim dietkam? Netreba len byť tak malomyselným, a pri všetkom hned zúfať: človek si dačo i trúfať musí; veď pán Bôh len tiež pomáha, keď sa kto uprimne usiluje jeho svätú vec zastávať, a verne plní, čo môže. „Ja všetko môžem v tom, ktorý mňa posilňuje,“ hovorí sv. Pavel.

Lež pravda, keď rodičia sami dolu prúdom plávajú, keď sa sami kláňajú „slobodnomyselnosti a vzdelanosti devatnásteho stoletia,“ keď sa oni sami priznávajú ku stránke lichého prevráteného „pokroku,“ tak nazvané „slo-

bodnomyselne“ časopisy čítajú, v ktorých sa klam za pravdu predáva, keď sa oni sami že vraj „osvietenými,“ ale v skutku bohaprázdnymi myšlienkami mámiť dajú: vtedy je vec prirodzená, že prúd zlého časového ducha i jích deti zachváti a voždy hlbej a hlbej do prepasti ztrhne. Preto, majú-li sa veci raz na lepšie obrátiť, načim predo všetkým vypratať zo srdca i z domu všetko, čo novomódnym pohanstvom páchne, a ničomu neprivoliť prístup, čo sa nesrovnáva so starým kresťanstvom. V náboženských a mravných otázkach nieto a nesmie byť iného svetla, nežli to, ktoré sám Syn Boží zažal, a Jeho svätá cirkev na svietnik stavia, aby svietilo všetkým ľuďom, ktorí na svet prijdú. Toto Božské svetlo svieti i tebe v tvojom vernom kresťanskom svedomí; od tohoto sa uč, jako máš žiť a svoje dievky vychovávať, a nie od takých vraj „učených“ pánov, čo bez Boha žijú a žiadnej viery nemajú. A keď by ti ktokoľvek na svete o vychovávaní tvojich detí takú radu dával, čo sa nesrovnáva s tým učením, ktoré v katechisme stojí a ktoré ti kňaz z kazateľnice každú nedelu ohlašuje: neočúvaj podvodné hlasy, nech by si hneď i tak sladko znely, jako slávičie spev. Po pravde rečeno je to predsa len soví škrek, ktorý z nočnej tmy podvodného blu-

du a hriechu hýka, a zpuštíš-li sa naň, zväbi-
 ťa i s tvojimi deťmi do hroznej prepasti du-
 ševného a telesného nešťastia. Napíš si ty
 radnej večné pravdy svätého Evanjeliuma na
 dvere, natri podvoja krvou veľkonočného ba-
 ráňka nového zákona, buď opravdive kresťan-
 ským oteom, opravdive kresťanskou matkou,
 ktorí všetko len dľa učenia Ježiša Krista a
 Jeho sv. cirkvi posudzujú, vo všetkom sa ríďa
 len podľa predpisov Syna Božieho a Jeho svä-
 tej cirkvi, a čo sa od svojich pobožných sta-
 rých rodičov naučili, to si váža a sväte zá-
 chovávajú, — tak potom i vražedlný anjel bez-
 božného terajšieho časového ducha, ktoréhožto
 pustošenie na svoje vlastnie oči vidíš a sám sa
 naň žaluješ, obíde tvoje dietky bez nákazy a
 bez všetkej škody.

III.

Moja vina, moja vina, moja najväčšia vina.

Milý čitateľu! snáď si za svojeho detin-
 stva posluhúval pri svätej omši. Často si teda
 riekaval pri začiatku sv. omše „mea culpa,
 mea culpa, mea maxima culpa“ a pri tom si
 sa tri razy v prsa bíjal; a tak myslím budeš

i vedieť, že tieto slová po slovenský tolko znamenajú, čo: *moja vina, moja vina, moja najväčšia vina*. Včul si už vyrástol, a snáď si sa i oženil. Pri sobáši požehnal ťa kňaz, a prosil Boha, „aby tvoje deti byly jako mladé olivy okolo tvojeho stola.“ (Žalm. 127, 3.)

Ale tieto sväté slová byly tuším len „marná nádeja,“ preto že z toho všetkého nie je teraz nič. Deti síce máš, ale ony nie sú jako „mladé olivy,“ ktoré medzi najprijemnejšie a najužitečnejšie rastliny patria, ale sú ti jako „divé vrby,“ ktoré ťa len jedujú a do hrobu znášajú, a z ktorých nič dobrého nechce vyrastnúť. Jako-že je to? Či sa farár lebo kaplan, čo Vás sobášil, len nemilobohu modlil? Alebo zehádzalo Vám snáď na milosti Božskej? Alebo v čom je teda chyba? Ja som ti už v predošlej kapitole predložil, kto je tomu vina, keď sú naničhodní chlapci a dievčatá v dome, — totižto rodičia sami. Ale sa mi zdá, že ti to jakosi nechce vliezť do hlavy, že moje slová nemôžeš jakosi prehltnúť, bo samoláska, ktorej je to veľmi protivné, keď sa jej chyby vytykajú, trčí ti jako ohryzok v krku a prekáža ti prehltnúť tento užitočný liek; — aspoň keď som ti ho ponúkal, spínal a bránil sas' hrozne, a hľadel sas' vykrásiť kadejakými vý-

hovorkami, ktoré všetky ukázaly sa byť vonkoncom prázdne.

Ale všetko zdráhanie je tu daromné: tento trpký liek musíš prehltnúť, musíš si vyznať „*moja vina*“ a to síce trikrát tak srdečne a jadrne jako vtedy, keď si posluhúval pri svätej omši. Bo čo by to hneď pre teba bolo i prineskoro, bude to aspoň iným k poučeniu. Tu nieto inej porady, tu Vy musíte, kresťanskí rodičia, všetkú hrdosť odložiť na stranu a pokorne uznať, že keď sa deti nevydaria, je to vlastne chyba na *vychovávaní*. A zakiaľ túto pravdu uprimným srdcom neuznáte, voždy na to pamätať a podľa toho robiť nebudete: darebné sú všetky kázne a všetko horekovanie nad zkazenosťou terajšej mládeže. Táto choroba musí sa tam hojiť, zkadiaľ svoj pôvod bere; a zakiaľ tento pôvod v sebe samých neuznáte, zatiaľ nie je ani možno vyliečiť ho. Preto mi teda nemajte za zlé, keď Vám ešte raz do svedomia vstúpim, a zo slova Božieho, zo skúsenosti, a z Vašich vlastných úst Vám tú svätú pravdu preukážem, že *jako si kto deti vychováva, tak jich potom i má*.

Keď dačo vo sv. Písme stojí, musí to byť i pravda; lebo čo tam stojí napísané, „to sú slová sv. mužov Božích, ktorí boli Svätým Duchom nadchnutí,“ — tak učí sv. Petor. (II.

1, 21.) A keď som nedávno v tejto svätej knihe čítal, našiel som u Kazateľa miesto (11, 30.), ktoré takto znie: „Nechválnikoho pred smrťou, lebo *až po synoch poznať človeka.*“ Zretelnejšej povedané znamená to toľko: Keď sa ti niekto čojako znamenitým človekom byť zdá, počkaj až zomre, a pozri jako sa jeho deti chovajú: z toho môžeš potom súdiť, čo za človeka vlastne bol. Lebo zo spôsobu, jako synovia a dcéry žijú, možno väčším dielom poznať, jako žili otec a matka, jakým srdcom jich vychovávali a jaký príklad jim dávali. Túto pravdu dokazuje i skúsenosť. Dejopisec Svetonius vypravuje, že zlostný cisár Caligula dlho pochyboval, je-li Drusilla jeho vlastnokrvná, alebo len cudzoložná dieťa jeho ženy. Tu raz videl, že keď sa dievča s inými dvorskými deťmi hralo, v zlostnom hneve jim celkom rozdriapalo tvári. S rozprestretým náručím pribehol otec k nemu, objal ho a riekol: Včul — včul ťa uznávam za svoju opravdivú dcéru.“ Tu hľa máte ten istý spoľahlivý úsudok, že z detí poznať rodičov, to jest: príklad a vychovanie, ktoré jim dávajú.

Iste i sám Spasiteľ mal „ovocie“ zlej výchovy na mysli, keď hovoril: „Či sa hrozná oberajú z trňa, alebo smokvy (fíky) z bodlačia? Každý dobrý strom nesie i dobré ovocie, a

zlý strom nesie i zlé ovocie. Dobrý strom nemôže zlé ovocie rodiť, a zlý strom nemôže rodiť dobré ovocie. Preto jich (rozumej tuná rodičov a jích výchovávanie) poznáte po jích ovocí.“ A nebolo dozajista ani to bez príčiny, že na svojej krížovej ceste matkám, čo nad ním plakaly, privolal: „Plačte nad sebou samými, a nad svojimi dietkami!“ Jích dietky boli skutočne k poľutovaniu, ponevadž jich o 37 rokov pri spustošení mesta Jeruzalema zachvátiť mala Božia pomsta za to, že Jednorodzeného Syna Božieho prenasledovali a ukrižovali. Ale i matkám kázal a to síce najsamprv nad sebou samými plakať, preto že i jim bola časná i večná pokuta prichystaná. Lebo keby boli svojich synov vedly k Ježišovi a boli jich takej láske a poslušnosti k nemu učily, jako tie matky, ktorých drobné deti Kristus pán požehnal: boli by zajiste i jích synovia Krista nasledovali a neboli by ho ani ukrižovali.

A tuná sa mi práve hodí, preriecť ešte slovo o jednej veci, ktorá je očividným dôkazom, že veru svätú pravdu hovorím. Nechcem tu spomínať, že svätí Otcovia, menovite *sv. Augustín*, *sv. Ján Zlatoustý* a *Origenes* rodičov robia zodpovedných za hriechy svojich detí, a učia, že oni za ne i pred Bohom ešte

počet zkládať budú: spomeniem len to, že i sami pohanskí zákonodárci, jako ku pr. *Lykurg*, ktorého múdrosť celý svet až podnes uznáva, také zákony vydali, *aby isté priestupky, ktorých sa syn lebo dcéra, dopustila, na otcovi a na matke trestané byly*, — a tieto zákony prišli i do úžitku, súc totižto všeobecným hlasom uznané za spravodlivé. Tak vypravuje dejopisec Plutarch, že raz vo Sparte dvom otcom veľká peňažitá pokuta naložená bola, preto že sa jích synovia pobili. Chýrečný mudrč Diogenes, udrel raz istého otca cez ústa, preto že jeho syna očul nehanebné reči hovoriť. Mojžiš ustanovil na zjavný rozkaz Boží, (5. 22, 21.) aby dievča ktoré sa dobrovoľne dalo zviest, bolo ukameňované. A vykladači svätého Písma svedčia, že tento hrozný trest pred otcovským domom a na jeho oči sa vykonával, preto že otec svojou neobanlivostou bol na jej hriechu spoluvinnen. A snáď si už i očul o tom zločincovi, ktorý, súc odsúdený na smrť a stojác už na popravišti, žiadal o milosť, aby matke ešte nečo pošepnúť môhol. Bolo mu to dovoleno. A keď sa matka k nemu nahnula, uhryzol jej ucho, ponevadž — jako hovoril — ona bola vina jeho nešťastiu, preto že ho zle vychovala. A tak teda lebo musíš bezočive tvrdiť, že

tieto zákony najmúdrejších zákonodárcov sú sprosté a nespravodlivé, alebo musíš uznať, že rodičia, ktorí majú nezvedené deti, sú v skutku trestu hodni, preto že zlým alebo zanedbaným vychovávaním sú aspoň zďaleka príčinou jích priestupkom a hriechom.

Lež opýtajme sa ešte jedného, a síce veľmi vážneho hlasu, totižto *skúsenosti*, čo nám táto povie? Skúsenosť nás podobne učí, že „jaký otec taký syn, jaká matka taká Katka“. Veď si len treba povážiť, že *takmer všetci svätí mali rovne tak svätých, alebo veľmi bohabojných rodičov, alebo aspoň veľmi pobožnú matku*. Takých príkladov je toľko, že jich ani nemožno všetky vypočítať. Pripomínam tu len, že najblahoslavenejšia *Panna Maria* bola vychovaná od svätého Joachima a sv. Anny; *Ján Krstiteľ*, predchôdca Pánov, bol vychovaný od pobožnej Elisabety a Zachariáša spravodlivého; a *svätý Ignác antiochenský* bol jedno z tých detí, ktoré boly raz matky prinesly ku Kristu pánu, aby jich požehnal. Sv. *Ján Zlatoustý* bol synom svätej matky Anthusy; svätý Benedikt a Školastika boly deti svätej matky Abondantie; sväté sestry Bibina a Demetria boly dcéry svätej matky Dafrosy. Svätá Emelia vychovala svoje štyri deti za svätých, totižto Vasula Vel-

kého, Gregora Nyssenského, Petra Sebastenského a dcéru Makrinu. Svätí rodičia Gregor a Nonna vychovali tri sväté deti, sv. Gregora Nazianského, svät. Caesaria a sv. Gorgoniu; svätí manželia Marius a Marta vychovali dve, sv. Audifaxa a sv. Abachusa. I v najťažších okolnostiach a v najzkazenejších časoch znali svätí otcovia a sväté matky zdarných synov a dcéry vychovať. Tobiáš zostal i medzi samými pohanmi zákonu Božiemu verný, preto že ho otec, rovne menom Tobiáš, vychoval v bázni Božej a učil ho od mladý varovať sa každého hriechu. Sv. *Rupert* Bingenský mal síce bohaprázdného otca, ale svätú matku menom Bertu, a pod rukou tejto svätej matky stal sa Rupert svätým služobníkom Božím; a sv. Monike, preto že svätá bola, pošfastilo sa nie len jej pohanského muža Patricia obrátiť na vieru Kristovu, ale i jej zkazeného syna *Augustína* slzami a modlitbami priviesť k čnosti a tak do neba. Nejednen sa snáď už zadivil nad tým, prečo za našich časov tak málo je Svätých? Odpoveď je veľmi snadná: preto že počet celým srdcom pobožných rodičov voždy viac sa umenšuje, a tak i pravé kresťanské vychovávanie stáva sa za našich časov zo dňa na deň redším.

Veru keby to nebola tak dôležitá vec, presvedčiť Vás úplne o tom, že pri deťoch takmer všetko záleží na výchove: bolo by mi už až ľúto, že toľko o tejto pravde píšem. Môhol som to veľa kratšej odbaviť a *Vašimi vlastnými slovami* Vás poraziť. Nuž povedzte mi teda, prečo že Vy Vašich svévolných, krutohlavých luhárskych, kmínskych, lenivých a zlostných chlapcov lebo dievčatá voláte „nezvedenými“? Nie pre inšie leda preto, že i sami potajomky uznávate, že tieto a podobné chyby len ztade pochádzajú, že sa deti k dobrému *nevedú*. Dobré to slýchať často medzi Vami porekadlo, že jablko nepadá daleko od stromu. A keď si tak nekedy postojíte alebo posedíte spolu a o ľuďoch v obci sa porozprávate; opilcov, leňochov, zlorečníkov, bitkychtivých chlapov, jazičné lebo nemravné ženy, kmínsku háveď rad radom vypočítate, — očul som Vás už často hovoriť: „Veď ani nieje div: jeho matka, jeho otec, neboli o nič lepší! To leží už tak v rode! Veď to nemá žiadneho vychovania!“ Pri iných, tam súdite celkom prave, ale keď sa to Vás samých týka, slepí Vás tá marná samoláska a nedá Vám pravdu uznať. Ešte bych napokon rád vedel, prečo že sa, rodičia, *Vy sami* hneď tak tuho bránite, keď Vám niekto Vaše *deti* nazýva nezvedený-

mi, alebo jich za to hreší? „Čo to hovorí ten a tá?“ zpytujete sa celí obrazení. „Či snáď myslí, že som ja moje deti tak vychoval, lebo vychovala!?“ A keď sa jich rozpustilosť vonkoncom už utajif nedá, čo ovšem, dokiaľ len možno, tajievate: tu napokon počnete sa vyhovárať samých seba: „Veď na mne veru nezchádza; človek robí, čo len vládze: ale voždy a všade nemôže jim sedieť na krku atď.“ Či pri takýchto rečach nemusí i mimovoľne napadnúť človeku príslovie, že koho páli, ten kričf!?

„Ale veď nenie pravidla bez výminky,“ povieš; „ja znám veru statočných rodičov, ktorým jich deti mnoho kríža a trampôt robia“. Na to však dovoľ mi odpovedať: výminky musia byť poriedku; bo ináč nie sú výminkami. Dosiaľ však mi ešte žiadny otec ani žiadna matka neuznala, žeby oni boli nepodareným synom a dcéram vina. Kedykoľvek som ešte rodičom za jich deti dohováral, oni sa mi voždy s jich vychovávaním vychvalovali, a tak sa staväli, že ani len pochopiť neznajú, zkadiaľ ten chlapec alebo to dievča tie svoje nespôsoby má. Keď teda človek Vás očúva, prišiel by skoro na tú myšlienku, že rečené pravidlo celkom naopak znieť má: „Čím lepší totiž rodičia, a čím lepšie vychovávanie, tým

horšie deti“. Chceme-li už teda o výminkách hovoriť: tak myslím, že sa s pomocou dobrotivej prezretelnosti božskej o mnoho častej stáva, že deti dakedy výminkou bývajú lepšími, neželi jích vychovanie, a nie naopak, žeby sa i pri dobrom vychovaní mali nezdaríť. Dakedy síce môže sa zvláštnymi okolnosťami prihodíť, že sa syn alebo dcéra odvrhne. Ale takého-čo stáva sa voždy len veľmi zriedka, a dobre vychované deti, keby sa i neskôr zapustily, dajú sa obyčajne ľahko i skoro z nepravvej cesty navrátiť k dobrému; kdežto naopak zle vychované deti sú a obyčajne i ostávajú len zlými. Dobrý koreň voždy znovu ženie, čo by hneď i kmen vyschol; ale je-li sám koreň nahníly, zhnije i strom celý a to veľmi rýchle.

Tá nešťastná samoláska, tá Vám má tuhý život, tuhší nežli mačka. Už jej len dost zatínam do živého, a ona sa ešte poriad svíja, ešte poriad vykrúfa na „ale“. Raz som jej dcéra dala zviešť. „Nikto nie je tomu vina, len sami rodičia!“ hovoril som jej medzi iným. Lež na to som dostal odpoveď, že jej ani nebolo skoro konca kraja. Ale keď sa utrápená matka z celého srdca vyžalovala, riekol som jej: „Nechcem sa s Vami hádať,

či by opatrná matka nebola mohla bedlivým okom už dávno spozorovať, že to neide s dobrým, a zdaliž by nebola bývala v stave toto nešťastie väčšou bedlivosťou prekaziť. Dopúšťam Vám i to, že na tom jednotlivom hriechu, ktorý sa vtedy stal, nie ste zrovna vina. Ale pri tom všetkom nemôžem Vás uznať za celkom nevinnú. Lebo keby Vaša dcéra bola bývala tak vychovaná, žeby bola vedela: „Pred matkou nie som ani na okamženie istá“ — keby ste ju boli v takej poslušnosti a bázni vychovali, žeby voľky nevoľky bola musela pomyšleť: „keď sa zapomeniem, nech mi je potom sám Bôh milostivý!“ — keby ste boli od prvej mladosti stydlivosť v jej srdci lepšej zakorenili, a často ju na prítomnosť Božskú, a na anjela strážca upomínali; keby ste ju boli priučili, neopovážiť sa nič robiť rodičom za hrbtom, a bez dovolenia nevýstí ani na krok pred dvere, slovom keby ste boli *vo všetkom všade* Vašu materskú povinnosť ostro plnili, nebolo by to tak daleko prišlo. Ja nehovorím že sú rodičia na každom jednotlivom priestupku svojich detí zrovna vinovatí. Nie: vina vlastne leží *v celom vychovávaní vôbec*. Ono sa tu nejedná o jednotlivé snáď celkom nevinné nedohliadnutie, jako by to uvalovalo na Vás hneď od-

povednosť za hriechy Vašich detí: ale ovšem tie tisícere malé i veľké chyby, ktorých sa pri vychovávaní dopúšťate, tie každodenné skutky a nedbalosti, ktorými sa proti rodičovským povinnostiam prehrešujete, vzaté všetky dohromady, sú tomu príčina, že Vaše deti nezdarene vyrastajú, a že vina za to i na Vás padá.“

Čo som tejto matke povedal, z toho si vezmi i sám naučenie! Premýšľaj trochu sám, čo je tomu chyba, že to pri tvojich chlapcoch a dievčatoch s dobrým jakosi nechce ísť: možno že sa i sám toho doniatriš. V nasledujúcich kapitolách ulahčím ti trochu toto premýšľanie, a upozorním ťa na nektoré najhlavnejšie chyby pri vychovávaní. Zatiaľ si len prichystaj päšť, ale nie z hnevu, zato že ťa takto z uprimnej lásky k tebe a tvojim milým deťom karhám, lež naopak s tým dobrým predsavzatím, aby si sa skrúšene v prsa uderíš, a *svoju vinu, svoju vinu, svoju najväčšiu vinu* pokorne uznať môhol; keď pri čítaní na takú chybu narazíš, jakej si sa dosiaľ i sám dopúšťal, a o takom dobrom sa poučíš, čo si dosiaľ pri svojich deťoch zanedbával.

IV.

Kedy treba začať?

Najškodlivejšia chyba pri novomódnom vychovávaní, pre ktorú sa mnohí rodičia stávajú vinnými na hriešnom živote svojich detí, záleží v tom, že jich *nezačínajú dosť zavčasu vychovávať*.

Hlavným pôvodcom tejto záhubnej chyby je istý človek, ktorý asi pred sto rokmi vo Francúzkej žil a svoj rozum k tomu zneužíval, že napísal niekoľko bezbožných kníh, kde kresťanské náboženstvo za nepotrebné, ba ľudskému šťastiu temer za škodlivé vyhlasuje. Zpomedi týchto *Rousseau*-ových spisov (tak sa totiž ten viery prázdny človek menoval) účinkovala najzáhubnejšej a i jeho svedomie najviac obtiažila kniha o vychovávaní, ktorej dal meno „*Emil*“. Zastáva totižto v nej mienku, „že človek od prírody je vonkoncom dobrý, tak že keď sa mu len povolí, celkom slobodne a podľa svojej vôle sa vyvíňovať, a keď sa celkom na seba zanechá, voždy dobrým zostane; — kdežto naopak každý cudzí vplyv, ktorý mu istú cestu vyznačiť mieni, len mu v jeho vývine vraj prekáža, a že vraj práve rodičia a učitelia, keď dieťa vychováť,

to jest istým vecám priučiť a od iných odučiť chcú, dieťa teprv pokazia „duchom zakrpatia a zlé náruživosti mu teprv vstúpia“. Toto je Rousseau-ve učenie o výchove, ktoré bohužiaľ za jeho času, kde ľudia z kresťanských povinností sa vyzuť a na miesto nich jakési vraj „ľudskejšie a prirodzenejšie náboženstvo“ uviesť chceli, s veľkou pochvalou boli prijaté a usilovne rozširované. V nešťastnej zaslepenosti bolo ono vyššími rozkazami uvedené najprv do škôl, ztadiaľ potom vodrelo sa i do rodín, — a tak sa teraz podľa tohoto prevráteneho učenia vo vyšších domoch povedome a zúmyselne, u iných ľudí nevedome a len voslep deti vychovávajú, alebo — má-li človek pravdu povedať — *nevychovávajú*.

Je to však veľká bláznivosť, zpúšťať sa na slová tohoto človeka, a podľa neho sa rídiť. Rousseau nemá v celej otázke o vychovávaní *žiadneho slova*. Taký totižto muž, ktorý už jako sedmoročné dieťa leďaké knihy čítal, čo po svojej zomrelej matke našiel; ktorý stav manželský za „závadu osobnej slobody“ vyhlasuje; ktorý svojich päťoročných nemanželských detí, hneď jako sa narodily, do obecného domu pre podhodenčatá odovzdal, ani jich jakživo viac nevidel; ktorý vo svojom životopise svoje výstupky a necudné kúsky celkom bez hanby

rozpráva a sviňsky sa s nimi chvastoší, za celkom prirodzené a rozumného človeka hodné jich vydáva: — taký rozpustilý človek nemá žiadneho slova, a má držať jazyk za zubami, tam kde sa o vychovávaní jedná. A veď vieme, že strom najlepšej poznať *po ovoci*; a tak i jeho učenie dá sa najlepšej posúdiť z jeho následkov. Zkázonosné semäno, ktoré nasial, zišlo vo francúzskom povstaní. Rousseau zomrel roku 1778, a roku 1793 padla hlava kráľa Ludvika XVI. pod katovou rukou. Tí ľudia, čo sa opovážili vyhlásiť zákonom, že niet Boha, čo necudné ženské jakozto vraj Bohyne rozumu na oltáre postavili, čo sa v krve svojich blížnych brodili a kadejaké hrozné ukrutnosti páchali: — to boli ľudia z *jeho školy*. A i za našich časov je tá prostôpašná mládež, čo sa ani len dočkať nemôže času, aby sa dostala zo škôl, a ktorá potom všetku verejnú mravnosť nohama šlape, na predstavených ani na rodičov prach nič nedbá, — tento nespokojný, po cudzom lakomý a svévoľný rod, čo len striehne na okamženie, kde by pri volajakom vypuklom povstaní svojim podlým nárúživostam uzdu popustiť môhol: — je podľa zásad tohoto muža od jeho nerozumných, alebo jako sa sami volajú „osvietených“ nástupníkov vychovaný.

Lež tieto zásady už ani preto nemôžu byť pravé a prospešné, pokiaľ sa *protivia viere božej*. Čo sa raz protiví pravej, svätej a od Boha zjavenej viere, nemôže byť nikdy pravdou ani slúžiť k dobrému. A to je zjavný blud proti sv. Písmu a proti slovu Syna Božieho, že vraj človek je od prírody úplne dobrý; naopak je človek následkom prvorodzeného hriechu už od rodu viac ku zlému nežli k dobrému náchylný; — rovne tak je blud i to, že vraj človek vlastnými silami a len vlastnou dobrou vôľou všetky zlé náklonnosti prevýšiť je v stave; naopak je mu k tomu dvojná pomoc potrebná, božská skrze *sv. milosť*, a ľudská skrze dobré *vychovávanie*. Ponechali sa dieťaťu všade a vo všetkom len jeho vôľa: tak sa veru nie to slabšie dobré, ale to silnejšie zlé bude pri ňom vyvíňať, jako i v prírode nie žito, lež bujná zelina sama od seba rastie. Preto potrebuje dieťať pomoc a podporu, ktorá by v ňom zlé náklonnosti dusila, k dobrým ho vedla a v nich posilňovala, slovom — *ono musí byť vychovávané*.

A s týmto vychovávaním musí sa čo najskôr započat' z dvoch príčin, ktoré sám Duch Svätý vo starom zákone udáva. „Zohybaj šíju synovi — hovorí Kazateľ — zakiaľ ti je ešte

chlapcom, *ináč ti zatvrdne a stane sa ti neposlušným*. Lebo jako neskrotený kôň býva tvrdoustý, tak i dieťa, keď sa mu popúšťa, na zlomkrky letí.“ (30, 12. 8). Či teda už vieš, odkiaľ to pochodí, že tvoji povyrastlí synovia a dcéry tak nezvedene sa chovajú, jako — Bože mi hriech odpusť — divé zvery? Bôh, svätá večná pravda hovorí ti zreteľne a jasne, že to len odtiaľ pochodí, žeš jim šíju nezohybal a jích náruživosť nekrotil, *zakiaľ boli ešte malí*. „Štažuješ sa, vraví sv. Ján Zlatoustý, že máš neskroteného syna? Mal si ho, keď ešte bol malým chlapcom, keď by sa ešte ľahko bol dal skrotiť, starostlivo držať na uzde, privykať ho k jeho povinnostiam, sporiadať ho, a všetky zlé chyby z jeho duše vykoreniť. Keď ešte jeho srdce, jako kýpra zem, bolo by sa dalo i bez veľkého namáhania vzdelaf: tenkrát si už mal plieť všetko bodlačie z neho, bo tenkrát byly by mladé korienky ľahšej popustily a detinské náruživosti neboly by sa staly tvojou vlastnou neďbalosťou veľkými a nepremožiteľnými.“ A týmto pravdivým slovám sv. Jána Zlatoustého prisvedčuješ i sám, keď sa žalúvaš: „Ach už je to tak v ňom zahrzdavené: nie je mi už nijako možno vyhnať mu jeho hnev, jeho svévolnosť, jeho lenivosť atď.“ Áno, veru: „za-

hrdzavené“. Ale tu ťa chytám za slovo. Možno že si i v kuchyni taká nedbalá, jako pri vychovávaní svojich diétok. Lež tu niekoľko dní pred hodami, kde hostí očakávaš, vidím ťa drhnúť o prietrž tvôj železný riad, a on sa ti predsa nechce lyšťať, čierne flaky na panve nechcú sa nijako ztratiť, až naposledy ešte i dieru predrhneš; tak, že keď pečienku na oheň postavíš, omáčka ti von tečie. Kebyš mi bola poriadnou gazdinou, bola bys dávno prizrela, a zbadajúc dakde malý hrdzavý fliáčok, bola bys ho hneď a hneď odrhla: a tak by to nebolo ta prišlo, že teraz za spálenú pečeňu pred hostami hanbiť sa musíš, alebo do vaku čiahnuť a nové panvy kupovať, čo je bez toho planá pomoc, preto že ti potom jiedlo novým riadom páchne. Takto bych ti môhol celú kopu rozličných podobenství predstaviť, abys rukama chápať mohla, jak celkom nemúdre, bohužiaľ, teraz mnohí rodičia robia, keď nezdoby svojich malých detí ľahostajne trpia alebo ľahkomyselne ešte i žarty s nimi prevodia, mysliac: „že veď sú to ešte len deti, že sa to všetko s rokami ztratí, že veď jich neskorej naučia móresu atď.“ Nešťastný prevrátený to klam! To nie je pravda, to nie je tak! Detinské nezdoby neztratia sa časom samy od seba,

ale naopak budú zo dňa na deň väčšími a zatvrdejšími, zanedbáš-li zavčasu, a to hneď v mladuškom veku jim prekážať; práve tak jako sa iskra rozplamení, keď ju nezašliapneš, jako ti zlá zelina celé pole zaplení, keď ju hneď malú nevytrháš, jako sa ľahká zimnica na nevyhojitelnú chorobu prevrhne, keď sa hneď z počiatku nelieči. Veď je to tak zjavné, že ešte i pohanskí mudrci túto pravdu uznávali! Seneka hovorí: „Mladé srdca je ľahko viesť a rídiť; lež naopak veľmi ťažká to vec, vykoreniť zlé zvyky, ktoré zároveň s nami vyrastly“. „Preto — dokladá Quintilian — treba mládež už v tom veku vychovávať a cvičiť, keď sa ešte pretvárať nevie, a keď ešte tým, čo jej rozkazujú, ľahko verí i dôveruje. Lebo keď sa raz chyby zakorenily, a srdce zatvrdlo: skorej ho zlomíš, nežli zohneš“. Tak učí i naše porekadlo: „Ohybaj ma mamko, zakiaľ som ja Janko; až ja budem Jaňo, neohneš ma mamko“.

Ale vychovávanie nepozostáva len v tom, aby sa zlé vykorenilo, lež i v tom, aby sa dobré vštiepilo a opatrovalo. A i s týmto druhým treba zavčasu započáť. Príčinu tomu udáva Šalomon v knihe prísloví (21, 6) napomínajúc takto: „Pridžžaj dieťa od prvopočiatku k čnostnej ceste, po ktorej kráčať má:

ono potom, i keď staršie bude, nezpustí sa jej tak ľahko“.- „Toho,“ hovorí často spomínaný Quintilian, „čomu sme privykli v prvých deťtinských časoch, pridržavame sa veľmi tuho: rovne tak, jako hrniec prvou vôňou páchne, a vlna prvú barvu nepustí“. I túto pravdu uznávame všetci, riekajúc často medzi sebou: „K čomu človek v mladosti zvykne, to v starobe robí.“ Ale čo mi je z toho, keď túto tak vážnu pravdu hneď zase ľahkomyselne zabúdame, a s tak nazvanými „osvietencami“ blúznime, že vraj dietky k dobrému jako opice *priúčať* je vec nehodná na človeka; treba vraj len dočkať, kým rozum dozreje a deti budú v stave to i pochopiť, k čomu sa priúčajú“. Keby to nebola beztak známa vec, jak málo takito slobodomyselníci prírodu ľudskú poznajú, tak by sme to už z týchto prázdnych rečí vidieť mohli. Bo nech sa hovorí, čo chce, ono to zostane len predsa pravda, ktorú každý uznať musí, že my ľudia i v dobrom i v zlom zriedka kedy jednáme podľa rozvahy, ale obyčajne podľa zvyku. Kto raz pre kmínstvo sedel vo väzení, ten krádež tak ľahko nezaľahá, a kadenáhle sa dostane von, bude len zase dlhými prstami merať, ačkoľvek dobre nahliada, že sa tým o drahú časť a dobré meno pripravuje. A tak i smilník, trebárs

vie, že výstuplivým životom svoje zdravie podkopáva, potupu a haňbu na seba uvaľuje, svoje šťastie i pre tento i pre budúci život nohama šľape, predsa neupustí od svojeho zlého živobytia. A čo poviem o opilcovi? On vie, že ho opilstvo priváda o rozum, o zdravie, o krvopotne nadobudnutý majetok: ale on len pije! — vidí že v maštaly chudý dobytok, chalupa na haňbu otrhaná, role nezahnojené, všade treba grošom pomôcť: ale on s ostatným grošom tmlí sa do krčmy! — vidí a čuje ženu i deti, bez chleba a bez šiat, plakať a nariekať, prosiť a preklínať: a on jim predsa chlieb na koreni prepije. Mnohý sa zaviazal prísahou, že sa starého zvyku zriekne, a keby za inú vec mal zlomiť prísahu, ztriasol by sa celou dušou, vlasy by mu dúbkom stávaly: ale k vôli svojemu zvyku zlomí i prísahu, a i svedomie ešte ohluší. Opilec dobre nahliada, že zle robí: ale pri tom predsa len pije. Jeho navyklosť je mocnejšia, nežli všetka rozvaha a zdravý rozum. Jak často čúvame ľudí pri jích každodennom živote, pri jích kupectve, pri jích domácom poriadku hovoriť: „Ja už len zostanem pri svojej obyčaji,“ a čo bys' jim svätú pravdu na dľaň kládol, nevyrazíš jich viac z navyklej koľaje. Váš páu farár alebo páu kaplan Vám iste už neraz držal

kázeň, aby ste častej ku svätým sviatosťam pristupovali, aj ste mu pekne rúce prisvedčovali hlavou, keď Vám dokazoval, jak dobrá a prospešná to vec. Viem že ste si pri tom mysleli: „Veru pravda čo hovorí, dobrá to vec, častej sa sponedať a sviatosť oltárniu prijímať“. A vzdor tomu len zostávate na starom, a ani sám anjel strážca nebol by Vás v stave k tomu priviesť, aby ste čo len raz mimo Vianoc a Veľkej noci pristúpili ku stolu Pána. „To nie je môj deň: i predtým som ináč nechodieval“ hovorievate; a Váš dosavadný zvyk viac váži, nežli všetky tie dôvody, čo ste z kazateľne počuli, a ktoré už viete nazpamäť. Ponevadž teda my ľudia už raz takí sme, že sa nám zvyk ľahko na druhú prírodu; premení, preto sa rozumie samo od seba, že rozumní rodičia, chcú-li deti dobre vychovať, všetkú svoju starosť na to obráta, aby deti už na rukách k dobrému privykali, — potom sa „nie tak ľahko zpusťia cesty, ku ktorej byly pridržané“, ... čnosť, modlitba, poslušnosť, sebazaprenie, ku ktorým byly od mladý vedené, zakorenia sa v nich tak, že jich potom sotvy viac opusťia, ponevadž jich vôľa v dobrom je upevnená.

Nechcem tým povedať, žeby už to bolo najväčšou dokonalosťou na tomto svete, keď

človek len zo samého zvyku čnostne žije. To nie! Bo keď sa rozum a srdce začne raz pri deťoch vyvíňovať, musí sa i k tomu hľadať, aby ony tieto svoje dobré zvyky s rozumom a presvedčením, s chuťou a láskou konaly a i na ďalej zadržaly. Ja len hovorím, že dobré zvyky *musia byť už v úžitku*, prv ešte nežli jim deti rozumia, a že chceť človeka vychovávať až keď k úplnému rozumu dojde, je nad mieru neskoro. Lebo s rokami nepri-býva len rozumu, ale popri ňom rastnú spolu i náruživosti a zlé náklonnosti, a to síce nie rovnako, lež bujnejšej a rýchlejšej; tak že keď v dospelejšom veku boj medzi rozumom a náruživosťami povstane, rozum v ňom dojista podľahne, jestli ho len nepodporuje vôľa od mladý v dobrom utvrdená. A preto je hlav-nia rodičovská povinnosť pri malých deťoch tá, aby včasným navykaním jích vôľu v do-brom upevnili. I pri horskom potoku treba robiť násypy za leta, keď si ešte pekne ticho tečie, aby na jar, keď rozvodnený dravo jačí, jeho prudké vlny na haťách zlomené a od-razené polniu úrodu nespustošily: rovne tak dlžno ešte za tichého detinského veku, zakiaľ zlé náchylnosti ešte len slabé sú, dobrými zvykami jako násypom obohnať mladucké srdce, aby keď raz náruživosti zmohútnejú a

ohnivejšej sa prezradzovať počnú, na tom ná-
sype dobrých zvykov sa odrazily a tak ne-
škodnými sa staly. Chybí-li tento násyp:
prídu potom v dorastajúcom veku zlé náru-
živosti jako povodeň, marnou a hriešnou ná-
plavou zanešvára mládenecké a pannenské
srdce, vyvráfa a ztrhnú so sebou ešte i ten
lepší rozum; to presvedčenie a predsavzatia,
čo jich aspoň dakedy v lepšom okamžení
zdržať sa usilovali.

Preto všetci osvietení a skúsení mužovia
od sv. *Augustína* až po *Fenelona* súhlasili
voždy so sv. Písmom, ktoré na rozličných
miestach učí, že sa s vychovávaním má za-
počínať hneď od mladosti (ab adolescentia), od
detinstva (a pueritia), od nemluvného veku (ab
infantia), pod ktorým sa rozumie prvých šesť
rokov, dokiaľ dieťa k „poznaniu rozumu“ ne-
prijde. Istý veľký mudrc našich časov ho-
vorí: „že dieťa, *nie je-li jako patří vychované*
do desiateho roku, ani sa už viac nevychová;“
iný rovne chýrny a múdry muž hovorí: „Člo-
vek zostáva obyčajne za celý svôj život taký,
jaký bol v prvých šiestich rokoch, zakaľ ho
matka na lône chovala“; a tretí zas učí:
„Dieťa, ktoré ešte i po svojom štvrtom roku
bitku zasluhuje, je už nepodarené“; a Herder,
tento veľký znateľ prírody ľudskej požaduje:

„aby hneď s narodením počalo sa dieťa i vychovávať“. Iní idú ešte ďalej, a podľa mnohostrannej skúsenosti učia, že sa dieťa musí začať vychovávať skôr ešte, nežli sa narodilo. Hovoria totižto, že to nebýva bez následkov na srdce a mravnosť budúceho dieťaťa, jako jeho rodičia svoju mladosť a časy svojeho zasnúbenia ztrávil; ponevadž sa nenadarmo hovorí o „zdedených chybách, ktoré už v krvi ležia“. Tým menej je vraj ľahostajné, v jakom duševnom stave nachádzali sa otec a matka v tom okamžení, keď jich Bôh za nástroj svojeho stvorenia upotrebil; ponevadž nás každodennia skúsenosť učí, že deti, ktoré sa počaly, keď jich rodičia jeden či druhý bol opitý, len samej púhej smilnosti oddaný, alebo nepriateľského srdca proti iným: prinášajú tieto zlé náruživosti už so sebou na svet. Rovne tak nie je vec ľahostajná, zdáliž matka za tých deväť mesiacov, kde jej život so životom jej dieťaťa tak úzko je spojený, pobožne a bohabojne, alebo ľahkomyselne a bohaprádzne žije; ponevadž jej dobré alebo zlé city ľahko prechádzajú i na plod jej života. A napokon kto že by nevedel, koľko pravdy v tom prisloví leží, ktoré každodenne užívame: „Tú zlosť vraj on už s materinským mliekom do seba vpil!“

Pozor teda drahí rodičia! nezanedbávajú pre Boha výchovu Vašich malých dietok. Zapamätajte si to na celý Váš život, že *od prvých šiestich rokov všetko závisí!* Čo sa v tomto čase zanedbá, to sa ťažko kedy alebo snáď nikdy viac nedá napraviť. Veď to práve deti v týchto rokoch boli, čo nebeský Spasiteľ, ktorého miesto zastávate Vy sami, k sebe zavolať a o ktorých Vám povedal: „Nechajte malučkých ku mne pristúpiť a nebráňte jim; lebo jich je kráľovstvo nebeské!“

V.

Prvé vynaučovanie vo viere.

Rousseau, ktorého prevrátenú mienku o vychovávaní sme už vôbec jakožto nekresťanskú zavrhli, učí medzi iným i to, „že človeku pred jeho osemnástym rokom nesmie sa o Bohu a viere nič hovoriť; a ešte i tenkrát že je to vraj skorej privčias, nežli prineskoro.“

Odpovedzme mu najsamprv slovami všeobecne obľúbeného básnika a spisovateľa, ktorého storočný rodný deň bol nedávno slávený. Jean Paul (Fridrich Richter) totižto hovorí: „Keď Rousseau vynaučovanie o Bohu a viere

až jakožto neskoré a dlho zadržané dedičstvo len celkom vyrastlej mládeži vydať mieni: nemôže potom od takejto mládeže ani kresťanskú lásku, ani kresťanské srdce požadovať: rovne tak jako planý panský otec nemôže sa úfať detinskej láske u takého syna, ktorému sa temer ani neukázal, leda až tenkrát, keď ho vyrastlé dieťa už ani nepotrebuje. Kedy že sa majú dať sväté myšlienky a láska k Bohu zakoreniť lepšej, neželi v nevinnom detinskom veku!“ Po tomto svetskom mudrcovi očujme svätého biskupa Jána Zlatoustého: „Všetká neprávosť pri deťoch pochádza z našej nedbalosti; ponevadž sme jich totižto hneď zo začiatku, hneď zo samého prvého začiatku, nepriučali bohobojnosti a pobožnosti.“ Ale načo že tu shladávať výpovede ľudské? Bôh sám naložil otcovi i matke povinnosť, deti svoje *hneď od malučka vyučovať pravdám svätého náboženstva.*

Keby kráľ Šalomon i nebol býval nadchnutý duchom svätým, keď knihu Prísloví písal: už pre jeho vysokú múdrosť a skúsenosť zasluhuje byť povšimnuté to napomenutie, ktoré v 29. kap. v. 17. rodičom dáva, keď volá: „*Vyučujte Vaše deti!*“ A Kazateľ opakuje tieto slová v jednej samej kapit. práve tri razy jedno za druhým (30, 2. 3.

13), aby tak ukázal, jak veľikú váhu kladie na svedomité plnenie tejto rodičovskej povinnosti. Pritom udáva spolu i čas, kedy sa má s týmto domácim vyučovaním vo viere započat, lebo hovorí: „Máš-li deti, vynaučuj ich *hneď od detinstva*, ešte zakiaľ sú malé“ (7, 25). Obá títo múdri muži žiadajú z vnuknutia Božieho ešte ďalej, aby toto vynaučovanie malých detí nekonalo sa nedbale a len sem i tam, ale naopak horlive a vytrvale. „Kto svoje dieťa miluje, vynaučuje ho *neprestajne*“ (instanter, čo toľko znamená jako: z okamženia na okamženie. Prísloví 13. 24) a „*vynakladá mnoho práce naň*“ (Kazat. 30, 13). A toto pravidlo o neustálom vynaučovaní berie pôvod z piatej knihy Mojžišovej, kde Bôh svojemu vyvolenému ľudu prikazuje: „Predpisy, ktoré som ti dnes dal, nech ti zostanú uložené v srdci, a budeš jich vykladať svojim deťom, keď budú okolo teba sedieť v dome, keď pojdeš s nimi cestou, večer pred spaním a ráno, keď sa prebudia“ (5. Mojž. 6, 6. 7). Napokon udáva sväté Písmo i prospechy, ktoré pochádzajú z horlivého a včasného vyučovania vo viere, jako i z druhej strany škodu, ktorá pochádza z jeho zanedbania. „Vynaučuj si dieťa, a ono ťa občerství, a radostným šťastím naplní dušu tvoju (Prísl.

29, 17). Získaš si s ním chválu pred svetom, pred známymi môžeš sa s ním honosiť, a zvidieť ti ho budú nepriatelia (Kaz. 30. 23, 13). Vynaučuj si dieťa, abys' potom nemusel hynúť starosťou, že sa na ňom dožiješ haňby; aby ti nedorastlo pokolenie hriešne a vyvolávajúce pomstu Božiu, s prevráteným srdcom a nevernou dušou naproti Bohu“ (Žalm. 77. 8).

A tieto Božie slová neodznely v starom zákone na prázdno; bo na všetkých bohobojných a spravodlivých rodičoch onoho času vidíme, že túto svätú vôľu Božiu svedomite zachovávali. „V Babilone prebýval muž menom Joakim (vypravuje Daniel 13. 1, 2, 3), ktorý pojal manželku menom Zuzanu, dcéru Helkiasovu, veľmi krásnu a spolu i bohobojnú. Jej rodičia totižto, súc ľudia spravodlní, vynaučovali dcéru podľa zákona Mojžišovho.“ To isté vypravuje nám Písmo sväté o Tobiášovi, ktorý svojeho syna, rovne menom Tobiáša, už od malučka, to jest už za prvých šiestich rokov učil Boha sa báť, a každého hriechu sa varovať (Tob. 1. 10). A ešte i na smrteľnej posteli zavolať syna Tobiáša s jeho siedmymi vyrastlými synami, svojími to vnukami, k sebe a riekol jim: „Slúžte Pánovi opravdive a verne; usilujte sa jednať podľa jeho svätej vôľe; a prikazujte svojim deťom zachovávať spravo-

dlnosť a dávať almužnu a pamätať na Boha a dobrorečiť mu uprimne z celého srdca po všetek čas“ (Tob. 14. 5, 10, 11). Vieme, že vnukovia i skutočne podľa tohoto staro-otcovského duchovného závetu (testamentu) jednali, lebo kniha Tobiášova končí sa týmito slovami: „A celé pokolenie Tobiášovo sotrvávalo v dobrom živote a vo svätom obcovaní, tak že boli milí i Bohu i ľuďom, ba všetkým v celej krajine“ (Tob. 14. 17). Táto všeobecná obľuba, ktorú táto svätá rodina požívala, bola prirodzenou odmenou za to, že sa v nej zachovávaly slová Kazateľove: „Máš-li synov a dcéry, vynaučuj jich hneď od detinstva.“

Aby sas' mi však nevyhováral, že tieto zákony snáď len pre židov platily, tak očuj sv. *Pavla*, ktorý ku kresťanom, k Efezským totižto píše: „A vy otcovia vychovávajúte deti v bázni Božej, a v učení Pána“ (6. 4). Preto i panovala za časov sv. Rehora Nazianského tá obyčaj, že matky podávaly na úvode (vádzke) sväté evanjelium *nemluvniatku* do ručičiek, aby týmto skutkom zjavne vyznali, že sa držia byť zaviazanými, dietky čo jim Bôh požehnal, vo sv. evanjeliume vynaučovať. A na túto povinnosť môžeš sa kresťanská matko i včul ešte upamätať, keď totižto kňaz

pri úvode tieto slová z evanjeliuma sv. Jána číta: „Prišiel (Ján Krstiteľ) vydať svedoctvo o svetle, aby všetci skrz neho uverili.“ Rovne tak si i ty povinná vydať svojim deťom svedoctvo o Kristu Ježiši, tomto Svetle sveta, a vynaučovať jich v jeho svätom učení a prikázaniach. Od teba, a nie teprv, od kňaza, majú sa deti už vo svojom samom prvom veku naučiť poznávať svoju vieru a milovať Ježiša Krista.

A že toto pravoverní kresťania hneď od prvého stoletia voždy tak zachovávali, do-svedčujú nám výpovede *sv. Otcov*. Svätý Ján Zlatoustý († 407) píše: „Jaknáhle deti počaly k rozumu prichádzať, vykladaly jim matky „Verímboha“ a učily jich nazpamäť modlitby a piesne, jako i ostatnie obrady, ktoré sa pri službách Božích konajú“. A už i toto považuje svätý biskup za neskorý počiatok, preto matky týmito slovami napomína: „Učte svoje deti prežehnávať sa sv. krížom, a ďokiaľ to ešte deti nie sú v stave, prežehnávejte jich Vy samy“. Sv. Jarolím († 420) píše podobne vdove Läte: „Kresťanská matka mala by v tom nachádzať hlavniu radosť, keď svoje dieťa ešte slabučkým hlasom a neoblomeným jazykom učí vyslovovať sladké meno Ježiš“. A sv. Augustin († 430) svedčí sám o sebe:

„Ešte jako celkom malé dieťa čúval som od svojej matky Moniky o večnom živote, ktorý nám Pán a Bôh náš Kristus Ježiš svojím poníženým príchodom na tento svet vydobyl.“

Lež za našich časov jesto dosť otcov a matiek, ktorých deti, keď do školy prídu, nevedia ani len prežehnať sa a odriekať Otčenáš. A jestli jim človek za to dohovára, dostane za odpoveď: „*Ach veď tomu chudiatka ani ešte nerozumia!*“

To však je celkom prevrátená a záhubná mienka, že deti netreba vraj ničomu učiť, čomu ešte nerozumia. Veď duša ľudská nepozostáva len z rozumu, lež i z vôľa a z citu. Tieto duševnie sily driemajú v nej z počiatku a len časom sa vyvíňujú: najsamprv cit a takmer zároveň s ním i vôľa, — rozum až naposledy. Malučké dieťa cíti už všeličo a žiada po všeličom, čomu ešte ani zdaleka nerozumie: ono cíti lásku k rodičom a žiada si jesť, ačkoľvek nevie, zkadial tá láska pochádza, alebo k čomu je mu jiedlo potrebné. Práve preto treba najsamprv pestovať cit a vôľu: potom teprv prichádza rad i na rozum. Lež tento cit a táto vôľa pestujú sa dobrým navykaním, a nie vyučovaním. Preto dlužno dieťa napred k dobrému privykať, a s časom, keď totiž k rozumu príjde, teprv ho o

tom i poučiť, čo ono až dotiaľ len z dobrého zvyku robievalo. Toto je jedinký rozumný spôsob pri vychovávaní. Jestli sa však s vychovávaním zachádza naopak, jestli sa cit a vôľa zanechávajú len na seba, jestli sa od prvopočiatku nevedú k dobrému: tak len samá nesriadená chtivosť opanuje dieťa celkom, ztrhne ho k zlému, udusí v ňom dobré i šlechetné city a zlé náruživosti počnú v ňom púšťať korene. Chce-li potom človek neskorej túto chybu i napraviť poučovaním a napomínaním: býva obyčajne všetka práca darobná. Bo takéto pokazené deti „neveria viac tvojím naučeniam, jaké hovorí Kazateľ (30, 12), preto že jích srdce je už zatvrdilé“. To hľa je nešťastný výsledok toho osvieteného vychovávania, podľa ktorého „netreba vraj priučať deti ničomu, čomu ešte nerozumia“.

Ale takéto vychovávanie nie len že je škodné: ono je ozaj i sprosté. Bo keby sme tak pri všetkom podľa tejto prevrátenej mienky pokračovali, kam by sme s tým prišli? Keď k. pr. dieťa pochyťí nôž, a proti krku ho dvíha, či mu ho vytrhneš z ruky hneď, a či počkáš, až bude rozumeť, že si s ním hrdlo podrezať môže? Rovne tak nerozumie dieťa, že jiedlo z úst ide do žalúdka, tam sa stoví, na krev, štiavu a mäso pomaly premení, a tak

jeho život udržiava. A kebys' mu len potom chcel dávať jesť, až napred toto všetko pochopí, zomre ti hladom! A prečo že to má pri duševných vecách tak docela ináč byť, nežli pri telesných? Prečo že má pri náboženstve vyučovanie byť prvé a privykanie k dobrému až druhé, keď to všade inde s privykaním vlastne počíname? A preto jestli na miesto rozumného mozgu nemáš sečku pod klobúkom, ľahko pochopíš, že na tom nič nezáleží, jestli deti i nerozumia všetkému, k čomu jich privykáme; ba naopak musíš uznať, že jich od saměj prvej mladosti treba privykať k dobrému, trebárs i nepochopujú celkom jasne, čo robia.

Lež povieš mi snád, „že je to potom len *púha mechanická zvyklosť*, a tak že sa vyúčajú zvieratá, a nie ľudia!“ No len pomaly, prosím pekne! Veľmi učená to reč, — to už ver musím uznať! Ale múdre staré porekadlo hovorí: „čím čo učenějšíe, tým prevrátenejšíe“: a až tá nedajbože osvietená učenosť, to mi je teprv hotový nerozum! Má to byť vraj *mechanická zvyklosť*! Najsamprv ta na stranu s tým cudzým slovom! Hovorme my len po slovensky. „Mechanický“ znamená toľko: čo bez rozumu, bez citu, jako mašina (stroj). A preto priúčať deti nečomu boľa by len vte-

dy mechanická zvyklosť, keby dieťa ani rozumom ani srdcom *zhola žiadneho* podielu na tom nebralo; keby totiž pri tom *ani* nemyšlelo *ani* necítilo. Toto však nestojí, keď sa dieťa k pobožnosti a modlitbe privyká. Ono síce nepremýšľa nad tým nadovšetkým a necíti to *všetko* tak, jako to vyrastlí už ľudia robiť môžu: ale jeho duša pohybuje sa pri tom predsa dostatočne.

Predstavme si ku pr. dieťa, ktoré sa *obyčajným kresťanským modlitbám priúča*. Lahko ti dopustím, že ono nerozumie smysel každého jednotlivého slova a každej výpovede, ktorú za tebou odriekava; ale preto, keď sa modlí, nejedná ešte ani bez rozumu ani bez citu. Ono predo všetkým pozdvíhuje skutočne myseľ svoju k Bohu. Čo hneď i nemá celkom jasný pochop o Bohu, má predsa skutočný cit k nemu v srdci: ono dokonále cíti, že jesto ešte vyššia bytnosť nad nami . . . . a na túto ono s nevinným srdcom myslí; a jeho modlitba je často dokonálejšia, nežli kadejakého učeného mudrea, ktorý si vie síce každú výpoveď náležite vysvetliť, ale ju len s roztržitou myslou a so studeným srdcom odbačuje. Po druhé: vie dieťa i to, že sa modlí, t. j. **že** Boha o voľačo prosí, ačkoľvek i nevie; **čo** sa modlí t. j. o čo ho prosí. Ono

tiež dokonále rozumie, že „prosiť“ znamená toľko, jako dačo pýtať, čo človeku zehádza, a čo si sám dať nemôže. Veď ťa každú chvíľu o dačo prosí, tu o pokrm, tu aby si ho vzal na ruky alebo položil, tu zas aby si mu boľasť zahojil atd.; a rovne tak ľahko pochopuje ono, že všetko dobré pochádza od milého Pána Boha, ktorého v srdci zná, a preto i všetko potrebné od neho prosiť máme. Keď sa ono modlí „Otčenáš“: ovšem nerozumie, že žiada o oslavu mena Božieho, o svoje večné spasenie, o odpustenie hriechov, o milosť, aby prikázania Božie zachovávať mohlo atd.; ale pritom predsa dobre vie, že prosí Boha o všetko, čo mu treba. A to je z prvopočiatku došť: neskorej pri vyvinutejšom rozume dozvie sa i viac.

Jestli bys' teda i ty, otče lebo matko, bol býval nakazený prevrátenými mienkami nemilobohej osvety a domnieval sas', že by si sa vraj „prehrešil proti ľudskej hodnosti“, kebys' svoje diety zavčasu privykal k modlitbe: udri sa pokorne v prsa a vyznaj svoju vinu. A napotom nedrž sa mi za tak neslýchaného mudrea, ale uč deti skôr ešte, nežli chodia do školy, prežehnávať sa, modliť sa „Otčenáš“ a „Zdravas' Maria“ a „Verím v Boha“, a chceš-li svoju vec dokonále odbaviť,

môžeš ešte pridať i „Desatero Božích“ a „Pätoro cirkevných prikázaní“. Ale máš-li s týmto všetkým byť na svôj čas hotový: musíš započat hneď, jako sa deťom jazyk rozvazovať počína. Veď jako znajú deti vypovedať „mama vezmi“ „tata cukru“: rovne tak dobre môžu za tebou i riekať: „Vo meno Otca i Syna i Ducha Svätého, amen.“

A ponevadž tu práve o modlitbe je reč, nebude od veci poznamenat dačo i o *domácej pobožnosti* a vložit ti to na srdce. Je to ozaj smutná skúsenosť, že za našich časov domáce pobožnosti tratia sa jakosi z úžitku. *Raňajšie a večernie modlitby* zachovávajú sa síce ešte takmer v každom dome, ale sa tak leda bolo, tak piate prez deviate odbavujú, že ťažko povedať, či takáto odbúchaná modlitba neškodí viac, nežli osoží. Rodičia a vyrastlí synovia i dcéry odbavujú večernie modlitby až v posteli, každý len sám pre seba, ticho a ospale, keď napred s malými dietkami táto svätá večernia povinnosť pri kriku a štebote ostatných v izbe čo najrychlejšej a najnedbalejšej odbavená bola. Celkom iná obyčaj panúvala u našich kresťanských predkov a panuje až podnes v nejednom pobožnom dome. Tu sa odbavujú každodenne pobožnosti a zvlášte večerňajšie modlitby *voždy spoločne*. Celá čelaď,

otec i matka, synovia i dcéry, veľkí i malí, paholok i služka, tovaryš i s učňom, prv nežli sa odoberú spať, pokľakajú všetci spolu pred krížom, a jeden predriekavá z dajakej modlitobnej knižky, čo radom po týdni robia. Medzi modlitbou zastane sa za chvíľu, a všetci spytujú v tichosti svoje svedomie, čo zlého ten deň zpáchali alebo dobrého zanedbali. Ku záverke pridajú sa tomu sviatku lebo dňu primerané litanie, alebo sa odrieka niekoľko Otčenášov zo sv. rúženca, a podľa okolností ešte nejaká zvláštnia modlitba, ku pr. za sv. Cirkev, za zdar sv. Missii, za nezdravého lebo nezdravú v obci, za dažď lebo čas, za pokoj, za obrátenie hriešnikov atd. Uveď i ty, milý kresťane, túto svätú obyčaj v svojom dome, jestli sa ešte nezachováva. Z počiatku pôjde to síce trochu ťažko: odrastlé deti budú sa ti ťahovať a krčiť ramenama, čeliadka bude ukazovať kyselé tváre; ale sa ty len nedaj mýliť, stoj na svojom predsavzatí, a uvidíš, že neobanuješ. Bo deti nenaučia sa nikdy poriadne modliť, jestli jich rodičia k tomu len slovom učia: ony to musia na rodičoch názorne vidieť, jako sa poriadne, pobožne a uctive pri modlitbe držať načíť. Krem toho nieto lepšieho prosriedku proti mužovmu vysedaniu v šenku i so synom, proti dcérinmu

postávaniu na priedomí, nežli keď sa uvedie a ostro zachováva ten poriadok, že sa večernie modlitby v určitú hodinu spoločne odbavujú, že sa každý bez rozdielu dostaviť musí, ani nesmie potom viac prekročiť prez prah. Pamätaj na slub Ježiša Krista: „Kde dvaja alebo traja v mene mojom sú shromáždení: tam som ja medzi nimi“.

A potom sa pýtam, či sa u teba poriadne a pobožne odbavúva modlitba pred *stolom* a po *jiedle*? Tak rečení osvietení ľudia vysmieávajú sa z tejto vraj „sprostcej nevery“ a sadajú k stolu i vstávajú od neho, jako tie milé hovädá. Ale čo že ťa tam po týchto nových pohanoch, veď ty myslím len chceš ostať kresťanom, ktorý verí, že každé dobrodenie zhora pochádza a že na božskom požehnaní všetko záleží, a ktorý si viac všima napomenutie Ducha Svätého vraviaceho: „Jestli jieš a nasytíš sa, chráň sa zabudnúť na Boha“ (5. Mojž. 6, 12, 13), nežli na prázdne reči takých ľudí, ktorým je „brucho bohom“. Zostaň ty len pri starej kresťanskej obyčaji, modliť sa pred stolom i po jiedle. Uč i svoje dietky, modliť sa pred jiedlom:

„Požehnaj nám tieto dary,
Milý Bože nebeský,

Čo sám žiješ na oltári
 Jako pokrm anjelský.“

A po jiedle:

„Buď Bohu za všetko česť a chvála,
 Čo nám zo svojej milosti dáva.
 Daj, o Bože, aby udelené
 Dary nám slúžily na spasenie.“

Raz prišiel pobožný biskup Sailer do Priekupčia (Kaufbeuern). Tamejšie deti hraly k jeho úcte divadelní kus. Hlavníu osobu hralo desaťročnie dievčatko, a práve keď vystúpilo, počali na blízkej väži zvonit na *klakanie*. „Či by sme sa nemali napred pomodlit Anjel Páne“? zpýtalo sa pobožné dieťa, a klaknúc začalo sa modlit na hlas, jako tomu doma bolo naučené. Biskup týmto skutkom hlboko dojatý, dal si po dokonanej hre zavolať dievčatko k sebe, a pochváľac ho, daroval mu tvrdý toliar pre jeho chudobných rodičov. Druhé malé dieťa, trojroční to chlapčok, poťahoval — jako som sám raz videl — cudzích do izby prišlých ľudí za šaty a s doľahlivým pohľadom upomínal jich: „modlit, modlit!“ keď očul zvonit a videl, že si toho ľudia nevsímajú. Tak sa svedčí, tak sa majú deti vychovávať, aby sa pred nikým neostýchaly

plniť svoje kresťanské povinnosti, a aby jim v jakýchkoľvek okolnostiach voždy vernými zostávaly. Najlepšie je privyknuť deti k tomu, aby jakmile zaslýchnu zvoniť na klakanie, nechali hračku na ulici stáť a pribehly domov pomodliť sa s celou čeladou „Anjel Páne“. Tým sa spolu najlepšej prekazi rozpustilé a dobrým mravom nebezpečné túlanie neskoro večer a až do noci po uliciach.

Medzitým ku potrebnému náboženskému vychovávaniu v prvých detinských rokoch nie je dosť, keď deti len najpotrebnejším modlitbám sa vyučia a privyknu. Bo Mojžiš vyznačuje na zjavný rozkaz Boží ešte i iné veci, ktoré sa pre deti hodia, menovite: *biblické dejiny, príkazy a zákony Božie, význam rozličných sviatkov a obradov, čo sa pri službách Božích konajú*. „Keď ťa tvoje deti a detnie deti prosiť budú, abys' jim rozprával“, hovorí Bôh skrze Mojžiša „vyrozprávaj jim, koľkokrát som Egyptčanov pobil a jaké zázraky som na nich učinil. Vynaučuj prisne svoje deti, aby zachovávaly moje slová a plnily všetko, čo v tomto zákone stojí. Keď na Veľkú noc budeš jesť nekvasený chlieb, vysvetli svojej čeladi, že sa to deje na pamiatku tých dobrodení, čo Vám Bôh učinil, keď ste odchádzali z Egypta. Budú-li sa ťa raz tvoje

deti pýtať, čo vyznamenávajú tieto predpisy, obrady a zákony: rozpoved jim“ (2. Mojž. 10. 2; 13. 8. — 5. Mojž. 6. 20; 32. 46). Príležitosť k takýmto poučeniam najlepšej je brať z viditeľných vecí, z patrných príhod a z vlastnej skúsenosti; takto tomu deti najlepšej porozumia a najlepšej si to zapamätajú. Veď si-li mi kresťan, jako sa patrí, budeš mať istotne kríž i svätenú vodu v izbe. Ja som sa raz pýtal dvojročného dieťaťa, čo je to, čo to tam visí na stene? a ono mi pekne odpovedalo: „Dobry Pánbožtok; zlí židia ho pribili na kríž“. Jeho pobožná matka bola mu už vyrozprávala umučenie Krista Pána, čo si dieťa i dobre zapamätalo. Či nemôžeš podobným spôsobom povedať dieťaťu, keď ťa vidí brať svätenú vodu, že keď sa človek s ňou prežehná, diabol mu nevládze uškodiť? — Hľaď potom abys' mal v izbe obrazy svätých, obraz Matky Božej, obrazy svätých patronov, i tvojeho i tvojich detí; a rozprávaj deťom život Svätých, ktorých mená nosia. Prečo by nemali tomu práve tak dobre rozumeť, jako desným rozprávkam o strašidlách alebo iným vymysleným bájkam? Jedno trojročné dievčaťko vedelo mi o každom sv. obraze, čo v izbe visel, svojím detinským spôsobom dačo rozprávať. — V nedeľu a vo sviatok obliekaváš

svojím synkom a dcérkam lepšie šaty; či bys' jim nemôhol povedať, prečo to? Že dnes totižto je deň milému Pánu Bohu zasvätený, v ktorý nesmieme robiť, ale viacej modliť sa máme.

A jak ľahko i zretelne dajú sa deťom vysvetliť naše kresťanské sviatky, pri jasličkách, pri sv. hrobe, pri posviacaní kotiatok! Jaký nezapomenutelný dojem učinilo by to na mäkké srdca tvojich detí, keď bys' jim kázal kvietky sberať a upliesť vence, aby nimi obraz blahoslavenej Panny Marie na jej sviatok ovenčily! Prihodí-li sa v dome lebo u susedov krst; deti zvedave na teba hľadajú, čo sa to deje? Povedz jim, že sa deti pokrstiť musia, aby mohli byť pobožnými, dobrými a nekedy do neba prijsť. Ide-li pohreb okolo, jak ľahko dá sa pri takejto príležitosti hovoriť o posledných veciach, tak aby tomu i deti porozumely. Ideš-li okolo cintora, vyprávaj jim o očistci; keď smekáš pred krížom v poli širák, rozprávaj deťom o vykúpení; keď sa sretneš s kňazom, čo velebnú sviatosť k nezdravému nesie, klaďni s nimi na kolená. V jednej dedine som raz videl pri processii na Božie telo malé dievčatká, čo ešte ani do školy nechodily, v bielych šiatockách klačať u oltára pred jích domom vystaveného, a tak

pobožne so sopiatými rukami sa modliť, že i vyrastlým mohly slúžiť za príklad. Výborné matky jich zajiste poučily, „že v tom bielom, čo prosried toho zlatého slnca vidieť, je náš Spasiteľ ukrytý, aby teda naňho pobožne hľadeli a z celého srdca sa k nemu modlili“. Jedným slovom, je-li Vaše vlastnie srdce, milí rodičia! plné viery a lásky k Bohu: najdete storakú príležitosť a spôsob, poučiť Vaše deti o všetkom, čo jim je k spaseniu potrebné lebo užitočné, tak aby to ľahko pochopily. Lebo láska zná vo všetkom vynajšť spôsob. A Vaše namáhanie neostane iste bez prospechu. My deťom krivdíme, keď jich za tak veľmi neschopné držíme, žeby nič nevedely pochopiť; majú ony uši i srdce ku všetkému, čo sa týka Boha a jích spasenia; jích srdce podobá sa harfe, ktorú sám pán Bôh tak pripravil, aby k jeho sláve zaznievala. Má-li však táto harfa skutočne vydať hlas, musia sa rodičia dotknúť jej strún, vzbudíť totižto náboženským vyučovaním v srdci svojich detí kresťanské myšlienky a city, ktoré v detinských prsách driemajú. Jestli to učinia, zbadajú o nedlho sami a presvedčia sa, že Dávid pravdu má, keď hovorí: „Pán Bôh pripravuje si chválu už v ústach nevinniatok“.

VI.

Domáci apoštoli.

Bohaprázdnosť terajšieho veku požaduje, aby sme, opisujúc kresťanské vychovávanie, i o takých vecach obšírnejšej hovorili, o čom za predošlých lepších časov nebolo treba ani sa zmieniť; ona požaduje, aby sme všemožnými dôkazami podvracali krivé náhľady o náboženských vecach, o ktorýchžto náhľadoch nebolo predtým ani treba slova preniesť, preto že sa nikto neopovažil vystúpiť s nimi na javo. A k takýmto krivým bludom patrí i ten, že mnohí rodičia za našich časov myslia, že kadenáhle dieťa do školy chodiť počne, oni tým už od všetkého náboženského vyučovania sú oslobodení. „Teraz — hovorievajú —, majú deti už svôj katekysmus a svoju bibliu, z ktorých aby sa náboženstvu naučily, je teraz kňazova a učiteľova starosť, nie naša: my k tomu nemáme času!“ Takto ľúba nedbalí rodičia rozumkovať.

Ale čo-že rekneš, keď ti zo svätého Písma rovne tak jako zo zdravého rozumu dokážem, že *čo ti hneď deti už i do školy chodia, ty si predsa voždy ešte povinnen vyučovať jich doma v náboženstve?* Pamäti hodná to

vec už v starom zákone, že Mojžiš neposiela deti k prorokom a zákonníkom, ale jich posielala k rodičom. „Opýtaj sa otca, on ti vysvetlí; opýtaj sa starých rodičov, oni ti povedia“ (5. Mojž. 32, 7). A ďalej píše: „Budú-li sa Vás časom synovia pýtať, čo tieto kamene znamenajú? odpoviete jim: voda v Jordane ustúpila pred archou úmluvy, keď ju prenášali; na túto pamiatku sú položené“ (Jos. 4. 6, 7). Z tohoto vidieť, že židovskí rodičia i keď už prorocké školy boli ustanovené, odrastlejšie svoje deti predsa ešte i doma v zákone Božom vynaučovali, jako to menovite i o Zuzaninej matke čítame u Daniela 13. 3.

A z nového zákona očujme sv. Augustína: „Práve tak jako my biskupi a kňazia musíme Vás vynaučovať v kostole, tak ste i Vy rodičia povinni vynaučovať svoje deti doma.“ Sv. Ján Zlatoustý podobne hovorí: „Vy rodičia ste apoštolmi Vašich detí; Váš dom je Vaším kostolom“. A skutočne vypravuje nám dejopisec Euseb, že rečník Leonidas svojemu synovi Origenesovi, ačkoľvek do chýrenej školy sv. Klimenta chodil, predsa každodenne ukládal kus zo sv. Písma, ktorý sa mu nazpamäť naučiť a odriekať musel. Francúzka kráľovna Blanka držala zajiste učiteľov

svojemu synovi, svätému to Eudevitovi, a predsa o nej čítame, že mu často o Bohu a božských vecach rozprávala, ba ešte i cudzé deti volávala k sebe a vyučovala jich v náboženstve.

A že to tak i svätá cirkev mať žiada, dokazuje nám mohúčsky snem (813), ktorý nakladá: „Rodičia nech s najvätsou starostou vyučujú svoje deti vo viere, a rovne tak i krstní rodičia svojich krstných“. A aby jich k vyplneniu tejto povinnosti čím viacej povzbudil, udelil pápež Pavel V. stodňové odpustky otcom, matkám, i gazdom, kolkokrát kolvek svoje deti alebo čelaď v náboženstve vyučovať budú.

Udám ti však zaraz i príčiny, prečo svätá cirkev a všetci jej duchom nadchnutí mužovia, tak veľkú váhu na to kladú, aby deti, i keď už do školy chodia, voždy ešte od rodičov o nábožných vecach vyučované boly, čo hneď jich kňaz a učiteľ katekizmu i biblii vo škole učí a jim ju vysvetluje.

Prvú príčinu udáva nám sv. Augustin a spomenutý mohúčsky snem, „ponevadž totižto deti sú dar, ktorý Bôh Vám rodičom dal, preto i od Vás nadovšetko bude požadovať počet za jich dušu“. Pohodlná to vec ovšem, kňazovi a učiteľovi uvaliť celú túto starosť na

krky, a zvrhnúť celú odpovednosť na nich. Ale pán Bôh tieto veci ináč posudzuje. On Vám rodičom sveril Vaše deti, a od Vás jich časom požadovať bude. Nie sú ony ani kňazove ani učiteľove — lež Vaše deti: a preto prvá a najväčšia zodpovednosť za ne leží na Vás samých. Pravda síce že Bôh kňaza i učiteľa ťažko a prísne súdiť bude, jestli svoje povolanie náležite neplní; preto však neujdete ešte súdu ani Vy sami, jestliže Vy svoje vlastnie povinnosti zanedbáte. Každý vie, že zamožní ľudia sú i pred Bohom i pred svedomím zaviazaní, keď vidia hladné a nahé dieťa, nakŕmiť a ošatiť ho; ale preto ešte ani otec ani matka toho ubožiatka nie sú oslobodení od svojej vlastnej povinnosti, živíť a šatiť svoje dieťa nakoľko vládu, a keby sa oň starať nechceli, jednali by pred Bohom i pred svetom nesvedomite. Rovne tak je kňaz a učiteľ povinnen lámať dieťkam chlieb života večného pri kresťanskom vynaučovaní; preto však nesmia si rodičia mysleť, že kadenáhle deti do školy a do kostola pošlú, netreba jim viac starať sa o vyučovanie vo viere. „Ohlasujte evanjelium všetkým stvoreniam“ tento rozkaz týče sa kňazov; plnia-li ho, a jako ho plnia, to je jich vec, nie tvoja starosť. Ale „máš-li deti, vynaučuj jich od malú v učení

a bázni Božej“ to je zase rozkaz Ducha Svätého rodičom daný: to hľa je tvoja vec, o ktorú sa ti starať načím. Plníš-li ju svedomite, tak sa nemáš čoho obávať ani na ten prípad, ažby kňaz lebo učiteľ svojej povinnosti vo škole neučinili zadosť, alebo nemali k tomu potrebnej spôsobilosti (čo by tiež nebolo vonkoncom nemožným).

Ale i najspôsobiljší učiteľ, i najhorlivejší kňaz pracuje vo škole temer bez prospechu, nemá-li doma na rodičoch potrebnej podpory. Ved' len pozrime do tej školy. Sedí Vám tu do 50, 80, nekde i do 100 detí, a nie len že má každé inakšie oči a nos (to by ešte nič nerobilo); ale ono má i každé inšiu hlavu a inšie srdce: čo múdre pochopí, to nepochopí sprosté; čo na dieťa mäkkého srdca účinkuje, to neúčinkuje ešte na chladné srdce; čo sa hodí pre dieťa otvoreného rozumu, nehodí sa pre tupé a zdĺhavé. S každým dieťaťom malo by sa teda ináč a ináč zachádzať, tak žeby temer každú otázku bolo treba každému osobite vysvetliť, rozložiť a do srdca vštiepiť. Tenkrát by však na každé dieťa musel prísť rad po každú hodinu, a to neide; bo k tomu nestačia dve, a čo hneď i štyry krátke hodiny do týždňa, ktoré sú pre katekizmus ustanovené. Musí sa to teda ponechať zväčša na samých

rodičov, aby potrebné náboženské pravdy každému dieťaťu osobite tak rozložili, jako to jeho rozum a jeho srdce so sebou donáša. Vo škole sa tak rečeno len na hrubo mele: na drobnó musí sa nasýpať doma, — učitel láme vlastne len kamenie, kňaz ho otesáva, rodičia ho musia vyhladiť. A oni sa tomu znamenite rozumia, keď len chcú. Bo dobre vychované deti znajú sa často tak jasne vyjadriť o náboženských vecach, žeby si človek jích výpovede za príklad vziať môhol. Odkiaľ že to pochodí? Nie od iniaľ, nežli z toho, že slová pobožnej matky a hodného otca jako najvýbornejšie dlátko tento kameň — totižto srdce svojeho dieťaťa — vyhladily, a toto dlátko hodí sa skutočne medzi všetkými najlepšej, preto že ho sám pán Bôh k tomu prispôbil a zaostril.

Konečne prichádzam k poslednej a to najhlavnejšej príčine, prečo rodičia doma verne pomáhať majú pri kresťanskom vynaučovaní svojich dietok. Je to vec vôbec známa, že sa človek dačomu ani pri najlepšej hlave, nijako nevie naučiť, jestli nemá k tomu vôle a náklonnosti. Pokús sa učiniť z nekoľo lekára, kto ti k lekárstvu žiadnej vôle nemá; alebo dať svojego synka na mäsiarstvo, jestli ti krev videť nemôže; alebo dať učiť dcérušku

hrát, keď ti nemá žiadnej chuti k hudbe. Oni sa ti, čo jim jako budeš dohovárať a učiť ich a namáhať sa s nimi, — oni sa ti predsa poriadne nevyučia. Rovne tak je s deťmi. Oni sa ti nikdy nebudú horlive učiť katekismus, ani svoje kresťanské povinnosti nikdy náležite plniť, nemajú-li žiadnej obľuby vo svätých vecach. Túto však naklonnosť ku svätým, božským a večným vecam musia priniesť už so sebou do školy: ináč ti bude všetko náboženské vynaučovanie len jako hrach hádzaný na štepu. Bez tejto náklonnosti bude dieťa učiteľa i kňaza očúvať tak jako hluchá ryba. Bude ti tam sedieť, preto že nesmie odbehnúť; bude sa ti učiť, len aby nebolo zatvorené alebo kľačať nemuselo: ale pri tom všetkom bude mu čas dlhý, bude ti nepozorné a roztržité, nebude mať do ničoho chuti, — to všetko preto, že mu potrebná k tomu náchylnosť zchádza. A táto bude voždy zchádzať, jestli ju len rodičia v dieťati neprebudia a udržať nehľadia. Bo dieťa cenieva každú vec podľa toho, v jakjej cene ju vidí u rodičov. Jestli teda rodičia nerozprávajú sa s ním veľa o náboženstve; jestli oň nedbajú; jestli sa nedozvedajú, kolko sa už z neho naučilo, alebo jestli snáď i sami plniť ho zanedbávajú: jako že má potom dieťa zrazu kňa-

zovi uveriť, keď jich učí, že náboženstvo je najdôležitejšia vec na svete, katekismus najväčnejšia knižka pre celý život, a kresťanské vynaučovanie nado všetko iné potrebné? A tak hľa je nado všetkú pochybnosť isté, že kresťanské vynaučovanie vo škole málo čo osoží, jestli dieťa nie je k nemu náchylné, a náchylným k nemu nikdy nebude, nevidí-li svojich rodičov zaujatých zaň.

Lež teraz povstáva otázka, *na jaký spôsob* môžu a majú rodičia napomáhať kňaza a učiteľa v kresťanskom vynaučovaní mládeže? Najsamprv a hlavne tým, jestli doma svoje deti vyslychajú z katekismusa, — a to síce nie len kedytedy, keď jim práve na ťm príjde, ale pravidelne a vytrvale, najlepšej myslím večer pred večernou modlitbou. Nemáli k tomu čas otec, nech to vezme na seba matka; a jestli ani táto nemôže, sú na to vyrastlí synovia alebo dcéry: ale stať sa to musí, čo by hneď i dieťa kadejakými vyhovorkami a kľučkami vyhnuť chcelo. Keď ti taký lenivý chlapček alebo dievča povie, že nemajú nič uložené: never, to je hotová lož; bo tej detinskej školy niet na svete, kde by deti z katekismusa lebo z biblie deň čo deň dačo odpovedať nemaly. Keď ti deti povedia: „doma sa nepotrebuje nič učiť, učiteľ nás

všetko vo škole naučí“: never, to je podobne lož; bo učiteľ nemôže deťom natrúbiť všetko do hlavy, ani palicou do nej vtrepáť. Má-li kto dačo vedieť, to sa on musí naučiť sám, a zvlášte katekismus nevlezie do hlavy od seba, preto že v ňom každé slovo má svoju váhu. A preto je pravý poriadok tento: „dieťa sa doma voždy učí nazpamäť, učiteľ ho potom vo škole len vyslychne, a kňaz, keď príjde, všetko mu dokonale vysvetlí“.

Iný spôsob vzbudiť u dieťaťa náchylnosť ku kresťanskému vyučovaniu je, keď sa ho rodičia, najlepšej *snáď pod obedom vypytnjú, čo vo škole očulo a čo si zapamätalo?* „Čo Vám dnes p. farár alebo p. kaplan vysvetloval?“ Táto otázka je najlepší prechod k nábožným rozhovorom pri stole. A jestli sa ona dieťaťu nie len kedytedy, snáď len v prvých niekoľko dňoch keď sa školy počaly, lež voždy pravidelne predloží: to zajiste mnoho dopomôže k tomu, aby dieťa pod katekismusom voždy lepšej a horlivejšej pozorovalo.

Krem toho kúp dieťaťu *dobrá modlitobnú knížočku* — p. farár ti poradí jakú? — ale hľad i na to, aby si ju voždy so sebou bralo do kostola; ukáž mu, čo sa má z nej modliť; otvor mu modlitby pri svätej omši, a vysvetli mu, jako môže rozličné čiastky svätej obete

lahko poznať, ku pr. po cenganí; po tom, jako kňaz pri oltári stojí a sa obracia; po hlasných lebo spievaných slovách Gloria, Kredo atd., aby tak dieťa naučilo sa pomaly tieto vznešené obrady a poučlivé modlitby v duchu nasledovať; upozorni ho i na zvláštne pobožnosti, ktoré sú ustanovené na jednotlivé sviatky; pomáhaj mu chystať sa k sv. spovedi a síce nie len že mu spytovanie svedomia uľahčíš a modlitby pred i po spovedi s ním spolu sa pomodlíš, ale mu zvlášte rozlož, prečo má za svoje hriechy lutovať, a vysvetli mu modlitby pred spoveďou, čo sa v jeho modlitobnej knižke nachádzajú, a povzbud' ho, aby sa nebálo všetky svoje hriechy dôverne a úplne priznať.

Nezanechávaj tiež len na samého učiteľa, *aby v kostole na tvoje dieťky pozor dával*: ohliadni sa časom i sám, jako sa držia; zdá-liž sa z modlitobnej knižky modlia; či sa pobožne chovajú; či na služby Božie pozorujú, a iných snád neznespokojujú; --- a jestli si dačo neslušného na nich zbadal, doma jich ostro napomeň. To bude viac hodno a lepšej si to zapamätajú, nežli keby len vo škole za to vyhrešené alebo i pokutované boly. Napokon keď sa tvoje deti *k prvému sv. prijmaniu pripravujú*, nesmieš v tomto pre jích celý ži-

vot najdôležitejšom čase len tak nemo, bezo všetkého súcitu a podielu sa chovať, jako to bohužiaľ mnohí rodičia za našich časov robia. Nedaj si odobrať tú časť, abys' i ty sám prispel niekoľko duchovnými kamienkami k tomu živému chrámu, ktorý sa v srdci tvojeho dieťaťa vtelenému Bohu za príchod pripravuje. Hovor so svojim synom alebo dcérou často o vysokej milosti, ktorá jim nastáva, keď Ježiša Krista za hosťa svojej duše prijmú; pomôž jim očistiť ju od všetkých pokleskov, rozprávajúc s nimi často o jích hlavných chybách, ale nie zdurlive, lež srdečne; hľad' jích dušu vyzdobíť k tomuto dňu, upozorniac jich, aby vzbudili v sebe vieru a lasku k najsvätejšej oltárnej sviatosti; modli sa za nich, a modli sa i s nimi, aby hodne pristupily k stolu Pána; zachovaj jich posledného týždňa jako len vládzeš od roztržitosti; nemiešaj jich, keď nevyhnutne netreba, do svetských priprav ku tejto slavnosti; popraj jim tichého času k častejšej modlitbe, a zasväť i sám doma tento túžobne očakávaný deň veselo, ale nie rozpustile, nie svetácky, lež pobožne po kresťansky.

Konečne nemôžem opominúť, abyeh rodičov krátkymi slovami neupamätal i na to, jak veľmi potrebné je nábožne doma vychovávať ešte i dospelejšiu mládež, čo *nechodí*

viac do školy. Že ju treba pridržať k tomu, aby poriadne navštivovala nedelniu školu i kresťanské vynaučovanie v kostole, trebárs jej i nehrozí pokuta za každé premeškanie, — to je tak na bielom dni, že o tom ani neidem ďalej hovoriť. Bo tí, čo sa veci trochu rozumia, srovnávajú sa v tom všetci do jedného, že kresťanské vynaučovanie je dorastlej mládeži užitočnejšie a preto i potrebnjšie, nežli sama kázeň. Avšak mládež ani jedno ani druhé nebude očúvať s radosťou, obľubou a bážňou Božou, jestli doma o týchto veciach alebo nieto ani reči, alebo len taká, žeby veru lepšie bolo mlčať. V poriadnom kresťanskom dome má byť reč o kázni pri stole a o kresťanskom vynaučovaní, popoludní pri svatčine; ale to reč vážna, slušná a pobožná, bez darobného posudzovania a zlostného narážania na druhých. Otec a matka mali by pri tej príležitosti každému z čelade rozložiť ešte zreteľnejšej a vštíepiť do srdca, čo sa každého najviacej týka. A potom treba sa postarať i o *nábožné knihy*, z ktorých by sa aspoň v nedeľu, vo sviatok a pri dlhých zimných večeroch mohlo dačo vzdelavateľného čítať. K tomu sa zvlášte hodí Cochemov „Život Krista pána, a Blahoslavenej Panny“ tlačený u Škarnicla v Skalici, Goffinove „vysvetlovanie ne-

delných a sviatočných evangelij“, Conscience-ove spisy a „Detinská láska“ (rozprávka) vydané od slovenského odseku na pešťanskóm semeništi, Cebcaurové „Cirkevné obrädy“ napokon „Cesty božie“ a „Šmidové spisy“ vydané od Ivana Dusarova. Pri mládeži veru nikdy nezchádza na príležitosti, poučiť a napomenúť ju k dobrému, a tieto napomínania sú zvlášte v dorastajúcom veku potrebné; preto že tento vek je viac, nežli ktorý iný, i svodlivým pokušeniam vystavený a i škodlivej bázni ľudskej prístupný. Nech ti v tom slúži za príklad, Tobiáš, ktorý svojeho syna k spravodlivosti, dobročinnosti a čistote napomínal (Tob. 4, 1. a n.); nech ti slúži za príklad Dávid, ktorý Šalamúnovi prísno nakladal, voždy verne zachovávať príkazy Božie rovne tak jako cirkevnie obyčaje a práva; nech ti slúži za príklad Mathatiáš, ktorý svojim synom predstavoval čnosti a život spravodlných mužov „Starého zákona“, aby tak i v ťažkých časoch vytrvali v boji Božom (1. Machab. 2, 49 a n.); nech ti slúži za príklad matka siedmych bratov machabejských, ktorá so svätou výrečnosťou povzbudzovala svoje vlastnie deti k mučeníckej smrti (2. Machab. 7, 20 a n.). A čo sa týka častejšieho pristupovania k svätým sviatosťam, k tomu povzbudzuj svoje deti

nie tak slovom, jako radšej vlastným dobrým príkladom. Otec i syn mali by ísť každého štvrt' roku k svätej spovedi, matka a dcéra nemaly by s ňou nikdy odkladať vyše šiestych týždňov. a keby dakedy, ku pr. na rodní, lebo na smrtný deň dakoho z blízkej rodiny, podobne i pri zvláštných príležitostiach ku pr. na hodinky alebo v čas missie celý dom spoločne išiel k svätým sviatosťam, to by dojista mnoho prispelo k utvrdeniu domácej svornosti a pokoja.

Vyučuješ-li takto vo svätom Božom náboženstve svoju čelaď od prvého detinstva a i v dospelejšom veku, tedy bereš spolu s apoštolmi a kňazmi podiel na vznešenom a zásluhy plnom povolaní, rozširovať kráľovstvo Božie na zemi, a plníš v duševňom smysle to krásne napomenutie šalamúnovo: „Ráno rozsievaj semäno a ani večer nezakladaj ruky krížom, lebo nevieš, ktoré sa lepšej zdari, toto-li alebo tamto, a vydari-li sa ti oboje, tým lepšej“ (Kazat. 11, 6.).

VII.

Žriedlo mnohého zlého.

Keď sa i podarilo žúrivy požiar udusiť, ostáva ešte voždy niekoľko hasičov na pohorelisku, aby plameň, čo pod žeravým popolom v spáleništi dutlá, a pri najmenšom pohnutí znovu vyblkuje, celkom vyhasili, a všetkému ďalšiemu nebezpečenstvu prekazili. Tak i vo da svätého krstu vyhasuje v detskej duši pekelný oheň, ale v nej predsa i potom tleje dľa slov tridentského snemu „hriešna zápali- zeň“ síce hotová každú chvíľu vyblknúť, a chrám Ducha Svätého, sotvý vystavený, znovu spustošiť. Bo i po svätom krste ostáva telesná chtivosť a baživosť, ktorá je síce sviatosťou pridusená, ale nie celkom vyhasená, a ktorá ľahko v nebezpečné náruživosti vyblknúť môže. I na tomto duševňom pohorelisku sú od Boha ustanovení strážcovia, aby zlej chtivosti prekážali zbúriť sa znovu, aby zlé naklonno- sti u detí hatili, aby jích náruživosti uzdili — a títo od Boha ustanovení strážcovia sú *rodičia*, ktorým cirkev vo svojej úzkostivej starosti o spasenie sverených si duší, pridala k pomoci *krstných kmotrov*.

Uzdiť teda hneď od samej prvej mladosti každú zľú náruživosť v detských srdcach je

rovne tak dôležitá jako ťažká povinnosť pre rodičov — a to je práve najväčší hriech te-
rajšieho vychovávanía, že rodičia túto povin-
nosť často zanedbávajú. Usrozumme sa teda
milí rodičia o tom, čo Vám robiť treba, aby
ste tejto Vašej velikej povinnosti prospešne
a so zdarom zádosť učiť mohli.

Chcete-li zachovať srdca Vašich detí, aby
jich zlé náruživosti jako povodeň nezaplavily,
musíte predo všetkým hľadeť zapchať ten pra-
meň, z ktorého ony vyvierajú. A kde-že leží
tento prameň? Nechcem Vás nechať darmo
dlho hádať, preto Vám poviem: *leží on v pre-
vrátenej samoláske*, ktorá sa obyčajne javieva
vo smyselnosti a baživosti po požitku. De-
dičným totižto hriechom nakazená príroda ľud-
ská žiadava a hľadáva voždy to, čo smyslom
hoví; naopak nenávidí všetko, čo je smyslom
protivné, a vyhýba sa tomu kde a jako len
môže. Často však býva práve to čo sa smy-
slom ľúbi, vec zakázaná a zlá; bo kedykoľvek
hrešíme, stáva sa to takmer voždy preto, že
myslom svojim nejaké obveselenie hľadáme.
„Každý hriech je alebo žiadosť očí, alebo
žiadosť tela, alebo pýcha života“ hovorí z
tejto príčiny svätý Ján. Naopak sú často veci,
ktoré sa smyslom protivia, dobré a prikázané,
veď zriedka ktorá čnosť, čo by nepožadovala

odopreť si dačo smyselne príjemného. Preto i požaduje Kristus pán „križovať telo a jeho zlé žiadosti“ od všetkých, ktorí ho chcú nasledovať. A z tejto príčiny nikdy nikto nebude znať panovať nad svojimi náruživosťami, ani sa nestane opravdive čnostným, jestli sám seba premôcť, to jest svoje žiadosti zkrátit nevie. Tomu však nenaučí sa nikdy, *jestli bol smyselne vychovaný*, jestli mu totiž rodičia voždy všetko dovoľovali, čo sa mu zachcelo, a voždy všetko úzkostlive odstraňovali, čo by mu nebolo bývalo dajako obtiažným, — jedným slovom, *jestli ho od prvého detinstva neprivykali, aby sa vedel v jednom druhom zapreť, jedného druhého sa zrieknuť a bez jedného druhého sa míňať.*

Ale bohužiaľ, pravdu má istý múdry muž novejšieho veku, keď sa žaluje, „že sa deti teraz všetkému učia, len sebazapreniu nie“. Odkedy totižto tak mnohí rodičia len „bruchu sa klaňajú“ (k Filip. 3, 19) a len tú tak zvanú „zdravú smyselnosť“ pestujú, to jest podľa toho pravidla žijú, „aby vraj človek všemožne požíval, nakoľko to len jeho zdravie znesie“; odkedy po mestách a už i po dedinách počínajú mnohí ľudia žiť podľa tej peknej múdrosti, s ktorou sa bezbožníci vo sv. Písme chvastajú, že „ponevadž sa telo naše

na prach rozpadne, a duša jako para rozplyne, tak že po smrti budeme, jako by nás nikdy nebolo bývalo; preto vraj poďte a požívajte čo len dobrého najdeme na svete, a užívajte sveta rýchle jako mladá chasa; poprajme očiám, čo si zažiadajú; neodopierajte srdcu sľáňať sa po všetkých rozkošach; nezdržuj nás nič v rozpustilosti; všade zanechajte znaky našej veselosti: lebo to je náš podiel, to je naše dedičstvo“ (Knih. múdr. 2, 2 a n. Kazat. 2, 10); odkedy sa toto baženie po pozitkoch, táto túžba po rozpustilých rozkošach udomácnila, nie len v bohatých domoch, lež i v biedných chalupách: prirodzená vec, že sa tým i detské srdca vždy viac a viac nakazujú, a to tým ľahšej, že nie len zlé príklady telesného života deň čo deň vidia, ale sa k tomu ešte zúmyselne a naschvál tak vychovávajú, aby na tele i na duchu slabé a hodne rozmazané boly. Krem toho často ešte i prehnaná prirodzená láska a slabosť otcovského alebo materinského srdca dopomáha zvelať toto nebezpečenstvo. Menovite prvé a jediné dieťa, rovne tak jako i poslednie, vychováva sa obyčajne veľmi zle; to isté stáva sa i pri denglavých a nezdravistých deťoch, ponevadž jim rodičia zo samej starostlivosti a ohľadu na zdravie často i najhoršie

zvyky premíňajú. V takýchto teda prípadoch sú rodičom dvojnásobná múdrosť a pozor na seba samých potrebné!

Bo tento po rozkoši baživý život, toto smyselné svetácke vychovávanie, čo ani len po mene nezná nič o kresťanskom mrtvení tela, tým menej že by sa oň staral; ačkoľvek i Spasiteľ i apoštólia tak veľkú váhu naň kládli, — je náramne škodlivé nie len pre dušu a večný život, ale už i na tejto zemi. „To bola nepravosť“, hovorí Ezechiel, „ktorou zhrešila Sodoma: pýcha sytosť na chlebe a zbytok a darobná záhalka jej dcier“, a Esdras sa podobne vyjadruje: „Ponevadž sa židia len po rozkošach sháňali: preto prehodili prez plece zákon Boží; jeho prorokov pozabíjali a odpadli od neho“ (2. Esdr. 9. 25, 26 a Ezech. 16, 49).

Naopak všetci, čo sa kedy svätými stali, boli buďto hneď od prvej mladosti na všemožné sebazaprenie privyklí, jako Samson, Samuel, Ján Krstiteľ; bo už jích rodičia zaslúbili sa miesto nich nazirejským slubom, tak že nikdy nesmeli piť žiadny opojný nápoj, a vo všetkom veľmi prísny život viesť museli — buďto zase jako Matej, Pavel a Jakub aspoň od toho času, čo sa odhodlali nasledo-

vať Krista, „zanechali všetko“, „trýznili svoje telo“, „križovali telesné žiadosti“, a „silou mocou premáhali“ svoju telesnú prírodu. Ba ani len vo svetských veciach nedoviedol to nikto daleko, jestli sa nevedel všeličoho zrieknuť a zapret sa: všetci víťazoslavní vodcovia, účinní štátnici, oslavovaní králi a výteční učenci stali sa nimi len preto, že sa znali míňať bez mnohých zábavok, podvoliť mnohým ustávaniam a s mnohými trpkými prekážkami zápasit. A kde raz pánstvo a boháči počali sa vyhýbať potnej práci a žiť len v rozkoši: tam voždy a všade počala i krajina a národ upádať. A napokon. veď i šťastie jedného každého z nás nezáleží vlastne v tom, čo kto má a čo požíva, jako radšej v tom, jako zná kto pracovať a jako sa zná bez jedného druhého míňať. Čím viacej vecí jesto, po ktorých kto túži: tým ľahšej bude sa cítiť nešťastlivým; tým viacej opúšťa ho spokojnosť a veselost ducha. A preto z ktorejkoľvek strany vec považujeme, odvšial vysvitá, že kto rozumne a tak jako to sama ľudská príroda požaduje, deti svoje vychovávať mieni: musí si popredu vystaviť za cieľ, privykáť deti od malička ku všemožnému sebazapieraniu a onej duchovnej sile, ktorú vidíme na apoštolovi, keď sám o sebe hovorí: „Ja som sa

naučil spokojným byť v jakomkoľvek postavení a upokojiť sa voždy s tým, čo mám. Ja sa viem s málom míňať, a viem i oplývať; v jednom i druhom som vycvičený, viem byť sytým viem i lačneť, viem hojnosť mať viem i núdzu trpeť (Filip. 4. 11, 12).

Chcem Vám teda podrobne ukázať, čo a *jako* máte, rodičia, robiť, aby ste zlú baživosť u svojich detí premohli, a tak náruživosti od koreňa vykynožili a prameň, z ktorého vyvierajú, dokonale vysušili. Za samý prvý prostriedok k dosáhnutiu tohoto cieľu pokladám: *telesnú otvrdlosť*. Bo mazňavým vychovávaním scintlavené telo býva často hniezdom prehnannej obrazotvornosti, prepiatej mysli a slabej vôle; kdežto podľa starodávneho príslovia v zdravom, rozumnom totižto otvrdnutím utuženom tele, býva obyčajne i zdravá duša. „Otvrdnutím“ — hovorí biskup Sailer — „stáva sa telo spôsobilým k čnosti, skôr ešte nežli dieťa vie, čo vlastne je čnosť“. Necháť deti spať vo veľmi teplých perinách, obliekať a zamotávať jich tak teplo, až sa potia, necháť jich hojkať alebo povalovať sa a vysedávať pri peci, šceglať alebo hladiť jich častej po holej koži — to všetko je nanič. Deti treba priúčať, kadénáhle sa prebudia, chytré stať, poumývať sa studenou vodou v tvári, na krku

a na prsiach a jedno za druhým sa obliecť; nikdy nech sa jim nedovolí po večeri „dakde v kútiku lebo pri peči podriemavať“, ale jich treba podľa letného lebo zimného času a podľa jich veku v istú popredu ustanovenú hodinu uložiť, čo nikdy nemá byť neskoro; ani jich netreba necháť dlho vyspávať, menším deťom je voždy dosť osem lebo deväť, väčším postačuje sedem lebo osem hodín. Napokon treba jich privykať ku všetkým premenám obyčajného počasia, aby sneh i dažď, zimu i horko, vetor a zlú chvíľu rovnako znášať vedely.

Druhý prosriedok, ktorým sa zmáhanie zlých náruživostí v mladých srdcach prekazidá, je — pridržať deti zavčasu k *činnosti a pracovitosti*, ktorá jich silám zodpovedá, a zvláštne pridržať jich k *poriadku a pravidelnosti* vo všetkom čo robia. „Život lenivého človeka“ — hovorí sv. Písmo — „je jako trňový plot, ponevadž zahálka mnohým hriechom učí; ale život spravodlivých a pracovitých ľudí je bez úrazu“ (Príslov. 15, 19 a Sirach. 33, 29). „Pracovať a držať sa poriadku, znamená premáhať maznavosť a svévolu“ vraví Hirscher. Varujte sa teda pred svojimi deťmi zťažovať sa mrzuté na ťažkú prácu, alebo (čo ešte horšie) vychvalovať záhalčivú pohodlnosť

a ukazovať radosť nad tým, že netreba robiť. Neobsluhujte deti tam, kde si i samy pomôcť môžu, ku pr. pri oblickaní, česaní, obúvaní atd. Ja som znal jedného žiaka, ktorý chodiac už na vysokých školách, veľmi nešťastlivým sa byť cítil, že sa tu sám umývať a česať musel, bo až do tej doby u jeho rodičov umývala a česávala ho služka. A táto práca stála ho teraz celé dve hodiny. Ale ani sa veru nikdy nestal veľmi učeným človekom.

Priučajte deti tiež hneď od malú k ľahkým domácim prácam a posluhu, na pr. vymiešťať, alebo prať, poučerať, poukladať, poupratať v izbe, drúbež krmiť, plieť v zahrade, sbierať a odnášať kamienky z roli atd. Takéto a podobné práce rozdelte medzi ne, a nech sa po týždňoch radom zamieňajú. Pri tom však dohliadajte, aby všade a vo všetkom čo robia, držali sa poriadku a pravidelnosti až na vlas. Každá jích vec, jako sú školské knihy, šaty, ihračky, nech má svoje ustanovené miesto, ani sa nesmie čo len na okamih inde trpieť, nežli tam, kam patrí. Všetko nech má svoj určený čas; a rovno jako hodina udre, nech sa vstáva i lieha, nech sa ide k jiedlu i k hračke, k modlitbe i práci; každý nech robí len to, čo sa mu rozkázalo a to tak dlho, jako sa mu vykázalo. *Tento poriadok pri*

všetkej práci je ešte dôležitejší, nežli sama pracovitosť. Bez neho by táto ani nezasluhovala menovať sa pracovitostou; bolo by to vlastne len nestále chmatanie po jednom druhom, marné titery a ihracky bez cieľu a osahu, vetroplaché stváranie, svojhlavá nezbeda, a tak by z toho nie len žiadne sebazaprenie a žiadna uložitosť nepovstala, lež práve zrovna naopak. — Niet pochyby, že tá neposednosť a nezvedenosť, ktorú za našich časov na vyrastlej mládeži tak neradi vidíme, a ktorá ju oproti ľudským i božským zákonom neposlúšnou činí, práve odtiaľ pochádza, že tejto mládeži, keď sa mala vychovávať, bolo všetko ponechané na „slobodnú vôľu“ a nebola jako patrí privykaná ku *pravidelnej* pracovitosti.

Najlepší a najprirodzenejší spôsob, naučiť sa sebazapretiu, je tiež *chudoba a bieda* a ona by zaiste mnohým ku väčšiemu duševnému úžitku a spaseniu slúžila, nežli sa to obyčajne stáva, keby jich rodičia priučali, trpezlivo ju znášať a použiť ju k čnosti. Tomu však nepriučajú sa deti tam, kde sa každú chvíľu v dome vzdychá: „Hja, tí sa môžu veselieť a pohodlno si žiť: ale my biedni ľudia musíme sa trápiť a na všetky strany starať. Tým je ľahko, keby už len i nám tak bolo: ale biednemu človeku ani šťastie nepraje, atď;

miesto čoby chudobní otcovia a matky, tak jako starý Tobiáš, prihovárali sa svojim synom a dcéram. „Nerobte si z toho nič! My žijeme síce chudobne, ale je to veľký poklad pre človeka, keď sa len Boha bojí, každého hriechu varuje, a dobre činí“; alebo jako Šalamún: „Lepšie je málo s bážňou Božou, nežli veľké poklady bez sytosti. Nepozdvihuj teda oči po statkoch, ktoré mať nemôžeš“. Rovne tak netreba zameškať poučovať už i malé deti, že všetky boľasti a nemoce máme znášať trpezlivo, s oddanosťou do vôle Božej, že koho Bôh rád má, toho krížom navštevuje, a že kresťan len po trápnej krížovej ceste môže prísť do kráľovstva Božieho. Ale pri nemocach musia byť rodičia opatrní. Sú dietky, čo sa pretvarujú byť nezdravými, ačkoľvek jim nič nezchádza, len aby mohly vystať zo školy alebo inej práci vyhnúť: kdežto zase druhé, počiatočnú nemoc z čiasti alebo i celkom tajá, jestli ju samy zapríčinily, alebo keď sa boja, že povedia-li pravdu, z nejakej zábavy vystať musia. Oba tieto prípady budú vedieť múdri a obozretní rodičia kresťanským spôsobom použiť k mrtveniu nepravdej samolásky.

Miernosť v jedení a pití zasluhuje tuná, jako i vôbec pri vychovávaní zvláštniu pozornosť, ponevadž svätý apoštol učí (Rim. 13, 14)

že „nič nedráždi telo ku zlým žiadostiam“ tak mocne, jako keď sa ustám neporiadne hoví. Preto treba v tejto veci nasledujúcich pravidiel sa držať. Predo všetkým nesloboda deti preplňovať! Deťom sa nesmie dovoliť voždy tak veľa jesť, jako chcú, tým horšie, jestli sa núfa, aby jedly i keď už samy nechcú. „No len jedz Janičko; dobre sa najedz! — Tu, Anko, tu máš ešte čosi. — Najedzte sa mi len dobre, dieťatká, potom budete hodné a silné“; tak hovorievala pani Kramárová svojim synáčkom a dcéruškám. A oni pri tom len voždy zle vyzeraly, a bývaly každú chvíľu nemocné. Nerozumná matka nedala si nijako riečť a voždy myslela, že to práve preto, ponevadž vraj dost nejedia. Do piateho šiesteho roku vyzeraly deti zdravé jako ryba a krásne jako kvet, preto že dieťa po tento vek radšej sa pustí do plaču, nežli by vyše miery jedlo. Ale potom nebolo jich nikdy ani doma ani na ulici vídať ináč, nežli s kusom chleba lebo paškrťami v ruke. Len že jich zdravá červená barva hynula očividne, jich detinská veselost ztratila sa tiež, tiažilo sa jim z miesta hnúť alebo ešte i zasmiať sa: a v desiatom roku nebol by nikto viac uveril, že to tie isté deti sú, čo predtým tak krásne zdravé bývaly. — Istého chlapca pýtali sa v škole, ktoré sú naj-

vätšie sviatky? Chlapec rychle odvetí: „Hody, svadba, a krštenie.“ — Prečo? pýtal sa farár. — „Preto že sa vtedy za celý deň jieda“, odpovedalo maznavo vychované chlapčisko. Nemyslím veru, žeby z neho bol dobrý kresťan vyrastnul.

Kremi toho treba sa pri jiedle držať voždy *ustanoveného času*. Zdravým defom je krem obyčajného sniedania, obeda a večere s ostatňou čelaďou docela došť, dostanú-li okolo desiatej predpoludňom a okolo štvrtej popoludní kúsok chleba; a mimo tohoto času nemá sa jim zhoľa nič dávať, tým menej dovoliť voľný prístup k chlebu, alebo paškrtiť pred samým obedom a hneď pō obede. Keď som ešte sám chodieval do školy, prišiel raz popoludní môj sused o chvíľku neskoro, a ačkoľvek ho p. učiteľ neveľmi vyhřešil, preto že ináč voždy na čas chodieval, preda sa veľmi škaredil. Ponevadž sme boli dobre spolu, zdôveril sa mī, čo ho trápi. Jeho rodičia boli totižto dostali hostí a ku koncu pilo sa pri obede i šampaňské víno, za ktorým mu sliny tekly. Ale hrozná ti to ukrutnosť! *otec odoprel synovi jeho žiadost celkom*. „Deti nemusia mať zo všetkého“ riekol mu z krátka. Vtedy som neboráka ľutoval, ale teraz celkom ináč myslím o celej tej veci: to veru bol múdry človek,

ten jeho otec! Bo deti ktoré nemôžu nič vidieť stáť, a myslia, žeby bol hotový hriech, keby nedostali hneď zo všetkého, čo rodičia do úst strkajú, naučia sa obyčajne kradnúť, a časom stávajú sa z nich ožralci a rozpustilci. Rovne tak nebezpečné je pre deti, privykáť jich k paškrtnosti, bo i veľkožrúťstvo i mlsnú papulu nemá človek od rodu, lež zo zvyku. „Len sa deti pekne usilujte, dám vám potom cukru, jabĺčka a slivky“. Keď budete poslušné, vezmem Vás tiež na tetuškyňu svadbu, a tam bude plno sladkých vecí, koláčov, buchiet atď.“ Pani Hamková, ktorá takto svojim deťom hovorievala, dogazdovala dosť skoro so svojimi sladkými cukrinkami, a naposledy bola prinútená vydať sa i s rodinou na *horkú púť* ta kamsi do Pešti, núdzu tret. Bo rozumné porekadlo hovorí: „Kto má masné ústa, ľahko brká púšťa“. Tejtó škodnej paškrtnosti veľmi príbuzná je preberčivosť v jiedlach. Deti musia naučiť sa jest každé jednoduché a zdravé jiedlo, čo sa jim predloží, a ačkoľvek sa jim kedy tedy smie popriať i to čo zvláštne ľúba nesmie sa jim predsa nikdy dovoliť pri stole vyberať si len čo jim po chuti a ostatnie nechávať stáť. „Kto nejie polievku a strovu, nedostane ani mäsa,“ atď. má byť pravidlom u každého stolu. Mäso je bez toho deťom

tým viacej škodlivé, čím sú mladšie, a preto jim vôbec len málo mäsa dávať treba; a navyšeťko slané a korenaté jako i opojné nápoje, nemajú deti nikdy dostať. Je to chyba a temer do neba volajúci hriech, ktorého sa daktori rodičia z nerozumnej lásky k deťom dopúšťajú, dovoľujúc jim zavčasu lízať pálené. V dieťati je krev i tak ohnivejšia a prudšia, jeho žily a miedzgy slabšie, jeho žalúdok citlivejší: preto mu i kvapka páleného viacej škodí, nežli chlapovi za pohár. A dajte si raz dobrí ľudia riečť, čo Vám so slzami v očiach hovorím, čo-že z Vás preboha bude, jestli sa toho pálenčeného ožralstva nezrieknete? Zem máte neúrodnú poplatky veliké, živobytie drahé, zgzazdovať sa nedá tolko, koľko sa dá prepíť: kam to s Vami prijde, jestli sa toho pekelného nápoja nezrieknete? Veď závidet — nezávidí Vám ho nikto: ale pomyslíte, že Vás to privodí na holú žebrotu a dušu do pekla! A keď sa už neviete sami premôcť, *majte milosrdenstvo aspoň s Vašími deťmi a nepriúčajte jich tejto zkáze.* Veď už cudzieho človeka srdce zabolí nad Vašími bledými vyziabými deťmi, a Vy vlastní rodičia ponúkate jim otravu s chladným srdcom! Kto raz pálenému privykol, ťažko mu odvykne: načo teda privykáte k nemu deti, ktoré chu-

dáta ešte ani nerozumia, jakého to hada v tých pálených kvapkách pijú, ktorý jich časom o zdravie; o rozum, o šťastie, o majetok a i o dušne spasenie privedie! Bo čo ste Vy neprepili, prepijú potom ony, a keď jich vyhádzu z domu, keď pojdú od kľučky do kľučky žebrotou, budú Vás v hrobe preklínať, že ste príčina jích neslástia. Pamätajte rodičia na strašný súd Boží, bo dušu Vašich detí bude Bôh z Vašich vlastných rúk požadovať. Dieťaťu je voda najzdravší nápoj, a preto rodičia majte svedomie, nedovoľte mu ani kvapku páleného zlízuť zo stola, nech si radšej vyschne, nežli má Vaše dieťa otraviť. A toto pravidlo zachovajú svedomití rodičia i na hody i pri svadbe i pri krštení. Tí traja mládenci, čo v babilonskom zajatí, len zelené veci jedli a len vodu pili, vyzerali krásnejší a zdravší, nežli všetci ostatní, čo dostávali z kráľovských jiediel a pili víno (Dan. 1, 15). Veď už len veľa hovoriť o samom jedení a pití, prezradzuje nízku myseľ a vzbudzuje v deťoch, keď to očúvajú, tú mienku, že človek žije len aby jedol a nie radšej naopak že jie len preto, aby žil.

Konečne bolo by potrebné hovoriť tu o tom *jak opatrno treba vyvoliť a jak múdro obmedziť radovánky detinské*. Avšak o tomto v nasledujúcej kapitole.

VIII.

O detinských radovankách.

Keď ma dakedy už nič na tom biednom svete opravdive tešiť nechce; keď ma pre jedno lebo druhé mrzutosť a zlá vôľa napadne: vtedy sa soberem a idem — čo myslíš, kam idem? — Do krémy? Nie, tam bych sa ešte len viacej rozmrzel. Na koncert? — Ani to nie; bo keď som smutný, robieva ma spev a hudba ešte smutnejším. K susedom? Ani to nie: z ľudskej spoločnosti, vracia sa človek zriedka kedy opravdive potešený. Teda snáď do kostola? To by ovšem bolo najmúdrejšie; aj ti veru uprimne radím, tajst v podobných prípadoch navštíviť potešiteľa zarmútených; a keby mi raz celkom po nevoľi išlo, pojdem i sám, a možno že sa tam sídemé spolu pred oltárom Božím. Ale jako to už každý človek svoje zvláštne nápady máva, tak hľa i ja, keď som zlej vôle idem najsamprv a najradšej — *do školy.*

Tu mňa deti, ktoré dobre vedia, že jich rád mám, privítajú voždy s tak prívetivými tváričkami, že hneď jako vkročím, počína sa mi čelo vyjasňovať. A keď potom ešte tomu mladému nevinnému svetu pozrem do čistých

očičiek, z ktorých uprimnosť a prostota tichého srdca milo vyzerá, keď na jích nezkalenú veselú myseľ, jako ju pri svojich ihrách prezradzujú, hľadím — vtedy zabúdzam i na tú trochu biedy, ktorá ma v tomto slzavom údolí potkala, a cítim sa zas len dobre na tom Božom svete a vráťac sa domov, zahvízdam alebo zanôtim si svoju piesničku, jako bych bol tak bez starosti a tak šťastlivý, jako to milé ptáča v povetrí alebo anjeli v nebi.

Preto bych sa už sám pre seba postavil veru na nohy proti každému, kto by mi chcel dochovávať deti so smrašteným čelom a zá-dumčivou ovesenou papuľou. Krem toho by takéto vychovávanie ani nebolo kresťanské, lež celkom nerozumné a škodlivé. Deti čo za celé hodiny ticho poza pecou sedajú, do zemi hľadia a každému sa vyhybajú, tie „majú ti dokonále za ušima“ a stávajú sa z nich zlostní potmelúsi, potajomní nečistotníci a pretvárení pokrytci. A trebárs dievčatá hneď od prvej mladosti skromnejšej sa chovať a tichšie byť musia, neverím predsa ani dievčatám, čo zpod nabehých mihalnic zdola hľadia a tváry nadúvajú, jako by desaťero dedín byly vypálily. Pri deťoch požaduje to už sama príroda, aby s jasným okom a s dobrou vôľou pozeraly na svet; aby pri všetkom bolo na

nich vidieť život a veselí myseľ: bo kde toto zchádza, tam to veru nestojí dobre už alebo s telesným zdravím alebo s duševnou nevinnosťou. Preto sa srovnávam s gréckym mudrcom Demokritom, ktorý kdesi vraví: „Keby detské srdce sto brán malo jako mesto Thebe, nechajte všetkými sto bránami radosťam voľný prístup doňho, aby zo zahrady svojeho mladého veku čo možno *najviac dobrého* nabraly na roľu mužskej činnosti, a aby keď jim raz vlasy začnú dostávať tmavšiu barvu, nezatmela sa a neočiernela spolu i veselosť jích ducha“. Tohoto múdreho pravidla môžeme sa tým ľahšej pridržať pri vychovávaní, ponevadž i sväté Písmo podobne hovorí: „Raduj sa v mladosti, a s veselým srdcom užívaj svoje mladé dni! Bo *radosť Božia je naša sila*, a veselé srdce je neprebraný poklad svätého života“ (Kazat. 11, 9., 2. Esdr. 8, 10. Sirach. 30, 23).

V tomto by sme sa teda srovnávali. Viem, že si i sám tej mienky, že deťom treba hľadať popriať trochu radosť. Či nie je pravda? Ale keď ti teraz poviem, že práve preto *treba jích radovanky múdrym spôsobom obmedziť*, tak si snáď pomyslíš, že si to s tebou leda žarty vystrájam. Ale keď si vec trochu rozvážiš, presvedčíš sa ľahko, že moje slová

nie sú veru tak hlúpe, jako sa byť zdajú, a že oveľa múdrejšej urobíš, keď túto moju radu uposlúchneš, nežli keby sas' rídil podľa zvodlivej reči prevrátených osvietenecov, ktorí roztrubujú, že deti veru treba „radosťami obsýpať, koľko len vládu zniest: čím viacej vraj tým lepšej.“ — Daj teda pozor, — jako je to!

Dajme tomu, žebys' jiedával každodeňne koláče s kávou: jaké že to bude mať následky? Ponajprv totižto už po niekoľko týždňoch tak tomu privykneš, že sa ti takéto raniny stanú celkom obyčajnými, ani sa viacej neusmeješ, keď ti jich manželka alebo matka predloží. A podruhé keď potom' prijde mena alebo rodní deň, ktorý už len predsa uctiť a preto i nečo lepšieho prichystať načím: budeš potom každodeňnú kávu s koláčom považovať za nič a myslieť, že na taký deň už aspoň čokoláda s masnými roškami byť musí, a keď začneš počítat, koľko to tých čokoládových kúskov k tomú treba, a koľko ony stoja, pokrútiš považlivo hlavou, preto že ti snád tvrdo padne toľko vydat', a pri posledňom hlte nevolky si povzdýchneš: „Dobré ale drahé!“ Preto hľa myslím bude múdrejšej, ostať len pri raňajšej polievke, alebo kúsku chutného chleba; potom fa v nedeľu už i mlieko so žemľou poteší, a keď ti hodové koláče alebo

novoročné buchty na stôl zavítajú, cítiš sa byť jako pri kráľovskej hostine, a nepotrebuješ k tomu ani ťažké výdavky, pri ktorých by sa ti ruky, triasť maly alebo bys' vzdýchať musel. A tak je to so všetkými pôžitkami: čím menej si žiadame, tým ľahšej môžeme to mať, a čím riedšej si to dovoľujeme, tým viacej a srdečnejšej nás to tešieva. Kto sa po samých radościach sháňa, a nikdy ničoho dost' nemá, ten časom zátupne a zmrzuteje; takému človeku ťažko potom pripraviť dajakú radosť, bo on pre samé zažitú veselosti nenachodí už radosť na ničom. „Podivu hodná vec“, píše jeden múdry muž za našich časov, „podivu hodná vec, jak očividne hynie a riedne opravdivá radosť na svete od toho času, čo sa zábavy tak veľmi rozmnožily“. Najšťastnejším cíti sa na tomto svete ten, kto sa každej maličkosti tešiť umie, a tak už i preto, aby sme u detí veselú myseľ udržali, treba múdrou obozretnosťou obmedzovať jích radovánky, aspoň čo sa rozličnosti týče, a privykať jich, aby s tými nektorými spokojné boly. To je krem toho i pre jích dušnie spasenie zrovna nevyhnutne potrebné. Bo nič na svete nebúri smyselnosť, nemnoží telesné žiadosti, a nepodmaňuje ducha telu tak veľmi, jako keď sa pri radościach slušná miera nedrží. Veselkári

zriedka kedy bývajú dobrí kresťania, a keď má dakto „viacej šťastia, nežli rozumu“ chová sa i veru často jako nerozumné zviera a žije jako pohan. Preto svätá cirkev veľmi múdre zakázala v istý čas všetky verejné zábavy a voždy napomína svojich veriacich „neobťažovať nemiernosťou svoje srdca“ a „odriekať sa svetských žiadostí“ (Luk. 21, 34. Tit. 2, 12). V tomto duchu treba i deti vychovávať, aby sa vedeli zapreť a nestaly sa otrokami svetských telesných žiadostí, ale aby si nadobudly tak silnú vôľu, jako ju sv. Pavel na Mojžišovi chváli, keď hovorí, že „volil radnej trpeť protivienstvá s ľudom Božím, nežli požívať všetko hriešne dobré na dvore farao- novom“ (Žid. 11, 24 a 25).

Ale teraz povstáva otázka, čo majú rodičia v jednotlivých prípadnosťach robiť, aby svoje deti skutočne dľa toho, jako som povedal, vychovali. Za samé prvé pravidlo kladiem, že *deti nesmia nikdy podiel brať na takých zábavách, ktoré sú len pre dospelých*. Z jarmakov a zo svadiieb nech zostanú deti obyčajne doma. Nie sú-li to už v stave učiniť bez plaču a mrzutosti, je to patrný znak zlej náklonnosti a preto pre rodičov tým väčšia povinnosť, nepovoliť jích nemiestnej žiadosti. Tak zvané „*detinské bále*“ sú vonkoncom zlá

zábava, ba ani *tancovať* nemajú sa nijako dať učiť chlapci a dievčatá, ktorí ešte chodia do školy, ani len pod tou záminkou, aby sa vraj priučaly k peknému chodu a zdvorilému chovaníu. Rovne tak neslušná a škodlivá vec je nemlúvniatka a malých „odzemkov“ vláčiť na rukách k muzike, a tam s nimi po nôte potriasť. Tiež len zhola nerozumný otec môže brať chlapičov so sebou do krčmy. Raz som videl štvorročného „pupáka“ sedieť v krčme na stole, a plný pohár držať v slabých rukách; vôkol neho stála kopa podnapitých chlapov, ktorým dávno „uderilo z ruky do hlavy“ a dodávali mu chuti: „Strebaj synak!“ — „Len si dobre upi.“ — „Ešte raz!“ A keď dieťa poslúchlo, dali sa hovädskí ľudia do hlasitého chachotu; ja som sa, málo chybelo, rozplakal. Deti netreba do krčmy posielat ani len aby otca lebo brata zavolaly domov. A keď napokon ešte slovo prerečiem proti fajčeniu u dietok, nemyslím tu výhradne na prostopašné a nezbedné trinásť alebo štrnásť ročné chlapčiská, ale ešte i na mladších. Bo nedávno čítal som v novinách, že v Rábe do opatrovny pre malé deti dovedli päťročného chlapca, ktorý už fajku cmúľal. Matka totiž a stará matka, aby jeho nezbedný plač a vresk utíšily, prišli na tú múdru myšlienku, napchať mu doháňový cmúľok do úst.

Druhé pravidlo v tejto veci, ktoré zvláštnej pozornosti odporúčam, je: *Nedávať deťom do rúk peniaze, aby s nimi celkom samovoľne nakladaly.* Čo si deti buďto ku svojim potrebám, buďto ku svojej zábavke mať žiadajú, nech si pokaždé vyprosia od rodičov, a nemajú nikdy, a to síce ani na hody a na jarmak, vydať čo len krajcar, o ktorom popredu nepovedaly čo si zaň chcú kúpiť, a jestli k tomu povolenie od rodičov popredu nedostaly. Chcú-li rodičia deťom urobiť radosť s nejakým peňažitým darom, nech jim pripravia malú *sporiteľnú pokladnicu*, kam nech si potom deti peniaze, čo pri vhodnej príležitosti dostaly, pekne rúče uložia. Pri tom však musia rodičia hľadať, aby deti tieto tak usporené groše nevynakladaly jedine len na svoj vlastný úžitok a zábavu, ale časom trebajich povzbudiť, jeden druhý peniaz na nejaký nábožný ale dobročinný cieľ obetovať k. pr. pre chudobných dobrých žiakov na b. bystrické alumneum, alebo na slovenskú Maticu pre národ. Takéto detinské almužny nie len že udusujú lakomstvo a skúposť, a nie len že rozmnožujú lásku k blížnemu a milosrdenstvo, ale sú spolu i blahonosné cvičenie v dobrovoľnom sebazaprení, a dodá-li sa k ním náležité poučenie, môžu sa stať studnicou naj-

nevinnejších a najsvätejších detinských radostí. Alebo či to snáď nie je žiadna radosť pre nevinnú a pobožnú dušu, keď si pomyslí: „S tými šatočkami, s ktorými som chudobného chlapčoka alebo dievčatko zaodial pred trpkou zimou, urobil som radosť i malému Ježiškovi, a on ma za to tak rád mať bude, jako bych jich bol jemu samému daroval?“ Jako sú Bohu takéto dary príjemné, vieme zo života sv. Martina.

A tu je teraz miesto hovoriť o istých radościach, ktoré u detí rovne tak, jako u dospelých nemaly by nikdy byť považované za poslednie; mienim totižto *nábožné radosti*. Už sv. Písmo jich spomína, keď hovorí o radošti a plesaní v Pánu a v Duchu Svätom (Rim. 14, 17; Žalm 103, 34). Keby nevera nebola nešťastím pre človeka zvlášte preto, že dušu do večnej záhuby ztráha, bolaby ním už i preto, že človeka okráda o mnohé nevinné a najútlejšie radosti. Milé radovanky na štedrý večer; všeobecná veselosť ráno na Velkúnoc; radostné plesanie na Božie Telo; sladká dôvera, ktorú človek cíti v tichej kaplnke Matky Božej; duševnie pozdvihnutie pri prôvode; sladký pokoj v srdeci pri pozdvihnutí misijnárskeho kríža — či to všetko nepohlo ti ešte nikdy srdcom? Oh, jak bych ťa musel

za to lutovať! — Neprivádzaj teda ani svoje deti o tie radosti, ktoré prichádzajú zo živj viery, a privykaj jích srdca už od útlej mladosti k týmto svätým radoštam. Bohužiaľ! tá sprostá osveta vyhubila medzi ľuďom na mnohých stranách už takmer celkom premnohé nábožné a radostné obyčaje, ktoré bývaly s cirkevnými sviatkami spojené. Uchráň z nich, čo sa ešte uchrániť dá, už keď nie pre inšie, aspoň preto, abys' deťom jích nevinné radosti zachoval. Nezapomeň na ne na Mikuláša; nechaj dojsť betlehemárov s „Kubom;“ priprav jim vianoční stromček; postav jim, keď môžeš, i doma Bethlehem; dovoľ jim „svätých troch kráľov;“ nebráň jim chystať a nosiť máje na smrtnú nedeľu; nechaj jich staviať si doma oltáriky; zaopatri jim klepáč a rapkáč k veľkému týdňu; dovoľ jim pomáhať Judáša páliť, a rozžiháť svätojánsky oheň; pošli jich hľadať „baričky“ ku kvetnej nedeľi; sbierať kvietka a charbu k Božiemu Telu, konvalinky a rúžičky a čojaké kvietka na oltár Panny Marije; nechaj jich pliesť vence a snášať chvojje a ozdobovať nimi kostol lebo dom, a konečne keď jim naložíš pripraviť rodičom lebo bratom hrob na dušičky, a dáš jim pera lebo mochový venec, aby ho pripialy na hrobe na kríž, tak pri všetkom jích zármutku ne-

vystane ani radostná myšlienka na budúce zmrtvých vstanie a opätné shľadanie sa v nebi.

Po nábožných radošach nasledujú ja-kožto najšľechetnejšie — *radosti nad prírodou*. Už Dávid znal tieto radosti „Ty ma tešíš Pane svojimi tvorami, a ja rád plesám nad skutkami rúk tvojich“ (Žalm 91, 5). Istý otec brával často svoje dietky so sebou do poľa i do leša, ale mu ani nenapadlo pomysleť pri tom na inšie, leda aby neišiel sám, a aby mu deti pomáhaly pri práci. Lež keď deti idúc okolo vršku, chytró vybehly naň, poobdivovať ztadiaľ milý okolitý kraj; alebo natrhajúc kytku kvetín skočmo a s radostou priniesly ju ukázať otcovi; alebo keď sa všetečne zahľadely, jako veverka z buka na buk preskakuje, a hybká jašterička utekať umie; alebo keď ostaly počúvať lúbežný ptačí spev a hľadely za jedným druhým ptákom, jako si letí; keď sa daly shľadávať rozličné strakaté kamienky a škorupiny, alebo keď s radostou pozeraly, jako si lesní potôčok ticho šumí a shliadaly sa v ňom: — tu počal nerozumný otec vadiť sa s nimi a vyhrážať sa jim, že keď sa nebudú múdrejšej chovať, nechá jich po druhé doma. A takým spôsobom staly sa ubohé deti pomaly celkom necitnými k nevinným a tichým radošam nad prírodou;

za to však oblúbily si tým viacej surové vískanie a rozpustilé vresky i bitku: a keď vyrastly na paholkov, myslely, že človek ani veselým byť nemôže, keď nemá plnú hlavu, keď nebrechá a nerve a nekope nohama rukama, jako — Bože mi hriech odpust — hovädo.

Proti takejto surovosti a nemravnej rozpustlosti je ešte iný veľmi mocný prosriedok, privykať totižto deti zavčasu *k tichým domácim radostiam*. Priučia-li sa deti od malú, aby sa doma na dvore lebo v zahrade, kde rodičia dozreť môžu, slušne medzi sebou alebo s niekoľkými hodnými kamarátami, čo k nim chodievajú, *rády* zabávaly: tak sa i za neskorších rokov nevzbudí v nich tak ľahko ani tak veľká túžba, sňať sa tavon z domu a bez dohľadu po hlučných a nebezpečných zábavách; lež i neskôr zachovajú ešte obľubu v tichých domácich radostach a vezmú ju so sebou i keď vstúpa do života, — čo jim mnohé horké slzy, mnoho ľútosti a zármutku nad utrateným dobrým svedomím usporí. Preto je to veľká a nešťastná chyba, keď rodičia svojim synom a dcéram život doma ztrpčujú, buďto tým, že len v samých zvadách a roztržkách medzi sebou žijú a jeden druhému ani veselej tváre neukáže ani dobrého slova

nedá, buďto tým, že deťom svoje starosti a trápenia priveľmi badať dávajú a ustavičným horekovaním jich zarmucujú; alebo keď svoje deti považujú len za ťažné hovädá a uvalujú na ne práce, až jim na zdraví a zrastu škodia; alebo jich za celý deň z kúta do kúta mrzute prehánajú, bez dostatočnej príčiny hrešia lebo bijú; alebo jim jiedlo, šaty a do školy potrebné veci, keď o ne prosia, len s klatbou a uštipačnými rečmi dávajú, — a z druhej strany neurobia jim temer nikdy dačo milého a radostného sami od seba.

Nad mieru milá vec je deťom, keď sa rodičia dakedy spolu s nimi zahrajú. Majú-li sa totiž deti doma ozaj domáeno cítiť, musia jim rodičia jako patrí preukazovať svoju lásku a pripraviť jim častej zábavu v jích domácom kruhu. Preto ani nemám za zlé pečených jeleňov a perníkových mikulášov, keď tomu čas, medové oplatky a makové opekance na Vianoce, kalíšok hriateho vína večer pred novým rokom, smažené šišky na fašianky, červené vajíčka na Velkúnoc, všesvätový koláč atd. — jestli sa tieto veci rozumne a svojím spôsobom užívajú. Ony pridržajú malých i väčších doma pri rodine, a ochraňujú jich od surových a samopašných veselostí. Ale skoro bych bol i zabudol na meniny.

Taký deň nemal by nikdy prejsť, aby ten, komu je miena, keď len jako možná, čo hneď i malé dajaké „viazaníčko“ nedostal. Rozumie sa, že na ten deň nesmie sa premeškať, vyrozprávať alebo prečítať deťom i život sv. patróna; a deti majú zvláštne na taký deň ísť do kostola, modliť sa za svojich rodičov alebo obnoviť svôj krstný sľub; bo kresťanstvo musí voždy, všade a zo všetkého patrne vyzerať.

Ku koncu ešte dakoľko slov o *detinských ihrách*. Doprajte deťom potrebného času k ihrám: ale voždy len jakožto zábavu po vykonanej práci. Ustanovte jim voždy popredu, kedy majú prestať, a aby ste jich priučili sebazapreniu, nedovoľte ustanovený čas prekročiť. Keď kupujete dajaké hračky pre deti, vyberajte jich rozumne i obozretne. Rozumne: aby ste radšej volili ponáučené a užitočné, nežli len púho zábavné, a potom nie mnoho ani rozličných vecí naraz. Obozretne: aby ste totiž odstránili všetko, čo sa protiví viere a čistým mravom, na čo zvláštne *pri obrázkových knihách a pri rezbách* treba veľmi dať pozor. Nezakazujte dieťkam vybehať sa na čerstvom povetří, nechajte chlapcov lapať motýľov, preskakovať šibenky, loziť po stromoch a ísť za pasy, avšak len pod Vaším dohľadom,

hrať sa na vojákov, sankovať a kľzať sa; dievčatom dovoľte sa hrať na „Hoja Dundu,“ na helušku, na zlaté prasa, schovávať a chytať sa, hádzať sa s lopdou, variť a piecť koláče na slnku atd. Tak sa má rozumieť to často zle užívané príslovie, že „mladosť veselosť“. A v tomto smysle je ono pravdivá pravda.

Výtečný sredoveký vychovavateľ Viktorin feltranský, dohliadal medzi svojimi žiakmi zvlášte na tých, ktorí k takýmto zábavám len váhava a z nechuti sa priberali, preto že sa nie bez príčiny obával, že jích mladý duch počína vädnúť, a že oni svojím časom ani duševných prác nebudú sa chcieť prichytiť s opravdivou horlivosťou. Jemu prisvedčuje i Jean Paul keď hovorí: „Z divej anglickej mládeže stáva sa s časom rozvážlivý snemovník, tak jako sa z lúpežníckych napred Rimanov, stali pre celý národ obetiví starešíni.“ Ale majte voždy pozorlivé oko na deti pri jích ihrách; aspoň musia voždy myslieť, že jích každú chvíľu môžete prijsť pozreť, a nikdy sa nesmia domnievať, že hrať sa toľko znamená, jako vystrájať samopašné nezbedy. Nedovoľte jim nikdy divokú rozpustilosť, surovosť, hlavatosť, neustupnosť a zvadu, — a kadenáhle by sa pri nekom ukázala zlosť,

závisť, nepriateľstvo, lož, klam, neslušná a nebezpečná chytrosť, náklonnosť k panovitosťi a nestydatosť, musí hra na skutku prestať.

Konečne poučujte deti, aby svoje hry a zábavky započínaly voždy s dobrým úmyslom, a aby nikdy nezabúdaly, že jich oko Božie i pri hre vidí; bo nábožná myseľ pri všetkom, čoho sa chytáme, (hovorí Kazateľ) ochraňuje srdce a činí ho spravodlivým, a len bázeň Božia udeľuje opravdivú radosť a veselosť (Sirach. 1. 12, 18).

IX.

Goliáš a Achab

Kto-že by neznal Goliáša, toho silného obra, čo s posmechom po celých štyridsať dní vyvolával židovských mužov k súboju, až ho konečne pobožný pastiersky chasník Dávid kameňom zabil, a tak celé filišťinské vojsko k úteku prinútil? „Jakmile filišťinskí videli, vypravuje nám kniha kráľovská (I. 17, 15), že najsilnejší z nich zomrel: dali sa všetci na útek.“ A snáď si už i čítal vo sv. Písme tú radu, ktorú práve preto syrský kráľ Bennadad — vedúc vojnu s bezbožným židovským vôdcom Achabom — svojemu vojsku dal, vraviac k

nemu: „Nebudete mi bojovať proti žiadnemu, ani proti malému ani proti veľkému: lež len proti samému kráľovi“ (III. král. 22, 31).

K čomu nás učia tieto príklady? Hľa život každého človeka je podobný boju, v ktorom dve nepriateľské moci proti sebe stoja a jedna s druhou zápasí. Nemienim tu však ten vonkajší boj so živlami, ktoré sa často proti nám búra, alebo so zlými ľuďmi, ktorí sa všelijako snažia škodiť nám; alebo so slabosťou a krehkosťou vlastného tela, s ktorým dakedy mávame tiež dosť roboty, — to nie! ja tu hovorím o vnútorných bojoch, ktoré na dne srdca medzi „duchovným a telesným človekom“ t. j. medzi našou *dobrou vôľou* a našimi *zlými náklonnosťami*, každodenne sa vedie.

Obozreme - li si lepšej tieto dva tábory, rozostavené v srdci našom, spozorujeme naj-samprv, že po strane dobrej vôle mnoho a mocných bojovníkov stojí, jako sú: strach pred peklom; nádej na blahoslavenú odmenu; viera čo svet premáha; mocná láska k Bohu; potom v predu sám Syn Boží, jakožto vôdca; anjelia jakožto spolubojovníci po boku; slovo Božie, ktoré nás posilňuje; milosť Ježiša Krista, ktorá nás pohybuje; sväté sviatosti, ktoré nás posilňujú; cirkev a všetci Svätí, ktorí za nás orodujú. Pomoci dosť! Zúfať nám netre-

ba! Lež víťazstvo nezávisieva len od toho, jak mnoho je bojovníkov a jako sú údatní, ale hlavne od toho, s jak chytrou múdrosťou vedie sa bitka. A samé prvé pravidlo tejto bitevnej múdrosti záleží v tom, aby si človek vyhliadnul pomedzi nepriateľmi najhlavnejších, najprednejších a najmocnejších, a tých naj-samprv odpravil z cesty; preto že sú-li raz vôdcovia a náčelníci pobití a premožení, s ostatným jích vojskom je potom ľahká porada. Leží-li obrovský Goliáš porazený na zemi, dajú sa filištinskí na útek; je-li raz kráľ Achab ranený na smrť, ľud jeho poddá sa sám.

I v nešťastnom vojsku našich zlých náklonností nachodíme takéhoto Goliáša, to jest náklonnosť nad iné väčšiu a silnejšiu; nachodíme takého Achaba, to jest takú náruživosť, ktorá nad všetky vyniká a ostatnie za sebou vedie, — a ktorú preto hlavnou chybou alebo *hlavnou náruživosťou* menívame. Netreba teda zvítať boj hlavne proti tým ostatným, nech si ony sú veľké lebo malé: lež radšej proti tomu kráľovi a vôdcovi medzi našimi náruživosťami. Jaknáhle sme toho obra pomedzi nimi ubili, celý jích ostatní zástup počne uhybať a utekať sám. A preto i najhlavnejšie pravidlo vo svätom boji je toto: *Vyskúmaj opatrne hlavniu svoju náruživosť a potom bojuj nepre-*

stojne proti nej. Pozoruj teda vo všetkom sám na seba, modli sa vrúcny srdcom za dar a osvietenie Ducha Svätého, abys' ju poznať môhol, — a keď si ju raz poznal, obnov každodenne ráno pevný úmysel jako Dávid: „Proti tomuto Goliášovi, proti tomuto Achabovi, proti svojej hlavnej náruživosti započnem boj, a budem ju prenasledovať až do poslednej skrýše, ani nezložím zbraň z ruky, dokým ju nevykynožím“.

Ale či sa Vám to nezdá byť čudným? Ja vlastne chcem písať, jako treba vychovávať dietky: a hovorím tu dospelým, jako sa jim treba chovať k sebe samým. Jako že sa to srovnáva? Veľmi dobre priateľko! Bo chce-li kto vedieť, jakých pravidiel treba sa držať pri vychovávaní, ten potrebuje len dávať pozor na to, čo každý z nás činiť a čoho sa držať má, aby sám seba zdokonálil. Bo oboje, výchova totižto i vlastnie zdokonaľovanie — pracujú na polepšení tej istej krehkej ľudskej prírody a k dosiahnutiu toho istého nebeského cieľa: preto i obe rovnakým spôsobom pokračovať musia. Tie isté pravidlá, ktoré človek zachovávať musí, aby sa stal dokonálejším sám, tie platia i pre dobré vychovávanie, aby ono cieľu zodpovedať mohlo. Rozdiel je len v tom, že dospelí a k úplnému

úžitku svojeho rozumu prišli a vo viere náležite vyučení ľudia — sami sa podľa týchto pravidiel vychovávajú; zakým nevedomé a slabé detky potrebujú ešte pomoc, a podľa spomenutých pravidiel od iných vychovávané byť musia. Z čoho všetkého patrne vysvitá, jak pravdivá je tá veľká pravda, že múdrosť, ktorá je k dobrému vychovávaníu potrebná, len z opravdivej pobožnosti vyviera. Otec a matka, ktorí sami znajú a svedomite používajú prosriedky, ktorými jim vlastniu dušu od hriechov očišťovať a k čnosti viesť treba, to jest: ktorí sami sú opravdive pobožní, budú i najlepšej vedieť vychovávať nevinné, čnostlivé, Bohu tak jako i ľudom milé detky. A preto aby kto môhol byť dobrým vychovateľom, netreba mu byť svetsky „vzdelaným“ alebo snáď neviem jako „učeným:“ bo dobrý kresťan, ktorý svôj katechismus dokonále zná a s uprimným srdcom podľa neho žije, má viac vychovateľskej múdrosti v „malíčku,“ nežli dáky vieryprázdny učiteľ v celej svojej nedajbože „osvietenej“ hlave.

Jako teda ku vlastniemu zdokonáleniu nevyhnutne potrebné poznať najsamprv a preháňať svoju hlavnú chybu: tak i medzi zásadami dobrého vychovávaníu samé prvé pravidlo je toto: *Hľaď usilovne vyskúmať hlavnú*

náruživost pri každom svojom dieťati, a potom bojuj neunavene proti nej. „Nezpušťaj z oka“ — napomína Kazateľ rodičov (30, 11) — „ani nehľad prez prsty na smýšľanie a náklonnosti svojeho dieťaťa. Bo i dieťa už poznať po jeho snahách, zdáliž jeho skutky čisté sú a pravé“ (Prísl. 20, 11).

Ale prv, nežli bych Vám začal obšrnejšej rozkladať, jako sa Vám treba podľa tohoto pravidla v živote rídiť, chcem ešte raz — ačkoľvek som to už častej pripomenul — poukázať na to, že i s týmto vychovateľským pravidlom (jako so všetkými hore uvedenými) treba začať hneď za *útlej mladosti*. Jeden otec, jako to čítame v deviatej hlave v Evangelium u sv. Marka, priniesol raz svojeho zlým duchom obsadlého syna k samému Spasiteľovi, ponevadž jeho učedníci, ktorých bol najprv o pomoc prosil, nevládali zlého ducha nijako vyhnať. Čo-že tomu mohla byť za príčina, že Kristoví učedníci, ačkoľvek mali od neho moc i nad zlými duchami, tohoto predsa nevládli vypúdiť? Príčinu vidíme z otázky, ktorú Kristus prichádzajúcemu otcovi predstavil: „Jak dávno už tomu, čo sa mu to stalo?“ — „Od jeho detinstva“ odpovedal otec. Preto teda mal diabol tak veľkú moc nad čeladínom, že mu až peny tekly a zubami

škripel, keď s ním zlý duch metať počal; že ho vláčil sem i ta po zemi; že ho často do ohňa a do vody hádzal, — preto vravím, ponevadž od jeho útleho detinstva panoval nad ním a nebol zavčasu vypúdený. Teraz bolo k tomu treba pomoci samého Syna Božieho, jeho nevyrovnanej pôstom a modlitbou (verš 28) podporovanej duševnej sily, jeho bezprosrednieho všemohúceho slova, aby obsedlec uzdravený byť môhol. A pri tom všetkom držal ho diabol tak krute vo svojej moci a tak ťažko ho popúšťal, že nešťastný čeladín celým hrdlom kričal, a na smrť zamdlieval, tak že mnohí zvolali, že „skonol.“ Rovne tak je to i s diablom, čo sa ukrýva v pýche, chlipnosti, skúposti, lakomstve atd. Nevyženie-li sa hneď za útlej mladosti zo srdca, usadí sa v ňom tak neustupne, a zmocní sa ho tak, že sa k tomu neskorej celkom neobyčajné napnutie sily, celkom nevšedná pomoc milosti Božej, nekedy až zázrak (jako s Pavlom pri Damašku) požaduje, aby zachvátené ním srdce oslobodiť sa mohlo. Rodičia! Či chcete byť tak opovážliví, aby ste sa spoliehali na nejakú docela neobyčajnú výminku, — na nejaký zázrak pri Vašich deťoch? Viem že si s úzkosťou každý z Vás odpovedá v srdci: že nie! Keď teda nie, tak na-

stúpte obyčajnú a istú cestu: vyžeňte diabla, ktorý sa ukrýva v hlavnej náruživosti Vašich detí, čím skorej z nich. Teraz je Vám to ešte s pomocou sviatostnej milosti stavu manželského možno urobiť so zásluhou a k Vašej radosti, čo neskorej, bez všetkej vlastnej zásluhy len na samého Boha budete musieť ponechať, a najvyššej snád vrúcňou modlitbou a skrúšeným srdcom prosiť ho o to: čo Vám snád k Vašej zaslúženej pokute Bôh ani nevyšlyší.

Chcúc teda Vašu dobrú vôľu, ktorú vo Vás predpokladám, dobrou radou podporovať, poviem Vám najsamprv, *čo a jako si máte počať, aby ste túto hlavnú náruživosť poznali?* Bo očividná vec, že predovšim treba ju poznať; lebo nemožno napadnúť a premôcť takého nepriateľa, ktorého človek ani nezná. Dlužno teda Goliáša najprv vyhľadať, aby sme mu potom o kožu ísť mohli.

Vôbec známo, že deti často jích zlé náklonnosti dedia po rodičoch. Táto okolnosť môže byť prospešnou alebo škodlivou pri vychovávaní podľa toho, zdáliž sami rodičia opravdive sú pobožní alebo nie. Jestli nie, nebudú zajiste nikdy náležite vedieť, jako to s jích vlastným duševným stavom vyzerá, nebudú svoje náruživosti ani len znáť, tým me-

nej vedieť jich jako patrí opanovať, a tak upadnú pomaly do tej duševnej slepoty a lenivosti, ktorá sama seba mámi, že veď je všetko v najlepšom poriadku, a ktorá sa ani len nepokúsi vykoreniť chyby, čo celému svetu do očí ba i na obťaž padajú, len jedine tomu nie, čo v nich žije. Lež takýmto činom škodia oni nie len sebe samým, ale i vychovávaniu. Bo tú a takú náruživosť, ktorú na sebe samých vidieť nechcú, ktorú sami v sebe marnomyseľne pestujú, alebo do ktorej až natoľko sú zaľúbení, že ju ešte vydávajú za čnosť — jako že ju majú — túto náruživosť — veľ zrazu pri svojich synoch a dcérach, ktorých takýmto dedictvom sami nadelili, v jej opravdivej ošklivosti poznať? z celého srdca si ju zoškliviť? a celou mocou proti nej brojiť? Oni naopak túto zdedenú hlavniu náruživosť ani pri svojich deťoch nepoznajú; preminú ju, a svojím vlastným príkladom, ba snáď ešte i prevráteným návodom, podporovať ju budú. To hľa . . . že málopobožní rodičia *ani len vlastnie chyby neznajú* a svoje zlé náklonnosti zapierať nevedia, to je hlavnia príčina, prečo naša mládež len voždy viac sa nemravní, upadá a pustne. Lež naproti tomu pobožní rodičia, ktorí každodenne spytávajú svoje svedomie, častej chodievajú k sv. spo-

vedi, vrúcne sa modlievajú o osvietenie Ducha Svätého, svoje chyby nikdy nezanedbávajú v pokoji, voždy proti nim brojá, slabá jich a premáhajú, — tí potom opravdive a dokonále *znajú sami seba*. A toto poznanie seba samých osoží potom nie len jich vlastniemu dušnému spaseniu, ale i vychovávaníu. Bo ono ľahko privádzavá na stopu hlavnej náruživosti u každého jich dieťaťa, ktorá i tak býva často tá istá, čo u otca lebo matky. Hľa, jak užitočná je pobožnosť ku všetkým vecam!

Jestli by si však, nie súc ešte dost pobožným, k svojemu nešťastíu ani sám seba dokonále neznal: znáš iste svojeho manžela alebo svoju manželku. Možno, že počas Vašeho snubu podarilo sa Vám ukryť svoju slabú stránku jednomu pred druhým; ale sotvy že ste niekoľko týždňov spolu, už som ťa očul mužú! u dôverného priateľa prišeptávať: „Ja som docela spokojný s mojou, ale . . . keby len *toho oného* nebolo;“ a ty ženo! sdôverila sas' súsede: „Ináč je môj veľmi dobrý človek, ale . . . keby len *toho oného* nebolo“. Aby to však nikomu nerekla, dodalas' k tomu. Ty teda, jako sa rozumie, nie si vina, že som sa to zdovedel i ja! — Neskôr, myslím, ztrhla sa z toho „oného“ nejedna domáca

búrka. Teraz Vám Bôh snáď už jedno druhé dieťa požehnal, a ja som ti práve radil vyskúmať zavčasu hlavniu náruživosť u každého. Tak teda pozri trochu matko, nevází-li to „oné“, čo sa ti na mužovi nelúbi, i v tvojom synkovi; a ty otče pozri, zdáliš sa z toho „oného“, pre ktoré sa dakedy na ženu zfažúvaš, neukazuje dačo i pri tvojej dcéruške. A zbadáš-li, že je tomu veru tak, vtedy si obyčajne i hlavniu chybu pri svojom dieťati vynášiel. Len-že potom nesmieš tento dôležitý vynálezok takým spôsobom zneužívať, jako to dakedy — i z cesty okolo domu — počuť, že matka keď syna v pitvore hreši, prihráža mu: „Ty si mi druhý otec!“ a otec zas dcére: „Ty si mi tiež taká . . . jako matka!“ — alebo že si, keď sa tak medzi Vami samými ostré slovo pre deti ztrhne, vyhodíte „v prchkosti“ na oči: „Áno Janík, áno Betka, to je rovne taký, rovne taká, jako i ty!“ To si môžete myslieť v srdci, to si môžete v láske a svornosti medzi štyrmi očami povedeť; to Vám môže a i má byť vážnym napomenutím, na čo Vám treba pri deťoch dohliadať: ale pred nimi nesmie sa Vám dačo takého nikdy vyklznúť z úst, a to síce pre štvrté prikázanie Božie, — rozumiete?

Najviac nepriateľstvá v obci povstáva pre deti. Bolo-li tvoje „kvietko“ tam u susedy hodne samopašné, a jestli táto hneď alebo pri prvej príležitosti notne jazykom pohne a začne ti za nezbedy tvojeho synáčka alebo dcérušky dohovárať: tá veru na dlho u teba vyspievala, — a keby nebolo zákona Božieho a spovedi, neviem či bys' jej to na večné včky odpustila. Jaký to nerozum! Veď či nevieš, že druhý ľudia voždy lepšej vedia v čom je chyba, neželi my sami? Veď to i sama uznávaš, keď nekedy dozlobená začneš svojim deťom dohovárať: „Tam aby ešte človek i od cudzích ľudí očúval, jaké ste mi ledačiny!“ Maj teda rozum, a radnej si zapamätaj, *prečo sa tam príbudzní, známi a susedi na tvoje deti žalujú*, miesto čo by si sa mala zato hnevať a nepriateľiť s nimi. A zvlášte jestli Vás *učiteľ alebo duchovný* dôverne poľapká po pleci a po dobrotky Vám povie: „Súsede! súsedko! Váš Miško je lenivec, lepšej ho pridržajte; Vaša Evička je cáravá, privykajte ju lepšej k poriadku; Váš Ondriš čo povie, to zluhá; Vaša Katka bere i tam, kam nepoložila; Váš Janík je hnevuš; Vaša Marka je závistnica; Váš Jožko je pyšný horenos; Vaša Betka blúska jakosi po chlapcoch; Váš Jurko je mlsúň (paškrtník); Vaša Hanka je hrdá

jastrienka, atd. vtedy sa mi neškaredte a nemyslite veru, že ho niekto na Vás pohuckal, alebo že Vás nemôže vystáť ešte tam za tú lebo onú vec, jako si to chybne myslievate, ale verte jim na slovo, jako by Vám to sám pán Bôh hovoril. A takúto danú radu zapíš si dokonále do hlavy, abys' neskorej neoplakával horkými slzami, zes' svojeho najlepšieho priateľa, ktorý tvoje deti najlepšej zná, uposlúchnuť nechcel. Ba i keď sám tvôj nepriateľ dačo na tvojich deťoch vytyka, rozváž si s pokojným chladným srdcom, nemá li ozaj pravdu. Láska býva často slepá, ale nenávisť všetko zbadá. Takéto cudzie výčitky môžu ti byť ovšem i pred Bohom i pred svedomím nemilé, ony sú snád hriechom pre toho, kto ti jich nelaskave vyhadzuje na oči: pri tom však predsa môžu ony byť pre teba hlasom Božím, ktorý ťa chce upozorniť na chyby tvojich synov a dcier, ktoré poznať prekáža ti tvoja marná láska k sebe samému a i k svojim deťom.

Napokon *pozoruj i sám na svojich chlapcov a dcéry*, ale tak z boku z daleka, aby ani nevedely, že po nich hľadiš, — zvlášte keď sa ihrajú; bo tu najľahšej prezradzujú svoje dobré i zlé náklonnosti. Maj na ne oko všade a voždy a neprestajne, aby sas' ne-

zklamal, a deťom krivdu neučinil; bo človek často ináč súdi pri dobrej, ináč pri zlej vôli, ináč myslí dnes a ináč zajtra.

Zachováš-li tieto narády, bude ti ľahko poznať hlavnú náruživosť u každého dieťaťa; a zbadáš, že to iste jeden lebo druhý zo *siedmich hlavných hriechov* bude ten Goliáš, na ktorého sa v mene Božom oboriť musíš a praštiť ho kameňom do hlavy, nechceš-li ináč proti ostatným jích chybám a samopaši bojovať len na prázdno jako proti vetru.

X.

Má-li sa liečiť protivnými alebo podobnými liekami?

Lekári sa veľa hádajú, čo je lepšej, liečiť protivnými alebo podobnými liekami? Homeopati totiž hovoria, že sa nemoc najľahšej vylieči takým spôsobom, keď sa v chorom tele nová *podobná* choroba zapríčiní; a preto dávajú nemocným také lieky, ktoré v zdravom tele tú istú chorobu vyvolávajú, čo sa teraz odstrániť má. Predstavujú si oni vec takto: že totiž tá opravdivá choroba pustí sa

do zápasu s touto sebe príbudznou a naschvál zapríčinenou chorobou, a bude sa usilovať vytisnúť ju j akožto nevolaného hosta zo svojho vlastného hniezda, lež v tomto boji i sama oslábne, až konečne obe spolu von dverma vyletia. Smiešna to vec ovšem! Allopati naopak hodia chorobe hotového nepriateľa na krky; bojujú proti nej *zrovna protivnými* prosriedkami; predpisujú proti horúcim nemocam ochladujúce, proti studeným zimnicam rozhorčujúce, proti zoslábnutiu rozjarujúce, proti rozdráženiu utišujúce lieky. Ktorá stránka má tu pravdu, netrúfam si rozhodnúť, a len to želim, aby sa veda lekárska čím viacej zdokonálila, a táto jej hádka k telesnému a časnému šťastiu trpiaceho človečenstva čím skorej rozlúštila.

V duševnom ohľade vieme oveľa určitejšej, čo nám treba robiť. Tu máme božského lekára, ktorý s nepochybnou istotou vie povedať, jako treba duševnie choroby s prospechom liečiť. On však bezo všetkej otázky káže liečiť *zrovna protivnými* liekami; bo samý prvý recept, čo každému, kto ho čistým srdcom a bez hriechu nasledovať chce, predpisuje, čítame u sv. Matúša v týchto slovách: „*Zapri sám seba*“ (16, 24). A sv. Rehor Veľký poznamenáva k tomu: „Jako vo vede

lekárskej liečevajú sa horúčky ochladzujúcimi, a studené zimnice rozohrievajúcimi liekami: tak predpísal i Syn Boží zrovna protivné lieky náruživostam našim, keď pýchu káže premáhať pokorou, lakomstvo štedrosťou, smilstvo zdržanlivosťou, hnev tichým duchom.“

Lež nachádzajú sa i tak zvaní „pokročilí osvietenici“, ktorí i pri duševnom lekárstve a pri vychovávaní pridržali by sa rádi rovnoliečivých pravidiel. Hovoria totiž, že dieťa treba len oboznámiť i s nepravosťou, aby sa mu vraj zhnusila, keď jej ohavnosť pozná; ba že mu treba len dovoliť, slobodne hovieť svojím žiadosťam, tak vraj najlepšej vyskúsi svoju silu v boji so zlým a vydobije si čnosť, alebo aspoň z vlastnej skúsenosti zmúdreje, a na budúco bude vyhybať všetkému, čo mu už raz na škodu vypadlo. Toto je zrovna *diabolské učenie*, na ktoré ani nenie hodno odpovedať, z ktorého však vidieť, jak ďaleko môže človek zablúdiť, keď sa raz viery zpuštil! Mnohí rodičia nepriznávajú sa síce k tomuto učeniu zrovna, ale ho v živote predsa nasledujú a pri vychovávaní svojich detí viacej lebo menej podľa neho sa ríđa; ponevadž náruživosti, ktoré by mali hľadať v deťoch vykoreniť, tým práve teprv až vzbudzujú, že *príbudzné* jim náklonnosti a vlohy v jích srdci

až veľmi alebo očividne nerozumným spôsobom pestujú. Oni ku pr. celkom neobmedzene dovoľujú deťom ctižiadosť a snahu po samostatnosti, po spolkoch, po zárobku, — nepomyšľiac, že takto napomáhajú silu s týmito snahami súvislých náruživostí, totižto: pýchy, závesti, rozpustilosti a lakomstvu atd. Pri duševných neduhoch je protivné liečenie jedine pravé, z ktorého nasledujúce vychovateľské pravidlo vyplýva: *Ukroťuj hlavniu náruživosť u dieťaťa tým, že zavčasu a všemožne usiluješ sa ho cvičiť v protivnej čnosti.*

Predstavme si tu len aspoň dva zo siedmich hlavných hriechov, totižto pýchu a hnev, a pozrime, jako sa treba pridržať uvedeného pravidla proti týmto hriechom.

Keď nám drahý Spasiteľ chcel predstaviť príklad pokory, vzal pred seba dieťa a riekol: „Kto je pokorný jako toto malé dieťa, ten je najväčším v kráľovstve nebeskom“ (Mat. 18, 4). A v skutku, slabému a pomoci vo všetkom potrebnému dieťaťu je pokora dačo tak prirodzeného, že keď ho s časom opanuje pýcha, tomu sú len blázniví rodičia vini, ponevadž totižto marnú ctižiadosť nemierne a nerozume v ňom pestovali. Len týmto činom zmocní sa dieťaťa hriešna *pýcha*, ktorú Duch Sv. menuje „začiatkom všetkých hriechov a oškli-

vostou pred obličajom Božím“ a o ktorej učí: „že kto v nej sotrváva, toho zasype klatba a ztrhne napokon do prepasti“ (Prísl. 8, 13; 11, 2; Kazat. 10, 15). Predstavte si tie chudatá deti, ktorýchžto rodičia celú svoju radosť v tom zakladajú, že jich jedno za druhým strojá, že na nich jako na parádnom bydle svoju zámožnosť svetu na odív vystavujú, že jich jako lotky obliekajú a zobia, a potom sa jim v *jích výstroji* pokaždé v zrkadle zhliadať kážu, sami jich zo všetkých strán obdivujú, a čeliadke rovne tak jako i kdekomu, čo k návšteve príjde, čo „milých anjelíkov“ predstavujú, a jích „sedmerú krásu“ vychvaľujú — či do takýchto detí nezaštepuje sa silou mocou tá najhlúpejšia pýcha na svete? O „pekných, krásnych“ šatách nemá sa deťom nikdy hovoriť, lež len o „čistom“ obleku. *Čistotnosť* treba ovšem veľmi pestovať, a chcieť ju zanedbávať z pokory, to by bola sprostá pokora. Preto sa ani nesmia deti hrešiť alebo uštipačne zahaňbovať, keď sa zdráhajú obliecť roztrhané šaty alebo špivavé prádlo; nesloboda jim dohovárať, keď si ruky a tvár častej vodou umývajú, ani naskakovať na ne, keď nechcú piť alebo jesť z nečistej nádoby; alebo mrzeť sa, keď v izbe, v kuchyni a pred domom rády zametajú, alebo zo stola a lavíc v

izbe prach a špinu utierajú. Naopak treba deti k takýmto veciam zrovna pridržať. Bo obluba v čistotnosti je najlepšia česť, ona chráni nevinnosť a udržuje zdravie.

Jako táto pýcha v šatstve, rovne tak nerozumná vec je pýšiť sa *majetkom* a zakládať si *v rode* (urodenosti). Paluško bol najmladší syn istého bohatého gazdy. On vedel už vo svojom štvrtom roku, že bude raz dedičom otcovského dvora a statku. Ani ho nevolali ináč, nežli „mladým páнком.“ Sám otec dohadúval sa s ním dakedy zo žartu, kto vlastne je pánom jích gazdovstva; a aby dohadovanie bolo zaujímavejším, držala čeliadka z čiasti so starým gazdom, z čiasti s „mladým páнком.“ Neskoršej dali ho bývať k susedniemu učiteľovi a osobitne vynaučovať, a keď za dva roky „svoje školy dokonal,“ držala ho celá obec za kto vie jak múdreho, preto že rodičov mnoho peňazí stál. Ja sa len obávam, že sa napokon ešte rychtárom stane, lebo mešťanostou: potom veru beda obci pri takom pýšnom predstavenom. — Isté druhé chlapča vystatúvalo a vypínalo sa voždy nad ostatných kamarátov, a mnohí sa v skutku ufahovali pred ním, ale keď ho tak pri večernej tme dostihli, neraz ho veru i nabili. Bolo to dieťa, ktorému otec zavčasu natrepal do hlavy, „že

on nemie žiadne obyčajné sedliacha, ale úradnícky synák.“ S časom, keď totiž vyrástol, cítil sa byť docela nešťastlivým, že je vraj len Slúžnym na dedine medzi sedlačou, a nie pánom dakde v meste.— Iná matka prihovárala sa zase dcére: „Keď pôjdem budúci piatok do mesta, kúpim ti tiež taký siačik na vlasy s kvastlou; Zubákovie Katka nech si veru nemyslí, že je ona dačo viac nežli ty; v čom si ona zakladá, v tom si môžeš zakladať i ty.“ Musí to byť len sprostá ryba, ktorá do takéhto siačiku nabehne. Je to veru až hrozne smiešná vec, táto pýcha na peniaze a rod, čo svojeho blížneho len tak zazerá a znevažuje: ale nad tými deťmi zaplakal by človek horúcimi slzami, čo jich nerozumní rodičia v takejto hnusnej pýche vychovávajú!

Priučaj radnej svoje deti byť *skromnými, vládnyimi, zdvorilými a úslužnými ku každému*, k chudobným rovne tak jako k bohatým, k obecnému človekovi, jako i k urodzenému. Netrp nikdy, aby sa deti na čeliadku sápany, alebo hrdo a neslušne k nej sa chovaly; nebráň jim nikdy obcovat' s nekým len preto, že je chudobnejší, alebo nižšieho stavu, lež jim radšej hľaď predstaviť jeho čnosti a dobrý príklad k nasledovaniu; nepremiň jim nikdy bez poká-

rania hrdú alebo úsečnú odpoveď, nech by si to bolo proti komukoľvek, a nadovšetko sa varuj učiť jich sám takýmto odpoveďam proti tvojim protivníkom; napomeň jich zaraz ku slušnosti, keď sa zvedave a dotierave chovajú, za cudzím po osade gáňajú, alebo snád' i behajú; uč jich starších ľudí prívetive pozdravovať, a aspoň pred predstavenými, pred príbuznými a neznámymi; keď sa s nimi stretnú, čiapku ztrhnúť, a keď kam do cudzieho domu prídu napred na izebnie dvere zaklopať. Porekadlo hovorí: „Šetri si vačok, a *smekaj šírak*, to ti vyzíska priateľov, synák!“ — ale krem toho i proti pýche je zdvorilé chovanie dobrý prosriedok.

Napokon môže byť človek *pyšným ešte i na svoje osobnie* — už či *opravdivé či len zdánlivé dobré vlastnosti*. Je to ozaj až oškľivá táto pýcha, ktorou sa kto nadrží na svôj rozum, na svoje čnosti, na svoju obratnosť a čo takého, čoho často ani nemá, — a mnohí rodičia bývajú až tak márne a nerozumní, že takúto pýchu ešte i vštepujú deťom do srdca: dovoľujúc jim totiž do každej reči sa miešať jako šišia varaja, posudzovať a znevažovať často i také veci, ktorým zhola nič nerozumia; vychvalujúc pritom jich bystrý rozum, čo dakedy nie je nič inšie, leda nebezpečná pre-

chytralosť, . . . jích pobožnosť, ktorá je často len pokrytstvo, . . . a jích usilovnosť, ktorá je často len púha hračka. Ale i keby deti opravdivé dobré vlastnosti mali, i tie musia slúžiť ku cti a sláve Božej; nie k podporovaniu marnej pýchy. Nechváľte teda deti nikdy pred druhými ľuďmi; pri jích prítomnosti nemá sa ani spomenúť, že sa „terajšie deti viacej učia vo škole, nežli za Vašeho času;“ nedovoľte jim nikdy vpádať dospelým ľuďom do reči, jích slovám sa posmievať, a hrdo jich opravovať; upozornite jich, že „vlastnia chvála smrdí,“ že sa to nesluší, chceť vždycky len o sebe a len sám hovoriť, že sa tým len sprostá nadutosť prezradzuje, keď kto vo všetkom chce len sám mať pravdu, keď tvrdošijne stojí na svojom a nechce nikomu ustúpiť, buď si to vo hre buďto v zábave, buďto v rozhovore. Pokora, ktorú Šalamon nazýva „opravdivou múdrosťou“ a „predchôdcom slávy,“ (Prísl. II, 2; 15, 33) ochraňuje detinské srdce pred márnou etíziadosťou, pri tom však predsa šlechetnú horlivosť neudusuje. „To sa mi páči,“ „to si dobre urobil,“ „keď dneskaj svoju úlohu bez chyby napíšeš, urobíš mi veľkú radosť,“ „keď sa mi budeš dobre učiť, a vo škole výšej poskočíš, budem s tebou spokojný“ — takéto pochvalné a povzbudivé

slová musia postačiť, dodať dieťaťu chuti k práci. Komu toto nestačí, tomu zchádza už v srdci tá nevinnosť, čo pred nešťastnou pýchou ochraňuje.

Sestrou pokory je *tichosť ducha*, preto jich i Spasiteľ spolu odporúča: „Učte sa od mňa, lebo som tichého ducha, a z celého srdca pokorný; a tak najdete pokoj dušam Vaším“ (Mat. 11, 29). Medzi blahoslavených počítuje Spasiteľ i tichých duchom, a hovorí o nich, že svetom, totižto srdcami ľudskými vládnuť budú (Mat. 5, 4). Preto netrpte pri Vašich deťoch „žiadnu trpkosť, žiadny *hnev* a nenávisť, žiadnu zvalu a klatbu, ani žiadnu inú zlosť“ (Efez. 4, 31). „Nič nerobí človeka tak hnevlivým, hovorí Seneca, jako mazňavé a nad mieru povolné vychovávanie. Ten, komu za mladý nikdy nič sa neodoprelo, komu starostlivá matka voždy každú slzu utreť sa ponáhľala, a komu vychovavateľ voždy vôľu plnil: ten nebude nikdy znať odpustiť žiadne obrazenie.“ Ale ani nedrážte deti nikdy zúmyselne k hnevu (Efez. 6, 4). Je to docela prevrátené jednanie, chcť deti domízaním, nerozumnými požiadavkami a nespravodlivými pokutami pokúšať, či sa ozaj dajú nahnevať. Jestli však dverami durdive plieskajú, stolnice s hrmotom vytrhujú, Vám lebo inému dačo z

ruky vykmasuju, knihami, stolicami alebo iným náradím hnevive hádžu a sáču, šaty žmolia alebo na uzloch netrzeplive trhajú: tenkrát jich zavolajte k sebe, a rozkážte jim prívetivým ale rozhodným hlasom, všetko to ešte raz ale ticho a bez hrmotu urobiť. Jestli by však počaly nôžkami dupotať, päštky zatínať, v tvári bládnúť alebo červeneť, tak jim po prvý raz ukážte zrkadlo, aby sa v ňom zblhli a videli, jak protivne vyzerajú, — a jestli by to nemalo spomôcť, musí sa vziať na ne prut. Konečne jim prísno zakazujte kdejaké nadávanie a kľatbu, čo je voždy znakom hnevlivého ducha; ale dajte opatrne i sami na seba pozor, aby ste jich vlastným príkladom tomu neučili. Zapamätaj si i sám pre seba i pre svoje dietky slová žalmistove: „Hriešnik zaobalil sa zlorečením jako oblekom, ono preniklo jako voda až do jeho útrov, a jako olej presiaklo mu kosti. Obluboval si v ňom, a ono sa mu i zvalí na hlavu“ (Žalm 108, 18).

Napokon ešte malý kúsok o „hodnom Janíkovi,“ ale nie za príklad k nasledovaniu. Istá krstná navštívila svoju kmotrienku. „Chytró Janík!“ pobydala matka svojeho synáčka, „pobozkaj krstnej mamenke ruku.“ Krstná začne už popredu Janíka chváliť: „Ej! ej! Ja-

níček je zo dňa na deň driečnejší a hodnejší.“ Medzitým Janík podá krstnej ruku, ale čiahne hneď i po jej vaku: „Či ste mi nič nedonesly?“ Krstná odpovie: „Veru dnes nič, moje dieťa; nemám nič pri sebe, ale keď prídem po druhý raz, dostaneš.“ Na to Janík: „Si škaredá potvora.“ Matka ho okrične: „Čo to hovoríš? bezbožné chlapčisko! Nemajte mu, prosím Vás, za zlé.“ Krstná na to: „Kto-že by to mal brať za zlé, veď je ešte len dieťa.“ Matka potom dodá: „No počkaj Janík, poviem to tatovi, nech len príde domov.“ Janík sa uškľebi: „I ty si škaredá potvora,“ a s tým sa zvrtnie a utečie preč. „Je to malá šelma“, hovorí na to matka. „Verte mi, kmotrienko, to od samého rozumu je taký bezpustný. Na všetko je Vám hneď hotový s odpoveďou. Nič Vám neztrpí. Pestúnka veru už i sto offinkov od neho dostala.“ „„Tak, tak, z toho Vám bude časom vyberaný, na svet súci šarvanec (chásník)!““ prisviedčala kmotrienka, a s tým sa rozišly. — Chudák, môj Janík!

XI.

Lakomstvo po mamone.

Onehdy som čítal dačo v novinách, dačo tak podivného, že sa mi to až priekrilo uveriť. V meste Maçone klzali sa chlapi na rieke. Tu sa zrazu pod jedným prelomí ľad, a chlapec počne sa topiť. Odvážlivý, statočný muž, čo neďaleko neho stál, skočí chytro za ním, vytrhne ho zpopod ľadu, privedie ho celkom bez úrazu otcovi, ktorý na brehu rukama lomil. A čo-že, myslíte, riekol otec tomuto mokrom a zimou sa trasúcemu a od ľadu na rukách dokrvavenému človeku, ktorý mu syna z hotovej smrti vychvátil? „Ach dobrý človeče, riekol, chlapcova čiapka ostala ešte pod ľadom. Teraz ste už i tak umáčaný: doneste mi teda ešte i čiapku.“ Fui haňba! povieš nato. A máš veru pravdu; bo ani neverím, žeby možno bolo podľejšej jednať. Ale tak to býva, keď si kto celé srdce nechá opanovať *skúposti a lakomstvu*. A tento hriech, ktorý človeka tak podlým a opovrhlym robí, je spolu i pre dušnie spasenie nad mieru nebezpečným a vo veľkej nenávisti pred Bohom. „Nič nenie hriechnejšieho, nežli lipnúť na peniazoch“ hovorí Kazateľ (10, 10); bo taký

človek má predajnú ešte i dušu! Veď lakomstvo je jeden zo siedmich hlavných hriechov, ktoré sa preto tak nazývajú, že z nich, jakožto z hlavných žriedel, mnohé iné hriechy pochádzajú. Sv. Pavel apoštol menuje ho „koreňom všetkého zlého“ a učí, že kto je lakomstvu oddaný, „upadá v osídla diabolské a v mnohé neužitočné a škodlivé žiadosti, ktoré človeka do záhuby a zatracenia ztrhajú“ (1. Tim. 6. 9, 10).

Ale ponevadž tohoto času mnohí rodičia, súc oddaní hriešnej žiadosti očí, a súc zachvátení sebeckým duchom času (o ktorom Kazateľ hovorí, že „len peniazom slúži“ 10, 19), do tohoto diabolského osídla skutočne upadli a len „mamone slúžia“ (Mat. 6, 24) . . . . či potom div, že i jích dietky do toho istého úkladu padajú a zlatej „modle“ sa klaňajú, jako to sv. Pavel o úžerných a lakomých ľuďoch hovorí (Kol. 3, 5). Veď v mnohých domoch, menovite po dedinách, deti zo dňa na deň iného temer ani neočujú, nežli ustavičné *kázne o mamone*. Práca a zárobok vystavuje sa jim za hlavný cieľ ľudského života, bohatstvo za najväčšie šťastie, každý zisk oslavuje sa s potleskom; nad každou škodou narieka sa bez kraja bez konca; každý príjem pokladá sa za neviem čo; každý výdavok, jak len

očividný zisk neprináša, vykrykuje sa za bláznivý; každý človek býva cenený len podľa majetku, a všetko jeho jednanie len podľa výnosu vážené. „Peniaze sú predsa len veľké šťastie.“ — „Zárobok je hlavná vec na svete.“ — „Práca všetko iné predchádza.“ — „To mi je chlap ten sa nečo nautiaha celý čas, koľko len asi zarobí?“ — „Moje dievča je vo službe u bohatého pána, tak som tomu veru rád, že sa jej tak dobré miesto trafilo: pädesiat zlatých na rok, každé vianoce a každý jarmok na nové šaty; a tie mnohé drobné dary!“ — „Koľko že s ňou dostane jutier poľa?“ — „Kebych ja bol tak bohatým chlapom, jako Martin, veru bych si ja tú chudobnú Marinu nebral, ani pri všetkej jej poriadnosti: takým sprostákom už bych len nebol!“ — „Ten sa veru dobre oženil: ona má aspoň do desať tisíc majetku.“ — „Náš farár má veru hrozne dobrú službu, každej jari dostane 50 siah dreva, v pivnici má desať sudov vína, ostatnie ani nepočítajú. Koľko že tá fára môže donášať?“ — „Už len zase platiť: to nemá kraja konca!“ — „Ah ten prekliaty školní plat, tie sprosté obecné poplatky, tie hlúpe daňky! A keby človek z toho aspoň dačo mal!“ — „Lahko tam napomínať a kázať, že vo sviatok nesloboda

robíť: keď si človek nezarobí, veru mu nikto nič nedá!“ — „Almužna? Príspevky na dobré ciele? Prvý som ja: mám sa veru dosť čo starať sám o seba!“ — „Čo bych sa tam trápil pre druhých?!“ — „Čo že z toho mám?“ — „Čo nás tam po tom? Z toho nemáme nič.“ — „Za darmo len smrt kupujú!“ — Lež veď bych ani neprišiel ku koncu, kebych mal pospomínať všetky tie ziskuchtivé reči, ktoré ubohým deťom od jích prvej mladosti ustavične v ušach hučia, a ktorými sa jim lakomstvo zaštepuje do srdca, stvoreného k nasledovaniu tej dobroty Božej, ktorá je bohatá pre všetkých, čo ju vzývajú (Rím. 10, 12).

A keby už aspoň na tomto bolo dosť! Ale nie, — k týmto ustavičným kázňam o mamone, ktorým i malé deti až dobre rozumia, prichodí ešte opravdové zvädzanie k tejto *mamonskej službe*. Z púhej ziskuchtivosti nakladajú sa jim práce, ktoré jích slabé sily presahajú; naloží sa jim často taká ťarcha dreva, vody, alebo trávy, že ubohé deti až zhrbatejú, ochromejú alebo zakrpacejú, jako nevykysnutý koláč; posielajú sa pred časom do fabrík, kde od nezdravých výparov a ustavičného sedenia zcintlavejú a vyschnú; a aby sa len viac k zárobku použiť mohli, nepopraje sa jim ani len trochu času k ihrám

a odpočinku, tým menej k učeniu a ku škole; čo viac, hreší sa na farára a na učiteľa, že jim nedovolia jedno za druhým vystávať zo školy; vyúčajú sa pred časom poznávať cenu peňazí; často sa jim dávajú peniaze čítať; hrešia jich, keď volačo trebárs na dobré a na užitočné veci vydajú; bijú jich dakedy za mizerný ztratený grajciar až nemilosrdne; platia jim, keď nečo urobily, miesto pochvaly, hotovým grošom; keď o nečo prosia, klade sa jim často otázka: „A čo mi ty za to dáš?“ — nevytýka sa jim, keď sa vyzvedujú, čo za to dostanú, jestli to, lebo to urobia; ba napokon hrešia sa ešte i za to, keď dakomu zadarmo v nečom poslúžily. „Ty sprosták! čo z toho máš? Ten ti veru nič nedá!“

Poznám ti po nose, čo si na to všetko myslíš: „Veď — vraj — človek len nemôže byť živ z povetria; bez peňazí nevykoná človek nič na svete; veď sa vôbec rieka, že človek musí byť šanobný a pracovitý; ja si nechcem vychovať lenochov, aby pánu Bohu čas ukrádali, atd.“ Máš svätú pravdu: ale preto ani ja nemám ešte nepravdu. Ovšem treba deti pridržať k práci a usilovnosti, ale jich rovne tak treba i učiť, aby nepracovali len zo ziskuchtivosti a lakomstva, lež radšej *z usilovnej náklonnosti a lásky k práci samej:*

preto netreba deti upozorňovať pred časom, že pracovitost' zisk donáša, ale radnej voždy jich napomínať, že „človek je zrodený k práci tak, jako pták k letu“ (Ján 5, 7), že to haňba pre človeka, túlať sa bez práce, záhalčivo postávať, s ničomnými vecmi sa zapodievať, a necháť sa chovať od druhých, kdežto by sa vlastnými rukama vyžiť môhol (2. Thess. 3. 25, 27). Keď rodičia povedia: „Kto mi to chce spraviť?“ alebo: „Kto má k tomu vôľu?“ „Kto mi tú radosť urobí?“ — to má byť deťom dosť k povzbudzeniu; a takéto slová sú spolu spásonosnou ochranou, aby sa u nich nekresťanská pracovitost' z holej ziskuchtivosti neujala.

Ovšem potrebná vec, privykáť deti i *šánobe* (sporivosti), „kto pohŕda malými vecmi, ten príjde pomaly na nivoč“ (Sirach 19, 11). Keď sa celý zástup nasýtil, riekol pán Ježiš k učedníkom: „Posberajte pozostalé drobky, aby nevyšly na zkažu“ (Ján 6, 12). Ale veľký to rozdiel, jakým cieľom dakto sporí a sporíť učí. Stáva-li sa to len preto, aby človek oči pásol na peniazoch, aby sa so sladkým srdcom prehŕňať môhol vo škríni, aby si so srieborniakmi vesele zaštrnkotal: to je podlé lakomstvo, „ktoré sa nenasyti, pokiaľ mu duša biedne nevychradne“ (Kazat. 14, 9). Uč teda

deti slovom i príkladom, že človek peniaze len preto zarába a má, aby jich na telesné a duševné potreby znovu vydal, a že v dobrých časoch len preto z nich dačo ukladá na stranu, aby v čas núdze, pri nemoci a nešťastí i pre seba i pre svojich dačo usparené mal (Efez. 4, 28). Daj pozor, aby sa tvoja gazdovlivosť nikdy neprevrhla na lakomstvo, ale hľad ju radšej spojíš so *štedrotou*. Tieto dve čnosti nie sú si tak protivné, jako sa to na prvý pohľad pozdáva: ony sa veľmi dobre srovnáť dajú; bo kto hospodári pri nepotrebných vecach: tomu voždy zostane dačo pre iných, a zdruhej strany vieme, že „štedrá ruka shromažďuje si dobrú odplatu na núdzne dni“ (Tob. 4. 10). Preto sa nelen sami varujte mať ruku voždy otrčenú k braniu a zatyorenú k dávaniu (Sirach, 4, 36); ale učte Vaše deti zavčasu, „že je blaženejšie dávať, nežli brať“ (Skut. apošt. 20, 35); a keď ešte nie sú v stave z vlastného zárobku dakomu dačo udeliť, hľadte aspoň kedy tedy skrz jích ruky dávať almužnu, nábožné príspevky pre núdzných, pre dobročinné ústavy, pre kostoly a cirkevne spolky. Už i samé nábožné vzdychnutie (jako to Sailerov otec po stole činieval): „bárby celý svet tak do syta mal, jako ja!“ nezostane bez dobrého účinku. Od-

porúčania hodná vec je v tomto ohľade i to, aby sa deťom dalo nekedy ovocie alebo iné jedlo k rozdaniu a podeleniu medzi bratov a kamarátov, pri čom však treba prizreť, zdáliž si najlepší a najväčší kus nezadržujú sami pre seba, čo by sa jim ovšem vytykať muselo. Istá matka dala svojej Katuške jablko s tým doložením, aby sa s bratom Jankom statočne rozdelila. „Jako je to *statočne*?“ pýta sa dievčatko. „Keď bratovi väčšiu polovičku dáš, a menšiu si zadržíš,“ odpovedala múdra matka. — „Ach! tak daj radšej jablko Jankovi, nech sa on statočne so mnou rozdelí,“ odvetila Katuška. To bolo múdre dievča. Či nie pravda? Nie; — to bolo lakomé dievčisko!

Ovšem treba i na výrobnok hľadať, aby človek vo svete vyžil. Ale keby ti len o „vyžitie“ išlo, tak by sis' ľahko i bez lakomstva zaopatril, čo ti k životu skutočne treba. Ale ty bys' vlastne chcel sa rovnať najzámožnejším gazdom v obci, chcel bys' vystrájať nádheru a hostinky, chcel by sas' môcť vystatovať nad iných, a tak len z hrdej pýchy lipneš za peniazmi, a chradneš lakomstvom. Buď *spokojný* s tým, čo ti Bôh požehná, a potom nepotrebuješ shrabávať a škrblif, aby ti dostačovalo. Uč sa i sám a uč i svojich domácich pamätať na slová svä-

tého Písma: „Život náš nech je bez lakomstva. Kto je pobožný a spokojný, ten mnoho má. Máme-li čo jest, a čím sa odievať, budme s tým spokojní; nech je nám dosť na tom, čo máme. Veď sme nič nepri- nesli na svet: a istá vec, že ani zo sveta nič neodnesieme“ (1. Tim. 6, 6—8; a Žid. 13, 5). I ku dieťkam svojim zachovávajú prísne to pravidlo, že: kto nie je spokojný s tým, čo sa mu dalo; nedostane nič. „Jestli ti to nie je dosť dobré, dosť mnoho, dosť veľké a pekné — daj to sem nazpätok: nedostaneš nič!“ Takéto rozhodné slovo privedie deti k rozumu!

Ovšem, že človek musí mať i peniaze, ale *peniaze nesmia nám opanovať srdce*. Ony musia slúžiť nám: my nesmieme slúžiť jim. Nesmieme totižto visieť celým srdcom na nich, považovať jich za najvyššie dobré, pokladať jich za cieľ nášeho života, a všetko šťastie len v peniazoch hľadať; naopak sme povinní pamätať, že sú ešte i vyššie poklady nad zlato, a srebro, nad domy a role, a musíme byť voždy hotoví tieto pre tamtie opustiť, a bohumilým vynakladaním pozemského majetku získať si poklady nebeské. To znamená byť *chudobným v duchu*, a bez tejto čnosti nezachráni sa nikto pred lakomým a skúpym modloslužobníctvom ani nedojde spasenia.

Tejto duchovnej chudobe musíš ustavične, slovom i skutkom, priučať svojich domácich, a miesto horespomenutých mamonských rečí, rádnej so sv. otcami starého i nového zákona deti svoje napomínať, že je lepší chatrný majetok spravodlivo nadobudnutý, nežli čo-jaké hriešne poklady. Zdravá duša vo svätej spravodlivosti je lepšia, nežli všetko zlato a srebro. Čo je platno človeku, keby celý svet získal, ale na svojej duši škodu utrpel? Neshromážďujte si poklady na zemi, ale v nebi, kde jich ani hrdza a moľ nezkazí, ani zlodeji nevykopú a neukradnú. Hľadajte najprv kráľovstvo Božie a spravodlnosť jeho: ostatnie sa Vám všetko pridá. Horlivosťou v dobrom položte dobrý základ pre budúce časy, aby ste dosiahli život večný. Robte si priateľov z nepravkej mamony; aby Vás, keď zomrete, prijali do večných stánkov (Žalm 36, 16. Kazat. 30, 15. Mat. 16, 26; 6, 19, 20; 6, 33. — 1. Timot. 6, 19. Luk. 16, 9).

Keď sa raz pričinením rodičov táto čnosť duchovnej chudoby u detí ujme, tak sa potom rodičia sotvú dožijú tej haňby na svojich deťoch, žeby sa zpustily na krádež. A aby sa tomuto podlému hriechu dajako nepriučily, zachovávajú nasledujúce pravidlá. Keď raz Tobiášova žena dohnala domov kozla, a jemu

zdálo sa to byť pravde nepodobným, žeby za svoje plátno tak veľkú mzdu bola dostala, napomínal ju, aby kozla navrátila, jestli by mal byť nespravodlivý majetok; bo „z ukradenej veci nesloboda nám ani ješ, ani sa jej dotknúť“ (Tob. 2, 19—21). Tak hľad, aby i u teba v dome prísna spravodlivosť vo všetkom panovala. Netrp ani najmenší cudzí majetok pod svojou strechou. Keď u svojich detí dačo zbadáš, ku príkl. školské veci, hračky, ovocie alebo iné jiedlo, čo si jim sám nedal, zpýtaj sa jich voždy: „Kde si to vzal?“ Prezri nekedy jích veci, nemajú-li medzi nimi cudzie perá, olóvka, písacie knížky, a zbadáš-li dačo, nalož jim prísne, odcudzené veci hneď navrátiť, a jestli čo našly, ukázať to učiteľovi, aby sa môhol vyzvedieť, komu to prináleží. Ale z Vašej strany nebudte zase skúpi a zapopatríte deťom, čo do školy potrebujú. Lebo keď deti potrebných kníh a čo jim k písmu treba nemajú, prijdú do úzkosti a nevediac si ináč pomôcť, kradnú, aby len pokute vyhly. To znamená „uvádzať deti do pokušenia.“ Lež nektorí rodičia dopúšťajú sa ľahkovážne ešte i ťažších chýb. Je to veru nelen pokušenie, lež zrovna opravdivé zvádžanie k hriechu, keď sa deťom dovolí a snád i naloží, pásť alebo trávu a drevo brať na cudzích poliach a lú-

kach. „No ver' za tú trochu! To len, čo prešiel.“ Takéto reči sú pre deti hotový jed. Naopak musí sa jim často opakovať: „Kto s malým počína, s veľkým dokonáva.“ — „So statočnosťou najďalej dojdeš.“ — „Nespravodlivý grajciar devädesiat deväť spravodlivých vyháňa.“ Nedovoľujte jim ani žiadne čary bary so spolužiakami a kamarátami: preto že sa takto len priúčajú figlom, šalbe a klamu. A ponevadž sa tieto zlé vlastnosti najľahšej prezradzujú pri hre, preto treba na deti pri ihrách dohliadať, každú nestatočnosť hneď spozorovať a pokarhať. Nachádzajú sa však i také deti, čo po celom dome paškrty shladávajú a keď groš dostanú, hneď si zaň takéto veci kupujú, — tieto deti sú podobne v hotovom nebezpečenstve, výt časom na kmínske chodníky. Dorastajúci čeladini, jestli rádi hrajú v kolky a karty, ľahko sa prichytia i klamstva a krádeže. V tejto veci je i žobranie pre deti veľmi nebezpečné, a nemá sa nikdy dovoliť. Tlačí-li Vás núdza, hľadajte si útrpnú podporu u blízneho sami; v opravdivej núdzi nie je to žiadna haňba: ale deti neposielajte žobrať, lebo to v nich udúša všetku haňbu, priúča jich k lenivosti k pretváraniu, a napokon ku kmínstvu. Dá-li sa jim k tomu ešte i návod, aby sa pokrytsky

staväly pobožnými a tak si hľadeli almužnu vyklamať: tak je to zrovna nesvedomitá podlosť. Raz idúc s processiou na púť, videl som kus za kusom klačať deti prosried cesty nepohnute a s rozpiatýma rukama, a s náramne žalostným hlasom mrmlať modlitby, ktoré ani nebolo môžno rozumieť; nektore ešte i oči zahmúrily. A napokon vyšlo na svetlo, že tieto deti ani neboly všetky chudobné. Takéto zneužívanie svätých vecí ku podlému zisku zaslúžilo by veru inú odplatu, nežli útrpnosť a almužnu.

Konečne učte Vaše deti hneď za mladý robiť rozdiel medzi „svojím a cudzím“. Ani bratia a sestry nech jeden druhému jích šaty, školské veci a hračky nikdy neberú a neužívajú. „Každému svoje!“ „Čo nie je tvoje, nechaj stáť!“ „Bez dovolenia nesmie sa cudzia vec nikdy vziať!“ Takéto reči musia sa deťom často opakovať. Aby však tieto pravidlá, ktoré prísne medzi deťmi zachovávať načím, nezavdaly príčinu neludskosti a sebecktu, lež naopak cit práva a statočnosti upevňovaly: treba deti častej napomenúť a pridržať, aby si jedno druhému svoje veci rády požičiavaly, a keď čo potrebujú, jedno od druhého si vypýtaly. Má-li sa však táto úcta pred cudzím majetkom u detí zakoreniť a spolu i rodi-

čovská vážnosť udržať, nie je to tiež dobrá obyčaj, necháť si deti samé brať a vydelovať jiedlo, alebo iné, potrebné veci obstarávať. Preto sa jim nemá dovoliť slobodný prístup k chlebu alebo do pivnice; pri stole nemá sa jim dopustiť čiahať do mise samým, ani sa jim nemá ponechať na slobode, čo a jako len samy chcú, nakupovať.

A keby sa predsa u daktorého dieťaťa ukázala náklonnosť ku krádeži, tak sa nie len všetky vypočítané pravidlá tým prísnejšej zachovávať musia, ale i hneď jako sa prvý raz dačo takého ukáže, treba dieťa náležite vykarhať a trestať. Bo tuším nič neprejde tak ľahko a chytro v obyčaj, jako práve krádež. Nedávno donesli v Prahe do detskej nemocnice osemročného chlapca, ktorému matka zlomila v hneve ruku, preto že nechcel prestať kraďnúť. A čo sa stalo? Malý zlodej, trebárs mal polámanú ruku v deštičkách zaviazanú, zliezol v noci z postele a pookrádal ostatných chorých v izbe. Priviazali mu teda i zdravú ruku k boku. A on sa predsa zvliekol i na druhú noc horko ťažko z postele, a nemohúc si ináč poradiť, povypíjal len samými ústami všetky medicínové sklienky. Tak ďaleko to môže prísť keď sa náruživosť už zavčas nepostaví silná hrádza, buďto u nás

samých — vlastním totižto premáhaním; buďto u druhých — rozumnou a poriadnou výchovou.

XII.

Ešte jeden z tých zlých siedmych.

Roku 1664. vydal istý nemecký básnik báseň pod názvom: „Zlých sedem.“ Opisuje on tam sedmero ženských zlostí, a pripodobňuje jedny pávom, druhé husám, tretie mačkám atd. Tieto nezdvorilé podobenstva zamrzely by myslím nejednu čitateľku, preto sa ani nechcem prenáhliť a dať básnikovi za pravdu, ani jeho trochu tuhé výlevy srdca opakovať. Veď keď píšem o vychovávaní, nesmiem si rozhnevať ženy, ponevadž toto dôležité dielo je obzvlášťne materinským rukám sverené. A tak teda nemusíte sa ctené čitateľky zdesiť, keď o tých sedmero zlých hovorím počínam. Nemienim ja to Vás, lež tých nešťastných sedem hlavných hriechov; a práve Vy by ste mali čo najviac premáhať vypúdiť týchto zlých sedem zo srdca a z mysli Vašich milých detí a týmto činom nadobudnúť si záslu-

hu a odplatu, ktorá Vás za takýto skutok duchovného milosrdenstva u Boha očakáva. Na troch či štyroch týchto dravcov, ktorí vinicu Božiu v dušach Vašich malučkých zpuštošit' a poplenit' hrozia, zavedli sme dosiaľ pohon; ukázal som Vám totižto, čo Vám treba činiť a čo nie, aby ste srdca Vašich detí zachránili pred pýchou, pred hnevom, pred skúposťou a lakomstvom: dneska sa dám do inej hlavnej náruživosti, totižto do *závisti*, so všetkým, čo s ňou dajako vo spolku stojí.

Závisť je zo všetkých hriechov najhlúpejší. Bo pri všetkých iných má človek aspoň jaký taký, čo hneď i klamlivý pozitok, ale jestli kto blížnemu to, čo má, nedopraje: sám z toho nemá nič leda zármutok, ktorý mu jeho vlastní život ztrpčuje a ukracuje. A preto sa *závisť* nenadarmo predstavúva na obrazoch jako stará, bledá a vychudlá baba, ktorá svoje vlastnie srdce sožiera. To isté chce vysloviť i sväté Písmo, keď o „*svädnu-tej*“ *závisti* hovorí, a menuje ju „*kostižravosťou*“, ktorá sprostého usmrcuje (Mudr. 6, 25. Prísl. 14, 30. Job 5, 2). Chceš-li však dokonále vedieť, jak hrozný hriech je *závisť*, čítaj v knihe múdrosti, ktorá hovorí: „Skrzo *závisť* pekelného diabla prišla smrť na tento svet, a tí čo s ním držia, nasledujú ho v

tom“ (2. 24, 25). Pováž tieto strašné slová, a varuj sa priúčať tomuto diaboskému hriechu svoje dietky, ktoré obrazom Božím byť a ním i ostať majú.

Ale veď kto by takého-čo činil? Zpytuješ sa celý zadivený. A tak je! Veru mnohí rodičia priúčajú svoje deti závidisti i príkladom i slovom. Tu máme ku príkladu vdovu. Je síce pravda, že ona neraz spolu i so svojimi drobnými deťmi kríž znášať musí: ale by pritom predsa jako mnohá iná, ktorej sa ešte horšej vodí, s pomocou dobrých ľudí, ktorých sa len tiež voždy ešte najde, seba i s deťmi skrovne vyživí, a pri všetkej núdzi spokojne a oddane do vôle Božej žiť mohla, keby len nebola taká mrzula a závistnica. Ale keď ju deti o dačo prosia, o knihu lebo o šaty alebo čo jim treba: tu hneď natiaľne mrzuté tvári, začne vzdychať a stenať a napokon trpko bedákať: „Ach moje milé deti, na to veru nemám groša, to Vy nemôžete mať, to Vám ja nie som v stave zaopatriť, my sa musíme zaobchádzať! Biedni ľudia, jako my, musia len núdzu a súženia znášať na tomto svete. Ved keby sme len to mali, čo tí a tamtí sebevoľne premrhajú! To sú hnilosi od rodu, a predsa majú všetkého na zbyť. Darmo je, kde raz holuby sedia, ta zas i druhé letia. Ja i s

otcom boli sme voždy usilovní a pracovití, ani sme si nočného spánku nedopriali, a predsa sme to k ničomu nedoviedli. My raz nemáme žiadneho šťastia. Keby len to bolo naše, čo tí a tí nemilobohu premárna, preslopú a prežerú; my by sme to ináč vedeli použiť. Ale tak je to už na tom svete: darebáci majú všetkého dost, a statočný človek musí núdzu treť. Ach Bože, kam to len ešte povedie! Čo len z Vás ešte bude?!" Podobné náreky vyvádá ona aspoň každý týdeň raz, a pritom *stuká* a plače tak dlho: až i samy deti pustia sa s ňou do hlasitého plaču. Ubohé deti! Jak nemilosrdne privádza jich závistlivá matka o všetky radosti detinského veku, o šťastie celého života, a snáď ešte i o samé dušnie spasenie!

Nerozumní rodičia vstępujú často i pri jiedle závist do srdca svojich detí. Či vari nepočuť dost často, jako zaslepené matky, keď sa deti do jiedla hneď nechytajú, buďto že sú syté, buďto že ho nepriam túba, takými rečami jich povzbudzujú, ktoré ľahko k závistí vedú. „Jestli to chytro nezješ, tak to hneď zjem sama!“ — „Poď a jedz chytro, lebo ináč to dám sestre!“ — „Na, čučo tu si to máš ty!“ — „Či to mám dať cici sozrať?“ — Nekedy sa ešte i služka zavolá, a musí sa

staviať, jakoby dieťaťu jedlo brala. A keď sa takýto figel podarí, a dieťa hltavo tanier lebo misu popadne a vylíže do čista, jako by sa pes lebo mačka bola k tomu dostala, tak obdrží potom ešte svoju pochvalu: „Tak, včul si milé dieťaťko, včul hodne porastieš.“ Či tu nemá dieťa myslieť, že je to vlastne čnosť, keď človek zo samej závidosti je, len aby sa inému z toho nič nedostalo.

Tretia chyba, ktorou sa deti k závidosti dráževajú, záleží v tom: že daktorí rodičia nespravodlivým spôsobom dávajú prednosť jednemu pred druhým . . . a buďto v jiedle lebo robote, buďto v šatstve, v ihrách a zábavách, buďto v pochvale, v karhaní alebo pokute patrný rozdiel medzi nimi robia. Kresťanský otec a matka nesmia mať medzi svojimi deťmi žiadnych miláčkov a čo by si to bol i „bolestnáčik“ alebo „podškrabok“. Bo kde sa raz nachodí „miláčok“ a „mamičkár“, tam býva obyčajne i „popelvál“ a „pohrdel.“ A takáto strašnosť nie len že udusuje všetku detinskú lásku k rodičom, lež budí spolu i nepriazeň a pomstychtivosť medzi deťmi. Veď to vieme o Jozefových bratoch. Pri nevlastných rodičoch je toto pokušenie ešte väčšie, a preto mačocha i otčím musia nadovšetko strážiť nad svojím srdcom; aby sa v ňom

neuhniezdila takáto stranná láska ku svojim vlastňokrvným deťom. Bo vlastniu krev milovať, to je hlavne len prirodzený pud bez opravdivej zásluhy; naopak preukazujeme-li lásku pre Boha tým, ktorých nám pod opateru sveril on — bez nášeho pričinenia: to je zásluhy plná čnosť, ku ktorej nám Bôh svoju svätú milosť dáva. Veľká je to otázka, zdá-liž rodičia obsiahnu v nebi odplatu za to všetko, čo svojim vlastným deťom len z prirodzenej lásky a náklonnosti dobrého činia: možno že raz v nebi oveľa väčšiu odplatu obsiahnete za tie dobrodenia, ktoré ste nevlastným deťom a chovancom preukázali, ponevadž tieto dobrodenia z väčšieho sebazaprenia a z čistejšieho úmyslu pochádzavajú.

Dajte napokon kresťanskí rodičia pri svojich deťoch bedlivý pozor na samé prvé závistlivé znaky, a pracujte proti nim hneď od začiatku odhodlane a obozretne. Keď sa deti pri stole predbiehajú s tanierkami k mise, aby sa jim nedostalo menej nežli druhým; keď pozerajúc jedno na druhé hltavo jedia, aby len predt druhými skorej hotové boli; keď dostaté drobné ovocie čítajú, chlieb merajú, kúpené šaty alebo knihy jedno s druhým porovnávajú: to sú istotné znaky závistlivého srdca, a tu musíte vedieť, čo a ako Vám

treba robiť, aby ste tohoto diabla vypúdiť mohli. Hlbej je už tento sprostý hriech zakorenený tam, kde deti závistlivú obavu prezradzujú, jako sú ku prík. tieto a podobné slová: „Pravda, Janko nedostane z toho nič?“ „Pravda, toto je len moje?“ „Betka nepôjde s nami, ona musí doma ostať?“ — Ba i to som už videl, že takéto nakazené deti, keď sa jim podobné závistlivé reči vytykali, odstrčili i to, čo sa jim dalo, a rekly: „Keď i ten z toho dostane, tak ja nechcem nič.“ Že takéto chovanie je trestu hodné, to sa rozumie samo sebou. Aby sa teda takéto smýšľanie u detí nezakorenilo, dajte síce každému „čo mu patrí“ a čo mu druhé bez dovolenia vziať nesmia — toto je potrebné preto, aby ony už za mladý učily sa cudzieho majetku netýkať, — ale jich zároveň pridržajte, aby si jedno druhému svoje veci požičiavali; keď dar alebo dačo k jiedlu dostanú, medzi sebou podelily; jedno za druhé prosily, aby sa jim dačo povolilo alebo trest preminul. Takýmto spôsobom treba jich priučať laskavej dobroprajnosti.

Opačná stránka závisti je *radosť z cudzej škody*. Keď sa dieťa potutielne smeje, vidiac že druhé dostalo pokutu, alebo ho za to zrovna vysmieva: zaslúhuje i samo ten istý

trest, nad ktorým sa teší. Varujte sa však i sami, aby ste škodoprajnými výrazmi nedávali deťom pohoršenie, jako na pr. „Dobre sa ti stalo!“ — „Keby sis' len bol krky vykručil!“ — „Tak, včul si oblíz!“ Rovne tak je to vec prísneho trestu hodná, keď deti svoju vinu jedno na druhé zvaľujú. Ba i keď prídu jedno na druhé *žalovať*, čo hneď za opravdivé chyby, treba jich vykarhať, jestli takáto žaloba pochádza z nenávisti alebo z pomstyžiadosti. Vôbec má sa deťom len tenkrát dovoliť žalovať na svojich bratov a spoludruhov, keď boly ustanovené pozor dávať, a keď sa jich o to predstavený vypytuje. Preto sa ani nemá trpeť, aby deti o tom, čo sa vo škole stalo, doma klebetily: pochádza to obyčajne z nelaskavého a škodoprajného srdca, a priúča utrhaniu na cti.

Najúčinlivejší liek proti závisťi je starostlivé pestovanie protivnej čnosti, — totižto *laskavej všeobecnej dobroprajnosti*. Učte svoje deti slovom i príkladom plakať s plaúcimi, a radovať sa s radujúcimi; núdznym ochotne príspeť radou i skutkom; ku každému byť vlúdnyimi a hotovými k službe i k pomoci; chyby svojeho blížneho trpezlivo a ustupne znášať, kde možno zamlčať a vyhovárať; každé obrazenie ľahko odpustiť; s každým

jako len možno žiť v pokoji a za priateľov i nepriateľov zo srdca sa modliť.

Kto-že by nevedel, jak vysokú cenu má uprimná láska k blížnemu v kresťanskom náboženstve? „To je môj zákon,“ hovorí náš božský Spasiteľ (Ján 13. 34) „aby ste sa milovali vospolok, jako som i ja miloval vás.“ Na druhom mieste privlastňuje tomuto prikázaniu o láske k blížnemu celkom tú istú hodnotu a cenu, ktorú má prvé a najhlavnejšie prikázanie o láske k Bohu samému. Napokon zachovávanie tohoto prikázania vyhlasuje za hlavný znak svojho nasledovania: „Po tom pozná svet, že ste moji učedníci, jestli budete mať lásku medzi sebou“ (Ján 13, 38). Ba sv. Augustín učí celkom podľa sv. Jána (I. 3, 10), že „láska k blížnemu delí vlastne synov Božích od synov diabolských.“ Jako že možno, popri takýchto zjavných a určitých príkazoch, kresťanským menovať také vychovávanie, ktoré nelen že dopúšťa zrastať v mladom srdci *nepriateľskú nenávislivú a pomstivú* myseľ, ale ju snáď ešte napomáha a od mladý do nich vstępuje?

Mnohé deti vyrastajú chudatá v takých okolnostiach, kde ešte i povetrie je závistou a nenávisťou naproti blížnemu nakazené! Možno, že už po otcovi lebo po matke takúto

zlostnú, hnevivú a nesnášanlivú prírodu zdedily, a potom temer po celé dne neočuly ani nevidely v dome nič iného, nežli závistlivé a nepriateľské reči i príklady: jako totižto rodičia ustavične len šomrali naproti Bohu a svetu, na každom hneď takú hneď inakšiu chybu nachádzali, a i medzi sebou v ustavičnom hneve a zvade žili. K tomu ešte to zjavné popudzovanie k pomste a odhovaranie od smierlivosti, jako na pr. „Prečo si sa lepšej nebránil?“ — „No len počkaj, veď mu to ja odplatím, nech mi len dojde pod ruku!“ — „Načo to trpíš?“ — „Tak sa patrí; len ho dobre vyplať!“ Ba čo viac, ešte i stôl, stolec alebo kameň, na ktorý sa dieťa uderilo, dostane svoju bitku, preto že mu vraj ublížil. Či-že potom div, že zlosť a hnev, nepriateľstvo a pomsta a nenávisť s takýmito deťmi zrastá?

A, jak často bývajú deti do roztržiek staršími násilne zapletené! Majú-li rodičia dačo so susedmi alebo s rodinou, tak sa deťom ostro zakazúva, hrať sa s deťmi rodičovských odporníkov, alebo vodiť sa s nimi zo školy a z kostola, a nedajbože prestúpiť prez jích prah! A jestli sa takýto príkaz čo len v najmenšom prestúpi, nasleduje doma bitka jako krupobitie, — jako by zabudnúť na predošlé

obrazenie bol zrovna smrteľný hriech. Ba koľko ráz povstávajú nepriateľské zvady medzi staršími zrovna pre deti! Stavil bych sa, že z desiatich zvad a bitiek medzi domácimi alebo susedmi aspoň sedem povstáva skrze detské rozpustilosti. A jak škodne musí to účinkovať na jích mladé srdca, keď zbadajú, že ony samy . . . a to snáď trestu hodnými skutkami zapríčinily nepokoj medzi domácimi, a k tomu že ešte i pravdu obdržia.

K záverke ešte spomeniem, jako sa má zachádzať *pri zvadách alebo i bitkách medzi bratmi a sestrami*. Za prvé pravidlo musí tu platiť, že sa deťom vlastnia pomsta vonkoncom nikdy dovoliť nesmie. Kto si nadávaním alebo bitkou sám chce pomôcť, ten ne- len že ztratil všetko právo na zadosťučinenie, ale zasluhuje ešte i sám pokarhanie a pokutu. Prijde-li jedno lebo druhé so žalobou, že sa mu krivda stala, treba ho napomenúť k smierlivosti. Môže sa mu podľa okolností ku prikl. povedeť: „Ale, Aničko, veď taká malúčkosť veru ani nestojí za toľký krik!“ — „Veď on to tak zle nemyslel!“ A obráťac sa k tomu, čo ublížil, môže sa povedeť: „Nenie pravda, ty to už viacej neurobiš? Podajte si ruky!“ — „Mamenko, Martin mi nadával!“ „„Choď k nemu Marko, a povedz mu, že i on bude

hodný Martinko, jestli ti nebude viacej nadávať!“ odpovedala rozumná matka, a Martin stal sa skutočne snášanlivejším. Jestli sa však jedná o väčšie veci, prirodzená vec, že sa to musí spravodlivo rozsúdiť, a ten ktorý nemá pravdu, popustiť, čo by to hneď i „miláčok“ bol. Lež aby ste pri takomto súde spoľahlivou cestou kráčali a nezklamali sa sami, treba vziať do ohľadu i rozličnú povahu, ktorú každé z nich má. Lebo sa veru i medzi deťmi nachodia haštery a potmelúsi a nespokojníci, ktorí sa s nikým nesnesú, všade každú hru pokazia, a len zvady hladajú. Na takého padá už po predu podozrenie, a ukáželi sa skutočne on byť rušiteľom pokoja, najlepšej potrestať ho tým, že ho na čas odstránite od druhých, a zavrete nekam do komory na samotu. Jestli však obe strany chyby, alebo sú rovne nesnášanlivé, treba jich postaviť každého do kúta, a tam nech si stojá tak dlho, pokým sa neporovnajú. Naposledy treba pri detinských zvadách i na to brať ohľad, zdá-liž keď sa jedno dieťa k odproseniu núti alebo tresce, nestávajú sa druhé práve preto hlavatým. Kde by takéto obávanie malo svoje miesto a vôbec voždy, kde to múdrosť káže, kde ku pr. ten, čo má pravdu, je už i starší: tam je najlepšej túto viac lebo menej nevinnú

stránku zavolať k sebe na bok, a vlúdnym slovom vytknúť mu jeho chyby, ktorých sa pri takej zvade dopustil asi takto: „Nemals' to tak daleko necháť prísť, mals' hneď zo začiatku odísť preč a nechať ho, veď vieš jaký je; múdry voždy popustí, atď.“

A poslednie slová k tejto kapitoly uvádzam z Kazateľa, ktorý hovorí: „V troch veciach mám zaľúbenie, ktoré su i Bohu i ľuďom milé: muž i žena, ktorí pokojne nežijú, — svornosť medzi bratmi, a láska k blížnemu“ (Sirach, 25. 1, 2).

XIII.

Pravdomlivosť.

„Človek je vraj od prírody úplne dobrý.“ Túto všetkej kresťanskej výchove záhubnú zásadu, ktorú *Rousseau* a všetci takzvaní slobodomyselníci zastávajú, vyvrátil som už predtým jakožto nepravdivú, a dokázal som zo zjavenia Božieho, že srdce ľudské následkom dedičného hriechu je už od rodu náchylné k zlému, a práve preto je i pre rodičov samá prvá povinnosť, zlé náklonnosti . . . menovite hlavniu náruživosť u dieťaťa za mladý vypátrať, zlomiť a na uzde držať. Prv

teda, nežli sa pustím ďalej hovoriť, predkladám Vám — otcom a matkám! ešte raz tieto závažné otázky: Či Vy ozaj znáte hlavnú chybu u každého dieťaťa? Ktorý-že zo siedmich hlavných hriechov je u nich najviacej a najhlbej zakorenený? A či Vy buďto slovom, buďto skutkom, buďto príkladom neprispievate dajako k posilneniu tejto hlavnej náruživosti u Vašich synov a dcier? Či ozaj nič nezanebávate od jích samej prvej mladosti, čo by v nich protivnú čnosť vzbudiť a utvrdiť mohlo? Na otázku prichodí odpoveď. Nečítajte teda ďalej, lež poraďte sa napreď so svedomím, jako to v týchto vecach s Vami stojí? A jestli by ste boli pozabudli, čo Vám tu v jednom lebo druhom prípade treba robiť: vyhladajte si patričnú kapitolu znovu' a prečítajte si ju ešte raz a spravujte sa podľa nej. —

Ja však prejdem teraz na druhý úhlavní blud, ktorý dobrému kresťanskému vychovávaniu prekáža. Boli totižto už i takí ľudia, čo zrovna protivné veci učili, nežli spomínaný Rousseau. Oni učili: „že človek je od prírody skrz naskrzo zlý,“ a ponevadž vraj pochádza od hriešneho Adama, je tak docela zkažený, že jeho rozum len k bludu, jeho srdce len k zlej rozkoši, jeho vôľa len k hriechu je schopná. Čo sa tak nekedy o ne-

vzdelanom a nezvedenom človekovi zo žartu alebo z hnevu riekavá, že je „opravdivý klát.“ to učili nektorí ľudia o každom Adamovom potomkovi nie zo žartu, ale naozaj. Čo-že má byť potom z vychovávaní pri takomto učení? — Nedá sa síce tajiť, že zdravý rozum i nad týmto bludom zo dňa na deň viac víťazí a že i tí, čo sa k nemu priznávajú, v obyčajnom živote deti svoje lepšej a rozumnejšej vychovávajú, nežli by to podľa tohoto učenia možno bolo: kdežto naopak mnohý katolícky kresťan oveľa horšej a nerozumnejšej svoje deti vychováva, nežli by to mal podľa predpisov svojej viery, ktorá o prírode ľudskej a tak teda i o dobrom vychovávaní jedine pravé učenie hlása.

Dľa tohoto pravého učenia . . . . dieťa, súc v dedičnom hriechu počaté a zrodené, nie je síce ani docela dobré, ale ani docela zlé: naopak jeho duša má i pomimo účinkovania milosti Božej nektoré dobré schopnosti a kus dobrej vôle; len že sú obidvoje zlými náchylnosťami nakazené a oslabené. Preto musí ovšem kresťanský vychovávateľ z jednej strany premáhať a vykoreňovať zlé náruživosti, to jest — boriť: ale z druhej strany musí zas i dobré náklonnosti podporovať, posilňovať, a pestovať, to jest — na pripravenom dobrom

základe ďalej budovať. Musí on v záhrade duševnej nelen kúkoľ plieť, lež i užitočné byliny polievať a pestovať. O tomto *pestovaní* dobrých naklonností budem teda v nasledujúcich kapitolách hovoriť.

Keď človek detinské srdce pozoruje, zbadá v ňom menovite tri dobré city, a to vo veľkej miere: *lásku k pravde, stydlivosť a bohabojnosť*. Milosrdný Bôh totižto nedopustil, aby satan tieto dobré náchylnosti v prírode ľudskej vyvrátil; ba ani mu nedovolil oslabiť jich priveľmi; preto že práve tieto tri dobré náchylnosti sú podporou a ochranou najpotrebnejších a najvyšších čností. Ale ten „otec klamstva,“ ten „duch nečistoty,“ ten „protivník Boží,“ (jako sv. Písmo diabla menuje) neprestáva napádať jedného každého človeka, a napáda nás menovite za našich časov skrzto svojich vraj „osvietených“ pomocníkov, ktorí schválnym rozširovaním lhárstva, chlipnosti a nevery snažia sa zničiť ešte i tie ostatnie zárodoky dobrého života, ktoré nám po páde prvých rodičov zostaly, a tak dovrieť tú záhubu, ktorá sa s dedičným hriechom počala. Rodičia! Vy ste ustanovení od Boha za strážcov a ochrancov týchto pozostalých duševných klenotov: očujte teda, čo máte robiť a čoho sa varovať, aby ste tento milý a sladkej potechy

plný úrad pri svojich deťoch spasiteľne zastávať mohli!

Začneme najprv rozjímať o *pestovaní pravdomluvnosti*.

Pravdomluvnosť je každému človeku vrodená. Deti sa voždy zpytujú po pravde; všetko za pravdu držia, čo sa jim povie; a i samy, dokiaľ nie sú zkazené, voždy pravdu mlúvia; veď už i porekadlo vraví, „že deti a blázni hovoria pravdu.“ Deti sa pokaždé zapýra, nelen keď samy lužú, lež i keď zbadajú druhého luhať. Za tento veľký a krásny dar nemôžeme veru Bohu ani dosť ďakovať: bo táto láska k pravde je tak rečeno anjelom strážcom dvoch najdrahších čností, totižto *viery*, ktorá nás spojuje s Bohom, a *vernosti*, ktorá nás spája s ľuďmi. Komu ešte pravda a nepravda nenie všetko jedno, toho veru ani nezvedie tak ľahko blud, ktorý voždy pravdu s nepravdou mieša a len na zdánlivé základy sa opiera. Pravdomilovný človek býva obyčajne i dobrý kresťan. A kam-že ešte vyjde, pre dobrotivého Boha! cela spoločnosť ľudská s tými tisícorakými klamy a mamy, jestli-že láska k pravde ešte za nejaký čas v tak veľkej miere bude miznúť zo srdca ľudských, jako už za dlhý čas voždy viacej mizne?!

Lživý duch, klam a mam, rozkladá sa teraz svetom zjavne a bez všetkej haňby. Tak rečená „osvietenosť“ pretrhala rad radom všetky hrádze, v ktorých dosiaľ zdržaný býval, tak že sa teraz rozlial a zaplavil všetky životné pomery jako povodeň. Chcem Vám teda, drahí rodičia, ukazať jeho zlé stopy z kroka na krok, ztrhnem mu z tvári jeho podvodnú larvu, aby ste ho poznali, aby ste mu bránili prístup do Vašeho domu a tak i *do srdca Vašich milých detí!* Bo všetko Vaše namáhanie, odučiť jich luhaniu, bude darobné, *jestli tento lživý duch vo Vašom dome máta;* je-li všetko samé luhárstvo, čo sa v dome myslí a mluví, čo sa v ňom robí a čo kde v ňom leží. — Zaraz mi porozumiete, jako to myslím.

Za dnešnieho času nachádzajú sa i takí otcovia a matky, ktorí myslia a bez všetkého okolku pred svojimi domácimi hovoriajú, že „na vieru netreba hľadať; na tom vraj nič nezáleží, či človek tak lebo tak verí.“ Táto ľahkomyselnosť vo viere, alebo jako ju učenci volajú, táto *lahostajnosť*, je luhárstvo v najsvätejšej veci, ona je ten najvrtkavejší nerozum čo sa len myslieť dá, a spolu jed, ktorý kamkoľvek prenikne, nelen všetku nábožnosť ale i všetku lásku k pravdomlúvnosti znivočí.

Keby to Bohu skutočne bolo jedno, či my o jeho bytnosti, jeho vôle a skutkoch pravdivý alebo nepravdivý pochop máme, prečo-že by tenkrát človek, súci sám obraz Boží, nemal smieť byť tiež ľahostajným k pravde? A keby ten, kto zúmyselne a hriechne odporuje neomyšľanej pravde zjavenia Božieho, rovnako spasený byť môhol, ako ten, kto sa jej korí: prečo-že by mala byť potom tak trestuhodná vina, oddať sa nepravde a ľhárstvu v menších svetských veciach? A keby tí, čo svoju ľahostajnosť vo viere tým vyhovárajú, že veď vlastne žiadna viera nie je pravá a od Boha zjavená, ozaj pravdu mali: tenkrát by sa muselo povedať, že Bôh, táto večná pravda, nedržal za potrebné, poučiť nás o pravde ani v najdôležitejších otázkach nášho života. Akože možno potom zaviazat človeka, ktorý Boha vo všetkom nasledovať má — akože možno zaviazat ho k tomu, aby i v nepatrných veciach voždy vyšiel s pravdou na vrch? Vidíte teda, milí rodičia! ako táto ľahostajnosť vo viere udusuje všetek cit a lásku ku pravde u každého, kto sa jej pridrža. A tak už preto uzamknite svoje vlastnie srdca jako i srdca Vašich dieťok pred ňou, a buďte i s celým domom opravdiví a verní vyznavači pravej božskej viery s telom i s dušou.

Lživý duch zavládol i v *politike*, a opanoval ju celkom. Bola ona síce po všetky časy chytrácka, zamlčovala alebo aspoň ukryvala svoje opravdivé úmysly, aby ľahšej k cieľu došla: ale odkedy svet svetom stojí, nevynasnažovala sa ešte nikdy tak bez haňby a bez obalu, zjavným klamstvom a lhárstvom, dosiahnuť svoje zámery, jako práve za našich časov. V daktorých krajinách nerobia si ľudia prach žiadneho svedomia z toho, keď záväzky a smluvy dnes uzavierajú, aby jich zajtra zrušili, dnes tak zajtra ináč sa pretvárajú, dnes utrhaním na cudzej cti zajtra vlastným vychvalovaním svet obolhávajú, (jako sme to videli v Talianskej). „Už sa raz — vraj — stalo, a tak teda koniec reči!“ to je teraz u istých ľudí bežná výhovorka, ktorá vraj i holú nespravodlivosť ospravedlniť má, kdežto o druhých národoch zjavne sa hovorí, že „pre pravdu a dobrotu, vychodia na psotú.“ Chcete-li, aby Vaše deti všetek cit a lásku k statočnosti a k právu ztratili, nepotrebujete k tomu nič, leda byť tak nerozumnými a naničodnými, že *takúto nestatočnú politiku* za kus chleba lebo pohár pálenky vychvalujete a zastávate. Odrastlí synovia privyknú doš skoro na myšlienku, že *ľuhať a klamať je vec dovolená, nech z nej človek len hodný osoh*

má. --- Sem patrí i tá veľká chyba, keď da-ktorí nerozumní rodičia dovoľujú deťom alebo jich ešte i sami priučajú odvrhať sa od svo-jeho národa. Bôh stvoril Slováka Slovákom, a preto zriekať sa rodu a zapierať ho, je ľhárstvo proti tomuto rídzeniu Božiemu, je ľhárstvo proti vlastnej krvi, proti vlastnému srdcu a svedomiu. Jestli krátkozrakí rodičia dovoľujú alebo ešte i prichvalujú deťom, keď sa z ľahkomyselnosti alebo zo zisku odvrhujú od rodu, ku ktorému jich rídzenie Božie a hlas svedomia viaže: *budú sa dost skoro snáď nadarmo dovoľávať proti nim Boha a svedomia,* keď z novej ľahkomyselnosti a z nového da-jakého zisku *i proti iným Božím narídzeniam* zbujnejú.

A čo je nestatočná politika u veľkých, to je *šibalstvo a klamstvo* u obecných ľudí. Táto svetská chytrnosť nesmie sa nijako mie-šať s kresťanskou múdrosťou, ktorá je jedna zo štyroch hlavných čností. Bo kresťanská múdrosť pochádza z kresťanskej sily a vy-trvalosti, ktorá sa žiadnymi ťažkosťami nedá odstrašiť od dobrého, a pozostáva v tom, že vie každú okolnosť upotrebiť, aby konečne predsa len dobrá a bohumilá vec zvíťazila. Svetskej chytrosti naopak nezáleží na tom, aby sa vôľa Božia neustrašene plnila: ona chce

len svoju vlastnú osobu, svoj vlastní prospech ubezpečiť a pritom ešte i vykrásiť sa pred svetom; ona sa len snaží podlým podlizačstvom, bez ohľadu na pravdu a právo, s každým dobre výjsť, aby ju kde kto len chválil a nikto nehaňal. Ale ponevadž pravda pri každej veci je len *jedna*, a mnohí ľudia práve túto *jednu pravdu* očuť a uznať nechcú; preto nie je ani možno každému zádosť učiniť, leda keď kto pred každým ináč hovorí, obojetne jedná, s pravdou i s nepravdou, jako mu prijde, drží, a plášť každú chvíľu po vetre obracia. Varuj sa teda takéhoto úlisného chytráctva vo svojom jednaní jako jedu, a vyobcuj ho z domu celkom, *nechcešli všetek cit a lásku k pravde v srdcach svojich detí znivočiť*. Chcem ťa tu len ešte na jedno zvláštne upozorniť, — na tú pokrytskú zdvorilosť, ktorá teraz už nie len vo vyšších domoch je v obyčaji. Iným totižto ľuďom, zvlášte vysoko postaveným osobám, ukazovať sa do očí vlúdny, a posmievať sa jim za hrbotom; blížneho a najme predstaveného do očí chváliť, ukazovať podiel na jeho zármutku i radosti, a nezadlho doma medzi svojimi zrovna protivne o ňom hovoriť; prílišné úklonky robiť sám a i deti k tomu priúčať, úklonky, ktoré nepochodia zo srdca, lež len z prázdnej lichej zdvorilosti; lichotiť

dakomu, fatinkovať sa a pochlebovať mu jedine len zo zisťných ohľadov — to všetko kazí a otravuje srdce a je spolu i záhubným a zkazonosným jedom proti dobrému vychovávaníu.

Tento terajší lživý duch panuje teraz takmer pri všetkých *ku každodeňniemu životu potrebných vecach*, a javí sa tu rozličným spôsobom, jako: falšovaním predajných vecí, pyšným vystatovaním pri prázdnom vačku, mudráctvom pri prázdnej hlave, tinternou nádherou, atd. U jak mnohých ľudí, menovite po mestách, je temer všetko, čo v izbe stojí a leží, čo na sebe nosia, čo do úst strkajú, abych tak povedal kovaná lož. Voždy a všade chcú zdať sa pánskejšími a bohatšími nežli v skutku sú; chcú brať podiel i na takých vecach a užívať i také radosti, ktorých by sa jim dľa jích okolností patrilo zrieknúť s kresťanským sebazaprením. Nedovoľ takejto lživej klamlivosti uhostiť sa v tvojom dome; netrp nič sfalšovaného ani v izbe ani v pivnici ani v kuchyni; netrp žiadny klam a mam v živote, žiadnu tinternú nádheru v šatstve, a drž sa pravidiel poriadného hospodárenia, jako sme jich zdedili od rozumných predkov, n. p.: „Málo, ale to dobre.“ — „Napred čo potrebné, potom čo užitočné a prí-

jemné až naposledy.“ — „Vlastnia robota najdlžej drží.“ — „Kto lacno kupuje, draho platí.“ Polohodbové rukávce a pod nimi roztrhaná košela, vyrezávané kasne a hadry v nej, barvisté opony so strapcami na oknách, a v kúte biedna postel, krásny širák na hlave, a na nohách deravé pančochy, vypchaná pohovka v izbe, a v škríni málo bielych šiat, sypká dorta pred hosťami, a čierny chlebičok na domácom stole, pozlátaná ihlica na nákrčníku, a vyštrbené užičky na stole, — to hľa je samé naničhodné žobrácke a lživé hospodárenie, ktoré nelen že priváda „z peria na slámu,“ ale i u tvojich domácich všetku lásku k pravde a prostosrdečnosť z koreňa vyvracia.

Chcete-li, drahí rodičia, dožiť sa na Vašich deťoch týchto čností, ktoré som práve spomenul, totižto lásky k pravde a uprimnej prostosrdečnosti: dajte voždy a vo všetkom, vo viere, v posudzovaní časových príbehov, v obcovaní s inými, pri každom skutku a v celom Vašom živote, patrne a zrejme vidieť svoju opravdivú ošklivosť nad každým luhárstvom a klamom, nad každým pokrytstvom a pretváraním, nad každou úlisnosťou a pochlebovaním, — a dosvedčujte vo všetkom čo robíte, čo hovoríte, čo myslíte, nepodvratnú

lásku k pravde, uprimnosť a prostosrdečnosť. Budte dobrí kresťania a ukážte sa potom i zjavne tak, jako ste v srdci; smýšľajte s každým poctive a statočne; a držte sa sväte toho pravidla, že „slovo robí človeka.“ A sú sami uprimní a prostosrdeční, *chovajte sa i k deťom tak, aby cítily, že i u nich predpokládajú takúto uprimnosť a pravdomlivosť.* Čo povedia, to i verte, dokiaľ ste jich na lži neprichytili; nežiadajte nikdy, aby sa k potvrdeniu pravdy verily a dušily; držte sa i vo vlastných rečach tak jako i pri deťoch jednoduchého: „Áno, áno! Nie, nie!“ Dôvera budí dôveru, a kde dôvera panuje, tam panuje i prostosrdečnosť. Naskytneli sa ti však po prvý raz dostatočná príčina, pochybovať naď pravdivosťou jích reči: nedaj jim to znať, ale sa napred opatrne presvedč, zdáliž hovorily pravdu, a kebys' spozoroval chybu, pozri jim tuho do očí a povedz jim s otcovskou prísnosťou: „Milý pán Bôh zakázal vydať krivé svedoctvo, on je vševedomý a zná i naše najtajnejšie myšlienky, lživý jazyk samu oškľiví,“ a zapýrenie, ktoré sa dieťaťu pri takýchto slovách vyrazí na tvári, prinúti ho vyznať pravdu a odstraší ho na budúce od luhárstva. A jestli pritom nezanedbáš hovoriť deťom častej o pravdivosti Božej, ktorý je

večná nepochybná pravda, o pôvode klamstva, ktoréhožto otcom nazýva Kristus pán diabla; nezanedbáš-li jich poučiť, že „je klamstvo postupná ohavnosť pre človeka, lživý jazyk že zabíja dušu“ (Sirach 20, 26. Mudr, 1. 11) — tak myslím, že tieto uvedené prosriedky väčším dielom postačia udržať a utužiť v deťoch vrodenu jim náchylnosť ku pravdomlúvnosti, a potom uvidíš po svojom boku zrastať a zkvetať pokolenie, ktoré „žije bez poškrvny a plní spravodnosť, ktoré chová pravdivé a uprimné srdce ani sa lži nedopúšťa jazykom“ (Žalm 14, 2. 3.).

XIV.

Luhárstvo.

Neviem či mám pravdu lebo nie, keď myslím, že i o luhároch platí, čo raz istý skúsený vychovavateľ o paškrtníkoch povedal, že oni svoju ošklivú chybu nemajú od rodu, ale zo zvyku. Z prirodzenej náchylnosti miluje človek a hovoríeva pravdu: o tom som predniesol patrné dôkazy už v predošlej kapitole, — a tak teda pokušenie k luhárstvu pochádza odiniaľ, keď sa totižto s deťmi alebo zle zachádza, alebo zrovna zlý príklad jim dáva.

Nektoré deti sú ovšem až veľmi ľahko-
rečné a nerozvážlivé, tak že vo svojej roztr-
žitosti všeličo nepravdivého pohovia, jako jim
to slina na jazyk donesie. Chváliť veru ne-
chcem takéto táraniny, v ktorých sa pravé s
nepravým ledabolo mieša, ani nemienim, žeby
sa takémuto melhubovi a takejto štebotnici
jich ľahkovážne reči mali dovoľovať, alebo že
by sa smelo snáď za dostatočnú výhovorku
prijat', keď reknú, že sa jim to len tak vy-
klázlo. Naopak, treba jich pokaždé náležite
zahaňbiť a prísno okríknuť: „Čo to zas ne-
milobohu táraš? Haňbi sa, žvatlať bez všetkej
rozvahy, o čom nie si istý, že je to pravda;
podruhé si najprv rozváž a až potom hovor;
kebych bol tvojim sprostým rečam pokaždé
len tak uveril, kam by to bolo dovedlo? atď.“
Lež takéto žvatlaniny nie sú ešte predsá o-
pravdivé luhárstvo; bo k opravdivému luhár-
stvu treba *schválna rozvaha a zlý úmysel*.

Rovne tak nemôže sa menovať opravi-
vým luhárstvom ani to chvastosenie, vystato-
vanie a vychvalovanie, ktoré sa často už pri
malých deťoch ukazuje. Je to tiež, aspoň zo
začiatku, len nerozvážlivé previnenie proti
pravde, a pochádza vlastne z pýchy a hrdosti,
ktoré dakedy i mimovoľne takýmto spôsobom
vybúchnu. Bo jako vysoké vlny peny hádžu,

tak i z úst pyšného človeka prúdi sa chvaštošenie. Takéhoto chvaštoša, či je chlapec či dievča, treba náležite vysmiať, a dať mu dokonale pocítiť jeho slabosť: nesloboda ho však trestať, ani zachádzať s ním jako s luhárom. „Odriekaj - že mi teda tú svoju úlohu, ktorú si vo škole tak dobre vedel; ukáž, urob to ešte raz, keď sa tak vychvaluješ, že si to spravil; ukáž mi tú prepodivnú, veľkú a krásnu vec, ktorúš' teda videl. — Vidíš, nenadarmo sa hovorí, že je pýcha hlúpa, a že vlastnia chvála smrdí.“ Takéto výčitky a zahŕňania sú v podobných prípadoch najlepšie prosriedok.

Lež opravdivé luhárstvo, ktoré znamená — vedome a zúmyselne hovoriť nepravdu, pochádza alebo z *bojazlivosti a z nepravého hanby*, alebo z *zlého príkladu a zo zvedenia*. Mnohé deti by ani nevedely, čo je to luháť, keby rodičia s nimi tak zachádzali, aby deti mohli k ním mať dôveru, a keby jich k luhaniu temer zúmyselne nepriučali. A preto dajte teraz na moje slova dobrý pozor, aby ste sa naučili poznať tie chyby, ktorých sa pri deťoch dopustiť nesmiete, chcete-li si usporiť mnoho trápenia a prísny súd Boží.

Často zavdávajú sami rodičia *ostrým vy-
pytovaním a neprezretelným vyhrázaním* príči-

nu k luhárstvu u svojich detí. S hurtom a snád už i s prutom v ruke uderia na deti: „Kto to urobil? Čis' to ty bol, ty kujone! Nech sa len dozviem, kto to bol, veď ja tomu kožu namastím. Zbijem ťa na capart, jestlis' to ty bol, atď.“ Či je sa potom čo diviť, keď takýmto spôsobom nalakané dieťa hľadá si luháním pomôcť? Ešte ľahšej prichytia sa deti lži, keď jim ju rodičia medzi vyhrázaním temer sami predriekajú a na jazyk kladú: „Veď si to snád len ty neurobil? Jestlis' to ty bol, nech ti je sám Bôh na pomoci!“ Na takéto otázky nasleduje prirodzene lživá odpoveď: „Nie! ja som to nebol.“ Chcete-li aby sa dieťa k svojej chybe priznalo, nesmiete mu popredu s pokútou hroziť a strachu mu naháňať. Naopak jestli sa dačo zlého v dome prihodilo, svolajte radnej všetky deti dohromady, pozrite jim ostro ale laskavo v oči a prehovorte prísnyim ale pritom uprimným hlasom: „Hovorte včul pekne pravdu; milý pán Bôh je prítomný, a čuje všetko; kto luhá, ten neprijde do neba. Kto to urobil, nech sa prizná sám, druhí nech zatiaľ mlčia; dobré dieťa vyzná voždy uprimne pravdu, atď.“ Keď sa dieťa na takéto prihovárania skutočne prizná, povstáva teprv otázka, má-li sa mu za slúžená pokuta odpustiť, alebo nie? Nie vždy-

cky, lež raz lebo dva razy, menovite pri nepatrných vecach. Lebo keď sa dieťaťu vyznaná chyba, zvlášte keď je veľká, pokaždé celkom preminie, pochodí z toho dvojnásobný zlý následok: ono si totižto z takej chyby nič nerobí, a potom naučiac sa pravdu hovorievať, len aby vyhnulo bitke, bude inokedy voždy luháť, jakmile bude predvídať, že mu pravda na škodu vypadne. Je-li sa teda čo obávať, že by sa pri celkovitom preminutí zaslúženej pokuty tieto zlé následky u dieťaťa ľahko ujať mohli, treba ho len o nečo levnejšej trestať a pritom mu i príčinu predložiť: „Ponevadž si pravdu vyznal, dostaneš menšiu pokutu.“ Ale naproti tomu musí ti byť neuprositelným domácim zákonom, že luhárovi dvojnásobná pokuta pripadá. V takomto prípade má sa voždy povedať: „To máš za to a za to — a toto ešte osvé za luhárstvo.“

S ešte väčšou a laskavejšou miernosťou treba zachádzať, jestli dieťa i bez dopytovania samo od seba prijde vyznať, čo urobilo, najme keď takáto chyba len z nepozorlivosti pochodí. Martin chcel raz zabiť muchu, ale z nepozornosti drgol o žbán, tak že ho zhodil a žbán sa roztlkol. Martin sa dal horko plakať, šiel za otcom do záhrady a s usedavým hlasom žaluje: „O drahý tatko! ja som chcel

zabiť muchu a drgol som do žbána!“ — „Čo, ty naničhodníku! do žbána, a roztlkols' ho?“ — „Áno, drahý tatko! — ale som ho veru nechcel zabiť.“ — „No veď ti ja dám nechcel! Len dočkaj, veď mi to budeš pamätať!“ S tým sa obráti, ureže z vrby prut a počne ubohého plačúceho chlapca nemilosrdne čniať. A keď sa Martinovi po druhý raz takéto nešťastie prihodilo, to potom — kočka prevrhla.

I tenkrát, keby deti skutočne zo strachu alebo z nepravěj haňby zľuhaly, musí sa s nimi po prvý raz laskavo a vlúdne zachádzať. „To bych predsa nebol o tebe myslel, že mi luhať budeš,“ môže sa jim medzi štyrmi očami povedať, „čo-že si pomyslí o tebe tvôj svätý anjel strážca, a jak sa ti za to milý pán Bôh na teba pohnevá! Len abys' nezabudol vyspovedať sa to; tento raz ti to len ešte odpustím; ale abys' mi viac s takou neprišiel, lebo bych ťa veru veľmi potrestať musel. Prislúb mi spravodlive, že už viac nebudeš luhať, a keď pôjdeš do kostola, pros pána Boha, aby ti to odpustiť ráčil, atd.“ Jestli-že jich svedomie tak citlive tlačí, že kadenáhle zľuhaly, i hneď sa ku lži priznajú, môže sa jim to i dva tri razy bez pokuty preminúť. Ale z druhej strany rozumie sa samo sebou,

že s takými deťmi, ktorým brezočivé luhárstvo z jakejkolvek príčiny stáva sa už obyčajom, docela ináč zachádzať sa musí. Okrem telesného a citlivého trestu ustanov nad ním pozorníka, ktorý bude musieť každé jeho slovo najprv potvrdiť, nežli sa mu za pravdu uzná.

Rovne tak prísno treba zachádzať v takých ovšem riedkych prípadoch, keď deti z osobnej nenávisti, z *hnevu a pomstyžiadosti*, lužú, na spoludruhov, bratov a sestry krive žalujú. V takomto prípade, jako i voždy, keď z luhárstva dajaké pohoršenie alebo škoda povstala, musí sa dotierať na odvolanie vyslovenej lži, a luhár musí sa zrovna pred tými, na ktorých krive žaloval, dokonále zahañbiť a vykarhať. To je lepší liek nežli dlhá kázeň, a mimo tohoto dobrého následku je to i zákon kresťanského náboženstva, ku ktorému treba deti od mladý priúčať.

Ale teraz vre vo mne ešte veľký hnev, a to docela spravodlivý hnev, lebo nelen že mnohí rodičia svojou nerozumnou prísnosťou sami, čo i nevoľky, podnecujú deti k luhaniu, lež jich často ešte *slovom i príkladom, vedome a zúmyselne, zvádajú k tomuto ohavnému hriechu*. Obyčajne stáva sa to z rozpaku (keď totižto seba alebo deťom nevedia ináč z núdze pomôcť), že deťom lživé výho-

vorky a nepravdivé reči sami do úst strkajú: „Povedz mu, že nie som doma.“ — „Keď prosíš o almužnu, povedz, že ti otec nedávno zomrel.“ — „Povedz vo škole, žeš' bol nemocný, žeš' nemal čo obuť.“ — „Keby sa ťa vypytovali, povedz že o tom nič nevieš.“ — „Abys' mňa veru nevyzradil!“ — „Sprostý chlapče; načo mu potrebuješ povedať pravdu, atd.“

Viem čo si myslíš, čo si potichu sám v sebe hovoríš: „Veď len nemožno každému zavesiť všetko na nos; sú ono i brezočiví ľudia, ktorí zo všetečnosti a z podlých nepriateľských úmyslov vyzvedajú sa malé deti na všetko, čo sa doma robí; čo-že potom v takýchto prípadoch robiť?“ Na to ti odpovedám: či deti musia voždy všade byť, i keď máš dačo s druhými hovoriť alebo pojednať, o čom netreba každému vedieť? Pošli deti von, keď máš dačo tajného pojednávať! Šeptom chceť vec odbaviť, je zlý prosriedok, preto že deti tým viacej uši nafaňujú. A keby sa predsa dozvedely, dakedy i dačo takého, čo sa nehodí roznášať ďalej, tak jich pouč, že keby sa jich dakto cudzí o tej veci dozvedel, aby odpovedaly: „Do toho mňa nič,“ — „ja sa nestarám o také veci.“ Možno že si tiež myslíš: „Dakedy len predsa treba použiť a i

deti priučiť výhovorku, aby človek vyhnul hriechu alebo veľkej škode.“ „Vyhovorka“ alebo lepšej rečeno „vyhybujúca odpoveď“ je ovšem vec dovolená: len že nesmie byť lživá. Z vážnej a dôležitej príčiny smie človek da- kedy pravdu zcela alebo z polovice *zamlčať* a zachovať si pre seba, lež *nepravdu povedať* nesmie. Človek môže dakedy použiť slová, ktoré dvojnásobný smysel majú, z ktorých však predsa pri rozumnej rozvahe dá sa prava poznať. Svätý Tomáš, kanterbúrsky arcibiskup, bol nespravodlivo prenasledovaný od Jindricha II. kráľa anglického, tak že bol prinútený, vydať sa na útek. Preoblečený za chudobného mnícha jachal na koni, nemajúc ani ohlávky ani sedla. Cestou sretol sa s lapajmi, čo ho na kráľov rozkaz hľadali. Títo dojdúc k nemu pýtajú sa ho, že či on nenie kanterburský arcibiskup? Svätý Tomáš odpovedel s usmievavou tvárou: „Posúďte sami, či arcibiskup takto jazdieva.“

Podobným spôsobom ušiel i sv. Athanasius, alexandrinský patriarcha, úkladom bezbožného cisára Juliána. Ploviac sa totižto dolu riekou Nilom a zbadajúc zdaleka loď, na ktorej ho nepriatelia prenasledovali, obrátil napochytre svoj člnok proti vode, tak že sa o malú chvíľku s loďou cisárskeho vojska

sretol. Na otázku, že či Athanasius ešte je daleko, odpovedal celkom spokojne: „že veru nie.“ Obe ložky jely svojou cestou ďalej, a sv. Athanasius bol vyslobodený z jích rúk bez toho žeby bol zluhal. Pravda síce, že takéto dvojsmyseľné, ale pritom nie lživé odpovede nepodaria sa tak ľahko každému, ani nie voždy. Kto však nemôže alebo nevie si takýmto spôsobom pomôcť, tomu nepozostáva nič inšie, leda vyznať pravdu; bo opravdivá lož nie je na žiadny prípad dovolená.

Na záverku ešte jeden vychovavateľský príklad, z ktorého k užitočnej výstrahe vidieť, že nerozumní a nesvedomití rodičia svoje deti nezriedka *luhať učia, aby jich vraj priučili chytrosti*. Ľudovít mával už za mladý veľké obľúbenie v rozličných lstivých nápadoch: bývala to preňho opravdivá radosť, keď sa mu podarilo bratov lebo spoluhráčov dajako „previesť.“ Rodičia považovali túto lstivosť za znak patrnej múdrosti, a rozosmiali sa, pokiaľ dačo vyviedol, alebo mu pri dobrej vôli pohrozili prstom: „Ty malý chytráku!“ Nekedy ho i sami hľadeli oviesť kadejakými vymyslenými rečmi, aby videli, či to ozaj zniatri, — a keď sa mu skutočne podarilo, prísť klamu na stopu, sošuškávali sa a rozprávali susedom s patrnou radosťou: „jaké to

chytré chlapčisko!“ A Ľudovít bol skutočne v tejto veci veľmi vyučlivý a znal nezadlho rozličným pokrytstvom mámiť i samých rodičov o svojich úmysloch, svoje nezdooby spôsobným pretvarovaním ukrývať, storakým klamom a lstou vypomôcť si z kadejakej núdze. Keď začal chodiť do školy, dostalo sa mu tým viacej príležitosti k jeho chytráckym kúskom. Jestli totiž svoju úlohu nenapísal alebo sa ju nenaučil, alebo dačo vykonal: vymyslel hneď celú kopu lži; a keď sa pánu učiteľovi zdala byť vec pochybná, a preto sa doma pýtať dal, prisvedčila matka jeho lživým rečam, aby synáčka pred pokutou zachránila. „Ty si mi vybíjaný chytrák“ to bolo všetko, čo mu riekavala, keď potom zo školy došiel, — a v srdci sa potajomne tešila, že jej Ľudovítko je tak chytrý chlapček. Len keď rodičom svojou lstou a klamom dajaké pohoršenie alebo škodu zapríčinil, tu ho ovšem neminula bitka, a nekedy veru dokonála. Lež prirodzená vec, že ho to len rozhorčilo, lež ani za mak nepolepšilo, — a vo svojom dvadsiatom roku sedel Ľudovítko jako zlodej v žaliari, kam sa pre veľmi lstive navlečené klamstvo dostal. Matka potom zalamovala rukama a s boľastným plačom žalovala sa rozumnému susedovi na svoje nešťastie. Ale

tento jej odpovedal: „Vy ste si chlapčisko samy pokazily.“ Že však ona proti tomuto „zlostnému utrhačstvu,“ jako to nazývala, rukama nohama sa bránila a svoje znamenité vychovávanie do siedmeho neba vychvalovala, to mi netreba ani dodávať. „Sapienti pauca,“ hovorí latinák, to jest po slovensky: kto má rozum, ten sa i z mála dovtípi.

XV.

Stydlivosť.

„O jak krásne je čistotné pokolenie! Nesmrtedlná jeho pamiatka: slávne je i pred Bohom i pred ľuďmi“ (Knih. Múdr. 4, 1). Nepochybujem, kresťanskí rodičia! že tomuto výroku Ducha Svätého, ktorý nám on ústami múdreho Šalamúna zvestoval, s celým srdcom prisvedčíte. A v skutku „krásna je čistota,“ táto čnosť anjelská: ona sa javí na jasnom čele, svieti z čistých žiarňných očí, z ušlechti-
lej tvári prívetive vyzera, telu dodáva železnú silu, a milú pôvabnosť celej postave. „Ona je vo vážnosti u Boha,“ táto čnosť Najčistejšej Panny, preto že je koreňom tej svätej lásky, ktorá sa s celou silou Bohu oddáva. „Je vo

vážnosti u ľudí,“ a to i u tých, ktorí ju sami nemajú, preto že je čnosťou najväčších dobrodincov pokolenia ľudského, je najpevnejší a najpotrebnejší základ opravdivého šťastia i v rodine i v národe. „Jej pamiatka je nesmrteľná;“ veď sám Spasiteľ Kristus Ježiš blahoslavenými nazýva čistých srdcom, „lebo oni Boha vidieť budú“ (Sv. Matúš. 5, 8).

Preto i sv. Ján Zlatoústý napomína otcov a matky: „*Nado všetko iné, dajte si záležať na tom, aby ste svoje dieťky v čistote a stydlivosti udržali.*“ Udržali hovoria, a nie bez príčiny. Bo stydlivosť je malým deťom od Boha vrodená; veď je nevinnosť najhlavnejšia známka jích veku a ona je to tá tajomná sila, ktorou sa naše srdce tak nevýslovne k nim kloní. Preto nám ani netreba inšie, leda túto nevinnú stydlivosť v nich udržiavať a pestovať, aby tak zmocnela a soslanelá, žeby i potom, keď sa raz telesné žiadosti prebudia, bola v stave víťazne jim odoláť.

Ale práve preto, že Bôh z otcovskej prezretelnosti deťom túto prirodzenú stydlivosť do srdca vštípil, aby jim bola ochranou a strážcom jích neskúsenej nevinnosti, — práve preto, vravím, sú rodičia dvojnásobne zodpovední pred Bohom i pred svetom, jestli-že vlastnou nedbanlivosťou nechajú túto stydlivosť

oslábnuť a zplanieť, alebo ju zrovna ešte zastupujú a nivočia, buďto zúmyselným buďto bezúmyselným obrázaním, a stávajú sa takto sami príčinou, že jích synov a dcéry zavalí časom klatba toho hnusného hriechu, ktorý by medzi kresťanmi ani len po mene známym byť nemal. Táto klatba — to si dobre zapamätajte, skôr nežli budete čítať ďalej — táto klatba padne nelen na jích, lež i na Vašu vlastnú hlavu: Lebo Spasiteľ, ktorý malé deti laskave požehnával a s milým úsmevom ruky jim na hlavu kládol, obráťac sa k rodičom privolať jim s docela ostrým pohľadom a s hrozive pozdvihnutou pästou: „Beda tomu, kto zavdá pohoršenie jednému z týchto malučkých, ktorí vo mňa veria: lepšej by mu bolo, keby mu bol zavesený mlynský kameň na hrdlo a tak bol uvrhnutý do hlbokého mora“ (Mat. 18. 6).

Keby to človek každodeňne na vlastnie oči nevidel, ani by veru neuveril, jak nerozumne, neprezretelne a nedbanlive zachádzajú teraz rodičia v tejto tak nad mieru dôležitej veci. Chcem Vás teda upozorniť, jak mnohokrakým spôsobom prehrešujete sa v nej snáď každodeňne, snáď každú chvíľu, a dúfam v Boba, že pri Vašej ináč dobrej vôli neodznejú tieto slová na prázdno. Musíte mi však do-

voliť vysloviť sa jasne a zreteľne. Ja raz nemôžem vystáť to úlisné okolkovanie a kľučkovanie, ktoré „chytá halenu a necháva košelu,“ a z ktorého potom človek nevie, „či je čo biele, či čierne.“ Takéto len všeobecné a ulízané reči nevedú k ničomu. Kebych sa okúňal povedeť tu čo inšie, leda „aby ste mravné a počestne žili sami, a i svoje deti stydlive vychovávali.“ môhol bych Vám ja to storakým rozličným spôsobom povedať, každý by hotove prisvedčil: „Pravda že to tak byť musí; ale my to bez toho robíme“ a napokon — ostalo by všetko len pri starom. Preto má-li Vám byť toto poučenie k prospechu a k spaseniu: musí sa v ňom opísať domáci život tak jako je, musia sa v ňom pripomenúť jednotlivé okolnosti, musí sa v ňom každá vec svojím vlastným menom menovať. Len tak sa dá od neho očakávať s pomocou Božou ten osoh a úžitok, ktorý je slovu Božiemu ujistený. Jestli by však dakto i na vzdor tomuto docela pravdivému poznamenaniu predsa sa chcel pohoršiť na tej prostej otvorenej reči, jakú v tejto kapitole užívam: tomu prednesiem malú rozprávočku k povšímnutiu.

V istom meste vydržovali sa missije. Starostou mesta bol istý „osvietený“ človek, ktorý sa od ľudí zo susedných obcí a z novín

dozvedel, že missionari v kázňach, držaných pre panny lebo pre manželov, z práve udanej príčiny rovne tak prosto a otvoreno hovoriavajú, jako to i Apoštolovia, ku pr. sv. Pavel vo svojich listoch, tiež robili. Jako to už u tých slobodomyselných pánov obyčaj, starať sa do vecí, menovite do cirkevných i tam, kde jich nič do toho, tak i tento „osvietený“ starosta myslel, že bude najlepšie pod zámkou „verejnej mravnosti“ zakázať missionárom tieto kázne. Vydal teda zákaz; „že sa tým vraj uráža mravný cit, keď sa o tak útlých veciach verejne a prosto hovorí.“ A keď mal prísť čas k rečeným kázňam, dať ešte i kostolnie dvere úradne a na silu zamknúť. Že tieto kázne predsa držané byly, netreba ani spomínať, ale spomenutia hodná vec pri tom je tá, že rečený pán starosta, čo tie tak stydlivé uši mal, v krčme verejne tie najoplzlejšie reči vodieval a už od viac rokov vo verejnom cudzoložstve žil. Keby príslovie, že „čistému všetko čisté“, už dávno predtým nebolo bývalo bežné: bolo by zajiste pri tejto príležitosti prišlo do úžitku.

Lež vráťme sa teraz k našemu predmetu. Hovorí sa, „že vinič jedovatým hroznom rodí, keď sa mu ku koreňu jed dostal.“ Či je teda div, že sa u daktorych detí patrne veľká ná-

klonnosť k smyselným požitkom a menovite k telesným žiadostiam ukazuje, keď povážime, že daktori rodičia svoju mladosť v bezuzdnej rozpustilosti výstuplive prežili sami; že deti necudným osobám dojeiť dávajú a v jich prvej mladosti na ledsijaké rozpustilé služby sverujú? Pripočítali sa k tomu ešte i to pohodlné a mazňavé, cintlavé a bujné vychovávanie, ktoré teraz, zalibože, už nelen vo vysokých panských domoch vídať; to predčasné krmenie korenatými a veľmi záživnými jiedlami; tie rozpalujúce a tuhé nápoje; úzke šaty; zaobalovanie do teplých perín; dlhé spanie a vyľiehanie v posteli bezo spánku; časté podriemovanie prez deň . . . . či je sa tu potom čo diviť, keď sa pred časom vzbudí v deťoch „smyselná náchylnosť, z ktorej zlé žiadosti pochádzajú?“

A aby táto tak nahromadená zápalizeň telesnej nečistoty skutočne čím skorej sa chytla a v hltavý hriešny požiar rozplamenila, k tomu *dopomáhajú mnohí rodičia ešte sami.* Mnohí sa totiž *nelen nepatrne, lež zrovna neslušne a nehanebne* pred deťmi chovajú: obliekajú a vyzliekajú sa pred nimi bez najmenej haňby, doma i po poli len zpola oblečení chodia, a dávajú-li dojným deťom piť, nerobia to ani len zďaleka s takou stydlivosťou, jako

by sa slušalo — a ešte v mnohom inom sa prehrešujú. Mravní naši predkovia dobre vedeli, prečo ukládali deti spať v osobitnej izbe aspoň od tretieho a štvrtého roku počnúc, alebo aspoň vlastnie postele zaciľňali. A keď cirkevné snemy zákonom zakázaly brať deti k rodičom do postele, nebolo to zrejme len z obávania, aby sa dieťa nezatlačilo, ale nedá sa pochybovať, že sa tu bral ohľad na mravnosť. Potom veď je to nelen hriech už samo v sebe, lež spolu i veľké pohoršenie pre deti, keď rodičia na jích nevinné uši už či medzi sebou či s inými dvojsmyselné a necudné reči vedú, nepoctivé prípady rozprávajú, nešpidrné žarty stvárajú, o padlých osobách alebo manželských veciach surové slová užívajú, alebo keď dovoľujú, aby známi lebo čelaď podobné a snád i nehanebnejšie veci pred samými deťmi tropili. Ešte väčšia chyba, jestli sa kto zrovna s nimi žartuje o jích dušičke, milenke, vyvolenom a svadbe: to sú nelen sprosté lež i hriješne reči, preto že sú pre detinskú nevinnosť hotová otrava. Ohliadnite sa tiež po izbách, nevisí-li dakde na stene obraz, nestojí-li dakde drevená alebo gypsová soška, na ktorých by sa poctivé oko uraziť muselo. Ba ešte i keď kupujete pre deti písanky, zábavné obrázky alebo perníkové srdce, treba

napred pozreť, či sa na nich nenachodia veci, alebo veršičky, ktoré by nevinnosť urážaly. Rovne tak je chyba, dovoliť deťom behať pod večer po uliciach, alebo chodiť s dievkami na prechádzku: môžu tam ľahko dačo očuť lebo videť, čo by jích nevinnú čistotu zakaliť mohlo. Ba i to býva čistotnej detinskej mysli často už v jej prvej mladosti na škodu, keď veľa okolo dobytku chodí. Čo-že má dieťa na pasienkoch čo hľadať?

Nenamietajte mi: „Oh! na to deti nedajú ani pozor; tomu všetkému ony nerozumia.“ Reverentia puero habeatur, hovorí latinák, čo po slovensky znamená: maj sa pred dieťaťom na pozore. Dieťa i keď sa hraje, zbadá, čuje a vidí všetko, dá pozor na každé slovo; a trebárs to všetko, čo vidí a čuje, nepochopuje ani tomu nerozumie: predsa to potom i samo robí a hovorí, . . . zprvu ovšem bez povedomia, neskorej zo zvyku; a to je veru už dosť zle. „Veď či sa dakedy nedivíte samy,“ — zpytuje sa Františka Mareschal vo svojom poučení pre matky, — „keď zbadáte Vaše dievky opakovať slová a konať veci, jaké sa Vám v okamžitej nepozornosti pred nimi vysloviť alebo urobiť pridalo?“ Čo deti raz vidia a čujú, to sa jim, bárs tomu nerozumia, na dlhé roky a snáď na celý život vryje do

pamäti; ony sa podobajú zrkadlám, v ktorých sa zobrazuje a zostáva väzeť všetko, čo popred nimi prešlo. Jestli sa mladej dätinskej duši smyseľné účinky — čo hned i nejasne — predstavujú: ona nimi otrávená prijde ku poznaniu pohlavného rozdielu a pomeru o mnoho ľahšej a skorej, nežli jej prináleží; a tak hľa dorastajú tie pred časom dospelé deti, ktoré v jích dvanástom, ba i v desiatom a ôsmom roku o takých vecách už vedia, ktoré naši predkovia, jako zo starých kníh vidieť, ani v dvadsiatom ešte neznaly. *Táto šťastlivá nevedomosť o pohlavnom živote* bola záštita a ochrana tej čistoty, ktorá jim slúžila k sláve nad všetky iné národy, a preto by i teraz mali kresťanskí rodičia hľadať svojich synov a dcéry čím dlžej udržať v tejto nevinnej nevedomosti, a zakladať v tom svoju chlúbu, — jestli totižto chcú dožiť sa na svoje staršie dni radosti a potechy v nevinnom štastí svojich detí.

„Ale čo tam po tom!“ povie mi neкто mrzute, „neskorej sa to predsa dozvedia.“ To je sprostá, ba zrovna nestydatá výhovorka. Bo to veru nie je jedno, *kedy a od koho a jakým spôsobom* dozvedia sa deti o rozdiel medzi pohlavím, a o spôsobe, jako človek k životu prichádza. Ten istý pokrm a nápoj,

ktorý vyvinuté telo živí a posilňuje, zoslabil a znivočil by telo, ktoré sa teprv počína vyvíňať. Rovne tak je to i v duševnom ohlade. Čo tu príhodným časom vedieť osoží, škodieva takmer voždy, zná-li sa to pred časom a bez potreby. Na každý prípad je lepšie, keď dorastajúce dieťa počuje o týchto veciach svojím primeraným časom z úst pobožných rodičov, a nie z nešpidrnej huby, nestydatých a rozpustilých kamarátov. Ale i od rodičov má sa voždy len tolko dozvedieť, koľko mu práve v tom okamžení povedať múdrosť a potreba káže; ani nesloboda nikdy o týchto veciach hovoriť žartovným a ľahkomyselným spôsobom, surovým a nestydatým jazykom, lež voždy s primeranou vážnosťou, krátkymi a slušnými slovami, a nado všetko s nábožným srdcom.

Na dovtipné detinské otázky o podobných pomeroch má sa odpovedať síce pravdive, ani netreba používať klam, lož, a poviedky: ale odpoveď nech je nakoľko len možno vyhýbavá a nech neodhaluje pravdu celkom. Čo sa týka miery, jak daleko sa pustiť pri takomto vysvetľovaní, tu treba vziať do ohľadu vek a detinskú skúsenosť. Pri celkom nevinných a prostosrdečných deťoch postačí odvolať sa jednoducho na Boha, jakožto pôvod a stvoriteľa

všetkých vecí. Lež také děti, čo sa už odinial dozvedely viac, nie je dobre odpraviť s jích otázkami celkom, ponevadž by tým jích zvedavost len zrastla, a mohla by potom u lahkomyseľných ľudí hľadať poučenie. Preto nech sa jim odpovie s vyberanými a nábožnými slovami len tak zdaleka, jako nevyhnutne treba, — k čomu najlepšej posluža slova a príklady zo sv. bibliie. Ani sa nemá pri tom nikdy premeškať napomenutie, že o takých vecach shovárať sa s inými Bôh prísne zakázal, a že je to veľký hriech, ktorý treba sa spovedať.

Druhý prosriedok k zachovaniu detinskej nevinnosti je: *zachovať v nich živý studený cit a soslňiť ho.* Očul som raz o jednom štyrročnom dieťati, ktoré lekára, čo sa ho z nutnej potreby dotkol, od toho času nikdy viac nemohlo vystáť a vyhýbalo mu všade, kde ho len zhliadlo; znal som tiež istého desaťročného chasníčka, ktorý ani z postele nestal ani spať nešiel nikdy, keď sestry v izbe boly. Blahoslavený Petor Fourier nedopustil vo svojom detinstve, ani aby ho sestra, a len fažko, aby ho matka bozkala. Sv. Stanislav Kostka padol blädý jako stena a zamdlený na zem, keď prvé necudné slovo počul. Pokladajte sa veru za šťastných, kresťanskí ro-

dičia! jestli takéto stopy útlej stydlivosti u svojich dietok nachodíte, a pestujte ju so svätou starostlivosťou. Je to v skutku diabolská naničhodnosť, také milé kvietka anjelskej nevinnosti štíplavými rečmi a posmeškami ničiť, alebo čo len chladnou nevšímavosťou udúšať. Je to až hnusoba, keď človek pri podobných výjavoch nezkaleného čistého srdca očuje samých rodičov dohovárať a zehrať: „Len sa nerob takou hlúpou, sprosté trdlo!“ — „Človek by veru myslel že si dievča!“ — „Nebud' mi len taká nedotklivá a bojazlivá!“ — „Nuž čo že je z toho? ty sprostá hus! atď.“ Lepší by bol mlýnsky kameň okolo hrdla, nežli takéto pchoršlivé reči z úst!

Istý mladý človek, ktorý sa znovu navrátil k Bohu, rozprával ku výstrahe, že keď ešte jako chlapec chodil do školy, videl raz druhého žiaka na veľmi neslušný a stud urážajúci spôsob trestať, čo v ňom všetek stydlivý cit tak udusilo, že toto nešťastné okamženie stalo sa počiatkom všetkých jeho nemravných výstupkov. Či sa teda nie je čo obávať, že skutky, ktoré útlú stydlivosť ešte viacej obrážajú, nežli takéto neopatrné trestanie, rovne tak smutné následky mať budú? Choď mi teda do bočnej izby, keď malé dieťa kúpeš, a nedojč ani ho neprevíňaj pred osta-

tními; nevyzliekaj deti spolu; nenechávaj jich celkom alebo z polovice nahé ležať; len o košielke behať doma alebo po ulici; postaraj sa v dome o miesto, kde by mohli jak veľkí tak malí odbaviť svoje prirodzené potreby so slušnosťou, a prísne stoj na tom, aby sa to nikde inde stať nesmelo, leda tam, a to vždy o samote bez druhých; netrp aby sa ti chlapi kúpali popri verejných cestách, a i inde len slušne prekásaní; nevešaj na svoje „kuriatko“ šaty, vlastne by sa malo povedať hadry, v ktorých nevládze behať, sedieť a hrať sa so slušnosťou. Postaví a posadí-li sa dieťa náhodou nestydlivo, napomeň ho hneď na mieste; a pokarhaj ho zaraz a ostro, keby sa dajako prostopašne obnažilo.

„Ale veď pri tom všetkom“ — odvetíš — „deti na nič zlého ani nepomyslia: takým okrikovaním jich človek až teprv upozorní.“ Čo sa týka tohoto upozornenia, nerozumiem ovšem, že by bolo treba púšťať sa tu do dlhého vysvetlovania. Jedno druhé s dôrazom a nevoľou prehodené slovo je dobrým, nepokazeným dietkam dost. „Fui, haňba!“ „Nuž či sa nehaňbíš?“ — „To je škaredá nestydatá vec!“ — „Ah jaká to špata, keď pán Bôh a tvôj anjel strážca dačo takého vidí!“ Nenasleduje-li na takéto vážne a krátke na-

pomínania dosť skoré polepšenie, musí bez veľkých a mnohých okolkov nasledovať citlivá pokuta. „Či som ti nehovoril, že to nesloboda robiť . . . že je to prostopašnosť?“ — „Nech len ešte raz dačo takého uvidím . . . alebo očujem . . . potom bude s tebou ináč!“ Pokračuje-li sa týmto spôsobom, tak sa dieťaťu zavčas vštípi, že obraziť stydlivosť je ťažký hriech, a neskúsené dieťa neprivedie sa pritom predsa na zlé myšlienky. Len tam, kde sa vidí byť pravdepodobným, že dieťa hriech už pozná a proti poctivosti schválne a zúmyselne sa prehrešuje, treba udať dôvody, obsirnejšie vysvetliť zákaz Boží, viac mu do srdca hovoriť i napomínať. Zanedbá-li však človek, keď sa dieťa proti stydlivosti trebárs i nevedome previnuje, všetko napomenutie pod tou zásterou, „že vraj pri tom na nič zlého nepomyslí:“ tak môže síce byť, že v tom okamžení o zaj na nič zlého nepomyslelo, a tak ani nezhrešilo, lež jeho útlý mravní cit takýmito neslušnými pohľadami a obnažovaním predsa len zatupie; a ono potom bohužiaľ i neskorej, keby mu pri necudnom chovaní veľa malo napadnúť, tiež na nič nepomyslí, ponevadž je už dávno takýmto surovostam a oplzlostam privykľé, — a preto i oveľa ľahšej podlieha pokušeniu; s ľahkomyselnou neopa-

trnosťou vystavuje sa nebezpečenstvám a dá sa i skorej zviest', nežli by sa to stalo, keby bolo bývalo čistotne vychované, a keby prirodzená stydlivosť bola v ňom bývala udržaná tak žive, aby sa i pri každom dvojsmyselnom slove zapýrilo, pri najmenej nejčistej myšlienke ztraslo, a i keď ho nik nevidí, už pred sebou samým svätú bázeň malo.

Naposledy dajte pozor kresťanskí rodičia *už i na Vaše malé dietky, aby ku smilným skutkom svedené neboly.* Nepovažujte toto napomenutie za zbytočné a nepotrebné: hovorím Vám to tu pred obľúčajom Božím, kresťanskí rodičia, že v tomto našom „osvietenom“ stoly nezriedka už malým deťom známe sú hriechy, ktoré by i dospelí ľudia ani len po méne znať nemali. A počiatok takýchto hrozných hriechov pochádza väčším dielom z detskej izby, kde malí chlapci a dievčatá jedno pri druhom spávajú. Túto chybu už sv. Karol Boromejský, a pápež Benedikt XIV. ostro kára. „Ani žiadna chudoba, ani nedostatok miesta“ — hovoria — „nesmie a nemôže tu slúžiť k výhovorky; lebo radnej nech by si spaly deti na zemi alebo pod holým nebom.“ Sv. Jarolím píše Radínovi: „Malé dievča malo by sa haňbiť čo len hrať sa s chlapcami;“ a ja do-
dávam, že i keď sa deti jednoho pohlavia

spolu ihrajú, treba tu i tam dohliadnuť, čo stvárajú. Očuješ-li však pri deťoch, s ktorými sa tvoje ihrávajú, surové a necudné reči; zbadáš-li na nich drzé a nestydaté chovanie; ukazujú-li sa byť nad svôj vek poučenejšie, všetečné a hubaté; nie sú-li skromné, prostosrdečné a útulné, jako to čistotné nevinné duše bývajú: tak zakáž svojim synkom a dcierkam bezvýminečne všetko tovarišenie s takýmito nebezpečnými súdruhmi. Dálej upozorňuje sv. Ján Zlatoustý rodičov i na čeliadku, pri ktorej by snáď nevinnosť, bazeň Božia, a čnosť nebola docela istá! „Dajte pozor,“ hovorí, „aby sa čeliadka v prítomnosti Vašich detí neschádzala s mladou chasou druhého pohlavia, a nežartovali sa spolu.“ Ani nenechajte spať deti v posteli alebo v izbe s čeliadkou, nadovšetko máte-li príčinu pochybovať o jích bezúhonnej mravnosti. Netrpte, aby sa jích pestúnky pri umývaní, obliekaní a pestovaní neobozretne a prostopášne dotýkaly, alebo jích šteglaly, chcúc jích v plači ukojiť alebo uspať, a jako sa rozumie, nečinite to ani sami. Slovom, varujte si *malé deti* pred všetkými osobami, miestami a vecami, ktoré by jích nevinnosti mohli byť nebezpečnými. Bo ináč ľahko môže prsknúť do jích srdca nečistá iskra, ktorá zriedka kedy celkom

vyhasína, lež pri najmenšom vetríku telesnej rozkoše vyblkne plameňom, a rozšíri sa na hrozný požiar.

Teraz končím túto vážnu a dôležitú kapitolu — ktorú aby ste si jako patrí uložili v srdci, prosím Vás rodičia na rany Kristove — končím ju s poukazaním na istý hriech, o ktorom — i jako ho zbadat i jako ho napraviť — jeden svedomitý učiteľ píše: „Sú ono i také výstupky, ktoré nelen že nevinnosť zabíjajú, lež i ducha a rozum zatupujú, i telesnú sviežosť otravujú a nivočia, a často preskorý hrob dieťaťu kopú. Nebuďte teda v tejto veci nedbanliví; bo často len čím skoršia lekárska pomoc môže dieťa, ktoré sa *tajnému mladovekému hriechu* oddalo, zachovať ešte na žive. Nejednen lekár a vychovavateľ, menovite v mestách, znal by Vám rozprávať o takýchto náramne smutných príkladoch. Potká-li Vás nešťastie, takéto dieťa mať, — čo po istých znakoch poznáte —, neodkladajte ani na okamih poradiť sa s Vaším duchovným otcom; bo bez jeho rady veru sotvý budete v stave takéto dieťa pred časným i večným zabynutím zachrániť.“

XVI.

Ťažký hriech z nedbalosti.

U proroka Ezechiela nachodí sa jedno miesto (kap. 33), ktoré zasluhuje, aby si ho všetci predstavení, teda i rodičia, každodenne prečítali a v srdci uvážili. „Synu ľudský!“ tak napomína tu Bôh i otcov i matky — ustanovil som ťa za strážca nad tvojím domom, nad tvojimi synami, a tvojimi dcérami. Postav sa teda vysoko na strážnu väžu a číhaj na nepriateľov jích spasenia, a spatríš-li blyškať sa jim meče zdaleká, trúb čo vládzeš na znamenie, aby ľud môj upozornený súc na nebezpečenstvo, chystal sa k odporu, alebo dal sa na útek. Zanedbáš-li však strážiť a dať znamenie, a stane-li sa, že pre tvoju lenivú nedbalosť nepriateľ prepadne ľud môj, a trebárs i len jediná duša pod jeho mečom zahynie — *z tvojej ruky, strážco, budem požadovať jej krev nazpät!*“ Je to ozaj strašná hrozba, milí rodičia! Každý smrteľný hriech Vašich detí bude Vám u Boha pripočítaný, ani Vás pomsta Božia neminie, jestli-že potrebnú stráž nad nimi zanedbávate, jestli po každom mravnom nebezpečenstve, čo jim hrozí, s náležitou obozretnosťou nečítate, laskave jich pred

ním nevystriehate, všemožne proti nemu ne-
napomínate a prísne od neho nezdržujete.

Darmo sa budete vyhovárať: „*Veď sme
my jich k ničomu zlému nemali!*“. Možno že
táto výhovorka ani nebude pravdivá, snáď ste
predsa len boli „pastieri, čo zvedli stádo na
zcesty“ (Jerem. 50, 6); a je-li tomu skutočne
tak, vtedy sa veru pripravte na dno horúceho
pekla. Ale i keby nebolo tak, keby ste Vy
sami neboli zvedli deti k zlému, to jest: ani
nesvedomitým slovom jim nič zlého nerozka-
zovali, ani hriешným príkladom k zlému jich
nenútili: neujdete predsa súdu Božiemu, jestli
ste nedbalým dohliadaním boli príčinou, že
Vaši mládenci a Vaše pannenky boli od ji-
ných zvedené. Veď ste strážcovia, a títo sú
nelen vtedy trestu hodní, keď pevnosť repria-
teľovi zradia, lež i vtedy, keď vidiac ho blížif
sa neurobia krik; ste pastieri, a títo nelen
tenkrát zasluhujú byť zapovrhnutí, keď ovečky
dravému vlkovi samy do pažeráku hádžu, lež
i vtedy, jestli ho nezaháňajú; ste gazdovia,
a tento je nelen tenkrát odpovedný zato, že
mu dom zhorel, keď ho sám podpálil, lež i
vtedy, keď ho prehradou proti ohňu neu-
bezpečil.

Rovne tak darmo sa budete vyhovárať:
„*Veď maly už rozum, vedely jako sa majú*

chovať!“ Či snáď neviete, že i najzralejší rozum často slabému srdcu podlieha? U ľudí to neide tak jako u zvierat: mladé zvieratá, keď trochu odrastly zdržuje sám prirodzený pud od všetkého, čo by jim škodilo, tak že sa mu ani ubrániť nemôžu. Preto sa staré ani neozrú viac o ne, lež zanechajú jich na seba; a mladé zas nevšímajú si starých, ale žijú podľa svojej hlavy. Vám však ponecháva Bôh i dvadsaťročného syna a i osemnásťročnú devicu ešte doma a nakladá jim povinnosť, poslúchať Vás i v tomto dospelom veku, všímať si a dbať na Vaše výstrahy, a Vaše napomínania vďačne prijímať, — to všetko patrne preto, ponevadž jim ešte voždy treba Vašeho poučenia, Vašeho dohľadu, Vašeho rídzenia, aby jich neskúsenosť, nárúživosť a slabá vôľa z cesty neztrhla. A miesto dlhej hádky povedzte mi dôverne a uprimne, jako-že ste Vy sami ztrávilí svoju mladosť? Možno že ste i sami vyvádžali tu i tam „sprosté kúsky,“ ktoré teraz horko ľutujete. A kde-že bol toho času Váš rozum? Či ste Vy nevedeli, jako sa treba chovať? „Ach!“ vzdýchneš, „pravda-že: ale človek je už raz taký krehký! Keby ma bola mať lepšej držala na oku, atd. Tak teda? Dovtipťe sa z toho! Alebo chcem to najlepšie o tebe predpokladať, že totiž nemáš si čo predhazovať zo svojej

mladosti, že si sa nevinne zachovala. Je-li tak, tedy i vieš, že ťa to nie len sám tvôj rozum a tvoja dobrá vôľa zachovala, ale že spolu i pozorné oko tvojich starostlivých rodičov veľkú zásluhu pri tom má.

„Ale veď človek predsa len nemôže voždy a všade stáť deťom za päťami a *sedieť jim ustavične na krku!*“ Pozrime, či sa dajú i tejto výhovorke pooblamovať rožky? To je ovšem pravda, že človek mladú chasu nemôže mať neprestajne pod očima, ani ju voždy za ruku vodiť, ale bys' myslím, len predsa usilovnejšej mohla dohliadnuť a častej byť okolo nej, nežli to skutočne činíš. A potom keď raz mládež vie, že je pod ostrým dohľadom, vtedy bázeň opatruje horu, lebo sa obáva, žeby mohla byť ľahko spozorovaná i tam kde ťa nevidí. „Pred matkou musím sa mať na pozore,“ očul som hovoriť mládencov i panny, „mohla by ľahko dakde zpoza uhla hľadeť,“ alebo: „U nás doma i steny čujú.“ Ľahko sa to dá povedeť: „Ja si nemám čo vytýkať; konám svoju povinnosť a dohliadam na deti čo vládzem!“ „Povinnosť!“ hovoríš. Veď by tak dobre bolo: ale je to dakedy „zatracená“ povinnosť, s ktorou sa človek rovno do pekla zvezie. Doktorí ľudia, a tak i rodičia, majú Vám veru svedomie jako široké a deravé vreco, v ktorom sa všeličo

pohodlne smestí a ľahko i von vyprší, čo by druhého až veľmi tlačilo. Preto ti teda na krátko rozložím, čo podľa úsudku rozumných a skúsených mužov a podľa slov Písma svätého prinajmenej zachovávať musíš, chceš-li svojej povinnosti pri dohľadaní na dospelé deti tak zadosť urobiť, aby si svoje svedomie uspokojiť môhol.

„Mládež treba zdržať — napomína Plutarch — od obcovania so zlými ľuďmi, lebo ona veru voždy dačo zlého od nich natiahne.“

„*Zlé tovaríšstvo kazí dobré mravy,*“ hovorí staré príslovie; a druhé nás učí, jak ďaleko a rýchle táto nákaza siaha: „Mrcha spoločník vedie desať iných so sebou do pekla.“ Preto učí sv. Ján Zlatoustý: „Rodičia, ktorí dokonále nebedlia, kedy a kam jích deti idú, kedy a odkiaľ prichádzajú domov, jako sa chovajú, s kým a jako obcujú: tí, nech sa nespoliahajú na milosrdenstvo Božie.“

A medzi tie príležitosti, čo mládenca do zlej spoločnosti ztrhajú, kde sa potom obyčajne i zkaží, patrí predovšim *skoré chodenie do krčmy*. Lebo nelen že víno vzlášte mladého človeka činí smilným a opilstvo prostopašným (Prísl. 20, 1. a Efez. 5, 18), lež krem toho privyká v krčme ucho Vašeho syna na oplzlé reči a dvojsmyselné žarty, pri

kartách a kolkoch stane sa ziskuchtivým, naučí sa klamať a kmániť, skorým kúrením so-slábnu mu čuvy tak že sľarbavie, a čím lepšej sa naučí „vyzváňať pohármi“ a čím viacej privykne „čertovým modlitbám:“ tým viacej sa mu znechutia sväté služby Božie a pobožná modlitba. Preto sa na mnohých miestach i sama svetská vrchnosť cítila byť pohnutou, zakázať mládencom niže sedemnásteho roku chodiť do krčiem, a čo takto už i svet-ská vrchnosť zakázala, budeš môcť myslím i ty všetkým právom zabrániť svojej čeladi. To čo je pre mládenca krčma, sú pre dievčence *prádzky a iné podobné schôdzky*, do ktorých svedomití rodičia svoje dcéry vonkoncom púšťať nemajú. Prádzky sú temer voždy a všade pre mládež nebezpečné, a musely by sa docela ináč sriadiť, nežli teraz sú, aby jich svedomití rodičia jako tak dovoliť mohli.

„Nuž *ale veď i tá mládež* — povieš — *chce mať v nedeľu svoju zábavku.*“ Proti tomu nemám nič. Ale prečo-že by to práve len v krčme alebo na prádzke byť muselo?

Očuj moju radu! Keď tvôj Janko, lebo tvoja Mariška už k prvému sv. prijímaniu pristúpila, nečakaj, kým si sami kamarátov alebo kamarátky vynajdu, ponevadž by ľahko

z neskúsenosti zle voliť mohli; lež ohliadni sa sám otče lebo matko v rodine a po susedoch, vyber dvoch troch poriadnych šuhajcov alebo statočné dievčiny, a prichváľ jich tvojim deťom ku známosti: „Vidíš, to by bolo kamarátstvo pre teba! Od tej by sas' mohla nečomu priučiť atd.“ Potom v nedeľu po odpoľudňajších službách Božích povolaj týchto svojich vyvolených k Vám, dievčinám ponúkni koláča lebo buchty; šuhajcom nedbám keď i dáš doniesť pohárček piva lebo vína (ale páleného veru nie!); a chcú-li sa zahrať, dovol jim zahrať sa na mríčku, trochu málo sa pohojkať, chytať sa po dvore, zahrať sa domino, lutriu alebo inú nevinnú hru o orechy, o jablká, a o iné maličkosti. Kedytedy môžeš i sám zamiešať sa medzi ne a dačo príkladného a poučlivého jim porozprávať. Pred večerou alebo keď počalo mrkať, rozide sa veselá spoločnosť domov, a na budúcu nedeľu alebo nastávajúci sviatok síde sa zas u druhého z kamarátov. Či to nie je dobrá zába-
va pre nepokazené dietky?

Lež najnebezpečnejšia spoločnosť sú *zlé knihy* *) ponevadž tieto môže dieťa podržať

---

*) Kto nie je dost presvedčený o jích škodlivosti, a žiadal by si o celej veci zaujímavé a užitočné

pohodlnejšej u seba a pozornejšej s nimi obcovat' a i ľahšej ukryt', nežli živých zlých tovarišov. Vôbec nie je radno, aby mládež z *púhej* zábavky primnoho čítala. „Dlhá chvíľa“ nemôže tu byť dostatočnou výhovorkou; bo pre jarú mládež najde sa voždy dačo lepšieho a užitočnejšieho k zamnestknaniu, nežli tráviť celé hodiny čítaním kadejakých bosoráčkych a zakliatych rozprávok. Zvlášte školským deťom nemá k tomu nikdy zbývať času; jich úlohy dajú jim dost práce, jestli jich jako sa patrí pripraviť chcú. Pritom prejde zábavné čítanie snadno v náruživosť, v istú bláznivosť za čítaním, ktorá žiadnu knihu nemôže necháť ležať, hltá do seba všetko, kde čo tlačeného najde, a z počiatku uspokojuje sa síce snád len s nevinnými rozprávkami, lež konečne číaha i po bezbožných a nemravných. „Preto — hovorí už pohan Plutarch — potrebuje mládež pri čítaní vôdca, viac ešte nežli pri chodení,“ ktorý by ju zdŕžal, aby nezašla prídaleko, a rídil, aby sa nezapustila z cesty. Sv. Liguori napomína rodičov, „zakážte deťom čo najprísnejšej, čítať poviedky

---

poučenie, ten nech číta nemecký spis od P. Clemensa roku 1859. vyšlý v Mohúči (Mainz) u Kirchheima pod názvom „Die Fest der schlechten Bücher.“

o zamilovaných; lebo tieto zanechávajú po sebe u nešťastných mladých ľudí ohavné dojmy, ktoré jich zbavujú všetkej pobožnosti a povzbudzujú k hriechu.“ „Varuj sa,“ píše Gróf Stolberg svojemu sinovi Ernestovi, „varuj sa čítať romány, ktoré teraz všade ležia, a ktorými sa len drahý čas marí, ktoré nevinnosť pomaly zo srdca vykrádajú, samy v sebe sú plané, proti dobrým knihám znechuťujú, a väčším dielom sú i proti viere písané.“ Menovite treba sa varovať cudzojazyčných spisov, lebo medzi nimi toľko je bezbožných a nemravných, že človek skôr na zlý nežli na dobrý uhoďí. V slovenskej reči, chvála Bohu, máme dosiaľ ešte veľmi málo kníh, ktoré dajako urážajú. Keď nám Bôh popraje dožiť sa spolku Sv. Vojtecha, budú sa môcť slovenskí rodičia spoliahnúť, že knihy, ktoré tento spolok vydá, svojim deťom bezpečne do ruky dať môžu. Do tej doby môžeme s dobrým svedomím odporúčať knihy vydané od Slovenského cirk. lit. spolku na semeništi pešťanskom a od Ivana Dusarova. Veľká obozretnosť je tiež pri kalendároch potrebná. Slováci kupujú na tisíce darobných kalendárov, kde sa často samé posmešné a úražlivé veci o slovákoch píše. Či je to rozum za svoje peniaze kupovať si hanu na seba?

Kúpte si „Matičný“ alebo Lichardov kalendár : tam nenajdete hanu na svôj národ, lež dejiny svojich slavných predkov, poučenie o svojich právach, o potrebných opravách pri hospodárstve, aby ste už raz z tej každodennej biedy vyviaznúť mohli. A chcete-li držať noviny, varujte sa takých, čo národ zlomyseľne haňajú, ale si radšej držte nábožného „Vojtecha,“ alebo užitočný hospodársky „Obzor.“

Divadelnie hry nie sú nič inšie, nežli živé, v živých totižto osobách predstavované romány, ktoré práve proto vryjú sa divákovi tým hĺbej do mysli i do srdca. „Co-že Vám predstavuje — pýta sa už Tertullian — smutnohra? Nič, chyba vymyslené a nepravdivé zveličené dobrodružstvá, čo Vás väčším dielom na samé násilné a ohavné skutky upomínajú, ktoré by lepšie bolo zapomneť. A veselohra, čo-že Vám tá predstavuje? čože tam vidíte? Gudzoložstvo, nevernosť, zvodstvo a zneuctenie, neslušné žarty, otcov od vlastných služebníkov alebo detí oklamanych, a vysilených starcov. A nemohra s baletným tancom? Tieto Vám predstavujú kadejaké neporiadnosti svedolnej bujnosti, všetko, čo kresťan ani len vysloviť sa neopaváži.“ Podľa tohoto i pre naše časy pravdivého opísania nemôžu byť svedomití rodičia v pochybnosti, majú-li do-

voliť svojim synom a dcéram chodiť do divadla alebo nie? Školským dieťkam a nedospelým vonkoncom nie, zvlášte jestli takéto hry potulujúci-sa herci po menších mestečkách prevádzajú; dospelým len zriedka kedy a i to len na opatrne vybraný kúsok; najskorej ešte môže sa jim dovoliť na mravniu spevo-hru, alebo slušnosť neurážajúcu činohru, kdežto veselohry obyčajne dvojsmyselné bývajú. Vôbec jako rodičia nemajú nikdy trpeť u deť knihy, o ktorých nie sú dokonale presvedčení, že viere ani mravnosti neškodia, rovne tak nesmia jich pustiť na také divadelnie predstavenie, ktoré by sami už pred tým neboli videli a za neškodné uznali.

Dálej čo sa týče obcovania s osobami druhého pohlavia, to treba rozumne obmedziť, a jestli sa zo slušných príčin dopustí, náležite naň dohliadať, a to i tenkrát, keď nielo žiadnej príčiny k podozreniu. Bo Kazateľ (7, 26) bez všetkého obmedzenia hovorí: „Máš-li dcéru, tak chráň jej telo“ a na druhom mieste (42, 9): „Dcéra robí otcovi mnoho tajného bdenia, a starosť o ňu ubiera mu sen, aby sa snád nestala výstuplivou.“ P. Bergamo veľmi dobre poznamenáva: „Snád si myslíš, že ťa učím kdekoho upodozrievať, keď ťa napomínam, na svoje deti tak starostlivo

bedliť. Ale či človek nezamkýna, i peniaze a drahocenné veci, bez toho žeby hneď všetkých ľudí za zlodejov držal? Človek môže o každom dobre myslieť, každého držať za hodného, mravného a poctivého, pri tom však na čela predsa bedliť, rovne tak jako tým nikomu neublízuje, keď svoje drahocenné veci pod zámokom drží.“

Preto teda otcovia a matky! nečrpte zhola žiadne *neslušné známosti*. Každé dôverné priateľstvo medzi osobami rozličného pohlavia musí sa považovať za najbližšiu príležitosť k hriechu a tak teda za nedovolené, jestli o ňom nasledujúce tri výminky neplatia, totižto za prvé: *úmysel* sobrať sa s osobou, o ktorú sa uchádzame; za druhé: *pravdepodobná nádeja*, že tento úmysel splniť — i keď všetko do povahy vezmeme — bude ozaj možno; a za tretie: že sa *skoro*, za krátky totižto čas bude môcť splniť. Preto je to pre rodičov prísna povinnosť, bedlivým pozorovaním na svoje deti prekaziť všetky také známosti, ktoré patrne a zjavne necieľa k budúcemu stavu manželskému, pri ktorých popredu vidieť, že pre závadné prekážky neprijde sa k tomu snáď nikdy alebo až kedysi po rokoch. „Z počiatku možná vec,“ hovorí blahoslavený Leonhard de Porto Mauritio, že takéto bezvýhľadné a dlho-

ročné lásky mladých ľudí sú ozaj nevinné, lež časom stanú sa vinnými; z počiatku sa obyčajne len rádi jeden druhého vidia a zo zábavky ihrajú: ale zábavka stane sa časom nezbadane náruživosťou a náruživosť ztrhne potom do záhubnej prepasti.“ Snáď i Vaša vlastnia smutná skúsenosť svedčí za pravdivosť tohoto výstražného slova; majte sa teda na pozore a keď svoje mladoveké chyby nemôžete viac odvolať, napravte jich aspoň na svojich deťoch: tým, že každú možnú príležitosť ku podobným výstupkom odstránite. Áno i tenkrát, keď Vaša dcéra docela mravopodcestne a slušne počala sa s nekým známiť a jakožto vydajná panna so statočným mládencom ku dost skorému sobraníu sa zasnúbila, — ani tenkrát ešte nesmie sa pokladať za zbytočné, bedlivým okom ju sprevádzať. Cirkev, považujúc krehkosť ľudskú, urídila, aby sa zasnúbenci nikdy neschádzali ani neshovárili celkom sami. Jako že to teda zodpoviete, rodičia! keď jich zúmyselne nechávate samých, keď sa jim naschvál vystupujete z cesty, keď jich večer nechávate samotných vystávať pod bránou, v noci po vonku alebo i vo dne po osamelých miestach a po poliach bezo všetkého sprievodu chodiť jim dovoľujete? Jako že sa srovnáva takáto ľahkomyselnosť s pravidlom

dobrého poriadku, ktoré Vám nakladá sv. Jarolím, keď vraví: „Matko, daj pozor, aby ti dcéra nikdy nevyšla z domu bez teba, a i keď ide s tebou, ani na piad' neodišla ti z očí. Nedovoľ jej celkom samotnej ani do dalekého kostola, a neber to verubože na ľahko, keď ju vystrojený mládenec sretne a prismeje sa jej!“

Nemaly by ste teda ani len do kostola necháť svoje dcéry putovať bez dozorstva; a Vy jich tam púšťate i k nebezpečným *tanečným zábavám* samotné? Ani len to by ste nemaly brať na ľahko, keď sa s ňou na Vaše vlastnie oči vystrojený šuhaj sretne a prismieva sa jej: a Vy jej tu zrovna dovoľujete zvítať a natriasť sa s ním u muziky celkom samotnej?! Darobné sú tuná všetky výhovorky: rodičia nemôžu mať nijako pokojné svedomie, jestli z lenivosti alebo z ľahkomyseľnosti zanedbávajú vyrastlé deti doprevadiť sami k muzike a rovne tak vziať jich so sebou domov. Bo ponechať jich pri tejto nebezpečnej zábave v spoločnosti s mládencom bezo všetkého dohľadu, je hriešna nedbanlivosť. Takým činom bude mať ľahko pravdu sv. Jarolím, ktorý k Vašej výstrahe hovorí: „Pri tanci nevinnosť omdlieva a na ceste domov kope sa jej hrob.“ Neostávajú tiež so

svojimi deťmi nikdy dlho pri hudbe: okolo pol noci svieti sa ľuďom už obyčajne v hlave, a pri takomto zvodnom svetle dostane sa človek až veľmi ľahko do ohavných temností hriechu; od štyr hodín popoludní do polnoci môže sa veru bože i mladá chasa dosť vyskákať, a čo je vyše toho, to privádza ochablosť, — a práve táto ochablosť činí človeka náklonného k hriechu. Že deti, ktoré ešte chodia do školy alebo sotvú pred niekoľko rokmi vychodily, pred muziku vonkoncom nepatria: to sa rozumie samo od seba. Rovne tak nemajú rodičia žiadneho práva i odrastlé deti nútiť k nej. Kto-že môže byť istý, zdáľiž jim snáď svedomie nezakazuje brať podiel na zábave, o ktorej zo skúsenosti vedia, že jich privádzavá ku zlým myšlienkam, žiadostam a skutkom? A jestli ony z lásky k drahému Spasiteľovi chcú si odpref dajakú kratochvíľu: kto-že ti dal právo olúpiť Boha o túto obeť jich čnostného srdca? Pováži-li človek, čo skúsenosť po všetky stolia a ľudia, ktorým šťastie pokolenia ľudského ozaj na srdci ležalo, jednohlasne svedčia o nebezpečenstve, s ktorým býva tanec pre mravy spojený: tak by veru svedomiti rodičia a gazdovia mali svoje deti a čelad voždy radnej odvádzať od takýchto kratochvíľ, nežli k nej dorádzať.

Sv. František Saleský, ktorý v tejto veci ešte najpovolnejšej súdi, hovorí o tancoch, že sa celkom podobajú hríbom (hubám): i najlepšie z nich nemnoho stoja, a aby nezaškodily, len málo a i to len veľmi opatrne smie sa z nich jesť.

Buďte teda opatrní rodičia! a „hľadte, sosilniť, čo by ináč lahko smrť zachvátila“ (Zjav. sv. Jána: 3, 2). Je to veru veľmi pravde podobné, že hriech dušu Vašich synov a dcier skutočne usmrť, a že jich večná smrť zastihne, jestli bedlivo nad nimi strážiť a jích slabú vôľu prísnyim poriadkom podporovať nebudete. „Strážte nad nimi po všetek čas“ (Luk. 21, 36), hneď za jích detinstva, — ale zvlášte za jích mládeneckého a pannenského veku. Nasledujte príklad onej starostlivej ženy, ktorá dľa sv. Písma (Prísl. 18, 27) ešte i „v noci rozžala svetlo, a poohliadla sa po dome, čo sa kde deje.“

XVII.

V cudzom svete.

Často nie je možno, aby všetky deti, až dokiaľ sa radom nevybavia, zostaly doma pod rodičovským dohľadom, lež jedno lebo druhé musí časom opustiť otcovský dom a žiť u cudzích ľudí. Chlapec, sotvý že prestal chodiť do školy, musí sa dať nekam do susedného mesta za učňa a vybrať sa potom do širého sveta, aby sa v remese zdokonálil. Odrastlého šuhaja vezmú snáď s časom na vojnu, pošlú ho čo nováka do väčšieho mesta, aby sa tam vojansky vyevičil, alebo ho tam i zadržia na posádku, konať vojanské služby. Má-li ktorý chlapec vtipnú hlavu, a vládnú-li rodičia nakladať, vystrojá ho do vyšších škôl, ktoré obyčajne daleko od rodiska ležia. Dievčatá sú ovšem v tomto ohľade šťastnejšie, môžu obyčajne zostať doma pri matke; ale často veru prinútené sú i ony sviazať nošku a vybrať sa do služby, bo ináč sa chlebíka doma nedostáva, a nektorí rodičia — pravda že nie tí najsvedomitejší — myslia si tiež, že sa dievča vo svete ľahšej vydá. Slovom nie je ináč, nastáva ľúčenje a to nebýva nikdy veselé: slzy pršia, a všeličo zavráva prí-

činu k plaču i náreku. Lež nábožných rodičov naplňuje pri tejto príležitosti najväčším zármutkom tá myšlienka: že jích deti v cudzom svete mnohým duševným nebezpečenstvám vystavené budú, ktoré neskusenej mládeži tým viacej bývajú škodlivé, čím ďalej je rodičom z očí.

Takýchto chvályhodných rodičov chcem týmto poučením v jích nábožnom zármutku potešiť, a predložiť jim, *jako môžu nad svojimi v cudzom svete žijúcimi dieťkami potrebný dohľad viesť.*

Prvá starosť starého Tobiáša, keď syna na cestu vystrájal, bola: zaopatriť mu „*spoločlivého*“ *sprievodcu* (Tob. 5. 4.). To isté môžeš a máš urobiť i ty, keď dieťa z domu vystrájaš. Veď ono sotvý bude jediné v osade, ktoré do sveta musí; často sa stáva, že viacero mladých ľudí do toho istého mesta sa vyberá, a snáď tam už i ne jeden od Vás býva. Poobzri sa teda, či bys' medzi nimi, čo alebo už tam bývajú alebo sa tam strojajú, nenašiel daktorú statočnú a nábožnú dušu, — a keď nájdeš, zavolaj takého hodného šuhaja alebo také poctivé dievča k Vám, pochváľ jich za jích dobré mravy a povedz jim, jak veľkú dôveru práve preto k nim chováš, a jak si srdečne žiadaš, aby sa s tvojím dieťa-

fom spriatelili, trochu sa oň zaujali, kedy tedy ho napomenuli a zdížali od všetkého zlého. Napomeň tiež oboch, aby hľadeli spriatelit sa časom i s ostatnými čnosťmi krajanmi, nerozlučne spolu držať, jedon druhého pred zlým chrániť a k dobrému povzbudzovať. Veľmi prospešná vec je tiež, keď mladí ľudia, čo v jednom meste slúža, *spolok živého rúženca* medzi sebou utvoria, čo sa tak stáva, že pätnásť osôb jedného pohlavia spolčí sa spolu k tomu cieľu, aby každodenne jedon odstavec svätého rúženca, t. j. Otčenáš a desať Zdravas-ov ku cti a sláve Blahoslavenej Panny Marie za obrátenie hriešnikov sa pomodlili a bratské dozorstvo jedon nad druhým vospolok vedli. Menovite odporúčaj všemožným spôsobom dcére, ktorá do služby musí, aby do takéhoto spolku istotne vstúpila. Chlapcom zase, ktorých na učenie posielaš, nalož, aby usilovne chodili do *nedelnej školy*, jako sa teraz už takmer v každom meste nachodí; sú-li však vo Viedni, nech vstúpa do takej školy, ktorá je *pod ochranou „Jednoty svätého Metodeja“* tu sa oni nelen v písme, počtoch, kreslení, kupeckých známostiach atd. zdokonála: ale obdržia i vyššie, jích otvorenejšiemu rozumu zodpovedajúce nábožne vynaučovanie. Práve preto hľa mal bys' dieťa

sveriť takejto školy, ktorá je pod ochranou sv. Metodejskej Jednoty, bo v iných remeselníckych zvlášte kupeckých školách zanebdáva sa náboženstvo celkom, a ešte dobre jestli sa nesvedomite nepodkopáva. Krem toho sú školy tejto Jednoty *české a slovenské*, tak že chlapci učiteľa rozumeť a tak dačo naučiť sa môžu. Bo čo-že chosní chodí do školy, kde sa chlapec nič nenaučí: a jako-že sa môže dačomu naučiť, keď ani slova nerozumie, čo sa tam hovorí. Mnohí Slováci nerozumne myslia, že dieťa slovensky už z domu vie a netreba sa mu to vo škole teprv učiť. To je nerozumná reč. Veď sa dieťa neide do školy učiť reč, lež *vedomosti*, čo mu v jeho stave potrebné sú: a jako že sa má tieto vedomosti naučiť, keď učiteľa v cudzej reči hovoriaceho nerozumie. Preto Slováci žiadajte si všade slovenské školy, aby sa Vaše deti dačo mohli naučiť a po ťažkých na ne vynaložených útratách nerešlo sa o nich „sprostý prišiel (do školy) sprostý išiel“ (zo školy)! K tomuto ste rodičia vo svedomí zaviazaní. A potom, chodí-li chlapec do takejto sv. Metodejskej školy, má spolu i výhľad na primeranú podporu, jestli sa pilnosťou a dobrým držaním odporúča, a keby dajako do nedostatku upadol.

Pri takejto sv. Metodejskej škole podá sa to potom samo od seba, že keď sa chlapec vyučil, vstúpi i do *katolíckeho tovaryšského spolku*, — čo by veru nemal nijako zanedbať. Bo tieto našemu veku veľmi príhodné remeselnícke spolky poskytujú mnohé výhody a prospechy. Tu nie len že mladý človek v učení ďalej pokračuje, že sa príjemných a nevinných zábav účastným stáva, že keď o-nemocnie, podporu a opateru najde: lež i keď sa nekam do sveta vybrať chce, dostane pekný groš na cestu a i odporučné písmo na podobný spolok v tom meste, kde sa budúce zdržovať mieni. Čo-že je horšieho a nebezpečnejšieho, nežli keď človek vo svete nekam do mesta príjde, kde je chudák celkom cudzí a pritom ešte jako prst opustený? Ale táto cudzota a opustenosť prestáva, kadenáhle mladý šuhaj do takéhoto tovaryšského spolku vstúpil; bo všade, kam sa len obráti, nájde i hneď kamarátov a to síce takých, čo mu srdečne dobre chcú, a všetci spolu sa starajú nejen o jeho časné zaopatrenie, ale i o jeho večné spasenie. —

Medzi tých, čo na ceste tohoto života tvoje deti sprevádzajú, patria i *majstri, páno-
via a gazdovia*, u ktorých ony slúžia alebo sa ináč zdržujú. Ale bohužiaľ práve v tejto veci

dopúšťajú sa daktorí rodičia nedbanlivosti do neba volajúcej. Tobiáš vyskúmal napred mládenca, ktorý sa synovi za sprievodcu ponúknul, dokonále, aby i jeho myseľ i jeho srdce poznal, prv nežli syna na neho sverí. A za nášeho času mnohí rodičia ani len neznajú pána alebo majstra, ktorému svoje najdrahšie poklady odovzdávajú; celú voľbu ponechávajú slepej náhode, alebo neskúsenej chůtke svojich detí: u koho jích syn alebo dcéra býva, slúži alebo remeslo sa učí, to je jim celkom ľahostajné, a i keď sa o to starajú, je to len tak leda bolo a hlavne len pre časný prospech. To však je zle a nedobre! Ty musíš deň čo deň vedieť, v jakých rukách nachádzajú sa tie duše, ktoré Bôh kedysi od teba samého požadovať bude; nesmieš jich ani len na deň ponechať u dakoho, kto sa v nábožnej mysli a v mravných zásadách nesrovnáva s tebou. Páni, gazdovia a majstri majú vlastne tvoje miesto zastupovať u detí; to však nemôžu, jestli jích viera, jích myseľ, jích reči a skutky, nie sú toho istého ducha, v jakom si ty sám deti vychoval. A tys' jich úfam opravdive po katolícky vychoval — a beda ti, jestli nie!

Vyhľadaj jim teda poriadnych katolíckych pánov a majstrov, nie takých čo nedele a

sviatky nectia, na náboženstvo nedbajú alebo ho ešte i v posmech uvádzajú, chrámom Božím opovrhujú, cirkev znevažujú a hriechu slúža. Nedávajú ich na učenie ani do služby do domov inej viery; bo i porekadlo hovorí že sa rovné s rovným najradšej druží. Je to vec docela nectná pre kresťana, keď ti tu slúži u žida a pri šábesi predstavuje „goyimov,“ to jest tie národy, ktorým židia od jakživa zlodečili. A i pre mravnosť zvlášte ženskej mládeže býva takáto služba často veľmi nebezpečná. Nejedna stužka a šatka stojí takéto dievča viac, nežli čo by ju zlatom odvážil. Rodičom, ktorí si nevedia rady, čo tu robiť s dieťaťom v cudzom meste, nemôžem v terajších pre Slovákov ťažkých dobách radiť lepšie, nežli aby sa obrátili na Vel. OO. Františkánov. Františkánsky kláštor nájde sa temer v každom meste, a títo vel. Otcovia ostali až dosiaľ slovenskému národu najvernejší. Po mestách, kde slovenskej kázne inde neočuješ, najdeš ju u vel. Otcov Františkánov. Náš ľud hrnie sa k nim všade s dôverou, a oni ho láskavo prijímajú. Nevieš-li si teda v cudzom meste rady, kam dať dieťa do učenia lebo do služby, choď k nim, oni ti istotne učinia k pomoci, čo budú vladať. Pod jích opaterou budú tvoje deti v cudzom svete ešte

najlepšej ubezpečené. Krem toho mladí ľudia, ktorí sa strojá na vždy alebo na čas opustiť svoju osadu, nemali by nikdy premeškať, navštíviť pred odchodom farára a odobrať sa od neho. To požaduje už slušnosť a povďačnosť, a krem toho i vlastní prospech. Bo každý duchovní správca bude si to pokladať za milú povinnosť, svojemu fárnikovi v tejto veci, ktorá je na celý jeho život vážna, prispieť s dobrou radou a pomocou, na koľko len môže.

Ostatne nesmiete sa, rodičia, uspokojiť už celkom, keď ste Vaše deti v cudzine na udaný spôsob pod dozorstvo spoľahlivých ľudí postavili, lež i Vy sami môžete a máte sa voždy ešte i z daleka bezprosredne starať o jích pobožnosť a mravnosť. Dajte jim pokaždé na cestu *dobré napomenutie* a požehnanie, a i keď jím píšete, opakujte to častej. Jestli ste jich prísny a laskavým vychovaním privykli, vážiť si Vaše slová voždy jako sväté, nebudú tieto naučenia, ktoré jim pri odchode dáte a na ktoré jich písobne upomínať budete, nikdy bez úžitku. Ovšem keď tedy musíte sa i *osobne presvedčiť, zdá-liž jích skutočne zachovávajú*. Dakedy len svoje deti navštívite. Soptajte sa pri takej príležitosti u jích predstavených, jako sa chovajú? soptajte sa, zdá-liž večer voždy doma sú? nemajú-li tajemné

známosti? nechodia-li po krčmách? ndržia-li so zlými kamarátami? sú li verní a robotní? atd. To bude storáz lepšie, nežli — jako sa to často stáva — huckať jich proti pánom a majstrom, nahovárať jich, aby neboly tak sprosté a nedaly si zakázat výst na prechádzku lebo k zábave, aby si len smelo vzaly, keď čo potrebujú, aby neboly s čímkoľvek spokojné, aby netrpely a neznášaly nič, atd. Rodičia, čo takto nerozumne robia, dozijú sa dozajista haňby na svojich deťoch. Vaše deti prijdú tiež kedy tedy domov, už či na sviatky, či chorého otca lebo matku navštíviť. Nuž jako že jich pri takých prípadoch obyčajne vítate? Najsamprv pozrete jim vačky a šaty, a keď donesly so sebou dakoľko grošov, alebo keď majú kus poriadnejšej šaty na sebe, ste celí spokojní, a ani sa neviete u rodiny a u susedov dost vynachváliť, jak dobre sa Vašemu Miškovi, alebo Kačenke tam v meste vodi. Ale aby ukázaly cedulku od ostatnej spovedi, to nespomnete; jich modlitobnú knížočku neprezrete; po pátrikách sa nedopytujete; či chodia v nedelu a vo sviatok usilovne do kostola; či slýchajú slovo Božie; či sa rano i večer každodeňne modlia, o tom ani reči; — a potom sa čudujete, keď sa Vám povie, že za priestupky Vašich detí

ste i Vy sami pred Bohom i svetom odpo-vední!

Na záverku podotknem ešte otázku, ktorá sa svedomia hlboko týka. *Či sa mi ty modlievaš za svoje deti, čo vo svete žijú?* Či si jim zavesila pri odchode krížik alebo plechový obrázček Matky Božej okolo krku? Či mi jich porúčaš každodenne pod mocnú ochranu „pomocnice kresťanov“? Či posielaš často v modlitbe anjela strážcu k nim? Či často vyzývaš jich svätých patronov, aby jim prispeli? Či mi pamätáš na ne pod sv. omšou? Tobiáš toto všetko istojiste robieval, bo syna s týmto požehnaním prepustil na cestu: „Cestuj mi šťastne, Bôh nech bude s tebou po tvojej ceste, a jeho anjel nech ťa sprevádza“ (5, 21).

XVIII.

Vychovávanie ku cti a sláve Božej.

„Vezmi toto dieťa a vychovaj ho pre mňa; ja ti zaslúženú mzdu zaplatím“ (2. Moj. 2, 9): s týmito slovami odovzdala dcéra egyptského kráľa nemluvniatko Mojžiša, keď z Nílu vytiahnuté bolo, jeho vlastnej matke, ne-

vediac že to ona. „Vezmi toto dieťa a vycho-
 vaj ho pre mňa; ja ti zaslúženú mzdu zapla-
 tím,“ hovorí i kráľ nad kráľami skrz ústa
 svojej dcéry, Cirkvi svätej, ku každej kre-
 štánskej matke, keď jej dieťa krstnou vodou
 znovu zrodené a z duchovnej smrti vytrhnuté,
 odovzdáva nazpät. A o niekoľko týždňov vidí-
 me túto šťastlivú matku podľa príkladu Naj-
 blahoslavennejšej Panny putovať do chrámu,
 aby tam Najvyššiemu Bohu zaslúbila, že jeho
 daný rozkaz verne plniť chce. Bo po úvod-
 ňom požehnaní kľaknúc pred oltárom ticho sa
 modlí a z hlbín jej pobožného srdca ozýva
 sa slub: „Srdce mi plesá v tebe o Pane!
 ponevadž si mi milostive poprial, dožiť sa ra-
 dosti. O toto dieťa som ťa prosila a tys' vy-
 slyšal modlitbu moju. Preto ho tu *tebe za-
 sväcujem na celý jeho život*“ (1. Kráľ. 27, 28
 a 2, 1).

To hľa, kresťanskí rodičia! požaduje teda
 od Vás Stvoriteľ a Pán tohoto sveta, a Vy
 ste mu slavne prisľúbili, že chcete *Vaše dietky
 vychovávať pre Boha a pre nebeské spasenie.*
 Neidem ani z daleka myslieť, že by ste snád
 túto svoju svätú a najslavnejšiu povinnosť
 dajako neuznávali alebo si ju dajako menej,
 nežli zasluguje, vážili. Veď kadenáhle by ste
 odstúpili od úmyslu, viesť svoje dietky podľa

príkladu tých nábožných matiek v Evangeli-
 ume (Mat. 19, 13) ku Kristu Pánu: nezaslú-
 žili by ste od toho okamženia ani len meno
 „kresťanských“ rodičov. Svetským vychová-
 vaním, ktoré je „nepriateľstvo proti Bohu“
 (Jak. 4, 4), znížili by ste sa na rovný stupeň
 s tými ukrutnými národami, čo svoje deti
 „obetovali diablove“ (Žalm 105, 117). A to
 Vy dojista nechcete! Vy nechcete duše, ktoré
 sú na obraz Boží a k jeho cti a sláve stvo-
 rené, duše, ktoré dľa krásnej výpovede Tertul-
 lianovej už od prírody sú kresťania, Vy jich
 nechcete vieroprázdny a nekresťanským vy-
 chovávaním na silu a na moc nesvedomite
 zpoň a diablove vychovať; Vy nechcete
 ten najšľachetnejší pud ľudského srdca, ktorý
 Stvoriteľ zo záhuby prvorodeného hriechu
 zachránil a vo svätom krste posilnil, túžbu
 totižto po Bohu a snahu po večnom spasení,
 čo sa v srdci ľudskom tak živo javí, zklamať
 a udusiť vo svojich deťoch tým, že by ste jim
 vštepovali a natískali planú lásku za svetom,
 ktorá sa nijako nedá spojiť s láskou k Bohu
 (1. Ján 2, 15). To Vy iste nechcete: v tom
 sme všetci spolu jedna myseľ! Vy chcete na-
 opak stať sa svojim deťom opravdivými ná-
 mestníkmi Božími, ktorým ide jich dušnie
 spasenie nad celý svet, ktorí sú celým srdcom

hotoví obetovať sa všemožne za svoje deti; Vy chcete spoločne s jích anjelom strážcom nie len od telesnej nehody jích chrániť, lež podiel mať i na tom vznešenom úrade, aby ste tieto sverené duše priviedli raz na to blahoslavené miesto, ktoré jim všemohúci Bôh vo svojom kráľovstve pripravil (2. Moj. 23, 20). Bo Vašu povinnosť pri deťoch vysvetlil Vám Syn Boží, keď hovoril: „Nechajte týchto malučkých ku mne prísť; bo jích je kráľovstvo nebeské.“

Lež teraz si vysvetlíme, *v čom-že vlastne záleží opravdive nábožné vychovávanie?* Rodičia sa nezriedka domnievajú, že v tejto veci všetku svoju povinnosť splnili, keď len deti pravidelne pridržajú k modlitbe, keď dohliadajú aby sa naučily katekismus, aby jako patrí chodily do kostola a ku sv. sviatosťam. Ovšem sú toto veľmi vážne veci, ktoré dobrým a svedomitým rodičom veľmi na srdci ležať musia. Veď ani Samuel nebol z počiatku ustanovený za kňaza, a predsa ho rodičia odovzdali najvyššiemu kňazovi Helimu v Jeruzaleme, aby tam v chráme Božom odraštnul, a nábožná matka obliekla ho do ľanového Ephodu t. j. do šaty, jakú len kňazia nosievali (1. Král. 1, 25, a 2, 18). Podobne by ste mali i Vy svoje deti aspoň duchovným

spôsobom vychovávať jakoby v chráme Božom a v kňazskom odevu t. j. v dôvernom obcovaní s Bohom a v horlivosti za jeho svätú službu. Preto ani veru nevychovávali svoje deti pre Boha tí rodičia, ktorých čosi kamsi nadchádza strach, žeby sa jích deti mohli dať ako stať „až veľmi pobožnými.“ Čokedy som toto obávanie vyslovil počul: bolo to voždy pri takých príležitostiach, kde o dajakej „až veľkej pobožnosti,“ o prílišnom dajakom skutku ani stopy ani chýru byť nemohlo; kde deti naopak nečinili nič, leda svoju holú čistú povinnosť. — „Pomyslíte si len, dneska sme chceli prez pole na malú zábavu, a tu ti Vám naša malá Kristyna, už o pol piatej vstane, aby najprv ešte na omšu ísť mohla; ach! to dieťa je už až veľmi pobožné.“ — „Jaké to trápenie má človek s tými deťmi! Karol príjde domov a nechce Vám jesť mäso, že je vraj piatok; ten mi naposledy ešte i onezdra vie pre to svoje svedomkárstvo.“ — „Keď naša Marka peknú modlitobnú knížku dakde schopíť môže, až sa Vám blázni a chce každý deň v nej čítať; aby si len oči nepokazila; nie je to veru tiež dobre; takým spôsobom stane sa z dievčiny ľahko svatodúška!“ Takéto blúznivé reči očuť toho času i po mestách i po dedinách u tak rečených „vzdela-

ných“ a „panských“ ľudí. Ale ani nechcem o tom ďalej slova šíriť. Ty máš celkom pravdu, keď sa nad takými sprostými rečami smeješ: a ja tých, čo na ne držia, i tak neobrátim. Ale — chráň sa nákazy!

Starat' sa teda o zovňútornú službu Božiu i v kostole i doma, prislúcha ovšem k nábožnému vychovávaní: ale by sa veľmi mylil, kto by myslel, že s tým už všetko je v poriadku. Tak jako možno myslieť si ľudí, ktorí sa mnoho modlia, dobré knihy čítajú a usilovne do kostola chodia — pravda že jako! — a navzdor tomu predsa nie sú opravdive bohabojní a pobožní: rovne tak dá sa myslieť i vychovávanie, ktoré síce na isté pobožnosti veľa drží, a predsa nemôže sa menovať nábožným. Takýmto sa ono len tenkrát stáva, keď sa deťom od prvej mladosti tie *večné pravdy vstępujú hlboko do srdca, ktorým nás viera o našom povolaní a o našom pomere k Bohu učí*. Čím ktorý kresťan jasnejšej tieto pravdy pozná; čím živšej jich voždy pred očima chová; čím ľahšej sa na ne rozpomína, čím snadnejšej voždy a všade podľa nich sa rídi: tým viac je opravdive pobožným. Tieto pravdy teda slovom i príkladom, učením i cvičením privlastniť dieťaťu tak, aby jich čo nepodvratné pravidlá po celý život

zachovalo, — v tom záleží a v tom sa zakladá cieľ opravdive nábožného vychovania.

Ktoré -že sú to teda tie *večné pravdy*, v ktorých tak rečeno. jadro všetkej pobožnosti leží, a ktorými detinské srdce celko presiaknuté byť musí, má-li byť opravdive bohabojným?

Prvá takáto pravda, ktorú svojim deťom pri každej naskytlej príležitosti opakovať musíš, je, že *všetko, čo nie je hriech, pochádza od Boha otca nebeského* (Jak. 1. 17). Obdivujú-li teda jasné hviezdy na nebi, skvostné kvety na stromoch, krásne kvetové barvy v zahrade, život a krásu v horách i na poli: netáraj jim kadejaké blúzniny o „dobrotivej matke prírode,“ ktorá nám všetko to dáva, ale hovor radnej s matkou Machabejskou (2. Mach. 7, 28). „Prosím ťa dieťa moje! pozri hore, pohliadni na nebe a na zem a na všetko, čo tu vidíš, a pováž, že Bôh toto všetko a i celé ľudské pokolenie z ničoho stvoril.“ — „On sám dáva všetkému život, dych a bytnosť, bez jeho vôle nič nemôže obstať, bez jeho rozkazu nič sa nemôže stať“ (Skut. Apošt. 17, 25. Múdr. 11, 26). Chráň sa tiež spomínať to pohanské slovo „náhoda;“ nenariekaj na svôj alebo svojich domácich „osúd“ a nepostavuj vo svojom dome oltár „šťastiu“

(Izai. 65. 11): lež radnej vyučuj deti s Dávidom a Šalamúnom: „Pán rozdáva šťastie a v jeho rukách leží náš osud“ (Prísl. 16, 33. Žalm, 30, 16). Pri radostných udalostiach ukáž sa byť vďačným k Bohu: „Nič nemáme, čo by sme neboli dostali: od Boha pochádza život, zdravie i požehnanie (Sir. 34. 20). Keď sa po žatve prvý vôz so zbožím do stodoly dovezie, keď ti šťastná novina odnekiaľ zavíta, keď započaté dielo dobre vypadlo: povzdýchni si z hlbokého srdca radostne a hlasite „buď Bohu chvála!“ tak aby ťa celý dom počul a spolu s tebou pobožne sa radoval. Každý nový peceň chleba, keď ho načínaš, poznač svätým krížom; pri každom prvom užívaní novej nádoby, pri každej novotine, ktorú na stôl dávaš, pri každom novom odevu, ktorý obliekaš, nezapomni na svoje: „Pán Bôh s nami.“ Pred stolom daj sa predmodlievať: „Oči všetch stvorov dúfajú v tebe, Pane; ty jim dávaš pokrm,“ a po stole: „Chváľte Pána všetky národy, chváľte ho všetci ľudia, lebo potvrdené je nad nami milosrdenstvo jeho.“ Potká li však tvoju čelaď dajaké nešťastie, shromáždi ju okolo seba a hľad ju uspokojiť s jadrným potešením Jobovým: „Jako sa Bohu ľúbilo, tak sa stalo, jeho meno buď zato oslávené“ (Job. 1, 21). Konečne ešte i tá výstraha sem

patrí: neuvádzaj mi žiadne novomódne pozdravovania do úžitku, ale zostaň pri viroplných výrazoch, jako jich naši predkovia užívali: „Požehnaj ťa Pán Bôh,“ pri shľadaní „s Bohom“ alebo „opatruj ťa, sprevádzaj ťa p. Bôh“ pri odchode. „Pozdrav Pán Bôh“ pri kýchnutí; „Požehnaj Pán Bôh“ pri hostine; „zaplať Pán Bôh“ pri obdržaní dajakého daru; „pomahaj Pán Bôh“ pri každom vážnejšom diele; „našpor Pán Bôh“ pri žatve mlatbe a sklúdzaní; „keď je tak vôľa Božia“ pri každom predsavzatí, vzťahujúcom sa na nejistú budúcnosť.

Druhá hlavná pravda, ktorá sa dieťaťu, má-li sa stať opravdive pobožným, tak hlboko do srdca vštiepiť musí, aby ju nikdy nezaбудlo, je tá, že opravdivé povolanie človeka je večné blahoslavenstvo; a preto starosť o dušne spasenie má byť jeho najvážnejšou prácou na tomto svete. „Jakožto cudzinci a pútnici nemáme tu dole stáleho miesta, ale hľadáme budúce miesto; náš posledný cieľ je večný život,“ tak učia svätí apoštolovia Petor a Pavol (1. Petr. 2, 11. K žid. 13, 14. K Rim. 6, 22). „Čo-že teda osoží človeku, čo by i celý svet získal, a na duši svojej škodu utrpel“ (Mat. 16. 26). K tomu hľa má cieľiť u rodičov každé slovo i skutok, aby táto

božská pravda, ktorá sa svetskej múdrosti bláznivou byť zdá, stala sa deťom jích nezvyklaným a čo najživším presvedčením. Už sv. Ján Zlatoustý sťažoval sa na otcov a matky, „ktorí svojim synom a dcéram len o takých ľudoch rozprávajú a len takých vychvalujú, ktorí sa dačím veľkým vo svete stali, z nízkeho rodu na vysokú hodnosť sa vyšvihli, veľké bohatstvá si nadobudli, slavne sa poženili a povydávali, pekné domy sa navystavali: kdežto o nebeských vecach, o večných pokladoch, o jích vznešenosti a sladkosti len málo alebo nič svojim deťom nehovoria, ba ešte i druhých, keď sa o tom zmieňujú, jako dákych buričov a prenasledovníkov ľudského šťastia okríkajú, aby s tým mlčali.“

Daj pozor, aby podobné výčitky i teba sa netýkaly! Nechváľ pred svojimi deťmi nikoho len preto samé, že je bohatý, vážený, pekný, že sa mu všetko dobre darí, že veseľý život vedie; nehovor o nikom s opovrhnutím len preto, že je chudobný, nízkeho rodu, škaredý, nespôsobný a nešťastlivý v každom svojom podujatí: uč naopak hneď malé deti, aby každého len podľa jeho vnútornej ceny, podľa jeho nábožnosti a bohabojnosti súdily. Upomeň jich častej i pri vlastnom i pri cudzom šťastí na toho boháča, ktorý o sebe

hovoril: „Opočín si duša moja, jedz, pi a dobre ži,“ od Boha však tú odpoveď dostal: „Ty blázon, tejto noci, budú tvoju dušu požadovať od teba, čo budeš teda z toho všetkého mať“ (Luk. 12, 19)? Robia-li tvoji chlapci pekné pokroky v učení, ukazujú-li tvoje dievčence potešnú spôsobnosť k hospodárstvu: daj jim znať svoju radosť nad tým, ovšem! — ale nezabudni pripojiť i napomenutie, ktoré pán Ježiš Marthe dal: „Dieťa moje, len jedno je potrebné; nezanedbaj pre časné veci svoje večné spasenie, lebo to je náš najlepší podiel“ (Luk. 10, 42). Keď sa ti zle neďobro vodí, nežaluj sa jednostajne a neukazuj sa byť zúfanim, lež potešuj i seba i svojich Tobiášovým príslovím: „Nebojte sa; vedieme síce chudobný život, ale kedysi mnoho dobrého obdržíme, jestli sa len Boha budeme báť, hriechu sa vyhýbať a dobre činiť“ (Tob. 4, 22). — „Čo to všetko osoží, nestojí-li človek za dobre s Bohom!“ — „Čo tam po tom, keď človek len dobré čisté svedomie má!“ — „To nerobí nič, i bez toho alebo i pri tom predsa môžeme prísť do neba!“ — „Peklo je ešte i nad to horšie!“ — „Všetko má svoj koniec, len večnosť nie!“ — „Radnej všetko ztratit, nežli Boha!“ — „Hlavnia vec ostane len vždycky tá, aby sme holi spasení!“ —

„Len bohobojný človek je naozaj šťastlivý; len čnosť a pobožnosť sú opravdivé a trváce poklady.“ Takéto a podobné zásady musia sa v tvojom dome pri vhodných príležitostiach často očuť, a tvôj vlastný príklad musí jich voždy potvrdzovať. „Jedno jedinké z takých porekadiel, hovorí sv. Liguori, môže dušu detinskú docela opanovať, a navždy ju v milosti Božej zachovať.“

Lež i svetári máma sa tým, že veď i oni sa nachádzajú na pravej ceste k večnému blahoslavenstvu. Preto je ešte potrebné, dieťa slovom i príkladom vynaučovať *tretej večnej pravde*, že totižto, *niet iného prosriedku k spaseniu, nežli verné plnenie vôle Božej*. „Chceš-li obsiahnuť život, zachovávaj zákony“ (Mat. 19, 17). Nesvedomitosť je jedna z hlavných chorôb nášeho veku. Teraz ľudia nezriedka len to činia, čo okamžitý zisk slubuje, a toho sa chráni, čo patrnú škodu donáša; zriedka kedy dbajú na to, čo by robiť mali, lež obyčajne len na to, čo sa jim chce, — najvyššej ešte jestli sa obezrú, že čo vraj povie na to svet, keď sa tak lebo tak držať budú. A predsa všetko naše i časné i večné blaho závisí len od toho, či plníme *čo Bôh prikázal*, keby to snád i nebolo dľa našej chuti a trebárs by to i zdánlivú škodu prinášalo; či sa

chránime toho, čo *Bôh zakázal*, bárs by nás to veľké sebazaprenie stálo, zrieknúť sa toho a bárs by sme patrný zisk pri tom ztratili. Privykaj teda svoje deti od mladý, voždy a pri každej veci *spýtať sa svojeho katolíckeho svedomia a len dľa jeho rady jednat.* --- „Ten povedal, že to netreba“ — „ved i tá to robí,“ — „ja sa to haňbím,“ — „tí ma vysmejú, keď to urobím,“ — „tí hovorili, že to nenie hriech.“ — Tieto a podobné výrazy záhubnej *bázne pred ľuďmi* prinášajú deti, bohužiaľ, nezriedka zo zlých spoločností domov, nie sú-li až tak nešťastlivé, naučiť sa jim od vlastných rodičov. Ach! dajte pre Boha pozor, aby Vašou alebo cudzou vinou toto slaboduché a bohaprázdné klátenie hneď v pravo hneď v ľavo nezakorenilo sa u Vašich detí, jich svedomie zavčas nezpotvorilo, a nezvedlo jich z cesty Božej! Varujte sa tiež, ztrhnúť si vinu za takéto zpotvorené svedomie na svoju vlastnú hlavu tým, že na Vašich dieťkach len tie a také skutky chváľite a odmeňujete, ktoré sú leda prospešné a príjemné, nie však spolu i čnostlivé; a z druhej strany haníte a pokutujete to, čo je len škodlivé a nepríjemné, pritom však nie je hriešne. Len pri smrteľných hriechoch smie sa povedať na výstrahu: „To nesmieš robiť,

ináč prijdeš do pekla!“ Len pri opravdive dobrých skutkoch smie sa povedať k povzbudeniu: „To bolo dobre, prijdeš tiež do neba.“ Len neslýchaná sleposť môže chyby proti slušnosti alebo čo dieťa z neprezretelnosti previní, ostro karhať; pritom však ťažšie obrazenie Boha a blížneho preminúť bez trestu. Lež o tomto ešte neskôr (pri pokutách) obsírnejšej prehovoríme.

S týmto je spojené i *štvrté pravidlo po božného života*, ktoré sa dieťaťu ani nemôže dosť často a dosť dôrazne predniesť, že totižto *smrtný hriech* t. j. dobrovoľné prestúpenie Božieho zákona vo vážnej veci, je *najväčšie nešťastie*, preto že nás zbavuje priateľstva s nebeským otcom, a odobiera nám večný život. Veľmi prenikavá to vec, čo v živote svätej Blanky čítame. Keď totižto svojeho mladého Ludovíta, ktorý sa potom stal francúzskym kráľom a Svätým, v nábožnej materinskej radosťi bozkávajúc k srdcu pritisla, hovorievala: „Ach, moje milé dieťa, nedopusť sa mi len nikdy smrtného hriechu; kebych predvidela, že kedy smrtný hriech spáchaš, volila bych radšej, abys' hneď tu v mojom náručí zomrelo!“ Podobne rozpráva Origenes o svojom otcovi Leonídovi, že sa ho, jakožto malého chlapca často pýtavál, zdáliš ešte v sta-

ve milosti Božej žije, a keď mu na to prisvedčil, pobozkal mu otec prsa s veľkou radosťou, ponevadž sú ešte chrám Ducha Svätého. O, bárby títo rodičia mnohých nasledovníkov najšli, ktorí by svoje deti od mladý vynaučovali, „jak ukrutná a trpká to vec, zpustiť sa Boha, a jak veľký nepriateľ svojej duše je ten, kto zle činí“ (Tob. 12, 20). Človek by to veru ani nedržal za možné, že sa toho času nachádzajú rodičia, ktorí, keď deti k svätej spovedi idú, celkom studené a bez všetkej účasti sa chovajú; neprereknú k nim ani slovíčko o oškľivosti hriechu, ani nehľadia povzbudiť jich k ľútosti! O jak hlboký účinok malo by v takom okamžení vrúčne napomenutie z nábožného materinského srdca! Privykajte tiež deti zavčasu ku *každodennému spytovaniu svedomia pri večernej modlitbe*, čo je tiež veľmi výdatný prosriedok udržať v nich živú oškľivosť naproti hriechu. Vezmite si pritom i sami príklad z Joba, ktorý každý deň svoje deti okolo seba shromažďoval, aby za ne a spolu s nimi zápalňú obeť vykonal, lebo — vravel — „možno že moji synovia zhrešili, a odrekli sa Boha v srdciach svojich“ (Job. 1. 5). A tak už i preto mal by sa nachádzať v každom dome život Svätých, a večer malo by sa z neho čítavať, lebo sa tam

obsahujú mnohé životy mučedníkov, ktoré všetky opakujú a prísne odporúčajú tú svätú pravdu, že nenie väčšieho zlého nad hriech, a preto že človek radšej má všetko ano i život obetovať, nežli hriechom odlúčiť sa od Boha.

Teraz prejdem ešte k jednej veľmi vážnej veci, ktorú prosím aby ste nikdy nezpuštili z očí. Kto totižto chce dať deťom pravé nábožné vychovanie, nech jich zavčasu priuča, *voždy z nadprirodzených pohnútok jednať*. Varovať sa zlého a činiť dobré len z obyčaja, len zo svetskej múdrosti, len z ľudských ohľadov: to nie je kresťanská čnosť, ktorá sa Bohu líbi a spasenie donáša; to je holá prirodzená spravodlivosť, — učení ľudia menujú to ľudskosťou — ktorá pred Bohom nemá žiadnej ceny, ponevadž nepochádza z milosti; ktorá ani ťažkému pokúšeniu nikdy neodolá, ale práve v takých prípadoch prezradzuva sa len čo vonkajší mam. „Môj spravodlivý, hovorí svätý Duch, žije z viery,“ t. j. pred Bohom je len ten v pravde spravodlivý a pobožný; kto pri všetkom, čo činí i čoho sa chráni, len také pohnútky má pred očima, ktorým ho učí viera, kto totižto čistotne a čnostne žije preto, aby tým Boha velebil a jemú sa líbil; aby príklad Ježiša Krista nasledoval; aby

večné spasenie obsiahol; aby milosť Božiu nenadužíval atd. Privykaj teda deti vzbudiť častej dobrý úmysel; nech sa každé ráno asi takto modlia:

Vo všetkom chcem Boha zvelebovať,
 Jeho svätú slávu rozširovať

I vo dne i v noci;

Telo, dušu v obeť položiť,

Pre teba chcem, Ježiši môj, žiť:

Buď mi na pomoci!

Keď deti v dačom pochybia: neokrikuj ich takým spôsobom, jako to svetári robievajú, k. pr. „To je nesvedčná vec!“ — „Tak sa človek pred ľuďmi nechová!“ — „Veď sa s tebou človek musí haňbiť medzi ľuďmi!“ — „To ťa veru nerobí peknou!“ — „Tým si chvály u ľudí nezískaš!“ atd. Naopak máš-li čo dieťaťu vytykať, pridržaj sa voždy nábožnej reči, jako: „Za to ťa Pán Bôh pokarhá.“ — „Za to sa bude Ježišok na teba hnevať.“ — „Tak nepriješ do neba.“ — „Keby to tvôj Anjel Strážca videl!“ — „Jako sa len môžeš tak chovať, keď vieš, že ťa pán Bôh vidí!“ — Velmi prospesné je tiež, keď sa deti dačoho zlého dopustily alebo sú o svojom skutku v pochybnosti, odkázať jich na katechismus: nech vyhladajú to prikazanie alebo tú otázku,

proti ktorým sa prehrešily, alebo ktorá jim potrebné vysvetlenie dať môže, a nech to potom na hlas prečítajú. Tento spôsob odporúčal už slávny učiteľ Franke, a on skutočne veľmi dopomáha k tomu, aby sa dieťa naučilo „žiť podľa viery,“ jako to sv. Apoštol Pavel požaduje. Raz som dakde počul, jako istá pobožná matka tú kresťanskú pravdu, že almužnu dávať načim „pre Boha,“ svojej dcéruške na nasledujúci praktický a účinný spôsob vysvetlila. Mala totiž na škríni spiacceho Ježiška pod sklom a pred ním košíček, kam sa napred všetko položilo, jakožto na obeť samému Spasiteľovi, čo pre chudobných bolo určené a jim sa dať malo. Veľmi vtipne dajú sa i sviatky použiť k nadprirodzeným čnostným pohnútkam: „Dnes je navštívení Panny Marie,“ môžeš k. pr. prehovoříť k dieťaťu, „podme teda navštíviť súseďovych nezdravé dieťa.“ — „Jakú radosť chceš dneska urobiť Ježiškovi na jeho narodenie?“ — „Fuj, kto sa tu bude vadiť a biť v taký deň, v taký týdeň, kde sa Spasiteľ za svojich nepriateľov modlil a zomrel!“ — „Dneska je sviatok Matky Božej, a preto sa načim dobre držať“ atd. Stojí-li otcovský dom nedaleko kostola, jak vhodne možno deti pri výstupkoch, pri modlitbách, na blízkosť najsvätejšej svia-

tosti upomenúť a jestli snáď i do domu naj-velebnejšiu sviatosť k nezdravému donesli, jak prospešné napomenutia dajú sa v ten deň z tejto vysokej návštevy vziať ku nadprirodzeným skutkom čnosti! O katolícka viera obsahuje v sebe veľké bohatstvo takýchto prosriedkov, ktorými sa deti sväte vychovávať dajú, keby sme jich len náležite použiť vedeli! Nedaj, prosím ťa, aby toto vážne napomenutie len v povetrí na prázdno odznelo; použiješ-li ho ochotne, potom ti samo oď seba ešte viac tak svätých myšlienok napadne.

Napokon opravdu pobožne žiť nenie možno bez milosti Božej, a preto hľad, aby tvoje deti trom prvým prosbám Otčenáša, ktorými Otca nebeského o pomoc k bohumilému životu prosíme, *čím skorej porozumely* a tak s rozumom sa jich modlily: ale priuč jich zavčasu nevinnýma ústičkama odriekavať i túto malú modlitbičku:

Bože, ja chcem milovať Teba,
Abych k Tebe prišiel do neba!

Lež čo-že osožia všetky tieto rady, nie sú-li sami rodičia opravdive pobožní?! Hľadte sa teda voždy rídiť i sami podľa týchto tuhá vyslovených zásad i myslou i skutkom, a bude Vám ľahká vec, vštiepiť jich i svojim de-

ťom do srdca tak, aby jich s radosťou nasledovali. Menovite od Váš, kresťanské matky! požadujem túto kresťanskú pobožnú myseľ a príklad, ktoré sú k pobožnému vychovávaní nevyhnutelne potrebné. Opravdu pobožná matka je veru poklad v dome, ktorý sa ničím nahradiť, ničím odvážiť nedá! Od takej matky obdržujú deti nábožné srdce ešte pred narodením, tak jako sv. Augustín o sebe hovorí „že soľ múdrosti Božej už pod srdcom sv. Moniky okúsil;“ od takej matky učia sa bázni a láske Božej už z jej očí: ona má celkom iný pohľad, nežli svetárska žena, a keď ústa k spásonosnému napomínaniu otvorí, má jej hlas jakýsi anjelský zvuk a dačo tak pôvabného a dojímavého, že si to vlašná a ľahostajná matka pri všetkom namáhaní nie je v stave privlastniť. Nábožná matka je pokorou svojeho útulného chovania, skromnosťou a tichou uložitosťou svojej tvári a pohľadu, božskou pokojnosťou a ráznosťou celého svojho držania „zrkadlom spravodlnosti,“ v ktorom sa dieťa naučí vidieť obraz podoby Božej, a prijať ho potom i do vlastného srdca. Dobrý Bože, daj všetkým matkám ducha tvojej bázne a nábožnosti: tak sa tvoje nebe naplní svätými, a tvár celej zeme omladne pobožnosťou!!

XIX.

Sebevoľnosť a poslušnosť.

Čojako rúzne jedni i druhí rodičia smýšľajú, v tom sa predsa shodujú všetci, žeby rádi mali mať *poslušné deti*. Pri vieroprázdnych alebo len vlašných rodičoch pochádza toto želanie (žiadosť) z pyšného a ctibaživého srdca: oni by pohotove všetko, čo sa kde okolo nich pohne, chceli opanovať; máma sa a lichotia si tým, že celý svet na jích očiach visí, a zcela sladko sa cífa, keď s poníženými dcérami a pokornými synmi chlúbiť a chvastaf sa môžu. Že takéto smýšľanie veru nenie čnosť ani k čnosti nevedie, rozumie sa samo sebou: takí samobožníci vychovávajú alebo rozpustilých nezdarníkov alebo pokrytských potmelúchov. Nábožní rodičia naproti tomu požadujú poslušnosť od svojich detí len v mene Božom a pre zákony Božie. Oni pokorne uznávajú, že i v tom, v čom rozkazujú, nie sú sami páni lež sluhovia, ktorí týmto len vôľu otca nebeského plnia a jemu za všetky svoje rozkazy počet zkládať budú; oni požadujú poslušnosť nie k uspokojeniu svojej vlastnej samolásky, ale preto že poslušnosť je už sama v sebe čnosť Bohu veľmi milá, v

spolu i prosriedok, otvoríť bránu všetkým ostatným čnostiam do srdca sverených si detí.

Ale jako je žiadost po poslušných deťoch všeobecná, rovne tak všeobecná je žaloba, „že dnešní deň deti nijako poslúchať nechcú!“ Ovšem že je tomü z čiastky i duch terajšieho času vinen, lebo je to duch rozpustilý a samopašný. Tento zlý príklad nakazí často i najlepšie dietky a vkradne sa i do najhodnejšieho domu. Ale sa to predsa nestáva bez všetkej viny čeladných otcov a matiek, ktorí práve k tomu sú ustanovení, aby zlému duchu zabránili všetek prístup do rodiny, a naproti zlým časovým námerom všemožne pracovali. Ale práve tu býva často najvätsia chyba! Mnohí rodičia držia hohužiaľ sami so záhubným *slobodárskym závratom*, ktorý všetky spoločenské sväzky roztrhať hrozí. Otec sa rozhadzuje, „že mu nikto nemá čo rozkazovať“ a hromží proti všetkým i najspravodlivejším úradom; matka sa dakedy tiež stavia, „že môže robiť čo chce“ a „že sa jej tam netreba po druhých pýtať.“ I proti samému Pánu Bohu padne často ostré slovo, keď jeho „rozkaz“ alebo „zákaz“ jích samovôle v ceste leží, tak že ho svedomie obísť nemôže, a neopovážali sa ešte proti nemu samému reptať, brúsa si jazyky aspoň na jeho námestníkoch,

a hrešia do syta na „tie kňazské reči“ a „nesnesiteľné zákony“ atd. Či je potom div, že v takých domoch, kde sa takmer každodenne takáto nôta píska, i mladí dosť skoro tak spievajú, jakô sa od starých naučili; že si deti naproti otcovi kadejaké práva privlastňujú, oproti matke sa krutohlave spierajú, a „tiež svoju vôľu mať chcú.“ Chcete-li vychovať poslušné deti, buďte najsamprv a nado všetko Vy sami, slovom i skutkom a vo všetkom všade poslušné božským a cirkevným prikázaniam a i ľudským, spravodlivým zákonom.

Lež toto slabohlavé pokulhávanie za bezmiernými slobodárskymi chůtkami, čo za nášeho prevráteného veku panuje, kde každý chce len rozkazovať ale nikto poslúchať, nie je samá jedinká chyba, ktorou krátkozrakí rodičia tú neposlušnú myseľ u svojich detí sami dochovávajú, na ktorú sa potom tak horko žalujú. Jesto ešte i mnoho iných pokleskov pri vychovávaní, ktoré detinskú neposlušnosť zapríčiňujú alebo jej aspoň hovlia. Na tieto Vás teda chcem upozorniť, keď tu obšírnejšej prehovorím mienim o troch nasledujúcich pravidlách, ktoré si rodičia často primálo všímajú. Ja totižto hovorím: kto si chce poslušné deti vychovať, musí čoskorej

zlomiť jích *sebevoľnosť*, vštiepiť jim slušnú *bázeň*, a získať si u nich *lásku* i náklonnosť.

Vôľa je kráľom medzi vlastnosťami duše ľudskej. Ju Bôh ustanovil k panovaniu, a keby ju naši prarodičia neboli zneužili ku prestúpeniu Božieho prikázania: mohli by sme my, jích potomci, voždy robiť čo by sme chceli; preto že by sme vo všetkom znali dokonále rozoznať pravé od nepravého, a boli by sme i dosť silní, chcelť voždy len to, čo je pravé, a i skutočne to plniť. Lež teraz, ponevadž s dedičným hriechom prichádzame na svet, je naša vôľa nelen často nerozumná, ale nad to ešte i voždy slabá. Lebo ačkoľvek teraz pravou vierou osvietení zretelne vieme čo činiť a čoho sa varovať: vôľa naša sama na seba zanechaná nie je dosť silná, to, čo za dobre uznáva a činiť si žiada, skutočne i vykonať; ponevadž totižto náklonnosť ku zlému ustavične na nej visí a ju oslabuje. Ona sa podobá stromčoku, pnúcemu sa síce do výšky, ale silným víchorom ustavične k zemi zrážanému. Aby teda stromček v tomto tuhom boji nezakrnel a na zkadu nevyšiel, musí sa predovším priviazať o pevný kôl: povetrie a teplo sosilnia ho potom pomaly a zúrodnia. Takáto pevná ochrana pre slabú ľudskú vôľu je *vôľa našich predstavených*, na ktorú sa po-

slušnosťou viažeme. Poslušnosť dodáva vrtkavej našej myšli stálosti, nadobýva nám milosť Božiu, a tým nás činí schopnými ku všetkému dobrému. Preto je to chyba zkazonosná lož, keď tam podvodná novomódna „osveta“ učí, že požadovať od niekoho zaprenie vlastnej vôle a poslušnosť, je vraj znevažovanie a zotročovanie ľudskej duše: kdežto sa ona práve naopak oslobodzuje poslušnosťou od bludu, od malomocnosti a od hriechu. Lebo čo tam obyčajne našou vlastnou vôľou menívame, to nebýva naša ozajsná k dobrému naklonená vôľa, lež mam a vábivosť smyselného tela, ktoré na slabú vôľu silou mocou doliehajú. Preto musí tento slabý stromček byť podpieraný cudzou vôľou, aby sa nezlomil a nevyvrátil z koreňa, ale aby pomaly sosilnel k potrebnému odporu proti búrlivým nápadom hriechnej náchylnosti, a vládal sa vymaniť zpod útláčivej panovitosti smyselných chútek. A jestli sa kto o tejto pravde ešte lepšej presvedčiť žiada, nech sa len spýta skúsenosti, ktorá zjavne učí, že sebevoľní ľudia temer voždy bývajú nestáli, váhaví a vrtkaví: poslušní ľudia naopak voždy rázni, pracovití a i v ťažkých podnikoch vytrvanliví. Preto napomína už i Sirach nelen každého dospelého, zkcrocovať svoju svevôľu

(„Po žiadostach svojich, vraví, nechoď a odvracaj sa od svojej vlastnej vôle.“ 18, 30): ale ešte zvlášte napomína rodičov, aby sebevoľnosť svojich detí zavčasu premáhali „*Ne-popúšťaj jim po vôli za mladý, zohybaj jim šiju a oblamuj boky, dokiaľ sú mladé*“ (30. 12, 13). Lebo „chlapec, ktorému sa vôľa popúšťa, ztrhá haňbu na svojich rodičov“ (Prísl. 29, 15).

„Dokiaľ sú malé“ hovorí sväté Písmo. Biskup Sailer dodáva k tomu: „zlomiť detinskú sebevoľnosť, je najťažšia práca pri celom vychovávaní;“ a Hirscher učí „Poslušnosť závisí od privityknutia viac, nežli všetky iné čnosti,“ preto dodávajú obá „začni s ňou zavčasu!“ Už v koliebkke prezradzuje dieťa svoju vôľu plačom. Tu nech ti je prvým pravidlom: keď dieťa z nutnej potreby kričí, preto že má hlad lebo smäd, preto že boľasť lebo zimu cíti, preto že ho priveľká teplota lebo nečistota trápi, nenechaj ho nikdy dlho kričať, ale vyhov jeho potrebe čím skorej; a podobne i staršie deti nenechaj nikdy dlho prosiť o to, čo sa jim rozumne odopreť nemôže. Je to teda veľká chyba, keď jich o potrebnú knižku, o papier, o svačinu, o potrebnú šatu atd. za celé hodiny narickať necháš. Keď sa jim slušné požadavky nesplnia

alebo sa s tým odkladá, to vzbudzuje u mladých detí rovne tak jako u starších ľudí tvrdošľnosť a vzdorovitosť. Nektore deti sú však už od prírody plačlivej a nevrlej mysli, čo obyčajne z telesnej slabosti pochádza. Takéto „mrzuté“ treba rozveseliť, k čerstvosti povzbudiť, radostným zaneprázdnením rozihrať, menovite častejším prechádzaním na čerstvom povetrí a usilovným pitím studenej vody o-tužiť. Ostro s nimi zachádzať bol by v takomto prípade rovne tak prevrátený spôsob jako jich ešte viacej rozmaznať a zútlíť. Naopak celkom inakšej treba zachádzať, keď dieťa opravdu len zo svévole plače. Hľadať ho ukojiť sladkými slovami a sľubmi; ukázať mu slabú povolnosť: nebolo by tu vonkoncom na svojom mieste. Nechaj „krpca“ ručať, dokiaľ neprestane sám; neohliadaj ani sa nestaraj oňho, veď on ustane, keď zbadá, že si s tým nič neporadí. Ale počneš-li obiehať okolo neho a po vôli mu robiť: bude chcieť čo chvíľa každú svoju hlavatosť krikom a škrekom previesť. Jedno malé dievča domáhalo sa s plačom o teplo nadojené mlieko, čo mu lekár bol predpísal. Ale-že mlieko nebolo hneď na porudzi, kričalo a plakalo dievča do rozpuku. Keď napokon starostlivá matka s mliekom prišla, osotilo sebevolné stvorenie

času, až sa mlieko rozlialo, a osapilo sa: „Teraz nechcem!“ Povolná matka odložila nádobu ticho na stranu. A hľa veľ sa len ztrhol vresk a krik a plač: „a ja ho predsa chcem, dajte mi ho!“ A v skutku stalo sa mu po vôli; — ja bych mu nebol dal ani kvapky! „Dobrý Petřík“ vedel takéto veci ešte o kus lepšej prevádzať. „Je to dobrý chlapček“ hovorievala jeho matka, „len mu človek musí po vôli nechať.“ Tu máte príklad jeho „dobroty“ a docela prevráteného vychovávaní. Petřík išiel raz zavreť dvere, keď služka náhodou práve vošla do izby a dvere za sebou zaplesla. Tu sa dal chlapec tak strašne kričať, jako by ho dakto z kože dral. „Chudáčiku,“ zvolá stará mať, ktorá pri stole sedela, „prišiel si trochu neskoro! Poď sem ku mne, dám ti kávičky.“ — „„Nechcem!““ odsekne dieťa. „Kačo,“ rozkázal na to otec, „choď a otvor dvere znovu! — Tak, Petříku, teraz choď jich zavreť sám.“ — „„Teraz už tiež nechcem!““ bola odpoveď. „Poď sem, dám ti cukru,“ povie matka chtiac ho ukojiť. „„Nechcem, môžete si zjesť!““ A oprúť si hlavu o stenu začal znovu ručať. „Ach Bože,“ lútuje ho stará mať, „veď to ani nemôže chudáčik zabudnúť!“ — Nech Vám to slúži za príklad, aby ste vedeli, jako sa nemá s deťmi zachádzať.

Prevrátená to vec ovšem, odopret' deťom všetko i keď o slušné veci prosia: ale rovné tak škodlivo je povoliť jim všetko, čo si len zažiadajú. Bo krem toho, že deti často i škodlivé, nemožné a neslušné veci žiadavajú: môžu mať rodičia ešte i iné rozumné príčiny, odopret' jim prosbu, a čo by to hneď len preto bolo, aby jich privitykali k sebazapreniu. Nesmieš sa teda obávať povedeť: nie! keď to tak za dobré a primerané uznáš: a keď si raz toto malé slovíčko vyriekol, musí ono tak nepodvratne stáť jako skala, na ktorej si dieťa čelo rozrazi, jestli sa nechce uspokojiť. Nedaj si nijako vzdorovaním nečo vynútiť, ináč nezadlho nastane prevrátený svet, a bude rozkazovať, kto by mal poslúchať. Zachce-li sa synáčkovi alebo dcéruške „nadiávať sa,“ keď ste mu neurobili po vôli: ani si toho nevsímnite; zostaňte chladní; ani nebuďte k nemu prívetiví, pokiaľ sa nepodvolí a nepoddá. Prejšla-li by nespokojnosť s Vašími rozkazmi v zjavnú tvrdošijnosť a vzdorovitosť; odhodí-li dieťa, čo sa mu dalo na bok alebo hodí-li sa na zem; dupoce-li zlostne nohama: dajte mu prútom, alebo ho zamknite; pohliadnite naň s opovrhnutím ani ho nepripustite pred seba, dokiaľ svoju myseľ nezmení. Ukážete-li sa len raz v takomto prípade slabými a po-

voľnými, tak máte za celý svoj život trápenie s tvrdohlavosťou.

Tu však musím ešte doložiť poznamenanie, ktoré prosím nepustiť jedným uchom dnu, druhým von. Zapamätaj si dokonále výstrahu Sirachovu (34, 28): „Jedon stavia a druhý rúca: čo-že majú z toho za osoh, leda namáhanie a prácn?“ Nič totižto neupevňuje v deťoch vzdorovitosť a svévoľu tak mocne, jako keď mu jedni dávajú za pravdu, druhí za nepravdu, jedni mu povoluju čo mu druhí odopierajú, jedni držia s ním, druhí sú proti nemu. Keď dieťa s plačom príjde k matke, žalovať sa na otca, že mu ku pr. fajku dať nechcel, a táto čo i len zo žartu počne otcovi dohovárať, alebo i opravdive vadiť sa s ním, preto že synčokovi neurobil po vôli; alebo keď múdry pán fatík matku, ktorá dcéruške volačo odoprela, zo žartu po pleci tдре, ba ešte dieťaťu podá prut do ruky aby „zlú mamu“ trochu na žart pošlahala: tu človek verubože nevie, kto vlastne väčšiu hanu a ostrejší kocar zasluhuje. Ale i na to treba dať pozor a ostro na tom stáť, aby sa príbudzní, bratia a sestry, pratelia a sluhovia za deti neuchádzali, a rodičom ani tajné ani zjavné prekážky nerobili; lebo takýmto spôsobom svévoľnú hlavôčku nikdy nezlomíte!

Krátkozraká a zkázonosná nemúdrost' je, *vyvolávať u detí svévoľu naschval*, čo sa dvojakým spôsobom stáva, keď sa totiž ku pr. deťom to, čo i tak dostať majú predstírka a potom zas bere, aby sa tým dieťa škádlilo a drážilo; lakomým za vecou urobilo, a z jeho mrzutosti sprostá zábava tropila; alebo keď sa ho často a nepotrebné vyzvedáš, čo si žiada: „Jako-že to teda chceš mať?“ — „Či to tak dobre bude?“ — „Jako-že to mám spraviť?“ — „Či chceš, aby sme išli na prechádzku?“ — „Či to mám ta položiť?“ — „Či ťa mám uložiť do postele?“ — Takéto a podobné volkanie je na nič, a to zvlášte pri malých deťoch: ony musia byť spokojné s tým, čo a jako rodičia uríďa. Netrpte tiež, aby iným na pr. bratom a sestram alebo čeliadke rozkázovaly: ani od jedných ani od druhých nemajú deti nič panovite požadovať, lež len prosiť. Vy ste páni v dome, a deti nemajú čo rozkazovať! Potrebujú-li dačo od iných, od služky, nech sa o to obráta k Vám, a Vy sami potom rozkážete. Lebo mimo toho, žeby takto deti ľahko panovitosti privykly, ste to podlžní i zo slušnej lásky k Vašej ubohej čeliadke: veď už slúžiť museť je veru dost tvrdo, jak by jim teprv muselo byť ťažko a trpko, keby sa ešte i od svévoľných a kruto-

hlavých dietok otíkať dať mali. Varujte sa tiež, keď sa medzi deťmi škriepka ztrhne, zastávať nektoré, ku pr. najmladšie lebo najmilšie, hneď popredu bez vyšetrovania. Už ti zas nedajú pokoj, moje kuriatko! — „Počkej len ty zlostník, opováž sa mi len ešte raz drážiť moje milé dieťa!“ — „Či to dáš hneď môjmu srdiečku!“ — „Ty starý osel, najmenšiemu sa vždy popustiť musí!“ atd. To sú zase príklady, jako sa *nemá* robiť.

Napokon zohybajúc vôľu Vašich detí, stojte zároveň na tom, aby Vaša vlastnia vôľa pred nimi platnou bola; *privykajte jich totižto čím skorej poslúchať odrazu a to celkom, jako patrí*. Bez dovolenia nemajú nikdy smieť vystí z domu, nikdy výše času vystať, a o čo na pred neprosily, nikdy si nemajú smieť vziať. Skôr nežli jim dačo rozkážete, rozvážte si vec náležite, aby ste jim nenakladali nečo nepravého, priveľmi ťažkého alebo smiešneho; a keby sa Vám predsa prihodilo v prenáhlení nejaký nemúdry rozkaz vydať, odvolajte ho ná skutku, a možno-li skôr ešte nežli dieťa stačí proti nemu svoje skromné slovo predniesť, alebo keď sa z pokornej a miernej námietky presvedčíte, že ste ozaj priveľa žiadali, zrušte rozkaz bez veľkých okolkov. Nemáte-li k takémuto ustúpeniu, ktoré ovšem len zriedka

kedy stať sa smie, žiadnej príčiny: doliahnite, aby sa hneď splnil; neslušné, odporné reči, vzdorovitá váhavosť a odkladanie, zlostná hľavatosť nesmie Vás nikdy urobiť povolnými.

„Dobré detky poslúchajú na slovo, a nedajú si dvarazy hovoriť; povedané je povedané, a pri tom ostane!“ Tieto pravidlá nesmia jim nikdy vypadnúť z pamäti. Dajte tiež pokaždé pozor, či sa Vaše príkazy i plnia; bo ináč svévolné deti robia potajomky predsa len to, čo sami chcú. Najdete li voľačo v neporiadku, napomeňte jich znovu tichým hlasom: „Či už nevieš, čo som ti povedal?“ — Teda chytro!“

Spozorujete-li neskoršej, že čo sa jim rozkázalo, ešte voždy nevykovaly: vtedy jich odpravte, jestli Vás prijdú o voľačo prosiť, alebo si chcú prisadnúť k stolu: „Najprv choď urobiť, čo som ti rozkázal; potom uvidím!“

Len vždycky byť stálym a pevným!!! Bo tá vôľa, na ktorej sa vôľa detská držať a upevniť má, nesmie byť sama výklavá!

XX.

Vážnosť.

Každá poslušnosť zakladá sa na vážnosti. Človek sa ľahko podrobuje tomu, koho cíti byť mocnejším lebo múdrejším než seba. A ovšem že už sám prirodzený zákon kladie veľkú vážnosť ku rodičom do detinského srdca: dieťa súc menšie a mladšie pozerá voždy s tichou úctou na väčších a starších, preto že ho títo postavou i silou, vedomosťou i skúsenosťou prevyšujú. K tomu prichádza ešte i náboženstvo, štvrté totižto prikázanie Božie, ktoré učí ctíť a vážiť si otca i matku jako námestníkov Božích; lebo oni podľa svätej vôle prezretelnosti Božej povýšení na rodičovskú hodnosť, od samého Boha ustanovení sú nad celým domom za hlasateľov, strážcov a vykonavateľov jeho zákona. Ale my ľudia sme už raz takí, že jestli tie vznešené obrazy, ktorými našu dušu rozum a viera naplňuje, nevidíme tak rečeno stelesnené a osobnené pohybovať sa pred nami: ony sa nám pomaly tratia pred očima a miznú; necítíme jich tak živo v srdci; ľahšej prizabúdame na ne; stávajú sa nám temnými a tratia všetku svoju silu tak, že nie sú potom v stave opanovať

našu myseľ a skutky, jako patrí. Prirodzený cit hovorí ovšem dieťaťu: moji rodičia sú viac nežli ja, nesmiem si jich teda nevážiť; — ale ono si jich predsa sotvým bude náležite čtiť, jestli na nich i zjavne nevidí, že sú ozaj „viacej nad neho;“ jestli sa totižto otec a matka detinsky, nerozumne a hlúpe pred ním chovajú. Kňaz podobne učí dieťa: Tvoji rodičia sú námestníci Boží, musíš teda s nimi tak rozprávať a tak jich poslúchať, jako keby sám Bôh bol prítomný a s tebou sa rozprával; — ale dieťaťu predsa ťažko padne túto nadprirodzenú vážnosť uznať a skutkom dokazovať, obcuje-li každodenne s takým otcom a s takou matkou, ktorí vo svojom celom držaní nič vznešeného nič božského nemajú, lež naopak plní sú kadejakých biednych chýb a vadných nedokonalostí jako ktokoľvek iný. Prijmite to teda *milí rodičia* vďačne, keď Vám teraz postavím pred oči obraz, z ktorého poznáte, jako sa Vám treba držať, chcete-li stáť pred svojimi synami a dcérami v slušnej vážnosti a uctivosti.

Vy chcete, aby Vás deti jakožto námestníkov Božích ctili. Tak teda dobre! Hľadte, aby sa na Vás zrkadlil obraz Boží!

Bôh je predovším *svätý*. To večné „Svätý, svätý“ čo anjeli v nebi prospevujú, vy-

svetluje nám, prečo sa Blahoslavení v nebi tak radostne Bohu korí: bo pred svätosťou korí sa duša ľudská ráda. Čím svätejšia teda bude Vaša vôľa, tým svätejšie bude i deťom Vaše slovo. Slová totižto vyjadrujú našu vôľu, ktorej dobrý svätý príklad vydobýva vážnosť i poslušnosť. Preto napomína sv. Pavel v liste k Títovi (2, 7) všetkých predstavených: „Vo všetkých vecach postav sa sám *za príklad* svojim vážnym chovaním.“ Zlý príklad naopak „núti,“ podľa slov sv. Tomáša Aquinského, nelen hriechy, ktoré deti vidajú, nasledovať a páchať, lež krém toho robí ešte i rodičov pred jích deťmi opovržlivými. Podotknem tu teda k výstrahe tie najhlavnejšie chyby a hriechy, ktoré ota i matku o všetku jích vážnosť pred deťmi privádzavajú . . . . Sem patrí najsamprv pohrdlivé a *surové zachádzanie s vlastnými rodičmi*. Kde v dome starý otec a stará mať len za pecou sedávajú a ani pohnúť sa nesmia, nechcú-li surovým rečam sa vystaviť; kde sa neopláknutými ústami o nich hovori, za každú maličkosť zle nedobre na nich hromží a hreší: tam to malí vnukovia veru tiež zbadajú a štvrté prikázanie, ktoré úctu a pobožnosť k rodičom predpisuje, vyvetrie jim čo chvŕla z hlavy. Rovne tak ľahko zabudnú naň deti i

tam, kde sa rodičia zle spolu snášajú; v nepokoji a zvađe žijú; jeden druhému všetko zlé pred deťmi vyčítajú; klajú a zlorečia; alebo sa nedajbože bijú. Veď len pozrite, jako dieťa pri takýchto veciach divom z boku hľadí a načúva, a trebárs i zlaknuté odbehne alebo sa s plačom medzi Vás vrhne . . . . jediný takýto výstupok, a jeho útla uctivosť k rodičom je snáď na večné veky ztratená! A čo má byť z detí teprv tam, kde sa takéto výstupky každú chvíľu opakujú; kde temer ani týdeň bez kriku a zvaďy neprejde; kde jedna stránka na druhú pred dieťaťom sa žaluje a narieka, ba vo svojom vzteku ešte ho proti druhej i popudzuje; kde v dome očíť výčitky, jako: „Ty si tiež taký naničhodník, jako tvój otec“ — „Ty si rovne taká šlundra, jako tvoja mať“ — „Choď ta k otcovi, nech ti ukáže, veď vraj všetkému rozumie“ — „Veď viem, že sas' to od matky naučila“ atd. Kde sa také veci dejú: tam potom s Bohom všetká úcta a poslušnosť! — Podobne škodievajú nektorí rodičia svojej vážnosti nerozumnou prostorekosťou a neslušnou prostosrdečnosťou, keď totižto *chyby a bláznivosti svojehò mladého veku pred deťmi neopatrne rozprávajú*: „My sme sa za našich časov nič neučili,“ — „Ani my sme nebývali lepší“ — „To už tak

zdedila po mne," atď. Takéto slovo nemá sa pred deťmi nikdy vypustiť z úst! — Jesto ešte sila takýchto chýb, ktoré rodičom ná vážnosti náramne škodia, ale abych sa nestal obširným, spomeniem jich len na krátko, sú to: opilstvo, neporiadne hospodárstvo, lenivé tuláctvo a žobrácť; ruhačstvo a posmechy nad náboženstvom, luhárstvo, klamstvo a kmínstvo, alebo zvádžanie a nahováranie k takýmto vecam. Toto všetko sú chyby, ktorých sa rodičia už preto bedlive chrániť majú, poneváž nimi v mladých detinských srdciach všetku vážnosť a uctivosť k sebe samým udusujú. Je síce pravda, že sa takéto rodičia prichytávajú tej bezbožnej výhovorky, že vraj to a to nenie hriech. Ale toto je planá pomoc. Veď sa deti učia vo škole katekismus a tam sa jim vykladá, čo je zlé a čo nie. A jestli zas proti tomuto tým si chcete pomôcť, že kňaza pred deťmi znevažujete, tak si len sebe samým utínate haluz pod nohami. Lebo keď jim kňaza raz znevážite, nebudú mu deti ani potom veriť, keď jim štvrté prikázanie vysvetlovať a k jeho zachovávaní jich napomínať bude.

Druhá vlastnosť Božia, ktorú rodičia, chcú-li byť čo námestníci Boží ctení, dľa možnosti nasledovať musia, je *velebnosť*. Pre túto

velebu stoja anjeli so zakrytými tvárami a s ustrnutím pred trónom Božím, pre túto sa ľudia mlčky pred oltárom Božím korlia. Istá *vážna prísnosť*, ktorá pri všetkej útlej srdečnosti žiadnu neslušnú dôvernú predsa nedopúšťa, je k múdremu vychovávaníu nevyhnutelne potrebná. Ja veru veľmi pochybujem, žeby ten novomódny zvyk, ktorý sa vždy viac rozmaha, rodičom totižto „tykať,“ lásku k nim množil; ale že vážnosť veľmi umenšuje, menovite tam, kde sa to od dávna panujúcej obyčaji protiví, držím za vec istú a nepochybnú. Voždy a všade treba doliehať na to, aby deti keď s otcom a matkou hovoria, uctive sa vyslovovaly; aby mlčaly, keď rodičia hovoria; aby jim nikdy do reči nevpádaly; aby jích rozkazy a napomínania pokorne očúvaly. Nikdy sa nesmie trpeť, aby deti bežiac cez izbu, stojac medzi dverma, krúťac hlavou, mikajúc a mrdajúc ústama, alebo so vzdornými a neslušnými pohybami rodičovské rozkazy len tak z pleca na plece prehadzovali. „Tu si staň predomňa, a hľad na mňa, keď s tebou hovorím,“ musí sa jim povedať hneď prvý raz, keď si čo najmenšiu ľahkovážnosť dovoľia. Tým menej smie sa jim dovoliť, neslušným a príkrym hlasom voľačo pýtať: „Tak sa nehovoríeva s rodičmi!

Či nevieš, jako treba hovoriť, keď volačo maf chceš?“ — Veliká chyba, ktorá býva potrebnej uctivosti na ujmu, je i tá, keď rodičia privela smiechu a žartov s deťmi tropia. „Nehrávaj a nesmievaj sa so svojimi synmi, a dcéram neukazúvaj veselú tvár; ináč ťa zarmúťa a dožiješ sa smutku“ (Jes. Sir. 7. 26, 30; 9, 10). Nechcem povedať, žeby si človek nekedy ďajaký nevinný žart dovoliť nesmel, ale medzi „nekedy“ a medzi „ustavične“ je veľký rozdiel. Nektorí ľudia majú istý ľahkomyselný spôsob v reči i v celom svojom chovaní, ktorý i najvážnejšie a najsvätejšie veci len žartom odbavuje: takto ľudia sú hotoví všade, i tam kde treba dohovárať a nespokojnosť prejaviť, i tam kde treba proti krivde brániť, i tam kde by mali útrpnosť nad bolesťou osvedčiť, len svojimi lačnými vtipami domížať. Takýchto „posmeškárov“ neváži si veru žiaden poriadny človek, a tak ani deti: jích všetka bázeň zahynie pred takým otcom, ktorého rečam po celý deň len všetko v dome sa smeje. Sem patrí ešte i tá chyba, keď rodičia deťom „pajáca“ zo seba vystrájajú. Nedovoľte jim nikdy vyvádzať s Vami ďajaké pošetilosti a bláznivosti, za bradu a fúzy Vás škubať, zo žartu Vás udreť alebo hrešiť, drzo a neslušno Vám od-

povedať, čo hneď i zo žartu: ale ani sami jich nebláznite, neklamte, nezlobte jich ani zo žartu, a nestrašte jich s mumákami atď. Človek nemusí byť ani zchúlavý zvesohlaváč ani horenosný neohybúň a predsa sa môže vždy vážne a mierne držať. Rodičia sú námestníci Boží, a preto už jich zrak, tvár, pohľad musia pri všetkej prívetivosti a laskavosti voždy úctu vynucovať.

Sväté Evanjelium rozpráva ďalej, že Syn Boží hovoril „jako taký, čo má silu a moc.“ Majú-li teda i Vaše *rozkazy* rodičia! tak znieť, jako od vladárov, ktorí sú si svojej vážnosti povedomí, musia mať nasledujúce vlastnosti:

Najsamprv nech sú dobre *rozvážené a rozumné*, nech totižto nepochádzajú ani z okamžitých vrtochov ani zo svévole; nech nie sú kruté ani nespravodlivé. Čo-že si majú tie nebožiatka myslieť, keď jim dnes matka, súc dobrej vôli, všetko čo si žiadajú povolí, a zajtra zo zlej vôle všetko odopre, o čo len zaprosia? Jak veľký zmatok musí to v nich pôsobiť, keď sa už na poludnie takého-čo chváli, proti čomu sa ešte len ráno hromžilo; keď jich rodičia zrazu za také veci trescú, na ktoré sa ešte len predošlého týždňa smiali? Či Vaša rodičovská vážnosť nemusí náramnú ujmu trpeť, keď sebevoľným chovaním vzbu-

díte u detí takéto lebo podobné myšlienky : „No, dneska zase nemožno otcovi nič urobiť po vôli!“ — „Matka už zas nemá všetkých doma!“ — „Dnes jim zase čosi v hlave vrtí; môžeme sa mať na pozore!“ — „Už sa jim zas čosi nestalo po vôli; kto vie čo za hrmá- vica z toho povstane?“ — „Dneská tak; zajtra inák; veď tu človek veru ani už nevie, jako sa držať!“ atd. Je síce pravda, že synovia a dcéry vrtkavosť svojich rodičov znášať a trpeť sú povinní, ale k rozmnoženiu úcty a vážnosti takéto vrtkavé rozkazovanie veru neprispeje, — a čím menšie sú deti, tým škodnejšej účinkuje to na ne. Preto si voždy napred premyslite, čo chcete rozkázať, a menovite povážte tiež, nežiadate-li priveľa a snáď nečo takého, čo detinské sily prevyšuje alebo jich do zmatku privádza s inými povinnosťami. Istá nemúdra matka nútila svoju dcérku, aby pred samou školou zanesla otcovi na rolu raniny, preto že služka nemala k tomu toho dňa času. Sprostosť! Bolo-li treba, aby dieťa túto službu dnes konalo, malo sa aspoň o pol hodiny skorej zobudiť: to sa mohlo na ňom žiadať, — a keby sa mu i ne- bolo líbilo o nečo skorej z postele, toto malé sebazaprenie mohlo sa ovšem od dieťaťa po- žadovať: ale nie, aby zameškalo školu!

Podruhé nerozkazujte *príliš mnoho, ani nie príliš naraz ani nie častej*, nežli treba. Všetko, čo len zriedka chodí, býva vzácnejšie a váženejšie, nežli čo sa príčasto opakáva. To ustavičné „kaprálovanie“ a nekonečné húkanie robí deti ľahostajnými, malomyselnými a mrzutými. Čo deti samy od seba dobre robia, to netreba nikdy rozkazovať. Keď sa dieťa spýta: „Či je to tak dobre?“ — „Či to takto mám robiť?“ dost je odpoveď „Ano!“ — Dospelým deťom môže sa ovšem viac na slobode ponechať, ale predsa nemajú nikdy dačo vážnejšieho, či v hospodárstve, či v robote, či pri kúpe na svoju ruku podnikať, lež voždy sa najprv poradiť s rodičmi a hľadať, či títo aspoň mlčky privoľujú. Nechce-li dieťa z dajakej mrzutosti túto slušnosť zachovávať, je to nadutá hlavatosť, ktorú zaslužene ostrým slovom pokarhať treba. Ale z druhej strany nesloboda myslieť, že sa vážnosť tým jakosi dosvedčuje, keď kto vo všetkom práve opak toho, čo si deti žiadajú, volí a rozkazuje. Prečo by i tieto nemohly mať dakedy dobré myšlienky a múdre nápady? Budte spokojní, keď Vám jich predložia k posúdeniu, a nemáte-li zdravým rozumom na nich čo vytykať, privoľte. Chceť odporovať zo samej panovitosti a dosedavosti, ne-

len že nevydobyva vážnosť, ale ju zrovna podkopáva.

Potretie, má-li byť rozkaz účinný, *nech je krátky a jadrný*. Preto nech ti je teda prvým pravidlom, neudávať pri ňom žiadne príčiny, a čím menšie sú deti, tým menej sa to robiť má. Spytujú-li sa *prečo?* odpoveď: „preto že máš poslúchať“ — „preto že to tak chcem.“ — Ešte i dospelé deti musia také rozkazy, ktorým snáď nerozumejú, poslušne splniť, a to síce skôr nežli sa jim vysvetlia, čo je potom najlepšie ponechať na neskoršiu príhodnú dobu. „Rozkaz, praví sám slobodomyselný Basedov, má vyjadriť vôľu a nič inšie. Príčiny udávať je len pri porade a vyučovaní treba. I sám som býval predtým tej mienky, že sa majú deťom jakmile len možno, rozložiť hneď i príčiny, prečo sa jim dačo rozkazuje: ale premýšľanie a skúsenosť ma presvedčily, že sa tým poslušnosť len oslabuje a obneskoruje.“ Ale ešte i nad toto rozkladanie a predčasné poučovanie prevrátenejší je ten spôsob, keď sa k rozkazu pridávajú hneď i lichotivé sľuby alebo dlhoročné hrozby. „Urob to“ — „Nechaj to“ — „Čít,“ alebo jednoduché pokrútenie hlavou musí deťom obyčajne postačiť. Veľa reči pri rozkaze je jako planá omáčka pri dobrej pečienke.

Napokon buďte rodičia, voždy *svorní* vo Svojích rozkazoch! Dieťa musí vedieť, že čo raz otec povedel, to i u matky platí; a čo matka rozkázala, to stojí ver i u otca. Nieto záhubnejšej otravy pre detinskú poslušnosť, nežli keď sa v dome na dve strany rozkazuje. Máte-li o dajakej veci různé náhlady: dorozumte sa medzi štyrmi očami, čo a jako sa má robiť; lež pred deťmi musíte byť voždy *svorní*, a len jako z jedných úst rozkazovať i zakazovať. Keď jeden za ľavý, druhý za pravý rukáv fahá, prasne kabát prez poly; a tak i vážnosť pred Vašimi slovami vyjde v srdci Vašich detí na nivoč, jestli otec volá „čihí“ a matka pri tom „hot.“ Cirkevnie prikázania zachováva ľud rád a svedomite, preto že sa po celom svete rovnako a *svorne* jako jednými ústmi veriacim ohlasujú: rovne tak budú i deti rozkazy svojich rodičov tým viacej si ctiť, čím *svornejšej* títo spolu súhlasia, čím *jednomyselnejšej* svoj dom ríđa, a čím viacej sa spolu vo svojích rozkazoch srovnávajú.

XXI.

L á s k a.

Obyčajne rozoznávame dvojakú poslušnosť: nútenú a dobrovoľnú. Pri prvej plnievame dačiu vôľu len preto, že má moc a silu nad nami, pre ktorú sa ho bojíme; podkladávame sa mu preto, že to raz tak musí byť a ináč nemožno. Tak poslúchajú otroci svojeho bohatého a možného pána, ktorý jich za ťažký peniaz kúpil a s kócarom v ruke nad nimi stojí; tak poslúchajú čínske deti svojich pohanských otcov, na ktorýchžto žalobu cisársky úradník bez všetkého vyšetrovania dieťa pokutovať musí. Nechcem síce tajiť, že si da-kedy i kresťanskí rodičia poslušnosť na vzdorovitom synovi a samovoľnej dcére vynútiť nelen smia, lež i majú: je to však predsa voždy zle, keď vec až tak daleko dôjde; ani to veru nesmie byť, leda riedka výminka. Lebo stane-li sa násilie obyčajom; naučia-li sa deti poslúchať voždy len zo samej bázne a strachu: stanú sa časom zatvrdlivosťmi, a s trpkým srdcom vyčakávajú ten deň, kde sa z popod rodičovskej ruky vyslobodia. Preto musia rozumní rodičia ta cielif, aby deti *poslúchaly vďačne a s radosťou*. A toto stane

sa len vtedy, keď si budú vedieť získať dôveru a lásku. Miluje-li totiž dieťa otca a matku srdečne, bude poslušné, nie tak z bázne pred jich hnevom a trestom, jako z obavy aby jich nezarmútilo. To však uzná každý za vec prirodzenú, že takáto z lásky pochádzajúca poslušnosť obyčajne len takým rodičom preukazovaná býva, ktorí i sami laskavým srdcom milujú; bo jestli deti nekedy i nelaskavým rodičom rády sú poslušné, je to neobyčajná milosť Božia, na ktorú sa nikdy nemožno spoliehať, — obyčajne platí i tuná príslovie, že „len láska lásku plodí.“

Preto je to chybná mienka, ktorú tu i tam čúvať, že vraj deťom nesmie sa dať znať, jak rád jich človek má. Citlivkársku, maľňavú, opicovskú lásku nesmieme jim ovšem dať znať, takú nemá človek ani ukázať ale ani chovať. Naopak útlu priazeň a opravdivú dobrosrdečnosť treba veru deťom dať znať, a kto ju skutočne v srdci chová, ten ju i tak nebude vládať utajiť. Preto nepokladám nijako za zlé, keď sa deti s rodičami vzájomne *objímajú a bozkávajú*. Na tichom laskavom oku matkinom rozžihá sa prvá iskra lásky, na jej teplom srdci a dychom jej úst roznečuje sa na živý plameň. A jako Vy sami preukazúvate, deťom tieto znaky lásky, rovne

tak jich máte i prijímať od nich: opovrhnuť nimi bolo by pre dieťa obrazením. Ovšem že prílišnosť i tuná, jako všade, škodí. Vtiera-li dieťa svoju prívetivosť, bozky, hladkanie atd. len zo sebeckých ohľadov, aby svoje chyby zastrelo, alebo svoju vôľu prevedlo, slovom, je-li jeho laskanie len púha lichotnosť, tenkrát sa mu netreba podvoliť, ani sa to nesmie prijať, dokiaľ dieťa vo svojej chybe lebo nemrave sotrváva. — „Choď,“ musí sa mu odvetiť, „nechcem o tebe ani vedieť! Najprv buď dobrým!“ — „Tak robia mačky, jako ty: oblizujú a driapu naraz.“ Ukáže-li však dieťa znaky polepšenia a príjde-li potom prívetive k Vám a chce Vás poľúbiť: dovoľte mu, ale dodajte krátke a príhodné napomenutie.

Snajte sa tiež urobiť deťom dakedy *nejakej* radost; nesužujte jich nemierne mnohou a ťažkou robotou; poprajte jim času k oddychu a k ihre; dovoľte jim dôverne shovárať sa a obcovať s Vami, k čomu je podvečer lebo v nedeľu popoludní dost príhodného času; pripravte jim nekedy podľa možnosti malé prekvapenie (nenadálu radost), zvlášte na meno, na vianoce atd. Predošlé vianoce bolo mi veru zo srdca ľúto malého dobrého dievčatka, keď mi na otázku, čo jej malé Jezuliatko

doneslo, smutno odpovedalo: „nič.“ Malo ono macochu, ale to nie je žiadna výmluva, bo aspoň jej nie tak chudobný otec mal mať trochu citlivejšie srdce k dieťaťu. Rovne tak nesmiete sa ukázať necitnými, keď Vám deti samy malú radosť urobiť, ku pr. s malým „dárčekom“ alebo s prvým plodom svojej usilovnosti prekvapiť Vás chcú. Ukážete-li sa, jako by Vám nič na tom nezáležalo, vysmejete-li jich snáď ešte jako bláznov, alebo jich vyhrešíte jako márnotratiníkov: zavrúte jim ranu, ktorá snáď k Vašej vlastnej žalosti nikdy viac sa nezahojí. Istá matka hodila kvety, ktoré jej dcérka natrhala, do blata a zašlapala jich nohama a dieťa ešte dobila, preto že si pre ne čižmičky zarosilo. Či by kto veril, že matka lebo otec tak bez všetkého rozumu jednať môže?!

Nebuďte tiež ľahostajní nad terajším i budúcim šťastím svojich detí, ale naopak *náležite starostliví* o ne vo všetkom, čo nevedie k rozmazňaniu. Vezmite si príklad zo sliepky, ktorá nemajúc svojim kuriatkam už čo dať, ide hrabať zem, a keď zrnko najde, nezje ho sama, lež ponechá ho kuraťu. Nehádz, *otče*, deťom jích chlebičok s mrmlaním, ale buď rád tomu potu, ktorým si jim ho zaslúžil, a tomu nedostatku, ktorý pre ne znášať musíš,

ani jim ho nikdy nevyhadzuj mrzute na oči. Odtrhni si, *matko*, radšej i ostatní kúsok od úst, nežli by si mala deti necháť hlady trpeť; a nežaluj sa nevrle na trápenie, čo ti robia. Daj svojich synov a dcéry dačo poriadneho vyučiť, aby sa časom vo svete vyživiť mohli; ale neprechvatuj sa pri tom s vysokými myšlienkami nad vlastnie sily, abys' potom v pol ceste neostal trčať, a nebol prinútený, zanechať jich nespokojných len na seba. Nič Vás neprivedie tak ľahko o všetku lásku u Vašich detí, jako keď zbadajú, že Vám pri jích vychovávaní, pri voľbe jích budúceho stavu, jích spoločností a zábav neide tak o jích šťastie a spokojnosť, jako o Vás samých; a keď jich zo sebeckva do takého postavenia zapletete, v ktorom jich potom alebo pre chudobu alebo z nedostatku dobrej vôle necháte bez pomoci trčať. Kto si syna do škôl pošle vodiac popredu, že ho nebude môcť priviesť k miestu, kto si dcéru, ktorá sa veru za grófa nevydá, po veľkopanský vychováva: nedožije sa dozajista za to vďaku, ale ho ani nezaslúži, lebo takto zachádzať s deťmi nenie láska, lež hnušné sebeckvo.

Preukazujte tiež deťom voždy opravdivý súcit, srdečnú útrpnosť a činnú pomoc *v jích bolasti a trápení*. Nenechávajte dieťa, keď sa

mu dačo zlého príhodi, dlho plakať a nariať; pomôžte mu, keď môžete, zaraz a hneď; hľadte ho aspoň ukojiť, keď sa statá vec premeniť nedá. Usilujte sa vyraziť mu dajako bolesť z hlavy; rozprávajte mu voľačo k rozveseleniu; hľadte ho posilniť v duchu a napomeňte ho k trpezlivosti. Pritom však varujte sa zalamovať rukama a bedákať sami; neukážete sa byť prestrašenými; nedajte sa zároveň s nimi do nemierného náreku: to jich len ešte viac ustraší a rozmazní, ale nič nepomôže. Neobfažujte jich pred časom s Vašími vlastnými starosťami; nežaľujte sa jim hneď v prvej mladosti na Vaše biedy; nechúľavte jich jarní mladý život bedákaním nad Vašími útrapami. Bôh sa staráva o to sám, aby už i ony svôj mladý kríž mali: učte jich znášať ho trpezlive; — ale Váš je ešte prifažký pre ne. Lev, behajúc po púšťach a horách za korisťou, bojujúc so svojimi prenasledovníkami, divo síce reče a sápe sa; ale jaknáhle prichádza k jaskyni, kde jeho mladé pelešia, utíši a uspokojí sa a s krotkým pohľadom vtiahne sa k nim. Tak robte i Vy. Čo by Vás jaké ťažké starosti o živnosť trápi, čo by ste v obchode so svetom ešte väčšie nepríjemnosti trpeli, — nevríte sa za to na Vašich dietkach, nevyliievajte si žľč na

nich, lež naopak odložte radšej všetku mrzutosť, nevrlosť, rozjarenosť, hnev a lom na stranu, keď sa blížite k deťom, premôžte a ukážte sa i pohľadom i obcovaním tejto nevinnnej, úprimnej, srdečnej a prítulnej drobnej chasy spokojnými, veselými a dobrej vôle!

Hľadte si tiež získať srdca svojich dietok *uprimným a šetrivým zachádzaním*. Netrápte ich nepravými domyslami a krivým upodopzrievaním na pr.: „Keď Vás človek nevidí, páchate čo chcete;“ — „kto vie, čo ste zase vyvedly;“ — „tebe iste zase nič dobrého v rožku netrčí;“ — „tu iste zas pekná lež vyjde na javo;“ — „ty ma len zlostiť chceš a do hrobu znášať.“ — Takéto a podobné nepravé a prílišné posudky ubližujú a môžu ľahko veľkú odpornosť vzbudiť u dieťaťa. Nestrojte jim žiadne potajemné osidlá, a varujte sa priviesť ich k dôvernému slovu len preto, aby ste ich v reči chytiť mohli: bedlivým okom a zjavným vyšetovaním dosiahnete to isté. Nedodávajúte k rozkazom trpké reči, k zákazom uštipačné výčitky, ku karhavému slovu urážlivé poznámky, ku trestu posmech a potupu. Zlé zakazujte prísne, ale nie surovo; dobré rozkazujte vlúdne, ale nie lichotivé; Vaša reč nech je voždy mužne stála, ale dobrosrdečná; Váš hlas nech je priro-

dzený, nie sladkavý ale srdečný; celé Vaše držanie nech je vážne a ctihodné, nie panovité a zúmyselne vládochtivé. Predstavte si v duchu srdce Božie, kde sa milosrdenstvo so spravodlivosťou druží; predstavte si veľbu Ježišovu spojenú s jeho vlúdnuou láskou; predstavte si tvár Blahoslavenej Panny Marie, na ktorej sa bolesť nad ranami svojego vlastnieho syna miernená obetivou láskou k jej duchovným deťom vyráža, — a nasledujte verne tieto príklady v rozličnom Vašom položení. Potom vypadne Vaše chovanie k deťom tak, že jich svojou vážnosťou neutlačíte, svojou láskou nerozmaznete, svojou ostrosťou si neodcudzíte, svojím shovievaním neurobíte opovážlivými, svojími starosťami nezarmútite a svojou útlosťou neotupíte.

Láska, ktorú si žiadame aby kto choval k nám samým, tá sa nedá ani rozkázať ani prihováraním dosiahnuť: tú si musí človek vyzískať a zaslúžiť. Lež k tomu možno človeka múdрым slovom nakloniť, aby dakoho druhého miloval. Preto musia rodičia hľadať *vzájomne si deti nakloniť*: matka jich má povzbudzovať k láske k otcovi, a otec k matke. Žiadna stránka nech sa nechľúbi pred nimi s tými dobrodeniami, čo jim sama preukázala: ale nech jim rozpráva čím viacej o láske a

dobrote, o namáhaní a starostlivosti druhej stránky; nech jich napomenie, aby sa jej za to preukázaly byť povďačnými, prívetivými a zdvorilými; nech jich priúča pekne ju ráno pozdraviť, keď domov prichádza bežať jej naproti, uctive privýtať a ruku pobožkať, na mena ju poctiť lístočkom, alebo čestitkou (vinšom) alebo kytkou alebo dajakou vlastnoručnou robotou potešiť, pobožne sa za ňu modliť, zvlášte je-li na cestách lebo chorá, na pr. „Milý Bože, uzdrav mamku znovu!“ — „Daj sa tatíčkovi šťastne navrátiť“ a t. d. Tak sa priúčajú deti opravdivej nie sebeckej láske.

Naproti tomu je to hotová zkaza pre deti, keď jich každá stránka len k sebe túli *a snaží sa odvrátiť jich od druhej*. „Čí si ty Janík?“ — „Pravda, ty si celkom len môj?“ — „Otec je mreha, ani naňho nehľad!“ — „Pravda, ty nechceš o matke ani vedieť?“ — „Ty si moje dieťa, čo ťa tam po druhých?“ — Také pošetilé tláchaniny robia deti falošnými, nevernými; učia jich pretvárať sa, a ničia detinskú úctu a lásku k obom rodičom. To však je skutočný opravdivý hriech, keď otec detí proti matke alebo táto proti otcovi zrovna dráži; keď jím jej alebo jeho chyby rozpráva; on na ňu

alebo ona naňho pred nimi hromží a hreší; jeden na druhého pred nimi žaluje a stavia jich za sudcov medzi sebou a druhým. Smutná veru vec už to, keď medzi manželmi nesyvornosť a zvady panujú: ale pritom ešte i synov a dcéry do tohoto nešťastia zapleť a vychovávať jich zrovna na svoju stránku proti druhej, to je bohaprázdný nerozum, ktorý sa časom horko trpko pomstí podľa hrozby Spasiteľovej: „Dom proti sebe nesvorný, neobstojí“ (Mat. 12, 25). I to je veľká chyba, z ktorej voždy zlé následky pochádzajú, keď rodičia potrebné potrestanie detí jedon druhému nastírkajú; keď matka z nadmierne mäkkého srdca ponecháva to len otcovi, alebo tento z túpej ľahostajnosti len na matku to zvaluje: „Počkaj, až len otec domov príde, veď ti ten dá“ — „Čo mňa tam do toho, tresci si ho sama!“ — K čomu to? Tresci len každý sám za to, čo si zlého u dieťaťa sám videl alebo počul. Zaslúžené napomenutie a pokarhanie nerozhorčuje nikdy, ale ovšem že sa srdce detinské odcudzí tomu, koho len jako bezcitného drába s palicou nad sebou ustanoveného vidí. —

Predstavme si ešte k záverke v krátkych slovách všetko, o čom sme v tomto a dvoch

predošlých kapitolách pojednávajú. Celá murosť, poslušné deti si vychovať, záleží teda vo vernom a stálom zachovávaní nasledujúcich pravidiel, proti ktorým, ačkoľvek sú tak jednoduché, rodičia sa predsa tak často prehrešujú:

1.) Prosí-li dieťa o dačo slušného, splňte mu prosbu hneď a ochotne: naopak opovrhnite a odoprite svévolné jeho vrtochy odhodlane; proti jeho nepravým a krutohlavým požiadavkám postavte sa ticho a pokojne ale neustupne, — a majte zavčasu starosť, aby deti na slovo, hneď a úplne poslúchly.

2.) Udržte si prislúchajúcu Vám česť a vážnosť nepoškvrneným životom, ctihodnou prísnosťou, slušným držaním sa, nie zdurným lež rozvážlivým, nie pričastým ale krátkym rozkazovaním.

3.) Získajte si lásku u dieťaťa láskyplným a obetovavým, súcithným a k pomoci hotovým, prívetivým a uprimným zachádzaním.

4.) Dodajte Vašemu chovaniu potrebného dôrazu a trvacej sily manželskou svornosťou a láskou, verným a jednomyselným spoluúčinkovaním.

5.) Budte konečne sami príkladom poníženosti a poslušnosti k Vaším predstaviteľom.

ným, a utiekajte sa k Bohu, spoločnému otcovi a pánu nebeskému, o milosť a pomocnú podporu. Tak sa dojistá dožijete požehnaní Božieho a sladkej potechy na poslušných deťoch!

XXII.

P r u t.

V druhej polovici minulého stololetia, kde sa veľké hádky o vychovávaní vedly a všetlíjaké pokusy pri ňom robily, držalo sa veľmi mnoho na reči takzvaných „*philantropov*.“ Toto grécke meno znamená toľko, čo „*ľudomilci*.“ Títo páni chceli vraj vychovávať nie kresťanov toho lebo oného vyznania, lež čiro čistých prirodzených ľudí bez ohľadu na náboženstvo, a to vraj len samým vlúdnyim a priateľským spôsobom; chceli priučiť vedomostiam a čnosti bez rozkazu a plaču, tak len hračkou. Vrátili sa teda zpiatky k tomu spôsobu, o ktorom už Sv. Jarolím za času schúlostivelého rímského veku posmešne poznamenal: „Predtým deti, keď sa narodily, natieraly sa soľou, a včul jich tak rečeno do samého cukru a mádu zapravujú.“ Veď *Basedov*, jích

vôdca, radil nie len zo žartu ale naozaj, aby sa vraj napeklo abecied jako malých koláčikov, tie aby sa dali defom jesť, tak sa vraj ľahko a k tomu príjemne naučia čítať; za mesiac by vraj tieto abecedové hostiny nestály viac, nežli groš pre každé dieťa, a tým by sa vraj nepochybne prišlo k cieľu.

Že takéto nesmierne mazľavé vychovávanie o *telesnom treste* ani len počuť nechcelo, domyslí si ľahko každý už i z tohoto uvedeného príkladu. Ale ačkoľvek ešte až pones toto vysokomyseľné a mäkosrdné ľudomilkovanie nejednomu „vzdelanému“ otcovi v hlave, nejednej „múdrej“ matke v mysli a nejednomu „vysokoučenému učiteľovi“ v srdci trčí: zvíťazil už predsa i v tejto veci (aspoň zväčša) zdravý ľudský rozum, a prinavrátil *prutu* jeho staré právo, ktoré mu všetci múdri a bohabojní mužovia, odkedy svet svetom stojí, prireкли. „Nehaňbi sa prísne vychovávať dieťa, napomína Šalamún i Sirach, a nechávaj ho bez trestu. Bláznivosť je zrastnutá s detinským srdcom: trestný prut mu ju vyženie a dodá mu múdrosti. Uderíš-li ho prutom, nezomre ti, ale ovšem vyslobodíš jeho dušu z pekla. Kto šanuje prut, nemiluje dieťa, naproti tomu kto dieťa miluje, pridrža ho ustavične“ (Prísl. 13, 24. 22, 15. 23, 13. 14.

29, 15. Sirach 30, 1). I v novom zákone, ktorého základ a hlavne prikázanie je samá láska, píše sv. Pavel k Žid. (12, 7 a 9). „Kde že máte dieťa, ktoré by otec netrestal?“ A proti námietke, jako by snáď telesný trest ubíjal v dieťati úctu a lásku, dokladá: „Ačkoľvek nás otcovia trestali, predsa sme jich mali v uctivosti.“

Kto sa teda nechce pokladať za múdrejšieho nežli bol Šalamún, za rozumnejšieho nežli bol svätý Pavel, za rozšafnejšieho nežli je Duch Svätý, čo jich osvietil: nebude môcť pri vychovávaní odhodiť prut celkom na stranu. Netajím síce, že sa nachádzajú dobré útlocité deti, zvlášte dievčatá, pri ktorých, aspoň keď trochu odrastly, i menšia pokuta, ba často i ostré slovo postačí; ale rovne tak istá vec, že sa zväčša pri mládeži, zvlášte pri chlapcoch, aspoň v prvej mladej dobe bez pruta obísť nemožno. Sväté Písmo, ktoré pri každej nárade tak rozvažite sa vyslovúva, udáva celkom určite, kedy vlastne deťom, čo poslúchnuť nechcú, treba dať pocítiť. Hovorí totižto, že po prute čiahnuť načím, keď „bláznivosť ukazuje sa byť temer srastnutou so srdcom chlapcovym“ t. j. keď jeho nespôsoby zo zlej a zaťatej vôle vyplývajú, ku pr. keď dieťa bezočive a zatvrdile luže; keď i po

opätovanom napomenutí nehanebne chovať sa neprešáva, alebo i navzdor primeranému poučeniu predsa len cudzie veci kradne; keď svoju krutoblavosť vzdorovitými rečmi lebo posuňkami prezradzuje; keď predstaveným nadáva, alebo sa na nich osotí; jích rozkazom a trestu zlostne sa protiví; naničhodné reči proti nim si dovoľuje; keď mu hlas od samého hnevu zachripuje; keď nohama dupoce; keď nečo, čo sa mu podá, odsotí alebo na zem hodí; keď na bratov a sestry alebo kamarátov zlostne naskakuje; slabších bije; keď navzdor prísnemu a laskavému napomenutiu surove hreší, klaje a zlorečí. Kde takéto naruživosti znenadála a vo väčšej miere pri dieťati po prvý raz zbadáť, alebo jich menšou pokutou prelomiť nemožno: tam je telesný trest nevyhnutne potrebný, ani sa nesmie preminúť, jestli len sami rodičia za takúto nedbalosť od Boha trestaní byť nechcú. Veď za túto chybu zastihol Heliho tak ťažký súd Boží, ponevadž svojich bohaprázdných a zlostných synov citlive netrestal, lež pri všetkých jích vystúpkoch len voždy podobrotky napomínal. „Prečo - že robíte také nešeredné veci, jako to čujem od kdekoho? Nechte to, moje milé deti, lebo veru nedobrá to povest, čo čujem,“ takto jich ovšem napomínal, ale

táto výstraha, toto pokarhanie nebolo za jích veľké výstupky a pri jích zatvrdilom srdci dostatočné: tu sa malo ostrej, pokuty použiť. Ale ponevadž slabých otec, hriešnou láskou zaslepený, nemal k tomu potrebnej zmužilosti: prišli obá synovia Ophni i Phinees vo vojne o život, a jích osemdaťdesiat roční otec prevalil sa zo stolice a zlámal si krky (I. Král. 2. 23, 24 a 3. 11, 18).

Lež keď oproti takejto krivej a hriešnej добрote zastávam telesné tresty, jakožto potrebné, a v tamtych menovite udaných prípadoch i odporúčam: zatracujem z druhej strany s celou ošklivosťou všetky nerozumné a nemilosrdné bitky a *otlkanie*, ktorými sa tiež daktorí rodičia nezriedka prebhešujú. Sám svätý Apoštol Pavel vystrieha pred nimi, keď v liste ku koloským (3, 21) a ephezkým (6, 4) píše: „Nerozhorčujte deti, aby sa nestaly malomyselnými.“ A to veru znamená dieťa opravdive otlkať, keď ho kto bije čímkoľvek; čo v hneve pochyť; a kadekoľvek ho dopadne; a čo len dieťaťu koža stačí. Sväté Písmo hovorí len o samom prute, ktorý veru pri malých deťoch úplne vystačuje. Väčším deťom, keď toho treba, môže sa vytrepať i lieskovicou lebo remeňom, jako to i uhladení Athenčania robievali; ale nie kadejakým obu-

chom, toporom lebo ožehom, jako sa práve pod ruku naskytne. Biť po hlave, trhať za vlasy, tlačiť pästou do hrbita lebo do prs, kopať nohama — je vec nebezpečná a hriešna; pri pohlavkoch, ktoré ostatné neradím, je veľká rozvážlivosť potrebná, aby človek mieru neprekročil a neuškodil, rovne tak nemaly by sa deti nikdy tiahť za uši, a keď sa stane, nesmie to byť nikdy kmásanie. — Pričastá bitka je tiež hotové otlkanie, ktoré robí dieťa necitlivým, a práve preto nič neosoží. Bitka, jako rečeno, smie nastúpiť len za veľké prestúpenie, a jakožto posledný prosriedok; ona sa musí použiť len zriedka, ale potom tak, aby ju dieťa i pocítilo. Raz dobre vytrepať postačúva často na všetky časy tak, že dieťaťu všetko pokúšenie prejde, keď mu potom prut len spomneš: „Červené pruhy a bitka, čo ju až do kosti cítiť, hovorí Šalamún, vyháňa zlosť“ (Prísl. 20, 30).

Deti poriad len otlkať i pre nepatrné veci, je alebo zlý zvyk alebo je znakom, že predtým až veľmi zanedbávané boly, alebo ukazuje na zlý domáci poriadok a príklad. Kde sa pri vychovávaní nič predtým nezanedbalo; kde poriadok a dobré mravy v dome panujú: tam ide všetko jako „po niti,“ čo sa inde len s vreskom a plaskom sotv-že dá

pohnúť. Či to nie je ozaj až do smiechu a hriechu, keď tak od rána až do večera po dvore, po kuchyni a po izbách nič inšie neočúť, nežli : „Či mi ideš?!“ — plask! — „Čo si to zase vykonal!?“ — plask! — „Veď ti poplačem!“ — plask! — „Však hovorím!“ — plask! — „Či som ti už koľko mnohokrát nepovedala?“ — plask! — „Kde si sa mi tolko túlal?“ — plask! — „No či už budeš s tým hotová?“ — plask! — „Zase si košelu do-driapal?“ — plask! — „Či mi neprestaneš?“ — plask! — „Či ťa pohnem!“ — plask! plask! plask! — Ide-li to snád u teba takýmto spôsobom, tak veru dobre urobíš, rozvážiť si dokonále nasledujúci rozhovor medzi dvoma otcami: „Súsede Michale, jako-že Vy to, prosím Vás, toho Vašeho Janíka k tomu máte, že je voždy taký čistotný a sporiadaný? Veď jako sa mi vidí, ani ho nebíjate ani nehrešievate; bo u Vás temer za celý deň neočúť hlasného slova. A ja? Ja Vám celý Boží deň na toho Ondriša dosedám, hromujem a klajem až nemilobohu, zauškujem chlapčisko až ma dlane páfa, a pri tom všetkom je mi len voždy až ošklive nečistý a neporiadny, ba miesto čo by sa napravoval, ešte viac sa tuším opúšťa. Povedzte mi, prosím Vás, čo a jako to robíte Vy s tým svojím chlapcom?“

„Ja?“ odpovedal Michal, „ja Vám veru zhola nič neviem povedať, žebych v tejto veci robil, susede prísazný, leda že sám pri sebe hladím voždy na čistotu a poriadok.“ Zapamätaj si i to pekné podobnosť, ktorým sv. Anselm to ustavičné „pláskanie a práskanie“ zatracuje: „S deťmi sa má zachádzať,“ hovorí, „tak jako zachádza umelec so zlatým alebo srieborným plieškom, z ktorého chce zhotoviť obraz: on ho nekúje voždy len kladivom, lež miestami len silno pritláča a miestami len voľne vyhláduje.“

A potom či niet *žiadnej inej pokuty* nežli bitka? Si-li ozaj prinútený dieťa citlivo potrestať, pokús sa raz, či by to z prvu neišlo i s pôstom, ktorý použitý s rozumom a mierne, často veľmi prospešným býva: On „utláča nepravosti,“ hovorí sa o ňom vo svätej omši. Nedať dieťaťu na svätčiny (olovrant) chleba; poslať ho spať hladné; priskrovníť mu trochu raniny (sniedanie) — to už nejedného hlaváča zkrátilo, a nejednomu lenochovi dodalo chuti do práce. Zavreť dieťa na čas, je tiež citlivá pokuta; len-že to pri bojzlivých deťoch nesmie byť dakde vo tme, a túto pokutu najlepšie bude použiť pri väčšom previnení proti blížnej láske, pri zvadlivosti a mstivosti; keď sa dieťa potutelne chová alebo

zlostne druhým škodí: ponevadž takéto odlú-
 čenie od ostatných ľudí učí ho vážiť-si obco-
 vanie a spoločnosť s inými, a týmto spôsobom
 privádza ho k snášanlivosti, vlúdnosti a láske.
 Rovne tak prirodzená a spolu citlivá pokuta
 pre deti je i odopreť jim podiel na oby-
 čajných detinských zábavách, k. pr. keď sa
 mu nedovolí hrať sa, ísť spolu navštíviť da-
 koho z rodiny, alebo ísť s ostatnými na pre-
 chádzku atd. rozumie sa že tenkrát, jestli
 takéto odoprenie, podľa povahy vinného dieťa-
 ťa, je preňho skutočne pokutou. Zahaňbovať
 nemajú sa deti neobyčajným ani priveľmi po-
 túpnyým spôsobom. Istý chlapec, ktorého ma-
 tka s mokrou plachtou, čo ju v noci zmáčal,
 do okna na potupu vystavila, obesil sa z
 haňby. Postaviť dieťa do kúta; vyhnať ho
 za dvere a v najhoršom prípade posadiť ho
 od stola pri jiedle, — to je dost. Pri veľmi
 haneblivých deťoch postačuje rozkázať, aby
 vec nedobre urobenú ešte raz lepšej urobily.
 Pre dobre vychované deti je už i to citlivá
 pokuta, keď jich rodičia trochu zazrú a stu-
 dene sa k nim chovajú. Keď *Fenelon* fran-
 cúzke kráľovské knieža, ktoré vychovával,
 za nejakú chybu ťažko potrestať chcel, nepre-
 hovoril k nemu začas, a celé služobníctvo i
 rodičia boli k nemu nemí, pokým sa nepo-

pravilo. Naproti tomu, je to celkom prevrátená obyčaj, pokutovať deti nečím takým, čo jim voždy má byť vec milá a drahá, čo si voždy majú ctiť a vážiť, k. pr. modlitba, ísť do kostola, učiť sa, robota, posluha; tieto veci nemajú a nesmia byť nikdy pokutou, naopak má jim radšej slúžiť za pokutu, keď sa jim dačo takého nepovolí.

Najhlavnejšia pokuta je pohana a *domluva*; ale má-li byť k čomu: musí byť neomylné krátka. Krátke ale jadrné, s laskavou vážnosťou prednesené napomenutie účinkuje viac, nežli dlhá kázeň, pri ktorej sa človek len sám rozpáli a dieťa darmo ohluší. Každý priestupok nesie už sám v sebe svoju pokutu, totižto prirodzené i nadprirodzené následky hriechu. Na tieto teda upozorni krátkymi slovami: ku pr. „Či je to pekne? — či je to slušná vec?“ — „Či nevieš že kto takého-čo robí, do pekla príjde?“ — „Čo si bude Pán Bôh o tebe mysleť?“ — „Čo máš včul z tvojej zlosti?“ — „Či nemáš včul smutné srdce nad tým? Vidíš, to je zlé svedomie!“ — „Len sa pozri do zrkadla, jako také napa-jedené dieťa vyzerá!“ — „Vidíš, to máš z toho svojeho cigánstva, že sa ti včul ani neverí!“ — „Fui haňba, to len rozpustilé decká tak hovoria!“ — „Pozri, čo tam v katekisme

stojí o takých ľudoch, ktorí tak robia jako ty!“ — „Vidíš, tak je to, keď nechceš poslúchať!“ — „Či nevidíš, že ma to zarmucuje? Či ma chceš hnevať?“ — „Či si mi ty také neporiadne dievča?“ — „To bych si o tebe nebola myslela. Môžeš sa haňbiť!“ atd. Ale nadovšetko tenkrát varovať sa načím mnoho reči, keď sa dieťa biť musí. Čím viac hluku pri bitke, tým menej ona osoží: čím tichšej sa odbaví, tým viac prospeje. Menovite chráň sa dieťaťu nadávať alebo ho preklínať. „Darobná je bitka,“ hovorí Sirach (19, 28) „ktorú kto s hnevom a nádvkami (prezývaním) prevádza.“ Ani veru neviem, jako len môže byť kto tak sprostý a myseľ, že toho, kto pochybil, s chybou napraví! To by znamenalo vyháňať diabla skrz belzebuba, hlavného to diabla: a diabol už len predsa nie je tak sprostý, žeby si sám svoje pántvo rúcal. Najostrejšia domluva sú hrozby. Tieto však, nemajú-li deti nimi opovrhovať, musia sa, keď treba, skutočne splniť; a preto musia byť také, aby sa splniť daly a smely. S takými pokutami teda, ktoré splniť bol by hriech, nesmie sa naháňať strachu, ku pr.: „Tak ťa zbijem, až z teba budú pásy lietať — až mi v rukách zhynieš!“ — „Celého ťa dolámem!“ — „Zdrobím ťa na caparty!“ —

„Oderem ti kožu po uši!“ — „Tak ťa obúšim, že budeš mať na celý život dosť!“ — „Tak ťa plasknem, že ťa krev zaleje; všetky vlasy ti vyškubem! — „Hneď ti krky vykrútim!“ — K čomu-že takáto sprostosť, leda aby ťa svet vysmial? Strašiť s „Čiernym,“ s hastrmanom, so strašiakom a bubákom je podobne hlúpy nerozum, a rodičia sa tým len o vieru u detí privádzajú. Všetko, čo nie je pravda a čo je prehnané, voždy škodí!

XXIII.

Liché svedomie.

Za čo sa má trestať? — „Čudná to otázka!“ pomyslí si niekto. „O tom tiež netreba teprv poučenia. Ništ ľahšieho nad to: veď sa to i tak rozumie, že za zlosť a nespôsoby!“

Ale táto vec nie je predsa tak ľahká, jako sa byť zdá. Ono je to s ňou práve tak, jako s tou teraz obľúbenou výpoveďou, že veď vraj „všetci veríme v jedného Boha.“ Ovšem že veríme! Ale kadenáhle ide človek o krok ďalej a zpýta sa: „Čo je Bôh; čo sú jeho skutky; jaké sú jeho príkazy? tu je zaraz po všetkej jednomyselnosti, a z tých

čo nie sú v katolíckej viere dokonále vyučení, odpovie ti na túto otázku každý ináč. Tak je to i pri otázke o zlom. Veď nielo slova na svete, o ktorom by rúznejšie náhľady panovaly u takých ľudí, čo učenie svätej cirkvi len tak leda bolo očúvajú. Čo jeden za hriech pokladá, to sa vidí byť druhému celkom v poriadku; čo jeden za ťažkú vinu drží, to považuje druhý za malú a nepatrnú vec; jeden trnie až hrôzou pred istými slovami a skutkami, druhý sa nad nimi len smeje. Či svet nie je opravdive taký, jakým ho už Izajáš znal, keď sa jeho milovníkom vyhrážal: „Beda Vám, ktorí zlému riekate dobré, a dobrému zlé; tmu pokladáte za svetlo, a svetlo za tmú; horké prezývate sladkým a sladké horkým“ (Izaj. 5, 20).

A takýmto *ľichým svedomím* (jako bohoslovci tento zmatok dobrého so zlým menujú) sú ovšem nakazení rodičia, ktorí na svet viac držia nežli na katekismus, tak že deťom často za zlé vytýkajú, čo by vlastne chváliť mali; ťažké prestupky premíňajú bez trestu, a nepatrné chyby, ktoré sotvú že stoja za slovo, pokutujú ostro a citlivo atd. Iní otcovia a matky, ktorí na Boha viac držia, znajú ovšem podľa učenia Ježiša Krista a jeho svätej cirkvi dokonále posúdiť, čo je pravé čo nepravé, čo

je ťažký čo všední hriech: ale často na to pripozabúdajú; sú prchkí a vrtkaví; hovoria a jedajú často bez náležitej rozvahy; trestať za nečo lebo netrestať závisieva u nich od okamžitej dobrej lebo zlej vôle, a tak i väčší lebo menší trest vymerávajú podľa svojeho väčšieho lebo menšieho hnevu a prehkosti. Tak sa potom stáva, že ačkoľvek títo ľudia docela lepšej smýšľajú a stokrát lepšiu vôľu majú, nežli tí ľahkomyslní, ktorých sme predtým spomínali: podobajú sa jim predsa so svojím zcela prevráteným zachádzaním pri trestoch veľmi často až na vlas. A i následky bývajú potom tie isté: tu i tam vychováva sa v deťoch ľiché svedomie, a z toho dorastá pokolenie, ktoré o čnosti a hriechu, o spravodlivosti a bezbožnosti tie najľichejšie, najprevrátenejšie a najvrtkavejšie mienky s srdci chová a i v živote nasleduje. A tieto zlé následky dostavujú sa i tam, kde sa otec a matka pri trestoch nesrovnávajú; buďto že sa rúžna v úsudku, zdáľiž sa dačo trestať má lebo nie, zdáľiž sa má trestať ostro alebo len ľavno; buďto že sú v takom okamžení, kde sa o dajaký opravdivý alebo len zdanlivý prestúpok jedná, každý inakšej vôle, — a tak jeden pri svojej mrzutosti a hneve považuje dačo za trestuhodné, čo druhý pri svojej

dobrej vôli a tichosti vyhovára alebo zrovna zastáva.

Veď by to človek sotvý držal za potrebné, napomínať rodičov, že *za dačo dobrého nikdy nesmia trestať?* A nie je to predsa zbytočná výstraha. Tu ku pr. poprosí susedka dieťa, aby idúc okolo pekára, vzalo jej tam bochník chleba; dieťa to z úslužnosti urobí: ale matka to zbadá, rozpajedí sa na dieťa a kadenáhle prišlo domov, počne ho zdurne hrešiť, ... preto že je so svojou susedou v hneve! Tam sa zas deti sišli potajomky do komory alebo do šopy a vijú usilovne venec, s ktorým sa chcú matke namena z detinskej lásky zavďačiť: naraz dopáli nazlostený otec a začne jich tľeť radom, preto že mu jedno lebo druhé, ktoré by bol pri práci potreboval, nebolo hneď na porudzi! Marienka, ktorá na poriadok ráda drží, zdráha sa obuť rozdrápanú pančochu, a mrzutá matka fľasne ju za to cez ústa! Pobožný Ondriško nechce ísť spať, kým sa s ním nepomodlia na noc, a tu ho matka hodí do postele až mu kosti zhrčia! „Keď pýtam peniaze na katekismus, hreší ma otec,“ žaluje sa usilovný chlapček vo škole temer s plačom. „Keď nedonesiem domov tolko chleba lebo grajciarov: dostanem bitku,“ narieka tam haneblivé

dievča, ktoré poslali žobrať. A či to nie je tak? Či deti nemusia často až ťažko vytrpieť za to, že boly prívetivé, uprimné, štedré, snášanlivé, smierlivé, pobožné a útulné? Jaká to záhubná prevrátenosť! Ba keby i naozajšťačo nepravého boly učinily, pokladajúc to za dobré: nesmia sa za to nikdy trestať, ale sa majú o tom poučiť.

A potom, či to nie je opravdive divá surovosť, trestať deti za *nezavinené chyby*, ktoré majú alebo od rodu alebo z nahodilého nešťastia? „Do tvojej sprostej kotrby sa už len veru zrovna nič nesprace!“ zkríkne rozhnovaný otec na syna a cápi ho poza uši. — „Hovor mi zretelne a nie zajikavo, ináč ťa hneď naučím papuľu otvoriť!“ čuje človek inde nerozumnú matku sápať sa na dieťa. — „Vari si mi z vosku, čo? Ved' ti zaraz pomôžem!“ dohovára sa ubohému cintľavému chlapcovi a zavesí sa mu baťoh, až sa chudáčik zadúša. — „Ty trubYROH“ zkríkne sa na nedovtipné dieťa, a flask po tvári. — „Tmol sa mi z očí, ty naničhodnico!“ a pritom sa dieťa ždúri až padne, preto že nevedelo pochopiť robótu, ktorá je nad jeho rozum. Alebo či snáď nemám pravdu? Či takéto nedovtipné, krátkopamätne, cintľavé, nedočujné deti nebyvajú často za tieto jích telesné alebo

duševnie, a však nezavinené chyby otľkané: kdežto by sa vlastne s najväčšou útrpnosťou a laskavosťou napomenúť mali?!

Rovne tak majú deti dakedy isté viac lebo menej dobrovoľné *nedokonálosti*, ktoré sú ovšem dakedy veľmi nemilé, a ktorým deti i odúčať treba, ktoré však na žiadan spôsob nezasluhuje tie ostré pokuty, ktorými jich niektorí nerozumní rodičia vykoreniť mieňa. Nejedna takáto chyba ztratí sa s časom sama, keď dieťa viac rozvahy a skúsenosti nabudne; pri iných musia ovšem i rodičia vychovávaním domáhať k jich vykoreneniu, lež táto pomoc má tu záležať viacej v laskavom napomínaní, vo výčitke, v dohováraní a v zahaňbení, nie však v telesnej pokute. Je-li dieťa ku pr. roztržité a neposedné, ulož mu čiastej robotu, ktorá by za dlhší čas celú jeho pozornosť požadovala a maj naň oko, aby ju pod marnou záminkou neodložilo nedokončenú. Nesplní-li dačo zo zabudlivosti, pripomeň mu to znovu a rozkáž vykonať takým časom alebo spôsobom, čo mu je trochu príkry, ku pr. pred jedlom alebo pred ihrou. Je-li pri práci a domácej posluhe nespôsobné a nezručné, ukáž mu, jako má čo robiť, a daj mu to opakovať tak dlho, až to jako patrí uhodne. Zluhá-li dieťa z nerozvážlivosti alebo ľahkorekosti, dost

mu bude prísne ho napomenúť a upozorniť na zlé následky. Nepozornosť karhá sa obyčajne sama. Zlé zvyky v reči, pri chodení a sedení radno je raz ostro pohaníť, podruhé smiechom zahaňbiť. Ale všetky tieto veci nie sú žiadna dostatočná príčina ku kriklavému hnevu, alebo k bitke.

Veľký rozdiel je dakedy medzi opravdive zlou alebo len *škodlivou a hanebnou* vecou. Často môže daktoré slovo lebo dajaký skutok k veľkej škode lebo haňbe slúžiť, a pri tom predsa nie je opravdivým hriechom. Rozumie sa teda že tento rozdiel treba vziať do ohľadu i pri pokutovaní, a zvlášte za našeho veku je vec veľmi dôležitá, na tento rozdiel upozorniť ani ho nezabudnúť; ponevadž takzvané „osvietené“ vychovávanie tým sa najviacej líši od kresťanského, že tieto dvojaké veci jednu s druhou mieša. Preto si dokonále zapamätaj pravidlo, že: *len to, čo je hriech pred Bohom, zasluhuje ostrú pokutu*. Keď dieťa dačo rozbije lebo roztrhne; keď proti slušnému a vlúdnemu obcovaní v dačom pochybí; keď sa prizabudne v reči; keď si nepatrnú samopaš dovolí atd. to všetko môže mať snáď veľmi mrzuté následky a v ľudských očiach môže sa vidieť veľmi zlým, a rodičia nemajú takéto veci nikdy mlčky preminúť; lebo deti

treba učiť i prezretelne jednať i s ľuďmi múdro zachádzať a obyčajnú slušnosť zachovávať. Ale pri tom všetkom je to predsa záhubný a prevrátený spôsob, trestať deti za takéto chyby ostro, a to síce len preto, že sú škodlivé; naopak patrne smrteľné hriechy preminúť často i bez najmensej výčitky. Že potom deti, ktoré malý a veľký hriech voždy podľa menšej lebo väčšej pokuty posudzujú, pri takomto prevrátenom vychovávaní naučia sa viac vystriehať haňby a čašnej škody, nežli samého hriechu, — je vec rovne tak prirodzená, jako z druhej strany istá, že ona rodičom náramnú zodpovednosť na hlavu ztrhuje.

Málo kedy sa totižto stáva, žeby *hriech proti Bohu* spáchaný, zjavnú a okamžitú škodu hneď so sebou donášal. A to je príčina, že si ľudia za týchto celkom smyselných a telesných časov temer za nič nepokladajú prehrešiť sa proti prvým trom prikázaniam Božím; nasledovne i keď svoje deti vidia hrešiť proti nim, nedržia to ani za hodné slova, — z čoho si potom deti pre svoj celý život záhubnú mienku utvoria, jakoby na povinnostiach k Bohu nevela záležalo. Už svätý Ján Zlatoustý narieka na túto záhubnú chybu, keď vo svojich kázňach takto hovorí: „Keď Bôh vo starom zákone smrťou tresce deti, ktoré rodi-

čom. zlorečia (2. Mojž. 21, 17): jako že sa máme môcť vyhovoriť my, keď s chladným srdcom hľadáme na ťažké hriechy, ktoré naše deti oproti Bohu páchajú? Ku každému otcovi vraví Pán: Syna, ktorý ťa ťažko obrazí, budem trestať peklom; a ty nechceš ani slovom zarmútiť toho, čo jeho sväté príkazy nohama šlape? Či za to zaslúžiš odpustenie? Vidíš ho rúhať sa Stvoriteľovi a to ťa ani nepohne; nezahroziš mu; nepotresceš ho; ačkoľvek vieš, že Bôh takúto shovievavosť zakázal! Pováž si predsa človeče, že kto je raz tak nerozumný, sprotiviť sa Bohu, prehreší sa ešte oveľa ľahšej proti svojemu otcovi a svojemu spaseniu.“ Nechcem tým ovšem povedať, žeby sa deti s prutom a palicou mali nútiť k modlitbe, do kostola, k iným pobožnostiam, k príkladnému chovaniu v kostole a k sväteniu nedele i sviatkov: primerané poučenie a, keď treba, ostré prísne slovo bude tuná oveľa prospešnejším; najme pochodí-li takéto slovo z bohabojného srdca, a jestli ho vlastným dobrým príkladom podporuješ.

Citlivú a bolastnú pokutu zasluhujú menovite také chyby, ktoré zo zkaženého srdca pochodia a ktoré sa so *zlomyselnou* rozvahou páchajú, ku pr. Istivé luhanie, zlostný hnev, nadutá pýcha, nehanebná rozpustilosť, kruto-

hlavosť, pomstychtivosť, bezočivá klatba a rúhanie proti Bohu atd. Vôbec čím rozvážejší, dobrovoľnejší a ťažší je hriech, tým citlivejšia a prísnejšia musí byť i pokuta. Z čoho vidieť, jak veľmi chybujú tí rodičia, čo voždy a za všetko len jeden trest užívajú, ktorý si raz vzali v obyčaj. I jaký i jak prísny má byť trest, závisí pokaždé od toho, jak veľká a jak zatvrdilá je chyba, ktorú karhať načím: za smrteľný hriech ostrá, za všední pripadá ľavná pokuta; s menšou začínaj, aby ti väčšia a tuhšia k budúcej potrebe pozostala.

Sodpovedá-li pokuta týmto pravidlám, tak bude dojistá i primeraná priestupku a preto *spravodlivá*. Lež k tejto jej spravodlivosti požadujú sa ešte dve veci, ktoré tu na krátko dodám. Ponajprv totižto nesmie sa dieťa nikdy trestať, dokiaľ sme sa úplne nepresvedčili, že je skutočne vinno. Bo nič neodcudzuje a nezatvrdzuje detinské srdce tak veľmi, jak keď jich kto *nevinne* trápi. Preto sa nikdy nezpúšťaj len na samé žaloby, ale sa voždy dokonále vyzveď, čo jako sa stalo. Pozostane-li jaká taká malá pochybnosť, nechaj radnej všetek trest, nežli bys' mal trestať nevinne. V takomto prípade môžeš doložiť: „Jestlis to predsa urobil, tak ťa bude svedomie dotiať

hrýžť, až sa priznáš.“ Alebo: „Pán Bôh, ktorý i tak všetko vie, trestáva sám také zlé deti, čo rodičov klamú.“ Keby sa ti predsa pridalo, potrestať dieťa nevinne, musíš to zjavne uznať a spolu vysvetliť, jako sa to stalo, že si ho považoval za vinné; čo tým ľahšej učiniť môžeš, ponevadž takémuto nerozumeniu býva obyčajne dieťa samo na príčine, preto že sa pri vyzvedaní nemúdre chovalo. — Konečne kladem ti na srdce, abys nebol nikdy *stranným*. Nezdráhaj sa potrestať i miláčka, kde treba; naopak je-li ti povaha daktorého dieťaťa menej milá, nezachádzaj s ním už preto samé ostrejšej, nežli s inými: a v tejto veci daj na seba pozor menovite pri pastorkoch. Varuj sa napokon strannosti i z toho ohľadu, žeby si snáď rozdiel robil, zdáliš sa dieťa proti tebe samému lebo inému, proti tvojemu priateľovi lebo nepriateľovi, proti dakomu vysoko postavenému lebo chudobnému previnilo.

Sú-li tvoje pokuty týmto opísaným spôsobom spravodlivé, nemáš sa čo báť, žeby sis nimi srdca svojich detí dajako odcudzil; naopak každodennia skúsenosť učí, že deti, s ktorými sa podľa zásluhy prísne zachádza, vzľáštniu oddanosť chovajú v srdci ku svojim vychovávateľom, ktorých si milosrdná sprá-

vodlivosť božská jako pomocníkov k jích polepšeniu vyvolila.

XXIV.

Z jakej príčiny a pohnutky má sa trestať?

Koľko mnoho rázov sme už počuli, že sa *v hneve trestať nemá!* Medzi príčinami, na ktorých sa táto výstraha zakladá, najhlavnejšiu udáva svätý Jakub (1, 20) učiac, že človek „v hneve nerobíeva to, čo je pred Bohom spravodlivé.“ Svätý Rehor veľký menuje hnev „duševným opilstvom,“ v ktorom sa nám rozum zatemňuje, rozsudnosť hynie, vôľa sama so sebou nevládze, tak že nasrdený človek obyčajne bez rozvahy, len podľa okamžitej prchkosti, priestro a nespravodlivo tresta. Ale hlavnejšia a hlbšia príčina, prečo sa v hneve trestať nemá a nesmie, záleží v tom, že v takom okamžení chybíeva obyčajne *pravá pohnúťka a dobrý úmysel* k trestu. Bo nahnevaný človek tresce vlastne z rozhorčenia a z pomsty za obsiahnuté obrazenie. On sa cíti byť obrazeným vo svojej samoláske, že sa mu dieťa opovážilo slovom protivíť, skutkom vzdorovať, namrzeť ho lebo zarmútiť: to ho

zlostí a hryzie; preto chcúe sa mu teraz odplatiť rovným za rovné, začne ho nemilobohu biť a mlátiť, dokiaľ sa mu nepozdá, že sa na ňom za svoje obrazenie dostatočne vyvršíl.

Ale moji milí rodičia! veď otcovské karhanie nemá byť žiadna pomsta, lež naopak *skutok milosrdenstva*; veď sa dieťa nikdy nemá pokutovať z iného úmyslu, nežli aby sa polepšilo: a preto pravá pohnútko k pokute má byť len čira čistá láska k dieťaťu.

„Chcete-li svojich synov a dcéry dobre vychovať,“ učí *svätý Anselm*, „tenkrát musí každý Váš trpký trest spojený byť so sladkou láskou otcovského srdca.“ Preto keď ti dieťa dačo zlého vykoná, nesmieš najsamprv myslieť samolube na seba; nesmie ti byť hlavňou vecou, že dieťa svojou svévoľou, lžou, neposlušnosťou atd. teba obrazilo: ale tvoja prvá a hlavnia myšlienka musí byť *Bôh a dušnie spasenie previnilého dieťaťa*. Musí ňa totižto svätá nevôľa preísť, že sa takto zákon najvyššieho Boha v tvojom dome prestupuje; srdce ti musí byť pohnuté uprimnou útrpnosťou, že si dieťa hnev otca nebeského priťahlo; a v úzkostnej starosti, že by dieťa, „tvoje srdce,“ na nastúpenej zlej ceste pokračovať a tak časne i večne zahynúť mohlo,

— v tejto úzkosti máš, keď ináč nejde, chopiť sa telesnej a boľastnej pokuty, jedine len z toho úmyslu, abys' ho tým odstrašil od zlého a pred záhubnými následkami zachránil. Jako vincúr plačúci vinič obrieza, aby mu tak k lepšiemu zrastu dopomôhol; jako lekár horký liek na silu ynucuje, aby ním cherého uzdravil; jako človek, vidiac dakoho topiť sa, popadne ho keď treba i za vlasy, aby ho oratoval: tak musíš i ty chceť dať pokutu pocítiť len preto, aby dieťaťu prispela k polepšeniu. „Chlapcovi sa bitka ovšem protiví,“ vraví *svätý Cyprian*, „o to však matka nedbá, preto že hľadá na osob, ktorý z toho dieťaťu povstáva: a to robí jej karhanie laskavým a milosrdným.“

„Mám-li byť ostrá a dieťa udreť, to musím byť nahnevaná, ináč to nie som v staže,“ hovorievajú citlivkárske matky, a myslia, že takouto rečou Bôh vie jaké zázračné svedoctvo o svojom „útlom srdci“ vyslovily. Ono však, pováži-li sa vec náležite, nie je táto dobrosrdečnosť nič inšie, nežli pôtajomná samoláska: taká pyšná útla mamička nemôže totižto trestať, kým sa necíti byť obrazenou; kým sa na opovrhnutie svojeho slova a vážnosti nerozjedila: lež prišlo-li to raz tak daleko no potom — potom sa vyvrší! Keby ona mala

pravú kresťanskú lásku k svojemu dieťaťu, nepotrebovala by čakať, až ju jed prejme, aby sa potom zlostne vyvršila: ona by naopak cítila uprimný zármutok nad vinou svojeho dieťaťa, a hľadela by odpomôcť zlému bez hnevu, kadenáhle ho zbadá, trebárs by ju bolastný liek, čo použiť musí, i samú v srdci bolel.

„Mňa sa to ani netkne, keď dieťa bijem,“ čuť dakedy oťa hovoríť, „ja Vám ho vytrepem, ani len okom pri tom nehmúrim: takého zlonohu zbití, až mu rebra prašia, to Vám ja odbavím s docela chladným srdcom.“ To je rovne tak prevrátený spôsob a to z tej istej príčiny! Lebo i tuná rovne tak jako pri tom, kto v hneve karhá, ukazuje sa pomsta, a to veľmi ohavná, preto že je popredu rozvážená, chladnokrevná pomsta. Pri treste nesmieš nikdy byť bez citu, naopak máš cítiť zármutok nad spáchaným hriechom, útrpnosť s vinným dieťaťom, a ukázať uprimnú starosť o jeho polepšenie. Kresťanský vychovávateľ má a musí voždy trestať so šlechetnou rozhorlenosťou, s výrazom spravodlivej mrzutosti, s bolasťou nad pokuty hodným skutkom: čo všetko je ovšem docela rozdielné od tej zlosti, ktorou sa urazená samoláska pajedieva, a od tej rozhorčenosti, s ktorou sa dakto sápe za

to, že sme *jeho* obrazili. Jesto i spravodlivý hnev, ktorý vlastne nie je hnevom, lež radšej horlivosťou, pochádzajúcou z lásky k Bohu a z lásky k vinnému dieťaťu. Takáto horlivosť tresce z dobrého úmyslu, „v nádeji na pokojnesladké ovocie spravodlnosti,“ jako to sv. Písmo hovorí (Prísl. 19, 18. k Žid. 12, 11); tresce preto, aby splnila svoju svedomitú povinnosť, aby odstrašila od obráňania Božieho, a časné šťastie rovne tak jako dušnie spasenie dieťaťa napomáhala. Naši pobožní predkovia vešávali prut nedaleko kríža. A to bolo veľmi múdro i po kresťansky: lebo kedykoľvek čiahli po ňom, rozpamätali sa, že ukrižovaný Spasiteľ s útrpnými slzami v oku predpovedal zkázu Jeruzalemskú, a že jeho nebeský otec túto boľastnú pokutu kríža vložil naňho len pre naše spasenie.

Z tejto udanej príčiny, že totižto pokuta nikdy nesmie byť pomstou, lež vlastne prosriedkom k polepšeniu, vyplývajú isté pravidlá, na ktoré Vás chcem ešte vzláštne upozorniť. Cítiš-li pri previnení svôjho dieťaťa, že sa ťa náruživý hnev smocnil, *odlož pokutu za chvíľku*, buď ticho a mlč, nevyslov ani ďajakú prenáhlenú hrozbu; ale výjdi radšej na dvor lebo do kuchyne, vezmi ďajakú prácu do ruky, pŕvzdvihni myseľ k Bohu a modli sa v sebe,

kým sa ti hnevivá rozpálenosť nevyparí a neutíšiš sa natolko, že znovu so sebou vládneš. Potom však pamätaj, že „odročené je nie dokončené.“ Nadobytá tichosť ducha nesmie sa premeniť v ľahostajnosť, ktorá by sa vyhýbala povinnosti, dieťa zaslúžene potrestať. Naopak táto tichosť ducha má slúžiť len k tomu, abys' pri trestaní mierne, múdro a obozretne jednal.

Preto ani nesmieš nikdy *jednať voslep* a voždy bez ďalšej rozvahy len taký trest použiť, jaký ti práve napadne alebo jaký ti je raz v obyčaji: naopak musíš si pokaždé rozvážiť, jaká pokuta by sa v tomto prípade najlepšej hodila, aby sa ňou žiadané polepšenie docielilo. A pri tejto voľbe treba vziať do ohľadu nelen jaká, jak veľká a jak zlostná je vina (o čom som Vám už predtým potrebné poučenie dal); lež i povaha, vek a pohlavie, dieťaťa; a rovne tak nemá sa zpuštiť z očí ani to, jako predošlé tresty na dieťa účinkovaly. Lebo tá istá pokuta, ktorá pre jedno dieťa je prospešná, môže druhé len ešte viac zatvrdiť, a ktorá sa hodila v jednom prípade nehodí sa preto voždy a pre všetko. Napokon treba ešte i to náležite rozvážiť, či-li sa má zaslúžené vyhrešenie alebo umienená pokuta vykonať len medzi štyrmi očami, alebo predo

druhými. Vôbec zdá sa mi byť radno, držať sa i pri deťoch toho pravidla, ktoré Spasiteľ o bratskom napomenutí ustanovil, to jest: až vtedy trestať verejne, keď sa súkromná pokuta ukázala byť neosožnou, alebo keď z previnenia pošlo pohoršenie iných. Ja som aspoň často zbadal, že to na útlocité a cti-milovné deti, zvlášte na dievčatá, veľmi dobre účinkuje k jích polepšeniu, keď sa jim chyby a priestupky najprv len súkromne vytykali a trestaly, s tým doložením, že jestli sa toho ešte raz dopustia, verejné zahaňbenie nasledovať bude.

Rovne tak treba veľmi dať pozor na to, *jakým spôsobom a s jakým srdcom chová sa dieťa pri pokute.* Chce-li sa jej vzdorovite ubrániť protiviac sa silou mocou alebo hľadiac sa zachrániť útekom, nesmie mu to nikdy ujsť na sucho; lež naopak tým ostrejšej musí byť pokutované. Ale sa mi veru varuj vykriko-vať za ním potupnými nádvkami, alebo ho v zlosti na zlomkrky naháňať: ostaň radšej len ticho a čakaj pokojne: dieťa je naučené na chlieb, a preto veď ti ono príjde, a potom budeš vedieť čo robiť. Podvodné a lstivé deti, chcúc obávanéj pokute ujsť, pretvarujú sa, jako by jim zle prichádzalo, počnú popá-dať dych, blednúť, omdlievať a kričať, jakoby

sa jim Bôh vie čo bolo stalo atd. Zbadali bys' u ktorého takýto lstivý podvod: musíš mu ho rezkým výpraskom vyhnať; a viem i sám viac príkladov, kde prut takéto mdloby dokonále vyliečil.

Lež jako-že sa treba chovať, keď malý previnilec nárekom a plačlivými prosbami hľadá ubrániť sa pokute, čo mu hrozí? — Zaslúžený trest odpustiť nie je nikdy dobre; tým si rodič hubí vážnosť, vystavuje sa podozreniu, že lubovoľne a vrtošlive jedná; a tým činom rozmnožuje len v dieťati ľahkomyseľnosť a opovážlivosť. Rozváš si najprv, čo robiť; ale čo si raz s dobrou rozvahou ustanovil, k tomu maj potom i potrebnú odhodlanosť. Podľa okolností môžeš síce pokutu uľaviť alebo ukrátiť, ale preminúť ju celkom, nie je radno. „Veď to už nikdy viac neurobím!“ narieka dieťa. Na to odpovedz: „To veru i očakávam. Veď ani nedostávaš za to, čo teprv chceš robiť, lež za to, čo si urobil!“ Kedy tedy môže sa v takomto prípade umiernený trest premeniť alebo dieťaťu, ktoré je očividne skrúsené, ponechať, aby si samo pokutu uložilo. „Zlé skutky musia sa trestať, tak to žiada Pán Bôh.“ „Jako že chceš napraviť svoju chybu, jaku pokutu za ňu pretrpeť?“ Šťastie, opravdivé šťastie pre rodičov, keď

na takúto otázku kajúčnu odpoveď dostanú!

Vôbec je k povzbudzeniu tejto kajúčnosti veľmi osožno, *poučiť dieťa* kedy tedy a menovite pri prvom ostrejšom treste, *prečo a z jakej pohnútky ho trestáme*, osloviac ho asi nasledujúcim spôsobom: „Ja ťa veru nerád bijem. Ale to musím: Pán Bôh to od mňa žiada; ináč by si sa stal celkom zlým a nešťastlivým. Koľko mnoho ráz napomínal som ťa nadarmo! Koľko mnoho dobrého obdržal si od Pána Boha a i od nás, a predsa nás tak zarmucuješ! Tvoja prostopašnosť a tvoja myseľ je veľmi zlá a ošklivá. Také hlavaté deti, čo nechcú počúvať, musia cítiť. Bár by to bolo ostatní raz, že ťa musím biť! Dal by Pán Bôh, aby sas' aspoň tentokrát polepšil atd.“ Takéto napomenutia, jakožto príprava k trestu, mávajú ten následok, že ho dieťa trpezlivo a s dobrým srdcom znesie, čo je nevyhnutne potrebné, má-li trest slúžiť k polepšeniu.

A však *i potom*, keď sa dieťa už potrestalo, treba s ním opatrne a prezretelne zachádzať, chceme-li mať jaký prospech z pokuty. Že dieťa plače, to je vec prirodzená, už či to potom je z bolesti či z haňby alebo z kajúčnosti; a preto je nemúdro, chcieť jim rozkázať, aby v tom okamihu prestaly. Jesto však

i taký plač, čo zo vzdorovitosti a rozhorčenia pochádza, a ktorý sa javieva núteným hlasom hnevivými posuňkami a nadúvaním; takýto plač nesmie sa trpeť, a nechce-li prestať, treba decko zatvoriť. To je najlepší prosriedok proti zlostnému plaču. Rozumná matka musí podľa vlastného srdca vedieť uhádnuť, kedy má povedať: „Teraz je dosť; včul mi budeš ticho, ináč ti dám teprv za čo plakať!“ Naproti tomu sú všetky jakékoľvek neláskavé, posmešné a urážlivé slová voždy neslušné a i škodlivé: takýchto poznamenaní musia sa nelen rodičia sami chrániť, ale i ostatným v dome prísne to zakázať. Je to veru zrovna hnusná vec, očuť nelaskavú matku lebo rozpustilých bratov hovoriť: „Dobre sa ti stalo!“ — „Kebych ťa len lepšej bola dorazila!“ — „Ukáž! Či je dobre červené? pošem, nech ti ešte priložím!“ — To je ohavná zlosť, čo len rozhorčuje, ale žiadna láska, ktorá napravuje. Rovne tak nespíš sa z druhej strany staviať, jako by ti to bolo ľuto, že si svojeho miláčka potrestal; nespíš ho sladkými slovami tíšit ani ľutovať, a ka-dejakým potešovaním hľadeť smieriť: pri tom daj tiež pozor, aby to ani druhí, buďto príbudzní buďto sluhovia, nerobili. Na potrestanom dieťati je rad, aby sa sobralo, a uznajúc

svoju vinu, alebo ťa zrovna poprosilo za odpustenie, alebo aspoň s kajúčnym srdcom a detinskou oddanosťou hľadelo sa znovu priblížiť. Dokiaľ to neurobí, dokiaľ sa ešte snáď i obrazeným stavia, chovaj sa proti nemu chladne a neveľa hovor. Jestli sa však ukazuje byť skrušeným, sľubuje-li sa budúce polepšiť, počína-li sa znovu chovať prítulne a dôverne: varuj sa dať cítiť mu hnev; naopak prijmi ho odobrene a laskave a napomeň ho krátkymi srdečnými ale vážnymi a určitými slovami, jako sa má na budúce chovať. Konečne si zapamätaj slová svätého Jána Zlatoústého, že „len ten buďe v stave druhého napraviť, kto sa k modlitbe utieka.“ Bo obrátenie a polepšenie je *dar milosti Božej*.

XXV.

Odmena.

Na otázku: *za čo treba dieťa odmeniť?* odpovedá istý skúsený muž na krátko síce ale pravdive a dôkladne takto: „Len za taký dobrý skutok zasluhuje dieťa odmenu, ktorý vykonal z dobrého úmyslu; ktorý vykonal lebo nie záviselo celkom od jeho slobodnej vôle; a k jakému ho pre budúce časy treba

ešte povzbudiť.“ Jestli si toto krátke pravidlo dôkladne a podrobne rozobereme; vysvitne nám jeho smysel lepšej a najdeme v ňom plno naučenia, ktoré je všemožnej úvahy hodno.

Podľa tohoto pravidla smie sa teda po najprv *len za dobré skutky* dať dieťaťu odmena. Nič, myslím, nerozumie sa tak samo od seba jako toto. A predsa prehrešujú sa rodičia oproti tomu o mnoho častej, nežli by sa to od zdravého ľudského rozumu očakávať dalo. Veď jak často chválevajú sa deti za zlé skutky, ku pr. že sa vypomstily; že ďakomu bezočive odpovedaly; že dakoho lstive prevedly, podvodne oklamaly alebo že sa chytre vylhaly! Takéto chvály sú pre deťské srdce otrava. Rovne tak nemajú sa deti chváliť ani za mravne ľahostajné skutky, ku pr. za nejakú spôsobnosť, ktorá nie je vlastne k nijakému osóhu, za hrdý krok, za príjemné a vlúdne pohyby, za veselé a zábavné skoky. — Podľa udaného pravidla smie sa ďalej za zásluhu pokladať len to, čo *závisí od slobodnej vôle*, nie teda: ostrý vtíp, dobrá a ľáhká pamäť, dajaká telesná alebo len svetská spôsobnosť. Z čoho môžeš posúdiť sám, či to múdra vec, keď krátkorozumní rodičia vychvalujú dieťa len preto, že je také

„milá opica,“ že je tak „driečne jako jedla,“ že tak „pekne zná reční.“ — Napokon vieš, že Bôh najviac na srdce hľadí; preto i jeho námestníci, nakoľko to možno, len za také skutky smia dieťa odmeniť, ktoré z *dobrého úmyslu pochádzajú*. Bo čo zo zlej pohnútky vyviera, je zlé a hriechne, nech by si to z vonku jakokoľvek dobrým vyzeralo. Toto je nepodvratné pravidlo, na ktorom sa celá kresťanská mravnosť zakladá, ktorým sa od každého bludného ľudského učenia liší: ktoré teda práve preto nemôžeme nikdy dosť hlboko zavštiepiť deťom do srdca, chceme-li z nich vychovať ľudí opravdivé a zo srdca dobré. Preto jich ani nesmieme nikdy chváliť, vieme-li patrne, že ony len z púhej márnosti sú usilovné, len pretvárene pobožné, zo samej ziskuchtivosti pracovité, len zo skúposti gazdovlivé, z podlizačstva poslušné, a zo ctižiadosti dobročinné. Sme-li však o jích opravdivom vnútorňom úmysle v pochybnosti, môžeme jich častej upozorniť, že každý náš skutok musí mať vnútorňú cenu pred Bohom, ktorá len z dobrého úmyslu pochádza. K takémuto upozorneniu hodia sa asi nasledujúce otázky: „Prečo si to takto urobil?“ — „Čo s tým myslíš?“ — „Čo mieniš s tým dosiahnúť?“ — „Čo máš pri tom za úmysel?“ —

„Ale či si to i z dobrého úmyslu urobil?“ —
 „Čis' myslel pri tom na pána Boha?“

Nesmie sa tiež zapomenúť ani na to, že odmeny len tam sú na svojom mieste, kde dieťa k dobrému ešte *povzbudiť* načim. K čnosťam, ku ktorým má dieťa prirodzenú náklonnosť; k práci, ku ktorej veľikú schopnosť prinieslo už so sebou na svet, ktorá sa teda ľahko dá vyvinúť už samým príkladom, poučením a napomenutím: k tomu netreba žiadneho povzbudzovania. Naopak musí sa povzbudzovaním pomáhať tam, kde dieťaťu buďto prirodzená povaha, buďto slabé duševné schopnosti obťažujú nadobudnúť si istú čnosť alebo spôsobnosť. Preto je to naozajstná prevrátenosť, hýkať na zázraky, keď sa chlapec, ktorého Bôh i tak vtipnou hlavou obdaril, dobre učí: kdežto by pol tolkej chvály stačilo povzbudiť slabšieho žiacka k usilovnému vynakladaniu jeho chatrnejšieho vtipu. Podobne majú nektore deti už od prírody istú ustuplivosť, ktorá druhému ľahko popúšťa a ľahko sa snáša: takéto deti odmeňovať za to, že sú snášanlivé a poslušné, bola by hotová chyba; kdežto pri ohnivejších a nepovolnejších deťoch potrebná je tu i tam odmena, aby sa jim dodalo vôle, premáhať sa.

Ponevadž teda odmena má slúžiť hlavne

len k povzbudzeniu, preto sa dieťa za nejaký dobrý skutok nesmie odmeňovať *neprestajne a na veky*, ale len potiaľ, pokým mu taký skutok trochu ťažko padá, a jakmile sa mu dostatočne priučilo, musí odmena prestať. Je to hotová bláznivosť, dieťa, ktoré je i tak pracovité, poslušné a snášanlivé, ustavične vychvalovať za tieto jeho dobré vlastnosti a nevedieť vychvalám konca kraja : ohliadni sa radšej po jeho najväčšej chybe, pozri čo mu ešte najťažej padá, a tam použi potom potrebné povzbudzovanie, ktoré inde nadarmo len mráš.

Ľapokon neodmeňuj dieťa hneď *za každý jednotlivý dobrý skutok*, lež radšej až keď vidíš, že sa za dlhší čas v niektorej veci pričinuje. Bo len trvanlivá dobrá snaha je čnostnou a pochvaly hodnou. Nechvál teda chlapca hneď pokaždé, keď ho vidíš proti jeho lenivej povahe usilovne sa raz lebo druhý raz učiť; možno že to bola od neho len vrtkavá chuťka, ktorá ho ani najmenšie premoženie nestála. Prislúb mu radšej urobiť dajakú radosť, keď sa raz vo škole dostane na vyššie miesto, alebo keď si lepšie mesačné vysvedčenie donesie. Možno tiež, že sa ti také hlavaté dievča stane zrazu úslužným, keď mu dačo v mysli kľuje; neprenáhli sa s

pochvalou, čakaj asi týdeň, a až v nedeľu povedz: „No, tento týdeň sas' mi dobre chovala, poď teda, môžeš ísť so mnou k babičke (starenke), . . . ale musíš sa usilovať byť ešte lepšou!“ Tieto poslednie slová k dodatku nie sú zbytočné. Bo odmena má byť voždy viac povzbudzením na budúcnosť, nežli odplátou za minulosť.

Prejdeme teraz k odpovedi na druhú vážnu otázku. Táto otázka znie: *V čom má odmena pozostávať?* Predovším nesmie ona pozostávať v takej veci, na ktorej dobre vychovanému dieťaťu nemá veľa záležať; nie teda v paškrkách a v marných nepotrebných šatách, nie v lenivosti alebo nebezpečných zábavách, ku pr. „Keď sa mi budeš dobre držať, môžeš ostať doma zo školy; krásne ťa pristrojím; pojdeme k musike; dostaneš mädovník, a. t. d.“ Tieto a podobné reči nemôžu mať pre žiadny zdravý rozum iného smyslu, nežli ten, že sa nimi všetky tie daromnice odporúčajú! Lebo čo sa jakožto odmena slubuje a dáva, to už len musí byť dačo hodno a zasluhovať, aby človek za tým túžil: tolko rozumu, aby na tieto myšlienky prišly, majú už i najmenšie deti!

Stojá li rodičia pred svojimi deťmi v príslušnej vážnosti a láske: postačí deťom na

odmenu zväťša už *pochvala*, prejavená rodičovská spokojnosť a laskavosť. Bo česť použiť pri dieťati za prosriedok k jeho vychovávaníu je i slobodno i prospešno, keď sa s tým len múdre a mierne zachádza. Čo je vyše miery, to škodí i tu; a preto aby sa dieťa neučinilo marnomyseľným, dobre bude užívať také pochvaly, ktorými sa menej oslavujú jeho dosavádne skutky a pokroky, lež radšej jeho dosavádnemu namáhaniu šťastná budúcnosť ukazuje: ku pr. „Budeš-li tak i ďalej pokračovať, môže s teba dačo poriadneho vyrastnúť!“ — „Janík umie svoje veci dobre spraviť, keď len chce.“ — „Ty máš dobrú vôľu, pán Bôh ti dodá svojej pomoci.“ — „Keď si sa vedel až dovčuľ dobre držať, prečo by sas' nemôhol i napotom?“ I taká pochvala je veľmi osožná, ktorou sa dieťa upozorňuje na prirodzené i nadprirodzené následky, ktoré z dobrého skutku pochádzajú, ku pr. „Vidíš, včuľ si veselý a spokojný: preto žes' bol usilovný a že sas' premôhol.“ — „To je dobre; včuľ mám z teba radosť!“ — „To bude veru otca tešiť, keď mu to vyrozprávam!“ — „To tvôj anjel strážca Pánu Bohu prednesie.“ — „Poslušné deti dostanú sa do neba k pánu Bohu!“

Druhý spôsob deti odmeniť je ten, keď

sa jim *nevinná zábava dovolí alebo pripraví*. „Donesieš-li si dobré vysvedčenie zo školy, dostaneš kúsok zeme na kvetnú zahrádočku.“ — „Keď uloženú prácu dobre vykonáš, môžeš ísť zahrať-sa.“ — „Ponevadž si tento týdeň nebol hľavatý, pojdeme dnes k dedkovi (starému otcovi).“ — Nektore deti mávajú tiež veľkú radosť na prechádzke do poľa lebo do lesa, na zábavnej lebo poučlivej rozprávke a bájkach, tak že sa i takýto sľub môže prospešne použiť k povzbudeniu. V bohabojných rodinách spôsobúva deťom i navštívenie niektorej kaplnky, alebo dovolenie ísť na púť, alebo sľub naučiť jich novú modlitbičku a vziať jich so sebou do kostola — spôsobúva často tak srdečnú radosť, že i tieto veci za odmenu použiť sa môžu. Pri *daroch* nie je dobre, keď sa dáva mnoho naraz, alebo dajaké nákladné veci. Pekný obrázček, užitočná alebo modlitobná knižočka, rúženec lebo krížičok, novobitý peniaz alebo dajaká hračka, ktorú si dieťa dávno mať žiadalo, sú najmúdrejšie dary. Aby sa však takéto dary nekopily nad mieru, nezaškodí odložiť jich na taký čas, kde i tak obyčaj dieťa darom potešíť, ku pr. na vianoce alebo na mena; ony týmto neutratia na cene pred dieťaťom, naopak, takým radostným dňom nadobudnú ešte väčšiu

cenu. Len-že potom rodičia musia i podotknúť, že túto vec preto vlastne zvolili, aby to bola odmena za nejaký dobrý skutok. Takýmto pripomenutím môžu sa i potrebné veci, keď sa deťom dávajú, použiť za povzbudzujúce dary. Dobre a jednoducho vychované deti cíta sa byť kto vie jako obdarenými, keď sa jim kúpi nová tabuľka, malované olôvko, pekný tulec, obrázková písanka, sviatočnia čiapka, šata z obľúbenej barvy, a keď sa jim to s tým slovom doručí, že táto pozornosť na jích potreby z toho pochádza, ponevadž sa dobre chovaly, ku pr. „O poriadne deti sa človek postará, na tie veru nezabudne, a rád jim dá čo potrebujú.“

Napokon myslím, nebude zbytočné poznamenať, že *odmena má sa obyčajne použiť skôr, nežli pokuta*: a pokuty má sa človek vlastne len potom chopiť, keď odmeny nič neosožia. Toto je pravý smesel známeho porekadla „že sa najprv treba pokúsiť s dobrým“ . . . porekadla toho, ktoré sa často celkom krive vysvetľuje, jako keby si mali rodičia poslušnosť u detí jakosi vyprosiť.

XXVI.

Rodičia a učiteľ.

Škola je rodičom pomocnica, ustanovená k tomu, aby domáce vyučovanie a vychovávanie napomáhala a doplnila. Učiteľ má vlastne dieťa učiť vedomostiam pre život potrebným, ktorým ho rodičia sami, buďto pre nedostatok času, buďto pre vlastnú nezbehnosť, nemohli vyučiť tak dokonále, jako to pre život treba. Ale pritom musí učiteľ spoločne s dieťaťovým otcom a matkou pomáhať vstiepiť mu do srdca tie čnosti, toho ducha a to smýšľanie, ktoré potrebuje, aby z neho časom bol svedomitý človek, dobrý kresťan a poriadny občan. Škola teda podľa svojeho ustanovenia nie je s domácim životom a vychovávaním v protive; a preto sú i rodičia povinní podporovať všetko, čo učiteľ k duchovnému vzdelaniu a zdokonáleniu sverených si detí podniká. Len kde medzi školou a rodičmi súhlasná svornosť panuje, len tam sa dá očakávať nečo osožného a stáleho: naopak, nesvornosť netropí nikde tolko škody, jako keď sa vodre medzi rodičov a učiteľa.

Podivným mohlo by sa zdať napomenutie, že sa táto súhlasná svornosť už v tých

časoch započat má, keď dieťa do školy ešte ani nechodí: preto sa hneď jasnejšej vyslovím, že totižto požadujem, aby rodičia *školskému vyučovaniu kliesnili po predu cestu* tým, že duševnie schopnosti svojich detí zavčasu vzbudzujú a prospešne zamestknávajú. Keď si človek na začiatku školského roku novo prbudých žiačikov radom popozera: spozoruje už na prvý pohľad patrný rozdiel medzi nimi. Jeden si tu sedí s bystrými očkami, s jasným čelom a veselou tvárou; vyzerá múdro a rozumno; jeho reč, keď ústa otvorí, je srozumiteľná a jadrná, a celý chlapec taký živý a chtivý, že sa človek s radostnou nádejou a s oznajstnou chuťou prichytí vyučovať ho. Ale vedľa neho sedí ti chlapča, čo z popod zahrnutého čela tak tupó a merave pred seba hľadí, kyslú tvár tak plačlivo sfahuje, tak mumlavo hovorí a nemotorne sa drží, že sa človek mimovoľne poza uši poškriabe, keď si pomysli, jako to s ním pri učení pojde. Pravda, že ono „jedno dieťa nie je druhému rovné:“ ale ono to predsa neleží len v samej povahe a prírode, že jedno odo druhého až tak veľmi je rozdielne: z dobrej čiastky je tomu príčina i domáce vychovávanie, lebo sa nedá pochybovať, že ono môže dieťa *rovne tak zbystriť jako i otupiť*.

A či *nemusia* také deti *otupeť*, ktoré od zhovädilých, surových, pálenčiskom dopitých rodičov pochádzajú; ktoré na matkinom lône len do tupých, zašlých, bezcitných a nestálych očí voždy hľadia; ktoré nemluvným a surovým zachádzaním zneľudnejú a zotrešcejú; ktoré bez všetkej duševnej obživy vyrastajú; ktoré mimo pluha a hrnce o ničom inom hovoriť doma nepočujú; s ktorými sa voždy len hlúpo a pošetile tára; ktoré sa za každú vedochtivú otázku len nevrle okrikujú; ktoré sa ustavične z kúta do kúta mrzute preháňajú a s telesnými prácami privčas presilujú? Jak mnohým deťom ubližúva sa na duševnom vývine tým, že sa prudko otriasajú, dokola točia, že sa jim znenadála zastierajú oči a tvár, že sa nerozumne strašidkami bubákmi plašia, — čo všetko deťom škodí, preto že jim čuy a modzgy otriasa! Koľko iných s trochu slabšou hlavou zapustne zase preto, že jich od prvopočiatku „hlúpaňmi“ prezývajú! Voždy ma duša zabořela, keď mi nemúdiri rodičia svoje dietky s tým doložením predstavovali: „Tento sa dobre učí, — ale tomu tam nič nechce vliezť do kotrby, — to je vôl, a zostane ním na veky.“ Docela ináč súdi Viktorín feltranský, keď píše: „Celkom tupé a. k. ničomu nesúce hlavy nachádzajú sa

len veľmi zriedka; bo každé dieťa dá sa k čomu tomu priviesť, keď sa s ním len jako patri zachádza. Veď i každá roľa svoju úrodu nesie, trebars by si to i nebola voždy pšenica.“ Ba veru každodenná skúsenosť učí, že najvtipnejší ľudia nebývajú voždy i najmúdrejší a svetu najužitočnejší, kdežto naopak srednie hlavy, privedené pomocným vychovávaním k pilnosti a činnosti, vyrastly už často na najosožnejších občanov. Preto sa nad menej nadanými deťmi nesmie hneď zúfať; nesmia sa zanedbávať, opovrhovať a zhlúpiť: naopak, treba jich laskave upozorniť na tie schopnosti, ktoré skutočne majú; treba jim dodať chuti a vôle, aby jich podľa možnosti používaly; a ukážu-li potom jakú usilovnosť, tá sa má laskave uznať; koľkokrát sa jim dačo podarí, musia sa pochváliť, a rovne tak sa i jích pilnosť a pokrok dvojnásobne odmeňiť musí. Veď či nevídať podobné veci i v zahrade, kde mnohý denglavý a nažlklý stromček vydarí sa časom na jarý a úrodný strom, preto že ho zahradník starostlivejšej opatroval, nežli ostatnie, ktoré byly od mala jadnejšie a silnejšie. Touto príležitosťou chcem spolu pripomnieť, že sa ľudia na tak zvaných „múdrych“ deťoch často veľmi mýla. To, čo sa na nich za múdrosť považúva a vychvalú-

va, nie je často nič inšie, leda neslušná jazyčnosť, nerozvážlivá štebotnosť alebo púha shovorčivosť. „Mnohé prívetivé deti“ — píše Fénélon, „kazievajú sa obyčajne tým, že v jích prostorekej štebotnosti našu vlastniu zábavu hľadávame. Tak sa totiž naučia, čokoľvek jim napadne, do sveta tárať, a o vecach, ktorým ešte prach nič nerozumia, hovoriť: a tento zvyk (hovoriť len bez rozvahy a štebotať ledbolo o vecach, ktoré ani len jasne nepochopujú) zostane jim pritom na celý život a privádza jích ducha pri vývine na krivú kolaj.“

Chceš-li si teda, nakoľko to od tvojeho pričinenia závisí, „*bystré*“ deti vychovať: varuj sa všemožne všetkých podotknutých chýb, a zapamätaj si i zachovávajú pri nich nasledujúce dobré rady. Keď sa nemluvniatko počne na veci okolo seba tuho zahliadať, ručičky po nich vystierať, usmievať sa na ne a poplesávať: je to znak, že sa v ňom počína myseľ budiť. Preto jej treba prispieť k pomoci a poskytnúť jej príležitosť, aby sa mala s čím zaoberať. K tomu bude najlepšie z tých vecí, na ktoré sa dieťa zahliada, jednu druhú vybrať, podržať mu ju pred oči, aby si ju pokojne a náležite obozreť mohlo. Takto sa v ňom rodia prvé názory a pocho-

py. Ale hlavnia vec pri tom je tá, aby sa mu zo začiatku neukazovalo mnoho všeličoho naraz, ani nie mnoho jedno za druhým; ponevadž by sa takto dieťaťu všetko v mysli smiatlo, z čoho potom povstáva nejasná povrchná a plytká myseľ. Takýmto spôsobom prebudené dieťa, jakonáhle počne hovoriť, bude sa hneď na jedno druhé dopytovať. Táto detinská zvedavosť je prirodzený pud, daný od Boha k tomu, aby vynaučovaniu cestu kliesnil; preto sa nesmie nikdy zanedbať, lež radšej rozumne použiť, sa musí. Zvedavé detské otázky odbývať len mlčaním bez odpovede, je rovne tak veľká chyba, jako vysvetliť mu hneď všetko bez rozdielu, na čokoľvek sa dozvedá. Ono môže a má vedieť, že da-ktoré veci alebo nemožno vysvetliť alebo že sa vysvetľovať nemajú, ku pr. nektoré náboženské a mravnie pravdy, . . . lež pritom má tiež vidieť, že vedochtivosť je vec dovolená, — a nám, jeho chovateľom sluší pamätať, že táto vedochtivosť, jestli sa len rozumne rídi, je cestou ku svetským rovne jako i ku náboženským vedomostiam, ktorú cestu sám Bôh pripravil a ktorú zaseknúť my nemáme právo. Nech sa Vám teda neťažá odpovedať maliátku, keď sa Vás po jednom druhom, čo lebo v dome lebo mimo domu zazre, zpytuje, „k čo-

mu je to?:“ vyvedte ho radnej. schválne do okolitých hôr, baní a tovární, ku riekam a vodám, do kostola a na ulicu, do kuchyne, stajne a pivnice, — a poučte ho srdečne radi o všetkom, čo sa Vám na týchto cestách naskytne. Dajte mu i poučné ihračky, malované zvieratá a rastliny, obrázky o remeslách, malé klátiky, ktoré sa dajú složiť na domky, malé sekierocky, dlátka a podobné veci; nechajte ho v prachu a piesku si ryť, variť, piecť a stavať, alebo Vám pri práci pomáhať. Takto vychované dieťa, keď príjde raz do školy, nebude tam sedieť meráve a tupe „jako dodok.“

Keď potom dieťa vo veku porastá, má sa s ním z kroka na krok postupovať ďalej; aby sa voždy viac a povedomejšej ku školskému vyučovaniu pripravilo. Náš Komenský hovorí o istej „Materinskej škole,“ v ktorej za prvých šesť detinských rokov má sa položiť základ ku všetkému, čo sa dieťa neskôr učiť bude, a Pestalozzi spísal zvláštniu „Knihu pre matky,“ v ktorej vykladá, jako treba toto prvé domáce vyučovanie viesť. Jích rady sú všetkého povšimnutia hodné, len že jích netreba až nad mieru napínať, jako to nektorí jích nasledovníci robili. Bo to nijako nie je dobre, keď sa deti ku *privčasnej do-*

spelosti a zralosti ženú, tak že už v desiatom jedenástom roku nadávajú sa na „mladých pánov“ a na „slečny,“ myslia že múdrosť s lyžicou jedly a osobujú si hovoriť o všetkom na svete. Neslobodno náhliť duševní vývin prílišným spôsobom a nemiernym napínaním, ani myseľ predčasnou a namáhavou duševnou prácou moriť: to by rovne tak škodilo zdraviu jako i poriadnej hlbšej učnosti a pravej mravnosti. Ale z druhej strany ani miernosť nesmie byť v tejto veci prílišná: bo i malé dieťa už od štvrtého do šiesteho roku je duchom obdarený človek, ktorý podľa svojich síl musí byť duchovne krmény a cvičený, nemá-li zakrneť a zatupeť. Od toho ti ono iste neomocnie, keď mu dáš ku pr. spočítať obloky, stolice, sliepky, kravy, svoje prsty atd.; keď ho nektorým pekným porekadlám a podobným rečienkam naučíš; keď mu rozprávočky o barančiatkach, ptáčikoch, kočičkách atd. (ale veru nie o strašidlách a zbojníkoch!) porozprávaš a od neho si jich odriekať dáš; keď mu zapatríš tabulku, aby si na nej čiarky škrkalo . . . a viac týmto podobných cvičení, pri ktorých sa dieťa s hračkou učí. Menovite môžu byť rodičia školskému vyučovaniu veľmi nápomocní tým, naučia-li dietky poriadne vyslovovať hlásky (litery) a slová. Už

pohanský Ciceró a rovne i sv. Jarolím vyslovujú sa nespokojne nad tým, že otcovia a matky dopúšťajú deťom mažňave, neprave a nečisto hovoriť. „Načo-že priúčať“ — spytuju sa sv. Jarolím — „v útlom veku dačomu takému, čomu sa dieťa neskorej zas odučiť musí?“ A kolko to často práce stojí učiteľa, koľkých pokút donaša to so sebou pre ubohé dieťa, kým sa tá žvatlanina vykorení, čo ono z domu prineslo so sebou! Keď jich teda učíš, jako sa ktorá vec menuje, na ktorú sa ňa vypyťujú: vyslov jim slovo pomály a zreteľne, pri čom ti deti i tak na ústa hľadajú, a daj si slovo častej odriekať, ku p. v-o-d-a, k-a-m-e-ň, r-u-ž-a atd. Keď si nečo pýtajú, nedávaj jim to skôr, nežli vec čisto nepomenujú; a keď jich učíš modliť sa, daj si času, aby sa jednotlivé slová a vety čisto, nie hltavo a zmatene naučily.

Nepochopiteľná hlúposť to tiež, *naháňať deťom strachu pred školou*, vyhrážať jim s učiteľom, a učením jich plašiť. Prv nežli som počal chodiť do školy, naučili ma rodičia napamäť nasledujúce veršičky:

Pekná, to vec, milá to vec,
Keď raz pojdem do školy;
Naučím sa knihy čítať
Počtovať a pekne písať:

Keď raz pojdem do školy.

To mi bude po vôli!

Pri takej veselej mysli vyčkával som tento školný čas, jako zábavu. Keď napokon vyžiadany deň svitnul, zaviedol ma otec k učiteľovi a predstavil ma mu i odporučil s priateľskými slovami. Učiteľ ma prívetive prijal, tak že som zaraz dobyl k nemu dôveru a čo chvíľa privykol som tomuto novému životu, ktorý mi bol zo dňa na deň milejším a vzácnejším, — ani som nikdy nebol pokutovaný za lenivosť. Iné deti, ktorým školu popredu zoškľivili, musia potom chuďatá nejednu bitku a hanu pretrpeť, ktorú by vlastne otec lebo matka zaslúžili! Vezmime len ku pr. *to časté vystávanie zo školy*, ktorému sú zväčša nie deti, lež sami rodičia vina, a ktoré je-li časté, prekáža všetek prospech pri vyučovaní. Pre nepatrný okamžitý osoh, pre chatrnú pomoc pri domácej práci, alebo aby dieťa nekam poslať mohli, čo by sa snáď i odložiť dalo, zadržia ho ľahkomyselne zo školy a tak privádzajú ho k lenivosti, k neporiadku a hlúposti, čo sa v neskorších rokoch na samých rodičoch horko a trpkó pomstí. Ani len *zťažovať sa nesmiete, že deti musia do školy*, že Vám na učiteľa dočo platiť pripadá, že Vám knihy a školské veci malé

útraty robia, že sa učením vraj čas mrha: lebo pri takýchto rečach budú čo chvíľa i deti považovať školu len za obtiaž. Malý Ondriš viazal si raz metlu, jako ju žiaci k vymetaniu školy radom donášali; čo keď lakomý otec zazrel, zakázal to chlapcovi a počal šomrať: „Nech si hľadá metly, kde chce, jestli mu jich treba! Vôbec neviem na kýho paroma to tie pletky, o čom za mojich časov nebolo ani slýchu ani chýru! Tam spisovať kázne! počtovať! katekismus sa učí! výpovede skladať! a včul ešte i metly robiť! Tak to ide jedno za druhým! Teraz už nemá človek z chlapca žiadneho osohu! Či ten leda kto myslí, že nieto v dome roboty?! To ti hovorím: to mi vezme raz koniec! Učiteľ ti nemá čo rozkazovať, len mu zrovna povedz! Dobre že to už ostatní rok, čo do školy ideš. Ináč bych mu verubozže ukázal, kto je pánom!“ — „Ančo! tu máš tie školské peniaze!“ oboril sa zas istý otec na dcérku, „zanes jich učiteľovi, dokiaľ ti jich nepýta: bez toho viem, že mu na ne už sliny tečú!“ — „Tí učitelia sú hotoví blázni do jedného“ sápe sa tu tretí otec od hnevu, keď Jan-ko peniaze prosí na drahované písanky; „na čo to tam písanky? Nech drahuje on sám, začo-že ho platíme? Má k tomu času

dosť! Nech tam nevysedá toľko v krčme!“
a. t. d.

Tieto nerozumné a hriešne reči, z ktorých bych ešte i viac poľutovania hodných príkladov spomenúť môhol, zavdávajú mi príležitosť, prehovoriť ešte slovo i o tom, *jako sa rodičia vôbec k učiteľom chovať majú*. K jeho osobe povinní sú chovať-sa priateľský a uznale; jeho namáhanie majú svorným spoluúčinkovaním napomáhať. Samá prvá a hlavná vec je tá, že sa pred deťmi nikdy ani najmenšie potupné slovíčko proti učiteľovi nesmie vypustiť z úst. I on je človek a jako taký má i on svoje nedokonálosti, ačkoľvek snáď ani nie sú tak mnohé a veľké, jako si jich v rozdráženom okamžení s krivými dodatkami predstavúvaš. Si-li mi v daktorej veci inakšej mienky nežli on; myslíš-li, že ti v nečom ublížil; pozdáva-li sa ti, že ti dieťa dajako ukrivdil, priostro potrestal atd. hľad sa dohovoriť s ním osobne, prednes mu svoju mienku alebo ponos slušne a mierne, porovnaj sa s ním medzi štyrmi očami, ale doma mlč, ani nedaj znať na sebe žiadnu mrzutosť; bo ináč nelen učiteľovu, lež i svoju vlastniu vážnosť podkopeš. Veď to isté štvrté prikázanie, ktoré nakladá deťom ctiť a milovať rodičov, prikazuje spolu i učiteľa mat

v uctivosti a vážnosti. Túto uctivosť a vážnosť všemožným spôsobom napomáhať a rozmnožovať má byť tvoja hlavnia starosť. Usiluj sa slovom i príkladom vzbudiť u svojich domácich vznešenú mienku o učiteľskom úrade, jeho trudné práce hľaď odmeniť zdvorilým chovaním-sa k nemu, počasnými návštevami, uznanlivými pochvalami, a slušným čestitaním (vinšom) na jeho mena. Na skúšku dostav sa i sám očúvať. Toto účastiinstvo bude i tebe samému slúžiť ku cti, lebo je svedectvom, že ti škola na srdci leží; ono je i uznaním učiteľovych zásluh, a dietkam bude pohnútkou k tým väčšej usilovnosti. Keď napokon dieťa vystúpi zo školy, zajdi s nim k učiteľovi a vyslov mu jakožto dobrodincovi tvojeho dieťaťa srdečnú vďaku. Dal by pán Bôh, abys' i o sebe i o svojich deťoch s radostným srdcom povedať môhol, čo pohanský Cicero o svojich časoch vraví: „Kto je tu medzi nami, komu sa dobrého vychovania dostalo, čo by svojeho učiteľa a vôdca, čo by to miesto, kde duševne krmený a učený býval, vo vďačnej pamäti nenosil?“

Aby však *učiteľovo vynaučovanie* čím väčší a trvanlivejší prospech malo, musia rodičia i zo svojej strany byť pri ňom nakoľko vládzu na pomoci. Spytuj sa teda detí kaž-

dodečne, čo sa jim vo škole uložilo; dohliadni jim, jako na svojej úlohe pracujú a nikdy jim nedovoľ ihrať-sa prv, nežli jich odbavily. Pomôž dieťaťu, keď môžeš a kde toho dieťa potrebuje, ale mu jeho počty a mluvičné úlohy ani sám nikdy nerob, ani mu nedovoľ prepísať si jich od iných žiakov. Pomáhanie predpokladá, že i samo dieťa musí pri tom rozmýšľať a pracovať, preto sa i docela rúzni od cudzého hotového vypracovania, ktoré nedávajúc dieťaťu príležitosti k vlastnému premýšľaniu, len mu ducha otupuje. Ulož mu radšej i sám doma nekedy dačo podobného, čo nie je oveľa ťažšie nad jeho školské práce, alebo čo len k opakovaniu slúži, aby si tak častejším cvičením nadobudlo väčšiu zbehlosť vo svojich prácach. Dozvedajte sa častej, o čom sa vo škole učily, a žiadajte o tom vývod; ukážte radosť nad jich pokrokami a nespokojnosť nad jich zanedbávaním; za pilnosť jich odmentej, a jestli bol učiteľ prinútený jich trestať, dodajte i doma pokutu. Medzitým pamätajte, že ani táto Vaša horlivosť nesmie byť nemierna: nepresilujte deti duševnými prácami; nenúťte jich za celé dne sedieť len ustavične v knihách; povoľte jim času i k oddychu a telesnej práci, a hľadte dodáť jim k učeniu chuti radšej prímluvami a stá-

lym i pravidelným dohliadaním, nežli násilnými prosriedkami, surovou zvadou a ustavičným bitím, aby sa jim takto učenie nezprikrilo, a aby jim nebolo jako sv. Jarolím hovorí, „ťažkým robotovaním, lež radšej milou zábavou, . . . nie primusenou lež dobrovoľnou prácou.“ Podobne podporujte i školský poriadok a cvik: hľadte sami aby deti v určitý čas ustanovily sa do školy, do kostola i domov, aby sa na ceste i do školy i zo školy poriadne držaly, so spolužiakami dobre sa snášaly, pri vyučovaní ticho a pozorlive sedely, školské veci a knižky opatrne s^o chránily. Všetko toto týka sa i Vás, lebo Vy budete mať vlastne úžitok z toho.

Rodičia, ktorým šťastie svojich detí na srdci leží, budú sa starať, i keď deti zo školy už vystanú, aby nezabudly čo sa tam boly naučily, naopak aby v dobrom a užitočnom učení i ďalej pokračovaly. K tomuto sú ustanovené *nedelnie školy pre odrastlé deti*. Rozumní rodičia teda budú ostro dohliadať, aby táto mladá chasa ani doma ani poza humnami neobchádzala nedelniu školu. A kde takejto školy bohužiaľ ešte niet, tam nech deti v nedelu doma aspoň za hodinu opakujú a cvičia sa v tom, čo sa v škole boly učily. V tomto dorastajúcom veku náramne škodí

mládeži obcovať so surovými, tupými a hlúpymi kamarátami, ktorí ani vtipu ani vôle k ničomu dobrému a užitočnému nemajú, ktorí sa haňbia o takýchto užitočných veciach pustiť sa do reči, preto že sa nič poriadneho nenaučili.

Tuná Vám chcem, milí Slováci, odporučiť prosriedok, jako by ste *i svoju dorastajúcu mládež na dobrej a mravnej ceste udržať, a zároveň i samým sebe rozumnú, šlechetnú a nadovšetko osožnú zábavu po nedelách zaopatrili mohli.* Hospodár, ktorý sa za celý týdeň nautiaha do syta, žiada si v nedeľu posedeť. Ale nemajúc doma pri takomto posezení zábavy, tájde do krčmy a prepíja svôj ostatní groš. Či by nebolo lepšie, keby sa rodina doma shromáždila, a keby sa pekná zábavná lebo osožná hospodárska knižočka čítala? Tým by sa usporil ten groš, čo sa každú nedeľu prepije, tým by mala celá rodina milú a šlechetnú zábavu a Vaše hospodárstvo by pri tom zo dňa na deň väčší ošoh neslo a zkvetalo. Pri terajších vysokých dávkach prijde všetek pospolitý ľud na žebrotu, jestli ináč nezačne svoje gazdovstvo obrábať, nežli to pradedovia robili, ktorí ani tretinu toho neplatili, čo sa teraz platiť musí. Rozvážte si ľudia, kám Vás doterajšie gazdovanie dovedie? Keď prijde čas daňky platiť, nemáte;

idete si teda vydĺžiť u žida, bo iný v obci tiež nemá, a za dva tri roky sožere Vám dlh kravičku. Ale potom niet huoja, a preto rolè menej rodia; z toho povstane nový nedostatok, nová dlžoba, a táto za niekoľko rokov sožere rolku. Po roli prijde rad na lúku, po lúke na chalupu a potom . . . oстане Vám holá dľaň! Nemáte li teda vyjsť všetci spolu na žebrotu, musíte hľadať, aby ste zo svojej zemi viac úžitku dosiahli, a to sa nedá ináč, leda *opraveným hospodárstvom*. O takomto opravenom hospodárstve napísal nedávno Osv. p. biskup b. bystrický Štefan Moyses knižočku nazvanú „Myšlienky o hospodárstve;“ o takom píšu i hospodárske noviny menom „Obzor,“ o ňom budú poučať i tie malé knižočky, ktoré od Ivana Dusarova vydané, už sa tlačia. Či by nebolo dobre, keby Vaše odrastlé dieťa, ktoré bežne číta, vzalo takúto knižočku do ruky a Vám po nedelach alebo dlhých zimných večeroch z nej čítalo? Vy by ste potom takéto opravy vo svojom hospodárstve nasledovali a zbadali by ste čo chvíľa, že svoje daňky i bez dlhov vyplatiť budete v stave. Či by to nebolo rozumnejšie a osožnejšie, nežli vysedať v krčme, prepíjať majetok a mladú chasu necháť sa po nedelach túlať kto vie kde?

Slovák je rozumný človek a rád sa dá poučiť: nepochybujem, že každý osožnosť tejto rady uzná. Nasledujte ju teda, a storaký osov Vás neminie!

XVII.

Klatba i požehnanie.

Teraz, milí rodičia, prv nežli sa spolu rozlúčime, chcem Vám ešte raz predložiť na krátko *pravidlá dobrého kresťanského vychovávania*, o ktorých som v tejto knihe pojednával, a upozorniť Vás ku koncu na tie dobré lebo zlé *následky*, ktoré nevyhnutne nasledovať budú podľa toho, jako udané pravidlá plniť lebo zanedbávať budete. Lež aby ste si všetko tým ľahšej a hlbšej zapamätaly, zostavím to dohromady, jakožto

desatero prikázani,

ktoré si častej rozvážlive prečítať, a premysleť, a i pri zpytovaní svedomia pred spoveďou použiť môžete. Veď čo som Vám tu predložil, je skutočne vôľa Božia, a trebárs ju Bôh i nevyjavil naraz na jednom mieste a ústami jedného proroka, jako svoje desatero prikázani skrz Mojžiša na hore Sinaí: predsa som Vám pri každej jednotlivej veci dokázal

zo slova Božieho, to jest zo Svätého Písma, že čo Vám radím, i sám Bôh zjavne žiada. Z toho vidíte, že sú to opravdivé prikázanie Božie, čo tu prednášam:

1. *Vyučujte* deti, nakoľko len vládnete, všetkému čo jim je k časnému šťastiu i večnému spaseniu vedieť potrebné a osožné, a síce *skôr ešte*, nežli do školy chodiť počnú, rovne tak *i zakiaľ* do školy chodia, a *i potom*, keď vychodily.

2. Vykoreňte v nich *samolásku*, tento prameň takmer všetkých hriechov, a síce *telesným otužovaním*, dušeyným *sebazaprením*, navykaním k *zdržanlivosti a miernosti* vo všetkých požitkoch.

3. Vyskúmajte a krotte ustavične i odhodlane jích *zlé náchylnosti*, menovite *hlavniu jích náruživost*; lebo dokiaľ sa táto nepodlomí, daromná je všetká. Vaša ostatnia práca.

4. Pestujte usilovne jích *dobré náklonnosti*, nadovšetko: *pravdomluvnosť, stydlivosť a nábožnosť*.

5. Dohliadajte *bedlivým okom* i na maľunké deti, a ešte viac na odrastlé, i doma i mimo domu, aby jích *zlé príklady, nemravné spoločensvá* a *nebezpečné príležitosti* ku zlému nezvedly.

6. Pridržajte jích k *poslušnosti*, preto že

to tak Božia vôľa, hľadte jim ju však uľahčiť *vážnym vlastným chovaním a laskavým s nimi zachádzaním.*

7. Hľadte jich *odmenami* povzbudiť, tam kde *povzbudzenia ešte treba*, a jestli by ináč polepšenie nenastúpilo, *pokutujte jich spravodlive, mierne a otcovsky.*

8. Počínajte premáhať u nich všetko zlé a privykať jich ku všetkému dobrému *čo možná zavčasu*, pamätajúc na to, že prvých šesť rokov je pre dobré vychovanie najdôležitejších.

9. Pri všetkých týchto povinnostiach *nejednajte nikdy samovoľne, rúznomyseľne, lenive a vrtošlivo*: ale voždy podľa *hlasu svedomia*, s pobožnou *horlivosťou*, so súzvučnou *jednomyselnosťou* a s nepremenlivou *stálosťou*.

10. Pamätajte, že je škola *verná* Vaša *pomocnica* pri vychovávaní, a preto sa k učiteľovi chovajte *s úctou i láskou*, a *podporujte jeho namáhania* i pri vyučovaní i pri všetkom ostatnom dobrom.

A teraz, kresťanskí rodičia! pokračujem v mene Božom, a s Božími slovami ďalej: „Predkladám Vám tu *požehnanie i klatbu*; *požehnanie*, budete-li zachovávať prikázania, ktoré som Vám naložil; *klatbu* jestli ustúpíte z cesty, ktorú som Vám vyznačil!“ Tak hovorí sám Bôh u Mojžiša v V. knihe 11, 26. 28.

*Požehnanie, alebo klatba padne najsam-
prv na Vaše dietky!* Pozrite toho chlapca,
ktorý je svojim učiteľom na kríž, svojim sú-
druhom na potupu a všetkým ľuďom k hoto-
vej ošklivosti; pozrite tamtoho mládencu čo
tam ulicami huliaka, čo pri každej bitke a
prostopašnom výstupku byť musí, ktorého po-
dlé náruživosti zavčasu vysilily, ktorého mla-
dý život snáď už smrteľný červ podrýva,
ktorého zlé svedomie z miesta na miesto, od
čerta k diablovej nepokojne preháňa, z ktoré-
ho pri všetkých nákladoch a starostách nič
dobrého vydaríť sa nechce, ktorému všetci
dobrí ľudia z cesty vyháňajú, ktorého len v
zlej a planej spoločnosti vídať, pozrite toho
chlapa, čo len z nepravosti a z nespravodli-
vosti žije, ktorý je mládeži na posmech a
obci na farchu, ktorý v zaslúženej biede hy-
nie a preklínajúc svoje narodenie, ťažko
umiera; pozrite tamtú dušu, ktorá súc dieťa-
tom Božím, stala sa otrokyňou diablovou, súc
čistým chrámom Ducha Svätého, prevrhla sa
na peľ divých a hnusných náruživostí, kto-
rá s ťažkým svedomím biedne živorí a k
večnej smrti sa ženie; pozrite to krajinské
pokolenie, to farizejské hadie plemeno, tie
pohrdle ľudského pokolenia, ktoré nám deje-
pis spomína, alebo ktoré terajšiemu svetu ku

spravodlivému pohoršeniu slúža, ... tým, čo sú a čo boli, učinilo jich takmer všetkých zlé vychovávanie! Hrozná to myšlienka pre rodičov, byť vinou i duševnému i telesnému nešťastiu takéhoto človeka, zvláštne keď považíme, že jich ešte i krev a láska spájajú!

Ale naopak jak blahoslavený to cit pre otcovské a materinské srdce, keď sa tešiť môže, že takých synov a dcéry vychovalo, na ktorýchžto čele skveje sa pečať podobnosti božskej; z jejichžto očí svieti tichá radosť pochádzajúca z čnosti; jejichžto tvár prekveta ľúbežnou a šťastnou pobožnosťou; ktorí sa šťastnými cítia byť pred Bohom a šťastie rozsievajú kolom seba; ktorí spokojne žijú z výrobku svojich usilovných rúk, v sladkej rozpomienke na bohumilú mladost' umierajú, a ktorých s úctou a láskou celý svet k hrobu sprevádza; ktorí čisté krstné rúcho pred súd Boží neporušené prinášajú, a ozdobení korunou večnej slávy na pravici Božej stoja, kde Boha večne oslavujúc ďakujú mu spolu za milosť, že jim tak dobrých rodičov dať ráčil! Jak premilá to radosť i pre nebe i pre tento svet, vidieť dobrého, nábožného človeka, jako bol Seth, Jozef egyptský, Tobiáš, sv. Ján Krstiteľ, sv. Alojs, alebo iný Svätý, ktorého cirkev ctí a oslavuje. Nezabudnime nikdy,

drahí rodičia, že to zväčša od vychovávaní závisí, takýchto časne. a večne šťastlivých ľudí dochovať! —

Požehnanie, alebo kľatba padá i na ľudské spoločenstvo! Nie len pojedineho človeka šťastie i nešťastie závisí od jeho vychovávaní, lež ono viac menej zasahuje na všetkých, čo s ním i po ňom žijú. Každý, i ten najnepatrnejší človek je kvas, ktorý súveku spoločnosť ľudskú viacej lebo menej sošlechťuje alebo kazí, podľa toho, je-li sám dobre alebo zle vychovaný. „To práve privádza celý svet do neporiadku,“ žaluje sa sv. Ján Zlatoustý, „že nevychovávame deti jako patrí, a staráme sa len o jích majetok, nie o jích dušu.“ „Nedá sa pomysleť lepší prosriedok ku napraveniu našich zlých mravov a k oblaženiu kresťanského sveta,“ hovorí Bl. Ludvik Granadský, „nežli keby sa všetci rodičia v tom usrozumeli, a všetkú svoju starostlivosť na to jedno vynaložili, aby svojich synov a dcéry dobre vychovali.“ A na druhom mieste dodáva sv. Ján Zlatoustý s obzvláštním ohľadom na budúcnosť: „Vychováš-li si čnostlivého syna, tak i on dochová čnostlivé deti, a takýmto spôsobom utvorí sa zlatá reťaz dobrých mravov, ktorá všetkých otočí, ktorá z teba bere počiatok a nebeské ovocie ti prine-

sie.“ Spravodlivý a pobožný Tobiaš, jako nám Sväté Písma (Tob. 14. 15, 17.) výpráva, dožil detné deti až do piateho pokolenia, „a jeho celá rodina a celé pokolenie sotrvávalo v dobrom živote a vo svätých mravoch, tak že boli milí i Bohu i ľuďom i všetkým v celej krajine.“ Povážte teda náležite, kresťanskí rodičia! jak vážne a významné postavenie zaujimate vo spoločenstve ľudskom, čo by ste i na jak nízkom stupni stáli! Má-li cirkev svoju spásonosnú silu môcť vyvíňovať, alebo vo svojom účinkovaní byť hatená; majú-li národy byť šťastlivé, alebo k rozpadnutiu sa chýliť; má-li sa obcam dariť, alebo majú-li zo dňa na deň viac upádať: to ne tak veľmi závisí od predstavených, od ministrov a úradníkov, od vrchnosti a súdu, jako vlastne od otcov a matiek, ktorí národom občanov a cirkvi veriacich vychovávajú; a máme-li ozaj príčinu nariekať na mravniu zkazenosť našeho veku: nenapraví sa to verubože žiadným iným spôsobom, ani vedeckými a priemyselnými pokrokami, ani ústavami a spolkami, lež jedine len kresťanským vychovávaním. Všetko pozemské šťastie, za ktorým túžime a ktoré sme v stave dosiahnúť, je len vtedy opravdivým šťastím, keď v rukách dobrých ľudí spočíva: zlostník obráti i to najlepšie na jedovi-

tú zbroj ku vlastnej i cudzej záhube. A títo dobrí, rovne tak jako i zlí ľudia rodia sa, rastú a dozrievajú v rodinách, v čeladňom kruhu, — na týchto teda všetko záleží!!

Napokon *požehnanie alebo klatba padne, rodičia, na Váš samých!* „Kto vetor rozsieva, čo že môže inšie zať, nežli víchor?“ (Ozeáš, 8, 7) Preto sa veru neradujte bezbožným deťom! Lepšie je zomreť bez detí, nežli také deti zanechať, ktoré nemajú bázne Božej. Neskladajte nádej na jích život, a nespoliehajte sa na jích podporu. Bezbožný syn je matke len k zármutku. Vychovali ste si ho sami proti sebe a naučili ste ho nevážiť si Vaše šediny.“ (Sirach, 16. 1. Prísl. 10. 1) Tak sa vyslovuje Duch Svätý o čiastočných zlých následkoch, ktorými sa zlé vychovávanie na rodičoch už tu na zemi pomstieva: opustenie, pohrdanie, preklínanie, haňba a potupa sveta, žiaľ v srdci a súženie vyrazené v tvári, mdlé ruky bez pomoci a slabá staroba bez podpory, trpká opustená smrť a hrob bez povďačnej slzy! A čo že teprv na druhom svete vo večnosti?! Keď ti nebeský súdca poškvŕnené krstné rúcho tvojeho dieťaťa ukáže a opýta sa ťa: „Či je teda toto rúcho tvojeho syna? Prečo že sa neskeveje rosou mojej milosti; prečo je krvou červené? Čo

si to s ním vykonal?“ Ach! jako sa ti ztra-
 sú všetky kosti, keď sa tam dozvieš, jak prav-
 divý je výrok sv. Jána Zlatoustého, že „kto je
 nedbanlivý pri vychovávaní, nech sa nespolieha
 na milosrdenstvo Božie.“ A keď sa v peknej
 prepasti so svojim dieťaťom stretneš, ktoré
 škripiac zubami na teba zahliadne a s klat-
 bou ti povie: „nie rodičia, lež svodičia: neda-
 li ste mi život, ale ste ma zabili,“ jak dvoj-
 násobne nesnesiteľné budú ti tvoje muky, do
 ktorých ňa ztrhla nedbalosť v tvojej hlavnej
 a najkrásnejšej povinnosti! Ale nechcem ukon-
 čiť s týmto hrôzyplným výhľadom. Chcem
 ňa radnej upozorniť na nevyrovnané šťastie a
 požehnanie, ktoré ňa očakáva, jestli svoje ro-
 dičovské povolanie verne splníš, ktoré povo-
 lanie je každému dobrému srdcu tak sladkým,
 a s milosťou Božou tak ľahkým. Na toto
 požehnanie chcem ňa upomenúť slovami tvoje-
 ho otca nebeského, ktorý najlepšej vie, jakú
 odplatu zasluhuješ, keď spolu s ním verne
 ten veľký úrad zastaneš, byť totižto dobro-
 dincom nesmrteľnej duše a jej vodcom k več-
 nému spaseniu. „Kto si syna dobre vcho-
 vá,“ hovorí Bôh v Písme Svätom, „dožije sa
 na ňom radosti a nebude klopať susedovi na
 dvere. Bude zaňho chválený a chlúbiť sa s
 ním bude medzi známymi. Zomre-li časom,

bude to jako by nebol zomrel, preto že zanechal sebe rovného po sebe. Za svojeho života vídal ho s radostou, a pri svojej smrti nebude zarmútený ani zahaňbený pred nepriateľmi svojimi. Lebo zanechá obranu svojemu domu a pováčného odplatiteľa.“ (Sirach. 30. 1) A tvoju odmenu po smrti opisuje Duch Svätý takto: „Spasená budeš rodením dietok, jestli. sotrváš vo viere a v láske a v milosti Božej a striezlivosti. Čo si s plačom a so slzami sial: budeš žať s veľkou radostou, s plesaním prídeš a ponesieš svoje snopy.“ (1. k. Tim. 2. 15. — Žalm. 125. 5.)

Prídavok.

Modlitby pre rodičov.

1.

Modlitba požehnanej matky.

Dobrotivý a milosrdný Bože, ktorýś mi život popriať ráčil, a ktorý si bol všetkou mojou nádejou hneď od počatia! Tvojej múdrej a laskavej prezretelnosti zaľúbilo sa pozhnať náš manželský sväzok. Oslavujem ťa a ďakujem ti za to, o všemohúci Bože! ktorý všetko tak múdre a dobre riadiś. Po-
 praj mi voždy zreteľnejšej poznať veľkosť milosrdenstva Tvojého, a tvojej svätej vóli voždy vďačnejšej sodpovedať. Dokonaj, prosím Ťa, čo Tvoja láska vo mne započala, a udeľ mi milosť, všetky ťažkosti a trápenia, ktoré s mojím terajším stavom spojené sú, k Tvojej sláve trpezlivo znášať. Zachráň ma, laskavý Bože, pred strachom a ľakom a pred každou nehodou; posilni ma, abych nelen všetkých rozkośí a radostí, ktoré by plodu mojeho života uškodiť mohly, ráda sa odrekla, lež abych sa spolu starostlivo chránila všetkej i najmenej ľahkomyselnosti, každého výstupku, hnevu, zármutku, každej prudkej náruživosti a všetkého, čo by mi srdcom prílišne

pohlo. Posilni ma Tvojou milosťou, abych tohoto času viac než inokedy usilovala sa byť tichou, uložitou, miernou, skromnou, Tvojej svätej vôli poddanou, počestnou, striezlivou a pobožnou. A keď raz, môj milý Bože, čas Tvojou múdrosťou ustanovený sa priblíži, o poprajže mi silu k šťastlivému porodu; podporuj milostive slabosť Tvojej služobnice, a umierni jej bolesti. Daj mi, o Pane, dožiť sa tej radosti, aby dieťa zdravé a podarené uzrelo svetlo sveta, a milosti svätého krstu účastným sa stalo. Za to nech Ti bude, o môj Bože, zasvätené po všetky dni svojeho života, Tebe samému, ktorý si ho Svojou všemohúcnosťou stvoril, a Svojou predrahou krvou na dreve kríža vykúpil. Tvojím je ono, o drahý Ježiši, Tvojím nech zostane na veky. Ano, už teraz obetujem ti ho celkom a bez všetkej výminky, aby si s ním podľa Svojej múdrej a dobrotivej prezretelnosti, čo Pán a Otec, naložil, a zasväcujem ho v najhlbšej pokore do svätej rany v tvojom boku, aby v Tvojom srdci voždy prebývalo a skrze lásku tvojeho božského srdca od každého ťažkého hriechu až do smrti zachované bolo. Docela som odhodlaná, o môj Bože, vychovať ho len k Tvojej sláve, podľa Tvojej vôle a obľuby, jeho srdce od svetských márností oddalovať a

vštepovať mu jedine lásku k Tebe a veľú túžbu po večnom spasení. Osvieť ma, o môj nebeský Otče! svetlom tvojej múdrosti, aby sa na tieto moje predsavzatia s časom rozpačovať a verne jich plniť mohla. — Prosím Ťa o všetko toto pre Tvoju nekonečnú dobrotu a milosrdenstvo, a pre onú nevýslovnú lásku, s ktorou si sám svojeho jednorodeného Syna jako malé dieťa na svet za nás poslal. Požehnaj ma, o môj Bože, požehnaj dieťa pod mojím srdcom a skrze zásluhy Tvojej nejsvätejšej Matky, ktorú sis' vyvolil, aby ťa deväť mesiacov pod pannenským najčistejším srdcom nosila, zachovaj nás oboch od všetkého telesného i duševného zlého. Amen. Svätá Maria, Matko Božia, oroduj za mňa! Zdravas, Maria (po tri razy).

2.

Modlitba šestinedelky pri úvode.

O Bože, s pokorou a vďačnosťou vstupujem dnes do Tvojeho svätého chrámu. Vyslobodil si ma z nebezpečenstva života a udelils' mi túto veľikú milosť, že znovu zdravá i s roztomilým dieťaťom pred Tvôj obličaj predstúpiť môžem. Jako sa radujem tomuto šťastiu, a jak veľiké vďaky som Ti za to podlžná! S celou dušou vebím Ťa za to, s celým srd-

com, ďakujem Ti za toto mne poznovu preukázané dobrodenie Všemohúci Otče! Ty si sám chcel, aby Tvôj milovaný Syn jako dieťa na ramenách svojej matky v chráme ti bol predstavený a od Simeona za svetlo sveta vyhlásený. Hľa i ja Tvoja služobnica predstavujem sa ti dnes i s týmto mojím dieťaťom tuná v chráme. Obetujem ti ho, ktorý si ho stvoril, a mne požehnal, a venujem ho od včulka Tvojej svätej službe. O prijmi tento dar milostive! Vzhliadni so zalúbením na túto moju obeť a požehnaj ju. Naplň toto dieťa Duchom Svätým, jako si ho pri krste zasvätil, aby len Tebe žilo, po ceste Tvojich príkazov kráčalo po celý svôj život, a verne ti až do smrti slúžilo. Ježiš Kristus, svetlo sveta, nech mu bude pravdou, ktorú nasledovať, cestou, po ktorej kráčať, a životom, ku ktorému sa dostať má. Nebeský Otče! popraj mi skrze zásluhy Ježiša Krista, a skrze prímluvu najsvätejšej Panny Marie a svätého patrona N. tú milosť, abych toto moje dieťa vyučovaním a dobrým príkladom v pravdivej bázni Božej vychovať, od zkázy hriechu a od zvodného sveta zachrániť, vo viere a čnosti zachovať, a konečne pred Tvojou súdnou stolicou povedať mohla: Záloh, ktorý si mi bol sveril, Pane, zachovala

som, a navraciam Ti ho teraz s radosťou. Amen.

Svätá Maria, matko Božia, s radosťou sa dnes rozpomínam na tú dobu, kde si ty svojeho syna Ježiša Krista v chráme obetovala. Duch Svätý ti skrže Simeona zjavil, že ti narodenie tvojeho božského Syna k radosti i k zármutku bude; že bude svetlom k osvieteniu pohanov, ale tvoju dušu že boľastný meč prebodne. So svätou pokorou podrobila si sa Božej vôli. Vypros i mne od Boha tú milosť, abyeh sa i ja voždy odovzdala do Jeho svätej vôle, abyeh všetko, čo mne i mojemu dieťaťu snáď hrozí, trpezlivo znášala a všetky sily k tomu vynakladala, abyeh toto moje dieťa k láske k Bohu a k večnému spaseniu privedla. Amen.

3.

Modlitba rodičov za svoje deti.

O Bože, nie len cit otcovskej (materinskej) lásky, ale i tvôj príkaz upomína ma na povinnosť, vychovať moje deti podľa kresťanskej pravdy k čnosti a k dušnému spaseniu. Ony sú viac tvojím nežli mojím majetkom; z mojich rúk budeš jich raz požadovať. „Kto sa o svojich nestará,“ hovoril si sám, „tén vieru zaprel, a je horší nežli neverec.“

(1. Tim. 5. 7.) Čo-že by jim však osožilo, kebych sa len o jích telesné potreby, o jích časné šťastie, staral? (starala?) a nie spolu o jích vyučovanie a o jích dušu, aby v tvojej milosti žila. K tomu však, abych z nich dobrých ľudí a opravdivých kresťanov vychoval (vychovala), potrebujem tvoju mocnú podporu. Osvieť ma teda, abych poznal (poznala) čo mám robiť, a daj mi neubytnej chuti a vytrvalej horlivosti, abych toto všetko s náležitou usilovnosťou plnil (plnila.) Umier mi vo mne prirodzenú lásku k nim, aby sa nikdy neprevrhla v záhubnú citlivosť, ktorá rodičov oproti chybám, nezbednostiam a zlým náklonnostiam jích detí zaslepuje a k nerozumnej i trestuhodnej shovievavosti zvádza. Osvieť ma, abych vedel (vedela) byť prísny (prísna), kde je prísnosť potrebná, a tichého ducha tam, kde dobrota a tiché napomenutie dostačí. Podporuj ma svojou svätou milosťou, abych jim svojim životom nikdy nedal (nedala) pohoršenie, ale radšej dobrý a spasiteľný príklad vo všetkom dobrom, pravom a chvalitobnom. Deti však osvieť a posilni svojim svätým Duchom, aby sa zavčasu naučily teba milovať a teba sa báť, dodaj jim poslušnosti aby moje dobré snahy nezmarily. Neprosím o bohatstvo pre ne. Udeľ jim len sily a

chuti k práci a činnosti, aby vo svojom povolaní, ku ktorému jich časom privedieš, dostatočnú výživu našly. Zachráň jich srdce pred hriechnymi náruživosťami a jich nevinnosť pred zlými osídlami. Daj aby hriech voždy jakožto najhoršie zlé v ošklivosti mali a i pred myšlienkou takejto poškrvny ustrnuly. Popraj jim síst sa s dobrými ľuďmi, aby jich príkladom k pilnosti, k pobožnosti a k mravnosti sa povzbudily. Nakloň jich, aby sa ľahkomyselných ľudí varovali, a len mravných a čnostných pridržaly. O vševetúci Bože, jestli snád predvidíš, že by sa mali stať časom nezďarnými a bezbožnými: o povolaj jich radšej k sebe prv, nežli by svoju nevinnosť poškrvnily. Predvidíš-li že budú bohobojnými ľuďmi, daj jim dlhý život, aby svetu vo svojom povolaní čím viac užitočnými byť mohli. Preto zachovaj, je-li tak tvoja svätá vôľa, i môj život, abych jich úplne vychovať môhol (mohla). Jestli si však ináč ustanovil, nechcem byť malomyselným (malomyselnou). Veď jich oddávam tebe, najlepšiemu otcovi: ty budeš jich ochranou a jich útočišťom. Ty si sa o mňa staral: ty ani jich neopustíš. Ja sa vynasnažím naplniť jich útle srdca láskou k náboženstvu a najhlbšou uctivosťou k tebe a ku tvojim svätým prikazaniam,

aby sa hodnými staly tvojej milosti a dobroty, ktorú si zvlášte pobožným dušam prislúbil. Rozmnož nimi tu na zemi počet dobrých, čnostných, užitočných ľudí, a tam na druhom svete počet tvojich vyvolených. Daj mi už tu na zemi tú potešiteľnú nádej požívať, že jednúc budem môcť povedať: Pane, z tých, ktoré si mi sveril, neztratil som ani jedno. Amen.

4.

Modlitba za nezdarne dieťa.

Nekonečne milosrdný Bože a Spasiteľu náš, padám tu k tvojim nohám, oplakávať nebezpečný a nešťastný stav, v ktorom sa moje dieťa nachádza, a vrúčne ťa prosím o potešenie v mojom hlbokom zármutku, ktorý mi srdce sviera. Ty si sa smiloval nad onou zarmútenou matkou, ktorá časnú smrť svojeho syna oplakávala, vzbudil si ho zázrakom k životu, a navrátils' jej ho. Ty si v podobnosti o mánotratnom synovi predstavil zreteľne otcovský žiaľ a uprímnu lásku i k takým dieťkam, ktoré náruživostiam oddané, nezdarými sa staly. Ty si vrelé slzy sv. Moniky, zázračným obrátením sv. Augustína vyslyšal. Týmito príkladmi povzbudzený (povzbudzená) prosím ťa s celou dúverou, vyslyš

milostive i moje vzdychy a prosby a obrať sa k mojemu nezdarnému dieťaťu znovu s tvojím všemohúcim milosrdenstvom, vytrhni ho z hriješnej smrti k čnostnému životu, odvráť ho zo záhubnej cesty k polepšeniu.

O milosrdný Spasiteľu, nedopušť, aby tvoja svätá krev na darmo zaňho bola tekla! Proším ťa za odpuštenie všetkej vinny, ktorú snáď sám (sama) na jeho zlom chovaní mám; ľutujem a oplakávam jich a chcem, nakoľko to len v mojej moci leží, napraviť jich spasiteľným napomínaním, dobrou radou a svätým príkladom. Jestli bych však bol (bola) tvôj trest zaslúžil (zaslúžila), tresci ma Pane v tomto živote, podľa tvojej svätej vôle: všetko chcem oddane a trpezlivo prijať z tvojej božskej ruky: len zachráň, zachráň moje dieťa, osviet jeho zatemnený rozum, obmäkči jeho tvrdé srdce, a pretvor ho tvojou svätou milosťou tak, aby kajúčnym srdcom svoj nešťastný stav oplakalo, a pevné predsavzatie učinilo, vrhnúť sa do náručia tvojeho milosrdenstva. O najblahoslavenejšia Panno Maria, ty potechô zarmútených a útočisko hriješnikov, podporuj túto moju modlitbu svojou mocnou prímluvou, a vypros mi od svojého božského Syna milosť, o ktorú tu žiadam. A ty svätý Anjele strážco mojeho dieťaťa, odpušť mu

jeho nevďaku; neprestaň s laskavou horlivosťou ho ochraňovať a uveď ho zpiatky na spasiteľnú cestu. Amen.

5.

Modlitba rodičov pri prvom prijímaní svojich dieťok.

Laskavý Spasiteľu, ktorý si za svojho pozemského života malým deťom pristúpil k sebe dovoloval a s útlou otcovskou láskou i dobrotou jich prijímal, okolostojácim vysokú cenu nevinnej duše na srdce kládol a s celou prísnosťou i laskavosťou vystriechal, nevinné deti pohoršovať: koho-že by mala tvoja dobrota pohnúť viacej, nežli otcovské (materinské) srdce, komu na tvojej výstrahe viacej záležať nežli rodičom? — Hľa i ja privádzam dnes svoje dieťa k tebe, abys' ho požehnal, posilnil svojím svätým telom a krvou k budúcu tak nebezpečnému životu. Chovám sladkú nádej, že až dosiať duša dieťaťa mojejho ozdobená je rúchom nevinnosti. Jeho rozum je svätým náboženstvom tak daleko osvietený, že vie čo je zlé, a jeho vôľa tak naklonená, že všetko zlé nenávidí. Ono zná cenu čnosti, vie čo tvoja svätá cirkev o čnosti učí, a chová to v srdci. O Spasiteľu môj! hrozím sa pred tou strašnou myšlienkou, ani

si neviem strašnejšieho čo myslieť, nežli to, keby moje dieťa stať sa malo nekedy ľahostajným ku svätému náboženstvu, zatvrdilým proti hlasu svojeho svedomia, a hriešnému životu oddaným. Nedopusti to božský milovníku dietok! O nič ťa tak vrúčne neprosím, jako o toto. Tebe odovzdávam túto ešte nepoškvrnenú dušu. Prijmi ju Bože za svoju. Naplň ju svojou svätou milosťou, posväť ju, ríd jej náklonnosti k dobrému, vyhub v nej každý zárodok zlého, ktorý sa tak rýchle i pri najlepšej povahe zmáha, nedaj žiadnej chybe zakoreniť sa v nej a prejsť v obyčaj. Tento svätý skutok, ktorý moje dieťa dnes s dospelými spoluveriacimi plní, nepokladám ešte za dovŕšenie náboženského vychovávania. Nie, od včulka budem sa tým viacej usilovať, abych mu pravdu viery a pravidiel čnosti tým hlbšie zavštíepil. Čo sa uňho vyučovaním vo viere ujalo, to musí teraz horlivým plnením dozreť. Zaväzujem sa dávať svojemu dieťaťu dobrý príklad svedomitým navštevovaním služieb Božích, uctivosťou ku všetkému a horlivosťou pre všetko, čo ty o Ježiši, skrze svoju svätú cirkev požaduješ, a tento príklad nech v ňom utvrdí dobrú myseľ, aby svôj celý život v bohabojnosti a čnosti ztrávil. Požehnaj Bože môj dobrý úmysel, a prijmi dieťa, ktoré ti

dnes celkom odovzdávam, do svojej svätej ochrany. Amen.

6.

Rodičovské požehnanie.

Je to veľmi stará obyčaj, že rodičia deťom požehnanie udeľujú. Nachádzame to už v starom zákone, i prví kresťania to činiievali, a táto obyčaj udržala sa i ďalej, a iste že až po dnes u mnohých rodín panuje. Táto spasiteľná obyčaj nemala by sa zvlášte v nasledujúcich prípadoch zanedbávať; keď totižto deti k prvému sv. prijímaniu pristupujú; keď sa odberajú do sveta; keď do nového stavu vstupujú; keď sa otec lebo matka k smrti blíži. Bôh sprevádza tento nábožný obyčaj voždy so svojou svätou milosťou, tak že on mnohonásobné dobré ovocie donáša.

V prvom prípade môžu dať rodičia deťom nasledujúce požehnanie dňom pred prvým svätým prijímaním; v druhom prípade pred rozlúčením; v treťom prípade dňom pred vstúpením do nového stavu; a vo štvrtom po zaopatrení svätými sviatosťami. Deti majú kľačky prosiť oň, a prijať ho, možno-li, pred celou čelaďou.

* * *

Požehnaný budiž Pán a Bôh našich otcov, čo mi poprial radosti, tu predo mnou vidieť dieťa, ktorým ma obdarit' ráčil. Obe-
tujem ti ho Bože! a prosím ťa, ráč mu dať
srdce dokonále, aby ťa voždy ochotne po-
slúchalo vo všetkom. Moje milé dieťa! maj
Boha po celý život pred očima, varuj sa
prestúpiť jeho svätý zákon a dopustiť sa
hriechu. Slúž Bohu, ochrancovi tvojeho stavu,
miluj ho nado všetko, a usiluj sa vo všetkom
zaľúbiť sa mu. Pamätuj, že všetko dobré od
Boha pochádza, buď mu povďačný (— á) za
všetko dobrodenie, čo ti kedy preukázal, a
uznávaj vo všetkom, čo sa ti príhodi, jeho
svätú prezretelosť. Svätú cirkev katolíckú
maj voždy v uctivosti, a buď jej poslušný
(— á). Pristupuj často ku svätým sviato-
stám, abys' v milosti Božej sotrvat' môhol
(mohla); utiekaj sa s dôverným a pobožným
srdcom pod ochranu a prímluvu Panny Marie.
Buď spravodlivý(á), a nečiň nikdy iným, čo
nechceš aby ti iní činili. — Pýchu maj v
ošklivosti, lebo ona bola počiatok zkazy ľud-
skej. Buď milosrdný (— á) k chúdeži a
pomáhaj podľa možnosti. Nesužuj nikdy ro-
dičov ani predstavených; lebo oni zastupujú
miesto Božie. Prv nežli nejakú ťažšiu vec
začneš, pros Boha o osvietenie, a požiadaj

múdрых ľudí o radu. Ži voždy v bázni Božej, a buď istý (istá), že ti Bôh bude na pomoci, a vo všetkých tvojich záležitostiach postará sa o teba. A tak ťa požehnávam moje milé dieťa! z celého srdca, nakoľko len stačím, a prosím najsvätejšiu Trojicu, Boha Otca, Syna i Ducha Svätého, aby ti svoje nebeské požehnanie hojne udelil, a od všetkého nešťastia ochrániť ťa ráčil, aby sme sa po tomto živote v nebi zhladali, Jemu ďakovať, Jeho tam sláviť a s Ním sa na veky radovať mohli. Amen.

Obsah.

	strana
Uvodné slovo	1
Kto je tomu vina?	10
Moja vina, moja vina, moja najväčšia vina	21
Kedy treba začať?	34
Prvé vynaučovanie vo viere.	47
Domáci apoštoli.	66
Žriedlo mnohého zlého.	80
O detinských radovankách.	96
Goliáš a Achab.	111
Má-li sa liečiť protivnými alebo podobnými liekami?	124
Lakomstvo po mamone.	136
Ešte jeden z tých zlých siedmich.	150
Pravdomlunosť.	162
Luhárstvo.	175
Stydliivosť.	186
Ťažký hriech z nedbalosti.	203
V cudzom svete.	219
Vychovávanie ku cti a sláve Božej.	228
Sebevoľnosť a poslušnosť.	248
Vážnosť.	271
Láska.	273
Prut	284
Liché svedomie.	295
Z jakej príčiny a pohnutky má sa trestať?	306

	strana
Odmena.	236
Rodičia a učiteľ.	325
Klätba a požehnanie.	342

Prídavok.

Modlitby pre rodičov.

Modlitba požehnanej matky.	352
Modlitba šestinedelky pri úvode.	354
Modlitba rodičov za svoje deti.	356
Modlitba za nezdarné dieťa.	359
Modlitba rodičov pri prvom prijímaní svojich dietetok	361
Rodičovské požehnanie.	363

MVZ. 55